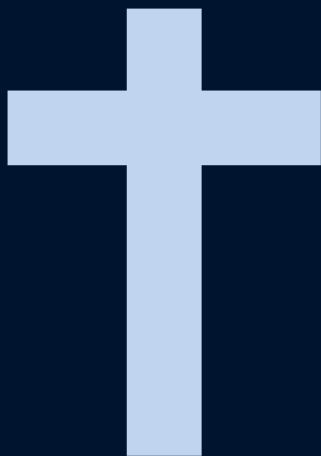

Buk Baibel long Kakabai

Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua
New Guinea

Buk Baibel long Kakabai
Portions of the Holy Bible in the Kakabai language of Papua New
Guinea
Buk Baibel long tokples Kakabai long Niugini

copyright © 2010-2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kakabai

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

    You include the above copyright and source information.

    You do not sell this work for a profit.

    You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-06-05

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 3 Mar 2023 from source files dated 9 Oct 2020
8614ef9e-7279-5fda-a20a-4c1b45b2f51a

Contents

Mak	1
Giugukamaḡedi edi Kauwa	40
Sale	99

Mak

Yesu bai i voivoiyena a gilumi wata

Yesu ena noya bi ena wailovelove niga bukanemo a gei gilumi. Niga bukana taugilumina mote aiyai i sibe kauwe. Bi lava nuwanuwaueuyedi sa giugiu te Mak i gilumi. Mak tana mote Yesu ena tauwaikawaiwatana 12 nopodimo. Bi lava ġesaudi a noġoti te Pita vaitena Loummo a miyamiya bi Pita i giugiuna i vaivaiyena luvanemo i gilumi. Tana mote bai matabuna i gilumi bi Yesu baibaiga i voivoiyedina taudidi i gilumidi.

Mak ena giu noponemo giu dabana dolidolina ba *Giu visuviusuna*. Tana ena buka noponemo Yesu ena wailovelove mote i gilumidi bi bai i nawa bi i voivoiyedina taudidi i gilumidi. Mai aluwa gebogebodi lava lisidimo i kwavidi, lava sidesidedi i waiyawasanidi bi edi gebogebodi i noġotikamaġedi. Yesu bainewa kolosimo i peki bi ena kena moito taunana Mak i wailoveda.

*Diyon taukabulu Yesu ena eta i yawasi
(Metiu 3:1-12; Luk 3:1-18)*

¹ Maimaituwa natuna Yesu Keliso, giuna visuviusuna ba niga mainana i tubuġa, ² Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina luvanemo, mainana i tubuġa. Maimaituwa i giuna gado, “Kwai beyavaiya, tagu egu tauwainoyanoya ya gei giukamaġe bi em eta ya yawasi.”
³ ✧Lava ġemota kalakalalemo ya binabinauna gado, ‘Bada ena eta ko kavisuvisu bi ko kadidimani, tana ya natonato.’”

⁴ Taunana aubaina Diyon taukabulu, kalakalalemo i tava bi lava i kakabuludi. Tana i lauguguyana gado, “Emi gebogebodi ko gosedi bi ko nato ya kabulumi bi Maimaituwa emi gebogebodi ya noġoti kamaġedi.”

⁵ Lava wapewapedi Diuidiyamo bi Yelusalemmo miyemiyedi a nawa Diyon lisinemo. Bi edi gebogebodi a kuvesidi bi Diyon Diyoudan gaubinemo i kabuludi.

⁶ Diyon ena kotekote ba kamelo kapalina vatuvatulina bi ena tagilolo ba ġamoġamo kwapina. Bi kanaya ba kapau bi iwavi. ⁷ Bi lava i giugiuwedina gado, “Lava muliguga ya natonatona ba laukaiotina mote mai tagu. Tagu mote ġemoġemotigu te ya laudulu bi ena kaġesuma ya kaikamaġe. ⁸ Tagu gaubemo ya kakabulumi bi lava muliġa ya natonatona tana Aluwa Waiyawemo ya kabulumi.”

*Diyon Yesu i Kabulu
(Metiu 3:13-17; Luk 3:21-22)*

⁹ Mba laġannemo Yesu Galili noponemo malagai Nasalet i gose bi i nawana Diyon lisinemo. Bi Diyon Diyoudan gaubinemo Yesu i kabulu. ¹⁰ Bi Yesu gaubemo i laulaulovotava ba mala nuwawasana i kita. Bi Aluwa i yovona lisinemo kitana maibena gabubu. ¹¹ ✧Bi Maimaituwa

kalinana malaḡa i yovona gado, “Tam ba natuotigu, nuwapougu lisimmo yà wainuwawisu.”

*Seitan Yesu i wai Laulubu
(Metiu 4:1-11; Luk 4:1-13)*

¹² Mote lofana te Aluwa Yesu i wai doli nawena kalakalalelemo. ¹³ Ġome i miyana laḡan 40 nopodimo bi Seitan Yesu i wailaulubu. Bi gunuwala ḡamoḡamodi waitedi bi aneya a yovo te a sagu.

*Yesu taugomo 4 i yogedi te sa kaiwata
(Metiu 4:12-22)*

¹⁴ Galodi Diyon biliwelokomo i sako nawe mulinemo Yesu i nawa Galilimo bi Maimaituwa giuna visuwisuna i lauguguyaye. ¹⁵ *Tana i giuna gado, “Maimaituwa ena waibada lava lisidimo saugina i tava. Emi gebogeboko kuvesidi bi giuna visuwisuna koi sumaḡe.”

¹⁶ Yesu Galili topana diyanaga i nawanawa bi Saimon ma tasina Endulu i kitedi. Tedi topamo a gomogomo, banina tedi ba taugomogomo. ¹⁷ Yesu i giuwedina gado, “Ko nato ko kaiwatagu. Temi bainewa iyana ko konekonedina mainana tagu yà lovelovemi te lava ko konedi.”

¹⁸ Tedi ma ḡemota edi gomo a gose kamaḡedi bi Yesu a kaiwata.

¹⁹ Yesu i taunawanawa mote lofana te Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i kitedi. Tedi wagamo edi gomo a vovokaukawedi. ²⁰ Laḡannemo wagamo i kitekitedi te i yogedi, “Ko nato ko kaiwatagu!” Ġome tamedi Diyebedi bi tausagudi wagamo a gosedi bi Yesu a kaiwata.

*Yesu aluwa gebogebona oloto noponemo i kwavivai
(Luk 4:31-37)*

²¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nato Kapeniam malagainemo bi waiyawasi laḡaninemo i nawa bolu vanuwinemo bi wailovelove i wai tubu. ²² *Bi ḡome ena wailovelove lava a vaivaiyena ba a tagugu. Banina tana ena wailovelove tabuna mote mai waiḡake tauwailovelovedi mainana. Tana ena wailovelove vaiyena ba waibadana tana lisinemo.*

²³ Ġome bolu vanuwinemo aluwa gebogebona oloto i sunesunegina i binauna gado, ²⁴ “Tam Nasalet Yesuna kuna ḡona bai lisimaimo kwa voiye? Tam kuna natona kwa ka gebogebomai ee? Tagu e sibem tam aiyai? Tam waiyawa ḡemota Maimaituwa lisinaga kuna yovo.”

²⁵ Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Kumiya moimoisili bi oloto ku potiyovo kamaḡe!” ²⁶ Aluwa gebogebona oloto i ka galagalali bi i voiye te i pekibubu bi i lau potiyovo kamaḡe.

²⁷ Lava matabudi ḡome a sove bi edi lava ai talayedina gado, “Niga bai kauwina ya tubutubuḡa? Niga wailovelove valivaliuna, tana waibada lisinemo te aluwa gebogebodi ya giuwedi bi kalinana sa kaikaiwata.”

²⁸ Yesu giuna ma ḡemota Galili dobuna matabuna i na yaḡosi.

*Yesu lava wapewapedi i wai yawasanidi
(Metiu 8:14-17; Luk 4:38-41)*

²⁹ Tedi bolu vanuwina a gosegose, ba tana Diyemes bi Diyon waitedi a nawa Saimon bi Endulu edi vanuwemo. ³⁰ Bi mba vanuwinemmo Saimon lawana gaugaululu i vai bi ena gabumo i kenakena. Tana i sida aubaina te Yesu a tainuwatau. ³¹ Kamaina bi Yesu i nawa waivini nimanemo i

* 1:15: Met 3:2   * 1:22: Met 7:28,29   * 1:22: Wala Maimaituwa Mosis waiḡake i vite te Islael lavedi maso a kaiwata.

kabi bi i solu waimoito. Gaugaululu ma ġemota i kovi bi waivini i moito te i wai kanidi.

³² Mba aubiganemo suwala bulubulumo[†] lava matabudi edi lava sidesidedi bi aluwa gebogebodi a sunesunegidina a avala tava Yesu lisinemo. ³³ Tedi matabudi vanuwina didiyaunemo ai ġemotidi. ³⁴ Bi Yesu edi sida tabudi bi tabudi i wai yawasanidi. Bi kota aluwa gebogebodi waitedi i wai potiyovodi. Bi aluwa gebogebodi a sibe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Taunana aubaina mote i wai aninedi te sa giu.[‡]

Yesu Galilimo i lauguguya

(Luk 4:42-44)

³⁵ Olaolalemo dobu mawai dudubalina, Yesu vanuwa i gose bi i nawa dobu ġuyuwino bi i laulaupali. ³⁶ Saimon bi ena lava waitedi a nawa a tavuġe. ³⁷ Tedi tana a banavi bi a giuwena gado, “Lava matabudi tam sa tavutavuġem.”

³⁸ Bi Yesu i giuwedina gado, “Ta nawa malagai ġesaunemo bi diyadiyanaġa bi tedi waitedi lisidimo yà lauguguya. Taunana aubaina e tava.” ³⁹ ✧Kamaina bi tana Galili dobuna i nawa yaġosi bi bolu vanuwidiġa i laulauguguya. Bi kota lava nopodimo aluwa gebogebodi i kwavidi a potipoti yovo.

Yesu oloto sida kapa vaivaina i wai yawasani

(Metiu 8:1-4; Luk 5:12-16)

⁴⁰ Oloto sida kapa i vaivaina i tava Yesu kaġe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliġe bi i giuna gado, “Bamoda kwa ġoena, te kwai yawasanigu.”[§]

⁴¹ Yesu oloto i kita te i launuwatoiye, bi nimana i tuġu te i taukoni bi i giuwena gado, “Kamaina yà ġoġoena, kwa yawasana!” ⁴² Mote lofana te, sida kapa oloto i gose bi i yawasana. ⁴³ Kamaina bi Yesu oloto i wai ġakena gado, ⁴⁴ “Mote aiyai ġesauna kuma giuwe. Kwa nawa pilisi sewasewa taugabuna lisinemo bi ya kitam. Bi Mousis sewasewa i giuwena mainana kwa voiye, te lava sa kitam te tam kuna yawasana.”^{**}

⁴⁵ Geġa te oloto i nawa bi lava i giu nawedi bai lisinemo i tubu-tubuġana giuna i ka didigi. Taunana aubaina Yesu mote masagaboġa i nawanawa taun. Bi tana i nawa dobu ġuyuwidiġa i miyamiya nawa. Bi yaġolo te lava bamo miyemiyedi tana lisinemo a tavatava.

[†] 1:32: Suwala bulubulumo banina ba waiyawasi laġanna laġanina i kovi. Diu edi waiyawasi laġanina palaide suwala bulubulumo i wai tubu bi satade suwala bulubulumo i kovi. [‡] 1:34: Mote i wai aninedi te a giu banina Yesu i sibe te aluwa gebogebodi yai aninedi bi sa giuna, tana Vinevinena tauwaiyawasana ba lava saegeli te gaviya yai badae a noġonoġoti te tauwaiyawasana bena mainana (Diyon 6:15). ✧ 1:39: Met 4:23, 9:35 § 1:40: Diu edi waiġakemo lava sida kapa vaivaina ba yavana tabunemo miyamiyana. Diu ai ġakedi te mote aiyai ima taukonidi. Lava gebogebodi ai ġakedi te mote bolu vanuwino sima laudune e malagaimo sima miya. Bamoda aiyai gebogebona bi i yawasanana ba i visu munaga bi Maimaituwa matanemo tana kamaina. Lava waitedi sa miya malagaimo bi ya laudune Maimaituwa ena vanuwemo. ^{**} 1:44: Pilisi ba puyo taugabuna lava aubaidi Maimaituwa matanemo. Tana oloto ya kamaġati te ena sida kapa i kovi.

2

*Yesu oloto sida tunipekipeki i vaivaina i wai yawasani
(Metiu 9:1-8; Luk 5:17-26)*

¹ Lağan visa a kovi mulidimo Yesu i munağa tava Kapeniammo. Lava a vaiye te Yesu i tava munağa vanuwemo. ² Kamaina bi lava wapewapedi a tava ġome bi vanuwa nopona bi mataetina ai wanavu. Yesu Maimaituwa giuna i giugiuwedi. ³ Bi olooloto ⁴ edi tau tuni pekipekina latilatina a avali tavaite. ⁴ Tedi mote ġemoġemotina te maso a valageta Yesu lisinemo, lava mataeta ai wanavu. Taunana aubaina a kaisağa vanuwa dabanemo, bi bamo Yesu i moimoitona luvaluvanemo bwada a koiyavusi. Kamaina bi edi tau latilatina ai dawo yovoġe Yesu matanemo. ⁵ Yesu olooloto edi sumağa i kita aubaina oloto tuni pekipekina i giuwena gado, “Natugu, em gebogebo yà noġonoġoti kamaġe.”

⁶ Ġome waiġake tauwailovelovena mainana a vaivaiye ba nuwedimo ai nuwanogonoġotana gado, ⁷ “Maimaituwa taunağa gebogebo taunoġoti kamaġedi bai aubaina niga lavana mainana ya giugiu? Tana bena Maimaituwa vaitena ġemoġemotidi, ee?”

⁸ Tedi mai a wai nuwanogonoġota ba Yesu ma ġemota nopodi i sibe. Bi i giuwedina gado, “Bai aubaina nopomimo mainana ko wai noġota? ⁹ Bamo giuna i tekateka oloto tuni pekipekina lisinemo, ‘Ku moito em kebana kwa avali bi kwa nawa, ee em gebogebo e noġoti kamaġe?’ ¹⁰ Niganana kaka yài lovemi bi ko sibe te Tana Taunana Natuna waibadana i vai te dobumo gebogebo ya noġotikamaġedi.” Ġome Yesu oloto tuni pekipekina i giuwena gado, ¹¹ “Kwa moito em kebana kwa avali bi kwa nawa em vanuwemo.” ¹² Lava matabudi a kitakita bi ma ġemota i kena moito, ena kebana i vai bi i nawa. Tedi ġome a sove bi Maimaituwa a ka saġesaġena gado, “Tama niga kauwina mote bamo mainana ka kitakita.”

Yesu Livai i yoge

¹³ Yesu Kapeniam i gose bi i munağa topa diyanağa i nawanawa. Bi lava kumna a tava lisinemo bi i wai lovelovedi. ¹⁴ Tana i nawanawa te Alupisi natuna Livai i kita, takis anilaitupana vanuwinemmo i miyamiya. Kamaina bi Yesu i giuwena gado, “Ku kaiwatagu!” Livai i miya moito te Yesu i kaiwata.

¹⁵ Mba aubiganemo Livai ena vanuwemo, Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi bi takis taulaitupa bi gebogebo lavedi wapewapedi vaitedi a kanikani.* ¹⁶ Palisi mabai waiġake tauwailovelovena a kita te takis taulaitupa bi gebogebo lavedi Yesu vaitena a kanikani. Taunana aubaina Palisi Yesu ena tauwaikaiwatana a giuwedina gado, “Bai aubaina tana niga lavedi vaitedi sa kanikani?” ¹⁷ Yesu i vaiyedi bi edi giu i waimunena gado, “Lava yawayawasanidi mote doketa sima ġoēġoē bi lava sidesidedi doketa taudidi sa ġoēġoē. Tagu e yovona mote didimana lavedi aubaidi bi gebogebo lavedi aubaidi.”

Udi ena waitala

* 2:15: Mosis waiġake i gilumidi bi Palisi mba waiġakedi matabudi a kaikaiwata kauwedi. Bi kota Diu edi vaivai bi vaivai ġesaudi ai tubudi bi a kaikaiwatedi. Tedi a giu te mabai niga waiġakedi mote a kaikaiwatedi ba tedi lava gebogebodi.

18 Laḡan ḡemota Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi kota Palisi a udiudi. Lava ḡesaudi a tava Yesu lisenemo bi ai talayena gado, “Bai aubaina Diyon taukabulu ena tauwaikaiwatana bi Palisi edi tauwaikaiwatana sa udiudi bi tam em tauwaikaiwatana geḡa?” 19 Yesu i giuwedina gado, “Bai aubaina lawelawena ena tauliso sa udi? Tedi mote sima udi banina lawelawena yaḡolo tedi waitedi. 20 Bi laḡan yaḡolo ya natonatonana ena ḡaviya sa kaikamaḡe mulinemo kaka ena tauliso sa udi.”

21 Lava mote ḡemoḡemotina te gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona waitena ima popo waḡemotidi. Bai aubaina, galana valivaliuna male gala wadubona ya lisi wai didigi.† 22 Aiyai mote waen valivaliuna ima vai bi galele wadubonemo ima ḡini yovoḡe. Bamoda mainana ya voyena ba waen galelena wadubona ya nuwa golu te galele bi waen sa gebogebo. Geḡa te tana maso waen valivaliuna i vai bi galele valivaliunemo i ḡini.‡

Waiyawasi laḡanna Waitalana

23 Waiyawasi laḡannemo Yesu bi ena tauwaikaiwatana waitedi witi daibinaḡa a nawanawa bi witi banidi a tanodi bi a kanikanidi. 24 Taunana aubaina Palisi Yesu a giuwena gado, “Ei! Mba tama ema waḡake te em tauwaikaiwatana mote maso mai a voye waiyawasi laḡannemo.” 25 Yesu giu i wai munena gado, “Temi Deivida bai i voivoiyena mote bamo ko iyevi? Sauginemo tana bi ena lava waitedi kani a peki bi a ḡoe te maso bai a kani. 26 ✧Kamaina bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo bi buledi Maimaituwa vitevitena i vai bi ena lava waitedi a kani. Niga kauwina pilisi saḡasaḡa guletina Abiyata ena waibada sauginemo i tubuḡa. Waḡake ena luvamo mba buledina pilisi taudiḡa sa kanikani. Bi geḡa te Deivida i vai bi ena lava waitedi a kani.” 27 Yesu giu i waikenana gado, “Waiyawasi laḡanina ba lava aubaidi. Bi waiyawasi laḡanna mote lava imai badaye.” 28 Niganana kona kita, Tana Taunana Natuna, tana waiyawasi laḡanina badana.

3

Yesu Oloto Nimana Pekipekina I Wai Yawasani (Metiu 12:9-14; Luk 6:6-11)

1 Waiyawasi laḡannemo Yesu i munaḡa nawa bolu vanuwinemo. Bi ḡome oloto nimana pekipekina i miyamiya. 2 Bi lava ḡesaudi Yesu a wainene te sa kita, te waiyawasi laḡannemo oloto nimana pekipekina yai wai yawasani te sai wavu. 3 Yesu oloto nimana pekipekina i giuwena gado, “Ku moito kwa saḡa lava matedimo.” 4 Bi lava i wai talayedina gado, “Egu lava, eda waiyawasi laḡanna ena waḡake bainewa ya giugiu? Lava ta sagu ee ta kita kamaḡe, tai yawasani ee ta kagebogebo?” Bi tedi a miya moimoisili. 5 Lava i kita nawedi te nopodi bagibagidi aubaina te tana nuwana i lai medimedi bi geḡa te i wainuwapoyaedi.

† 2:21: Tagu yawasana valivaliuna e natome. Bi temi emi vaivai wadubona waitena tai ḡemotina mote ima kena kauwa. Mote aiyai gala puselina valivaliuna ima vai bi gala wadubona waitena ima popo ḡemoti. Bamo te mai i kauwena ba sa koḡakoḡana sauginemo gala valivaliuna ya goḡosi bi gala wadubona ya lisi waididigi. ‡ 2:22: Diu edi kwagi ba gamoḡamo kwapidi. Laḡannemo ḡamoḡamo kwapina i wadubona ba pulopulo sa saḡa te kwagi ya suve sali. ✧ 2:26: 1 Sam 21:1-6

Kamaina bi oloto i giuwena gado, “Nimam ku tuḡu.” Ġome oloto nimana i tuḡutuḡu ba i yawasana.

⁶ Palisi mai a kitakitana, tedi pali vanuwina a gose bi a nawa Alodi ena muli lavedi lisidimo. Bi Yesu kana pota a yesi te maso ai peki.

⁷⁻⁸ Yesu ena tauwaikawaiwatana waitedi mba malagaina a gose bi a nawa gelemo, Galili topana diyanemo. Bi Galili lavedi kumna a kaiwatedi. Bi bai matabuna i voivoiyena a vaiye bi lava wapewapedi Diudiyaḡa, Yelusalemḡa, Idumeya bi Diyoudan noi nevanemo, Taiya bi Sidon lavedi a tava Yesu lisinemo. ⁹⁻¹⁰ *Lava kumna sima dubutawi taunana aubaina te ena tauwaikawaiwatana i giuwedi te waga sa kanonoḡi. Banina tana lava i waiwai yawasanidi, aubaina mabai sidesidedi a wai bibibina te maso a taukoni bi a yawasana. ¹¹ Ġome lava aluwa gebogebodi a sunesuneḡidina Yesu a kitakita te matanemo a nuwalikwa bi a galagalalana gado, “Tam, Maimaituwa natuna.” ¹² Bi Yesu aluwa gebogebodi i wai ḡakedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu giugiukamaḡedi 12 i vinedi

(Metiu 10:14; Luk 6:12-16)

¹³ Yesu i nawa oya dabanemo bi tedi mabai i ḡoeḡoedina i yogedi bi a nato lisinemo. ¹⁴ Tedi 12 i vinedi bi i wai isedina, *giugiukamaḡedi*. Tana i giuwedina gado, “Tagu e vinemi te temi tagu vaitegu. Tagu ya giugiukamaḡemi te ko nawa ko lauguguya, ¹⁵ bi waibada ko vai te aluwa gebogebodi ko kwavidi.” ¹⁶ Niga 12 i vinevinedina isedi ba

Saimon (i wai isana *Pita**),

¹⁷ Diyebedi natunatuna Diyemes bi tasina Diyon i wai isedina *Boa-neges*, niga isana banina ba palele natunatuna.

¹⁸ Endulu,

Filip,

Batolomiu,

Metiu, isana ḡesau Livai,

Tomas,

Diyemes Alupias natuna,

Tadias,

Saimon tana ba Selot†

¹⁹ Bi Diudas Iskaliot tana taukaisolu.

Lava a giu te bena aluwa gebogebodi Yesu a suneḡi

(Metiu 12:22-32; Luk 11:14-23, 12:10)

²⁰ Yesu i munaga vanuwemo bi lava kumdi a tava ai ḡemotidi, taunana aubaina Yesu bi ena tauwaikawaiwatana mote ḡemoḡemotina te maso a kani. ²¹ Sauginemo ena vanuwa lavedi giuna a vaivaiye ba a nawa auwai dolinemo banina lava a giuna gado, “Yesu i bu'uwa.” ²² *Waiḡake tauwailovelovena mabai Yelusalemḡa a tavatavana a giu te penama edi bada taumudulele‡ Yesu i suneḡi te ḡailisi i vite bi aluwa gebogebodi ya kwavikwavaidi. ²³ Kamaina bi Yesu i yogedi bi lautaulalamo i giuwedina gado, “Seitani bainewa taunaḡa ya kwavi munaga? ²⁴ Bamo dobuna lavedi sa dailidi bi sai ḡasiḡasina ba taudiḡa sa ka gebogebodi? ²⁵ Bi kota vanuwa ḡemota nopona lavedi sa dailidi bi sai ḡasiḡasina ba sai dabalalidi. ²⁶ Bamoda Seitan ena dam sa dailidi bi taudiḡa sai

☆ 3:9-10: Mak 4:1 * 3:16: Isa Pita banina ḡakima. † 3:18: Isa Selot banina lava damna mabai tedi Loum gabemanina tauwai ḡaviyena. ✨ 3:22: Met 9:34, 10:25 ‡ 3:22: Gulik baibol i giuna Belsebul. Mba giuna banina ba taudou edi bada.

gasiḡasina kaka bamo mote sima tava. ²⁷ Aiyai mote oloto ḡaiḡailisina ena vanuwa ima lolo, te tana dolinemo ya panipani kaka ena ḡonaḡona ya legaudi. ²⁸ Yà giugiu kauwemi te gebo matabudi bi lava kuvalidi ba Maimaituwa ya noḡotikamaḡedi. ²⁹ Bi bamoda aiyai Aluwa Waiyawa i kuvalina ba Maimaituwa mote ima noḡotikamaḡe. Banina tana gebo ilailala i voie.”

³⁰ Yesu niga mainana i giuna banina tedi a giugiuwena gado, “Tana aluwa gebogebona i sunegī.”

Yesu Ena Lava Otidi
(Metiu 12:46-50; Luk 8:19-21)

³¹ Yesu tinana bi tasitasina a tava didiyaumo bi ena giu a giukamaḡe. ³² Lava kumna a miyamiya kwaikwaivivilena a giuwena gado, “Ei, tinam bi tasitasim oloolotodi bi waiwaivinidi didiyaumo sa labelabem bi a ḡoḡoena sa kitam.” ³³ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bamo tinaguna bi bamo tasitasigudi?” ³⁴ Tana lava ḡome a miyamiyana i kita nawedi bi i giuna gado, “Tagu tinagu bi tasitasigu niga taudidi sa miyamiya. ³⁵ Tana aiyai Maimaituwa ena ḡowana ya voivoiyena ba tasigu, nuvugu bi tinagu.”

4

Taubayau Lautaulalana

¹ Yesu Galili topana diyanemo wailovelove i waitubu munaḡe. Bi lava kumna a tava a dubutawi aubaina te tana waga i poupoulena dadanemo i miya saḡa. Bi lava matabudi gelema o moito. ² Tana lautaulalamo kauwa wapewapedi i wailovelovedi bi enai lovelovemo niga mainana i giuwedina gado, ³ “Koi beyavaiya, taubayau i nawa pesi au launaḡasedimo. ⁴ Laḡannemo pesi i laulaunaḡasedi, ḡesaudi etamo a talaḡa bi mwanuwa a tava te a kani vaidi. ⁵ Bi ḡesaudi doḡa waitelitelinemo a talaḡa. Ḡome doḡa sebunemo te pesi a duga makai banina doḡa ḡaubona. ⁶ Bi laḡannemo suwala i lovo tava bi i lalalani ba pesi kalakalanapudi i lalawaipokidi, banina tedi lamlamdi mote a yovo gulata. ⁷ Bi pesi ḡesaudi gedala nopodimo a talatalaḡana, ba a duga. Bi gedala pesi i yavanidi. Taunana aubaina mote a bani. ⁸ Bi kota pesi ḡesaudi doḡa visuvisunemo a talatalaḡana ba a duga a saḡa te a vota, ḡesaudi 30, 60 bi 100.” ⁹ Yesu i giuna gado, “Temi waibeyemi te koibeyavaiya.”

Bai Aubaina Yesu Lautaulalamo i Giugiu
(Metiu 13:10-17; Luk 8:9-10)

¹⁰ Mulliḡa Yesu taunaḡa i miyamiya bi ena tauwaikaiwatana 12 bi lava ḡesaudi lisinemo a tava bi ai talaye te lautaulala banina bai.

¹¹ Kamaina bi Yesu tedi i giuwedina gado, “Maimaituwa ena waibadana kenakena waidavonina ba temi i vitemi. Lava tabudimo miyemiyedi tedi mwali matabudi lautaulalamo ya giuwedi, ¹² te bai Aisaiya i giugiuwena ya tubuḡa,
“Tedi sa kitakitana

bi mote sima kita banavi.

Bi kota male sa vaivaiyena,

bi mote sima sibe.

Taunana aubaina mote sima nuwavitata Maimaituwa lisinemo,
te maso edi gebogebona ya noḡotikamaḡedi.”

*Doğa Matabudi 4 Edi Titikuna**(Metiu 13:18-23; Luk 8:11-15)*

¹³ Yesu tedi i wai talayedina gado, “Temi niga lautaulalana mote ko sibe? Lautaulala ġesaudi yà ġiuwedina mba bainewa bi ko sibedi? ¹⁴ Taubayau pesi i laulau naġasedina ba lava Maimaituwa ġiuna ya ġiugiu nawena. ¹⁵ Bi lava ġesaudi ba maibena pesi etamo kulukuluvidi. Niga lavedi Maimaituwa ġiuna sa vaivaiyena bi Seitan ya saġa makai nopodimo te ġiu ya kaikaikamaġedi. ¹⁶ Lava ġesaudi maibena doġa waitelitelinemo, tedi manuwavisudi ġiu sa vaivaiyena ¹⁷ bi lamlamdi geġa aubaina mote sima moimoito didina. Laġannemo pilipili bi laukivigeboġebo sa saġa, Maimaituwa ġiuna aubaina ba tedi maġemota sa kuluva. ¹⁸ Lava ġesaudi maibena pesi gedala nopodimo a talatalaġana. Tedi Bada ġiuna sa vaivaiyena, ¹⁹ bi kota niga dobuna ena yawasana, mai mane ġoena bi mwali ġesaudi noġotidi sa tava te Maimaituwa ġiuna sa yavayavani. Taunana aubaina tedi mote sima votavota. ²⁰ Lava ġesaudi maibena pesi doġa visuvisunemo wadiwadidi. Niga lavedi ba ġiu sa vaiye, te nopodimo sa sako bi sa kaikaiwata. Tedi votedi ġesaudi 30, 60 bi 100.”

²¹ ✧ Yesu lava niga mai i ġiuwedina gado, “Lava piupiu i gabuna, mote bai sauginemo ima vai te gulewa dibunemo ee bena dibunemo ima sako nawe. Bi tana masagabomo ġakima dabanemo ya sako te ya yana. ²² ✧ Mwali bai kankandavonina muliġa male ya laumaġata. Bi mwali bai waiwai kwesina male ya laumasagabo. ²³ Bamoda temi wai beyemi te koi beyavaiya.”

²⁴ ✧ Bi kota lava i ġiuwedina gado, “Bai ko vaivaiyena, kamaina te ko vaiye kauwe. Bamoda niga kauwina ko komaniyena ba Maimaituwa kauwa ġesaudi yai lovelovemi te ko sibedi. Bi kota tana kauwa wapewapedi ya vitemi. ²⁵ ✧ Aiyai niga kauwidi ya vaivaiye kauwedina ba Maimaituwa tana lisinemo nuwauyauya yai lautawi. Bi aiyai mote ima waibeyavaiya kauwa bi lisinemo ġaubona ya kenakenana kaka sa kaikamaġe.”

Maimaituwa Ena Waibada Ya Dididigana Titikunina

²⁶ Bi Yesu i ġiuna gado, “Maimaituwa ena waibada ena lava lisidimo titikunina ba niga mainana: Lava pesi ena daibimo i wadidi. ²⁷ Dudubala bi suwala tana ya kenakena ee ya miyamiya bi pesi kamaina te sa dugaduga. Bi tana mote i sibe te bai ya tubutubuġa ²⁸ Doġa taunaġa pesi ya wai dugedi bi ya wai votedi. Dolinemo sa kalanapu te lugudi sa sivudi bi sa love te sa buso bi banidi nopodimo sa sivudi. ²⁹ Laġannemo pesi i tabutuna ba lava ya tava te biliukomo ya laukoiġavuka. Banina vililubu ena laġani i tava.”

³⁰ Yesu i ġiu munaġana gado, “Maimaituwa ena waibadana ena lava lisidimo ba bai ya lau koiluvae te ko sibe? Ee bai lautaulalana tagu yà ġiuwe te ko sibe? ³¹ Mba maibena wasiva pouna ġaubo otina doġamo ko wadiwadina. ³² Muliġa mba pesina ya duga te ya didiga mote mai pesi ġesaudi. Bi lagalagana waiyamonina damodamodimo mwanuwa sawasawaġa lovolovodi sa tava te sa laulau noġi.”

³³ Niga lautaulalana bi lautaulala ġesaudi waitedi, Yesu Maimaituwa ġiuna lava edi luvamo i ġiuwedi te maso a sibe. ³⁴ Tana ġiu matabudi

i giugiuwedina ba lautaulalamo i giugiuwedi, bamo mote giu bai i giu otiedi. Bi kota laḡannemo ena tauwaikaiwatana taudiḡa ba tana giu bani otidi i giugiuwedi.

Yesu yavala bi labama i giu waitaudi
(Metiu 8:23-27; Luk 8:22-25)

³⁵ Mba laḡanna ḡemotina aubiganemo, Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Ta nawa noi nevanemo.” ³⁶ Yesu wagamo bi ena tauwaikaiwatana tana vaitena a nawa. Bi lava kumna ḡome gelemo a gosedi. Bi tedi edi waga bi waga ḡesaudi vaitedi a nawa. ³⁷ Tedi a nawanawa te yavala didiga i tava. Bi labama wagamo i talatalaḡa te gauba waga noponemo i waidubusaḡe bi ḡotona te maso i wanavu. ³⁸ Bi Yesu waga mulinemo kunuwana dabanemo i kenakena. Kamaina bi ena tauwaikaiwatana tana a lainuwesi bi a giuwena gado, “Tauwailoove tam kwai nuwaboyaeda ee geḡa? Niga ta peki!” ³⁹ Yesu i moito bi kalinana bagibaginemo yavala i giuwena gado, “Ku nuwaḡavuka.” Bi labama i giuwena gado, “Ku lautautau.” Kamaina bi yavala i nuwaḡavuka bi daumola i kena ⁴⁰ Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Temi bai aubaina ko nainaila? Temi ko wai sumaḡa ee geḡa?”

⁴¹ Tedi a naila bi taudiḡa ai giugiuna gado, “Niga tana aiyai? Te yavala bi labama i giuwedi te kalinana a kaiwata.”

5

Yesu oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina i waiyawasani
(Metiu 8:28-34; Luk 8:26-39)

¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana Galili topana noi nevanemo, Gelasin lavedi edi dobumo. ² Sauginemo Yesu waga dabanemo i potipoti yovo te, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina, tana tauyewamo bi i velau i tava Yesu lisenemo. ³⁻⁵ Niga olotona tauyewaḡa miyamiya nawina, mote aiyai ḡemoḡemotina te ya katautau. Tana suwala bi dudubala tauyewaḡa bi dakiḡa i binabinau nawa bi sabilemo tunina i sesesedi. Bi tana laḡani matabuna kaḡena bi nimana seinimo a panipanidi bi geḡa te i katikati ḡavuḡavukidi. ⁶ Sauginemo tana Yesu manekemo i kitakita, te i velau Yesu kaḡe pakanemo bi tuwapekana i wai tupagwaliye. ⁷ Bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Yesu Maimaituwa saḡasaḡa guletina Natuna, tam bai lisigumo kwa voiye? Maimaituwa isanemo ya giugiuwem te mote kuma laukivi gebogebogeu.” ⁸ Niga mainana i giuna, banina Yesu kaikana giuwena gado, “Tam aluwa gebogebom oloto ku potiyovo kamaḡe.”

⁹ ḡome Yesu, oloto i waitalayena gado, “Tam isam bainewa?”

Te tana niga mainana i giuvitena gado, “Tagu isagu kumna tama ke wapa kauwa.” ¹⁰ Bi aluwa gebogebona yaḡolo te Yesu i waibaḡa gulate te maso mote i giukamaḡedi wali dobumo.

¹¹ Bi mba ḡome buwawa kumna dididiga a yabayaba oya nevakaunemo. ¹² Taunana aubaina penama Yesu ai baḡa gulatena gado, “Kwa giu kamaḡemai te buwawa lisidimo te nopodimo ka sola nawa.” ¹³ Kamaina bi Yesu aluwa gebogebodi i giuwedi te oloto a potipoti yovo kamaḡe bi buwawa nopodimo a sola nawa. Kamaina bi

buwawa kumna wapana 2 tausan dabakai a velauwata a yovoyovona ba topamo a tona.

¹⁴ Bi buwawa tauḡamodi a velau a nawa malagai nopodiḡa bi malagai diyadiyanaḡa bi bai i tubutubuḡana, lava a giuwedi. Kamaina bi lava bai i tubutubuḡana au kitanemo a tava. ¹⁵ Laḡanemo lavedi Yesu lisinemo a tava, ba olotona penama kumna a sunesuneḡina a kita, i wai gala kauwa bi ena noḡota didimaninemo i miyamiya ba lavedi a naila kauwa. ¹⁶ Tedi mabai oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina bi kota buwawa lisidimo bai i tubutubuḡana a kitakitana lava ḡesaudi a giuwedi. ¹⁷ Taunana aubaina tedi Yesu ai baḡa te edi dobu ya gose.

¹⁸ Laḡaninemo Yesu wagamo i gelugelu tena, oloto aluwa gebogebodi a sunesuneḡina Yesu i wai baḡa te vaitena maso a nawa. ¹⁹ Bi Yesu mote i wai anine bi i giuwena gado, “Kwa munaḡa em vanuwa lavedi lisidimo bi Bada bai lisimmo i voivoiyena bi ena lau kivivisuvisu tedi kwa giuwedi.” ²⁰ Kamaina bi oloto i modina i nawa malagai 10 nopodiḡa bi bai Yesu lisinemo i kaukauwena, lava i giu nawedi. Bi lava a vaivaiyena ba a sove.

*Yesu, Diyalesi natuna bi waivini ḡesau i waiyawasanidi
(Metiu 9:18-26; Luk 8:40-56)*

²¹ Yesu wagaḡa i munaḡa noi nevanemo i tava. Tana topa diyanemo i miyamiya bi lava kumna a tava a dubutawi. ²² Bolu vanuwina taulabena isana Diyalesi i tava Yesu i kitakita ba Yesu kaḡe pakanemo tuwapekana i waitupagwaliḡe ²³ bi nuwana tabutabunemo i wai baḡana gado, “Natugu waivinina ḡaubona i sida kauwa, ḡotona te ya peki. Aee, kwa nato nimam dabanemo kwa sako te ya yawasana bi ya miya.” ²⁴ Kamaina bi Yesu vaitena a nawa. Bi kota lava kumna dididiga tana a kaiwata bi a bibibini.

²⁵ Gome waivini ḡemota kwalabu wapana 12 kwasina i miyamiya kamakamaḡena. ²⁶ Niga waivinina ena mane matabuna doketa lisidimo i waiyakali. Bena maso i yawayawasana ba sida i dididiga. ²⁷ Laḡannemo waivinina Yesu giuna i vaivaiye ba tana lava kumna mododiḡa Yesu mulinaḡa i saḡa bi ena gala isu damodamonaḡa i taukoni. ²⁸ Banina tana kaikana noponemo i wai noḡotana gado, “Bamoda Yesu ena galaḡa yà taukonina ba yà yawasana.” ²⁹ Noi taunana te waivini ena sida kwasina i miyamiya kamakamaḡena i kovi. Bi tuninemo mayana i vai te ena wainuwatoimo i yawasana.

³⁰ Yesu maḡemota mayana i vai te ḡailisi lisinemo i potiyovo. Bi i tauvitale lava kumna nopodimo bi i wai talayedina gado, “Aiyai i taukonigu?”

³¹ Bi ena tauwaikaiwatana a giuwena gado, “Tam kuna kita te lava kumna sa bibibinim bi kuna giu te aiyai i taukonigu?”

³² Bi tana yaḡolo te i wai laulau kita te aiyai ena gala i taukoni. ³³ Waivini i noḡoti munaḡe te tana i taukoni. Taunana aubaina tana manailina bi magusuna i tava Yesu kaḡe pakanemo te tuwapekana i wai tupagwaliye bi mwali matabuna i ka maḡati. ³⁴ Bi Yesu waivinina i giuwena gado, “Keulo, em sumaḡa i wai yawasanim. Em sida i kovi bi ma nuwaubam kwa nawa.”

³⁵ Yesu yaḡolo waivini lisinemo i giugiu ba Diyalesi ena vanuwa lavedi a tava bi a giuwena gado, “Tauwailovelove kuma kaka nuwalagaḡaḡa natum kaikana i kovi.”

³⁶ Tedi mai a giugiu ba Yesu beya damodamonemo i vaiyedi bi bolu vanuwina taulabena i giuwena gado, “Nuwam ima kulukuluva kwai sumaḡa ota.” ³⁷ Yesu ḡome lava matabudi i wai ḡakedi, kamaina Pita, Diyemes bi tasina Diyon taudiḡa tana vaitena a nawa. ³⁸ Tedi a nawa Diyalesi ena vanuwemo a tavatava ba lava i kitedi a ḡabaḡaba bi, a leleleyakeyake bi a nusanusa. ³⁹ Yesu vanuwa noponemo i valageta bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko wai nuwapoyae bi ko ḡabaḡaba? Gomana mote i peki tana ya kenakena ota.”

⁴⁰ Lava Yesu ai gwaigwaiye aubaina, lava i giuwedi a potiyovo doḡamo. Kamaina bi Yesu ena tauwaikawaiwatana faiona bi gomana tamana bi tinana a saḡa noke gomana lisinemo. ⁴¹ Kamaina bi Yesu gomana nimanemo i kabi bi i giuna gado, “Talita kum.” (Niga giuna banina ba keulo ya giugiuwem te kwa kenamoito.)

⁴² Ma ḡemota gomana i kenamoito bi i moito nawa. Niga gomenina ena kwalabu ba 12. Lava niga kauwina a kita te a sove gulata. ⁴³ Yesu lava i waigakedi te bai i tubutubuḡana mote aiyai sima giuwe. Bi i giuwedi te gomana kani sa vite ya kani.

6

Nasalet lavedi Yesu a miyatautauliye

¹ Yesu mba dobuna i gose bi i munaḡa ena malagai otinemo bi ena tauwaikawaiwatana a kaiwata. ² Waiyawasi laḡannemo* tana wailovelove i waitubu bolu vanuwino. Bi lava wapewapedi ḡome ena wailovelove a vaivaiyena, tedi matabudi a tatava bi ai talapilina gado, “Niga nuwayuayana bamo i vai? Bi kota bamo ḡailisi i vai bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi? ³ Tana ba taukamda, Meli natuna. Bi tasitasina niga Diyemes, Diyousepu, Diudas bi Saimon. Bi kota nuvunuvuna niga vaiteda, ee?” Kamaina bi Yesu a daboke.

⁴ Yesu tedi i giuwedina gado, “Lava ḡesaudi ba taugiuwatana sa vivivile bi ena dam bi ena vanuwa lavedi ba mote sima vivivile.” ⁵⁻⁶ Taunana aubaina lisidimo mote ani sove kauwidi i voyedi bi lava sidesidedi visa ota lisidimo nimana dabedimo i sako bi i wai yawasanidi. Bi Yesu i sove te lavedi mote ai sumaḡe.

Yesu taukawaiwatana 12 i giukamaḡedi te malagaiḡa a lauguguya nawa

Yesu i nawa malagaiḡa bi lava i wailovelovedi. ⁷ Tana ena tauwaikawaiwatana 12 i giuwedi te a nato lisinemo bi labulabuḡa i giukamaḡedi. Tedi waibada i vitedi te aluwa gebogebodi sa vawaiubedi ⁸ bi kota niga mainana i giuwedi, “Ko nawanawana mote bai ḡidoina koma vai, diḡona taunaḡa ko vai. Ko nawanawana mote kani, mote tana, mote mane koma tagini. ⁹ Bi kaḡesuma ba ko kotedi bi kwama ḡidoi mote koma vai.” ¹⁰ Bi kota niga mainana i giuwedina gado, “Bamo malagaidimo ko tavatava bi vanuwino sa giuvaimina, ba vanuwidimo ko miyamiyana eete malagaina ko gose. ¹¹ *Bi bamoda lava mote sima ḡoemi bi mote simai beyavaiyemi, kamaina te kaḡemi

* 6:2: Waiyawasi laḡanna ba laḡan wai 7-na ḡome Maimaituwa ena noya i wai kovi bi i waiyawasi. ✧ 6:11: Giu 13:51

gobusidi ko lai kulukuluvidi bi ko gose kamaḡedi. Mba ba wailove te muliḡa lisidimo bai ya tubuḡana, mba tedi edi wavu.”†

¹² Kamaina bi ena tauwaikawaiwatana a nawa bi lava lisidimo a lauguguya te lava maso edi gebogebo a kuvesidi. ¹³ Tedi lava nopodimo aluwa gebogebodi a kwavidi, te a lau potiyovo. Bi kota olip masinemo lava sidesidedi tunidi a kailolodi bi ai yawasanidi.

Galibona Alodi Yesu i noḡoti bena Diyon taukabulu

¹⁴⁻¹⁶ *Yesu giuna kaikana i dididiga, taunana aubaina lava a giugiuna gado, “Diyon taukabulu male pekimo i kena moito. Taunana aubaina ḡailisi bi ani sove kauwidi ya voivoiyedi.”

Bi ḡesaudi a giugiuna gado, “Tana Elaidiya.”

Bi kota ḡesaudi a giugiuna bena kage, “Bada taugiuwatana ḡemota mai wala dolinemo.”

Bi ḡalibona Alodi‡ i vaiye te Yesu isana kaikana ya dididiga bi i giuna gado, “Tagu wala Diyon taukabulu gadona e koi ḡavuki bi kota pekimo i kena moito munaḡa.”

¹⁷⁻²⁰ Alodi wala tauwaiḡaviya i giukamaḡedi te Diyon a kaididi bi a lau seini te biliwelokomo a sako nawe. Alodi tinanatuna Filip mwanena isana Elodias wala i kwaya. Taunana aubaina Diyon, Alodi niga mainana i giugiuwena gado, “Mote i visu te tinanatum mwanena kuna kwaya.”

Taunana aubaina, Elodias nuwana i medi Diyon taukabulu lisinemo bi i ḡoeḡoe te maso i wai peki. Bi mote i ḡemoḡemotina te maso mainana i voiye banina Alodi tana Diyon i naile bi i labelabe kauwe. Bi i sibe te Diyon tana lava waiyawa bi didimanina. Laḡan wapawapa Diyon tana Alodi ena kauwa aubaina i giugiu matai bi Alodi i nuwanuwalaḡalaḡa te Diyon ena giu mote i noḡonogoti watawata. Bi Alodi yaḡolo te Diyon ena giu vaiyena i ḡoeḡoe.

²¹ Kamaina bi Alodi ena tubuḡa laḡanna soina i voiye. Bi gabegabemani babadidi, ḡaviya babadidi bi kota Galili babadidi i giuwedi te a tava ena soimo. Gome Elodias gavogavo i vai te ena nuwa kilikili ya laukamaḡe. ²² Gome Elodias natuna guguinina i saḡa bi i bigabiga te ḡalibona Alodi ena soi taulisoena nuwedi i laukwasili. Kamaina bi ḡalibona Alodi gomana i giuwena gado, “Bai kwai baḡaena ba ḡemoḡemotina ya vitem.” ²³ Alodi niga mainana gomana lisinemo i giuwapa, “Bai lisigumo kwai baḡaena ba ya vitem bamo te egu waiguyau kwa ḡoena ba nevana ya vitem.”

²⁴ Gomana ḡome i potiyovo i nawa tinana i giuwena gado, “Bai yaibaḡae?”

Bi tinana gomana i giuwena gado, “Tagu egu ḡowana Diyon taukabulu kununa.”

²⁵ Gomana ḡome maḡemota i velau i munaḡa ḡalibona Alodi lisinemo bi niga mainana i waibaḡa, “Ya ḡoeḡoena noi taunana Diyon taukabulu kununa aboma noponemo.”

²⁶ Niga giuna ḡalibona i voiye te i wai nuwaboya kauwa. Bi tana mote ḡemoḡemotina te gomana ena giu ya giuivale. Banina tana

† **6:11:** Diu lavedi Eteni dobudiga sa vaḡavaḡai bi munaḡa aubaina ba kaḡedi gobosidi sa lai kulukuluvidi kaka bi sa sola nawa edi malagaimo, mba laḡannemo tedi a visu. Yesu ena tauwaikawaiwatana mai sa voiye ba lava sa noḡoti munagedi te tedi mote a visu mai Diu. * **6:14-16:** Met 16:14; Mak 8:28 ‡ **6:14-16:** Galibona Alodi Alodi Entipas, Galili Tauwaibadayena

kaikana i giuwapa ena tauliso matedimo. ²⁷ Kamaina bi ḡalibona ena tauwaiḡaviya maḡemota i giukamaḡe te Diyon gadona ya koḡavuki bi ya vai natome. Tauwaiḡaviya i nawa biliwelokomo Diyon gadona i koḡavuki bi ²⁸ abomemo i sako te i vai natome ḡalibona i vite. Bi ḡalibona i vai te gomana i vite bi gomana i vai nawe te tinana i vite.

²⁹ Laḡannemo Diyon taukaiwatana a vaiye te Diyon i peki, tedi a tava te taubeuna a vai nawe te tauyewamo a sako.

*Yesu lava 5 tausan i waikanidi
(Metiu 14:13-21; Luk 9:10-17; Diyon 6:1-14)*

³⁰ Yesu giugiukamaḡedi i giukamaḡedi bi a nawanawana a tava munaḡa te a wailovelovena bi lava a wai yawasanidina Yesu a tainuwatau. ³¹ Lava ḡome a natonato bi a nawanawa aubaina te tedi mote ḡemoḡemotina te maso a miya bi a kani. Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedina gado, “Temi taumiḡa ko nato ta nawa dobu ḡuyuwino bi ko sula waiyawasi.” ³² Kamaina bi tedi taudiḡa wagamo a gelu bi a nawa dobu ḡuyuwino.

³³ Lava ḡome tedi a kitekitedi ba a sibe otiyedi. Kamaina bi malagai matabudi nopodimo lava a lau potiyovo bi geleḡa a vamakamakai te a gei tava. ³⁴ Laḡannemo Yesu wagaḡa balabalamo i sunasuna saḡa ba lava kumna i kitedi bi i lau nuwatoiye. Banina tedi maibena sipu bi taulabedi geḡa. Kamaina bi giu visuvisuna wai lovelovedi i waitubu. ³⁵ Aubigamo ena tauwaikaiwatana a tava lisinemo bi niga mainana a giuwe, “Niga ba dobu ḡuyuwina bi mateya te ya dudubala. ³⁶ Lava kwa giu kamaḡedi sa nawa malagaiḡa bi malagai diyediyeḡa te kani sa kune bi sa kani.”

³⁷ Bi Yesu niga mai i giuvitedi, “Temi kani ko vitedi te sa kani.” Bi tedi tana a giuwena gado, “Tam kwa ḡoḡoena tama ka nawa te mane 200 denali luvana buledi ka gimala bi kai kanidi ee?”§

³⁸ Bi Yesu i wai talayedi, “Buledi visa lisimimo? Ko nawa ko kita.” Ena tauwaikaiwatana a nawa te a kita bi a giuna gado, “Buledi 5 bi iyana labu.”

³⁹ Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te lava a laidubudubudi ḡawaḡawa gidegidevidi dabedimo te a miya. ⁴⁰ Kamaina bi lava edi dubuḡa a miya lelesidi ḡesaudi 100 bi ḡesaudi 50. ⁴¹ Kamaina bi Yesu buledi 5 bi iyana labu i tanodi te i wai kita saḡa malamo, Maimaituwa i wai ebone bi buledi i kividi. Tana i kivi kovidi te ena tauwaikaiwatana i vitedi te a soiye bi lava a vitedi. Bi kota iyana vaitedi i lisidi bi a soiye edi dubuḡa. ⁴² Lava matabudi a kani te a kani nonoḡa. ⁴³ Bi ena tauwaikaiwatana lava buledi bi iyana a kanikani sivudina a laitupa bi po'a 12 ai wanavudi. ⁴⁴ Olooloto taukani wapedi ba 5 tausan.

*Yesu topa dabanaga i nawa taukaiwatana lisidimo
(Metiu 14:22-33; Diyon 6:15-21)*

⁴⁵ Yesu maḡemota taukaiwatana i giuvavasaḡedi te wagamo sa gelu bi sa dolidoli Betsaidamo, noi nevanemo bi kota lava kumna i giukamaḡedi. ⁴⁶ Tana lava i wai ebonedi a nawanawa mulidimo tana i nawa oyamo laupali aubaina. ⁴⁷ Tautaugudu balana bi waga topa modonemo taunaḡa i poupoule i kita nawe. Bi gelemo taunaḡa i moimoito. ⁴⁸ Bi Yesu ena tauwaikaiwatana i kitedi te waga a ḡiuḡiu bi a kabikabiye

§ 6:37: Denali ba mane isana, denali ḡemota ba taubagibagi edi mai'ia suwala ḡemota luvana.

banina yavala i suvesuvedidi bi labama i talatalaḡa. Kamaina bi laḡan sakosako balana Yesu topa dabanaga i nawanawa lisidimo bi ḡotona te maso i vawaitaulidi. ⁴⁹ Bi tedi a kitakita ba ai noḡota bena alualuwa. Taunana aubaina tedi a naila gulata ⁵⁰ bi a kabi binabinau. Ma ḡemota Yesu tedi lisidimo i giuna gado, “Nuwemi ya lautou. Tagu, mote koma naila.” ⁵¹⁻⁵² Kamaina bi Yesu waga dabanemo i moito saḡa lisidimo bi yavala i lautautau. Ena tauwaikawatana mainana a kitakitana ba edi sove i kovi. Banina Yesu buledi i kivikivina banina yaḡolo mote a sibe, aubaina te edi noḡota mote a didimana.

*Yesu lava wapewapedi Ganasaletimo i waiyawasanidi
(Metiu 14:34-36)*

⁵³ Laḡannemo Yesu taukaiwatana vaiteidi noi nevanemo a tava Ganasaletimo bi edi waga ai moito bi a pani kamaḡe. ⁵⁴ Noi taunana wagamo a potipoti yovo ba lava Yesu a kita ḡone. ⁵⁵ Kamaina bi tedi a nawa mba dobuna bi diadiana lavedi a giuwedi. Bi lava sidesidedi latilatimo ai kenedi bi a avala tava. Bi Yesu i nawanawana matanemo a wai kenedi. ⁵⁶ Yesu i nawanawana malagaidiḡa bi malagai diyadiyanaḡa lava edi lava sidesidedi a natomedi bi ani waigemota gabudiḡa a wai kenedi. Bi Yesu ai baḡa vavasaḡe te maso ena gala isu damodamonaḡa a taukoni bi a yawasana. Tedi mabai tana ena gala a tautaukonina ba matabudi a yawasana.

7

Maimaituwa ena waiḡake iteitedi edi vaivai i saḡa kamaḡe

¹⁻⁴ Palisi bi Diu iteitedi edi vaivai a voyedi bi a wai laudamedina taudidi a kaikaiwata kauwedi. Mba vaivaidi ba niga mainana: Tedi mote sima kani te dolinemo nimedi sa gei koḡedi kaka sa kani. ḡemoḡemotina kota mainana waikunekunemo bi a tava munaḡana ba mote sima kani te nimedi sa koḡa kauwedi kaka sa kani. Bi kota vaivai wapewapedi ḡesaudi iteitedi lisidiḡa a yovoyovona vaiteidi a kaikaiwatedi, maibena ledu, gulewa bi aboma koḡedi. Niga mainana sa voyedi te bena Maimaituwa matanemo tedi kamaina. Kamaina bi Palisi bi waigake tauwailovelovena Yelusalemḡa a tava Yesu lisinemo. Bi ḡome Yesu ena tauwaikawatana ḡesaudi a kitedi te mote nimedi a koḡedi bi a kanikani. ⁵ Taunana aubaina tedi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina taukaiwatam mote sima lau nimakoḡa bi sa kanikani. Tama itaitamai edi vaivaimo ba lava nimedi sa gei koḡedi kaka sa kanikani.” ⁶ Bi tana edi giu i waimunena gado, “Temi lava matedimo ko voyiyemi te bena giu kauwa bi geḡa te nopomi kavekavedi. Taugiuwatana Aisaiya i gilugilumina niga mainana i giu watemi, ‘Niga lavedi mududiḡa sa giugiu te sa vivivilegu bi nopodi ba mote lisigumo.

⁷ Tedi taudiḡa edi vaivai sa wai lovedi

bi sa giugiu te bena Maimaituwa ena waiḡake.

Taunana aubaina sa laulauduneyeguna bi banidi geḡa.’”

⁸ Yesu i giuwedina gado, “Temi Maimaituwa ena waiḡake ko sakosako liye bi temi emi wailovelo ko kaikaiwatedi.” ⁹ Bi kota i giuwedina gado, “Temi konai noḡota bena ko voivoiye kauwe, Maimaituwa ena waiḡake mulimimo kona sako liye bi iteitemi edi vaivai a wai

lovelovemina ko kaikaiwata kauwedi. ¹⁰ ✠Mousis i giuwedina gado, *Tamam bi tinam kwa viviledi, bi aiyai tamana bi tinana i kuvalidi ba sa laipeki.* ¹¹ Bi temi ko giugiuna bamoda lava lisinemo bai mwalina ya kenakena tamana bi tinana maso i vitedi bi geḡa te i giuwedina gado, niga Maimaituwa aubaina e sako temi mote yama vitemi. ¹² Temi emi wailovelove oloto konai love wapa te tamana bi tinana mote ima sagusagudi. ¹³ Niga mainana wailovelovedi kowai dama lava ḡesaudi lisidimo bi Maimaituwa giuna ko kaka neḡaneḡa. Bi mote niga kauwina taunaḡa bi kota kauwa wapawapa vaitedi ko voivoiyedi.”

*Lava Nuwapouna
(Metiu 15:10-20)*

¹⁴ Yesu lava kumna i yogedi a tava munaḡa lisinemo bi i giuwedina gado, “Matabumi koi beyavaiyegu bi giu banidi kosibedi. ¹⁵⁻¹⁶ Mwali bai lava gayanemo ya wai daululuna, mote ima ka milamila bi bai noponemo ya saḡa te gayanemo ya potipotiyovona taunana ya kaka milamila.”*

¹⁷ Sauginemo tana lava kumna i gosedi bi i nawa vanuwemo bi ena tauwaikaiwatana ai talaye te lautaulala banina bai. ¹⁸⁻¹⁹ Bi i giuwedina gado, “Temi yaḡolo ko wai nuwanaina, mote ko sibe? Temi kona sibe e geḡa te kani bai lava i kanina ba ya yovona waganemo te ya potiyovo munaḡa bi mote kaka nopona imai mila.” Yesu niga mainana i giuna ba i ka maḡati te kani matabudi ba visuvisudi Maimaituwa matanemo. ²⁰ Bi kota i giu, “Mwali bai lava noponemo ya potipotiyovona mba taunana yawai mila. ²¹ Lava nuwapounemo noḡota gebogebodi mai elawa, waimwanemwanena yabayababa, danene, waipeki bi waimatawapa. ²² Kanitoku, lau laukivigeboḡo, waikaikaiyovu, unula, kuvali, nuwasaḡasaḡa bi kauwa yabayababa. ²³ Niga kauwidi matabudi lava nopodimo sa tubutubuḡana, taudidi lava sa kaka milamila.”

*Wali dobu waivinina Yesu i waisumaḡe
(Metiu 15:21-28)*

²⁴ Yesu mba malagaina i gose bi i nawa Taiya malagainemo Fonisia noponemo. Bi vanuwemo i miya moimoisili, mote i ḡoe te lava sa sibe. Bi mote ḡemoḡemotina te maso i kandavona. ²⁵⁻²⁶ Sailiya noponemo dobu Fonisia waivinina bi natuna aluwa gebogebona i sunesuneḡina, i vaiye te Yesu ḡome. Kamaina bi i tava Yesu lisinemo bi kaḡe pakanemo tuwapekana i wai tupagwaliye. Bi i waibaḡa vavasage te aluwa gebogebona natuna i sunesuneḡina maso i kwavi. ²⁷ Waivinina ba eteni bi Yesu i giuwena gado, “Mote i visu te libilibi kediya ya vai bi ya pwalage daḡasi matedimo, libilibi sa gei kani te sa launonoḡa.”†

²⁸ Waivini Yesu ena giu i wai munena gado, “Bada bai kuna giuwena ba giu kauwa, bi geḡa te daḡadaḡasi kani puselidi benamo sa lavulavusana sa kanikanidi.”

²⁹ Bi Yesu waivini i giuwena gado, “Mainana kuna giu aubaina, kwa nawa bi natum kaikana penama i gose.”

³⁰ Kamaina bi i munaḡa vanuwemo, penama i potiyovo bi gomana i kita i kenakena.

✠ 7:10: Pot 20:12, 21:17 * 7:15-16: Gilugilumidi wadubodi ḡesaudimo lova 16 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Aiyai bi wai beyam te kwai beyavaiya. † 7:27: Niga ḡome libilibi ba Diu lavedi bi daḡadaḡasi ba Eteni lavedi.

Yesu oloto papapina i wai yawasani

³¹ Yesu Taiya i gose bi Sidon noponaga i nawa te Galili nisanemo bi Taun 10⁺ nopodiga i nawa. ³² Bi gome lava editau papapina ai doli tavaite Yesu lisinemo bi ai baqa vavasaqe te nimana maso papapa dabanemo i sako. ³³ Yesu oloto i wai doli bi lava a gosedi bi a nawa tabudimo, Yesu nimana i tugudi bi oloto beyana i sikwedi bi nimagalana i gelolo bi oloto menana i taukoni. ³⁴ Kota Yesu i wai kita saqa malamo bi yawasina i bunanai kamaqe bi oloto i giuwena gado, “Ephphatha banina ba ku nuwakamaqa.”

³⁵ Maqemota oloto beyana bi menana a nuwakamaqa bi i wai beyavaiya bi i gagali ota. ³⁶ Yesu i waigakedi te mote aiyai sima giuwe bi geqa te kauwina a giugiu nawe. ³⁷ Sauginemo lava kauwina giuna a vaivaiye te a tagugu bi a sove. Bi a giu te bai matabuna i kauwena ba visuviusunaqa, papapa i wai beyavaiya bi i giu.

8

Yesu lava 4 tausan i wai kani bagibagidi

(Metiu 15:32-39)

¹ Sauga gemota lava wapewapedi ai gemoti munaqedi. Lava kediya geqa aubaina te Yesu taukaiwatana i yogedi a tava lisinemo bi i giuwedina gado, ² “Niga lavedi vaitedi ke miya te laqan faiona a kovi, bi kani geqa aubaina te e launuwatoyedi. ³ Bamoda ma kani pekidi ya giukamaqedi bi sa nawa edi vanuwemo, mba etamo sa laugulibubu. Bi kota gesaudi manekaqa a tava.”

⁴ Bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Niga mutuyyuwa bamo kani ta vai bi tai kanidi?”

⁵ Bi Yesu i wai talayedina gado, “Temi lisimimo buledi visa sa kenakena?”

Bi tedi a giuwena gado, “Wapedi 7.”

⁶ Kamaina bi Yesu lava kumdi i giuwedi dogamo a miya. Tana buledi 7 i tanodi bi Maimaituwa i wai ebone bi i kividi bi ena tauwaikaiwatana i vitedi, te a soiyedi. ⁷ Bi iyana visa keikeilikidi vaitedi a natomedi Yesu lisinemo bi tana Maimaituwa i wai ebone bi ena tauwaikaiwatana i giuwedi te a soiyedi. ⁸ Lava a kani te a kani nonoqa. Bi ena tauwaikaiwatana kani pusepuselidi a laitupa bi po'a 7 ai wanavudi. ⁹ Oooloto wapedi ba 4 tausan mainana bi i giukamaqedi te a nawa.

¹⁰ Bi kota tana ena tauwaikaiwatana vaitedi wagamo a gelu bi a nawa Damanutamo.

Palisi mataila ai baqa

(Metiu 15:39–16:4)

¹¹ *Gome Palisi gesaudi Yesu laulubuna gaqaluna a tava bi ai tala vitavitale te Maimaituwa ena mataila maso i wai lovedi. ¹² *Yesu yawasina i bunanai kamaqe bi i giuna gado, “Temi niga kintina bai aubaina ko goeqoe te mataila ko kita? Ya giugiu kauwemi te mote mataila ya ma voiye koma kita.”

¹³ Yesu ena tauwaikaiwatana vaitedi Palisi a gosedi te wagamo a gelu bi a nawa noi nevanemo.

Yesu ena tauwaikaiwatana i giuwedi te Palisi bi Alodi edi wailovelove kaikaiyovudi sa kita kauwedi

14 Ena tauwaikaiwatana nuwedi i kauleya te mote buledi a tano. Bi ġemota ota wagamo ai gelu. 15 Yesu i giuvavasaġedina gado, “Palisi bi Alodi edi mu'aa koi kita kauwe.”*

16 Tedi taudiġa ai talapilina gado, “Tada mote buledi ta vai aubaina te mai i giu.”

17 Yesu edi noġota i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina ko giugiu te mote buledi ko vai? Temi mote ko kita, ee mote ko sibe? Temi yaġolo ko wai nuwanaina? 18 ✨Temi waimatemi bi mote komai kita kauwa? Waibeyemi bi mote komai beyavaiya kauwa? Mote ko noġoti? 19 Tagu buledi 5 e kividi bi lava 5 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?”

Tedi a giuna gado, “Po'a 12.”

20 “Bi tagu buledi 7 e kividi bi lava 4 tausan a kani bi kani puselidi kona laitupa bi po'a visa konai wanavudi?”

Tedi a giuna gado, “Po'a 7.”

21 Bi i giuwedina gado, “Temi yaġolo mote ko sibe?”

Yesu Betsaidamo oloto matapotapotana i wai yawasani

22 Tedi Betsaida malagainemo a tava bi ġome lava edi tau matapotapotana ai doli tavaite bi Yesu ai baġa vavasaġe te maso matana i taukoni. 23 Bi tana oloto nimanemo i kaididi bi i wai doli te malagai a potiyovo kamaġe. Gome Yesu oloto matana i gelolo bi nimana matanemo i sako bi i wai talayena gado, “Bai kwa kitakita ee geġa?”

24 Tana matana i taulaġeti bi i giuna gado, “Tagu lava e kitedi sa nawanawa kitedi mai kai.”

25 Yesu nimana i sako munaġe oloto matanemo. Maġemota oloto matana i yana i visuvisu bi i wai kita kauwa.

26 Yesu oloto i giuwena gado, “Kwa nawa em vanuwemo, mote kuma nawa malagaimo.”

Pita Yesu i kamaġati

(Metiu 16:13-16; Luk 9:18-20)

27 Yesu bi ena tauwaikaiwatana a nawa Seseliya Filipai malagaidi diyediġa. Tedi a nawanawa etamo bi Yesu i wai talayedina gado, “Lava sa giugiu te tagu aiyai?”

28 ✨Tedi a giuna gado, “Lava ġesaudi sa giugiu te tam Diyon taुकabulu, ġesaudi Elaidiya bi ġesaudi taugiuwatana ġemota.”

29 Bi i wai tala munaġedina gado, “Temi bainewa ko noġonoġoti, te tagu aiyai?”

Bi Pita i giuna gado, “Tam ba Keliso Maimaituwa ena Vinevine!”

30 Yesu i giu vavasaġedi te mote aiyai sima giuwe te tana aiyai.

Yesu ena peki bi ena kenamoito i giuwata

(Metiu 16:21-23; Luk 9:21)

31 Tana wai lovelovedi i waitubu bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna male kauwa wapewapedi yai nuwatoiyedi bi babada nananaka, pilisi edi babada bi waiġake tauwailovelovena sa miya tautaulie bi tana male sai peki bi laġan wai faioninemo ya kenamoito munaġa.” 32 Yesu

* 8:15: Diu edi noġotemo mu'aa ba lautaulala. Maibena palawa ya voiye te ya lusa. Mai wailovelove kaikaiyovudi bi gebogebo lava nopodimo sa didiga. Niga ġome ba Yesu mu'aa i lauluvaena ba Palisi bi Alodi edi miyamiya i giuwata. ✨ 8:18: Mak 4:12 ✨ 8:28: Mak 6:14,15

mba kauwidi i giu kaukauwedi, taunana aubaina Pita i wai doli nawe tabudimo bi i kaipasini.

³³ Yesu i tauvitale bi ena tauwaikawaiwatana i kitedi bi Pita lisinemo i kaipasina, “Seitani! Ku taulia muligumo. Mba noġotidi mote Maimaituwa lisinaġa sima yovoyovo bi lava edi noġota mainana.”

*Yesu kaiwatana banina
(Metiu 16:24-28; Luk 9:23-27)*

³⁴ ✨Yesu lava kumna bi ena tauwaikawaiwatana i yogedi a nato lisinemo bi i giuwedina gado, “Bamoda aiyai muliguġa ya natona ba ena ġowana matabudi sa kena bi ena kolosi ya kailageti bi ya kaiwatagu.”† ³⁵ ✨Lava aiyai bi ena yawasana i nuwamunaġena ba muliġa ya kulayakasi. Bi aiyai ena yawasana ya nuwakamaġena tagu aubaigu bi giu visuvisuna aubaina ba muliġa ya vai munaġe. ³⁶ Bamoda lava niga dobuna ena ġowana matabuna i vai kovi bi ena yawasana i ka gebogebo, mba kauwidi damodimo bai visuna ya tubuġa? ³⁷ Bi kota bai mwalina ya vite bi ena yawasana ya vai munaġe? Geġa geġa ota. ³⁸ Lava niganana laġannemo sa miyamiyana ba Maimaituwa giuna sa laulau kasaġaigaiye bi gebo sa voivoiyena ba tedi mai lava wai matawapedi. Bi bamo te aiyai kwai tunimayaġegu bi giugu wailovelovena kwai tunimayaġena ba Tana Taunana Natuna Tamana namalinemo ena aneya waiyawa waitedi ena nato munaġemo yai tunimayaġe.

9

¹ Bi Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, matabumi niganana ko miyamiyana mote koma peki kamaina eete Maimaituwa ena waibada ġailisi vaitena ya natonatona ko kita.”

*Yesu kitana i nuwavitala
(Metiu 17:1-13; Luk 9:28-36)*

² Laġan 6 mulidimo Yesu Pita, Diyemes bi Diyon i wai dolidi te a saġa a nawa oya lofalofana dabanemo, ġome tedi taudiġa. Bi a wai kita ba Yesu kitana i nuwavitala. ³ Te ena gala potipotina bi waimatakanikanina, mote aiyai dobumo gala ima koġa bi mainana kitana ima tubuġa. ⁴ Kamaina bi ena tauwaikawaiwatana faiona a kita te Mousis bi Elaidiya a laumaġata bi Yesu vaitena a wai giugiu.

⁵ Pita Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove i visu te tama niga ġome. Tama kape faiona ka voiyedi, ġemota tam, ġemota Mousis bi ġemota Elaidiya.” ⁶ Tedi a tava bi a naila gulata bi Pita mote bai i sibe taunana aubaina i giu yabayababa.

⁷ ✨Kamaina bi giyow i laumaġata bi i suma tawedi bi kalina dididigina giyouġa i yovona gado, “Niga taunana tagu Natugu, nuwagu taulaukwasilina. Koi beyavaiye kauwe!” ⁸ Noi taunana a tautauvitaledi te mote aiyai a kita bi Yesu taunaġa i moimoito.

⁹ Sauginemo oyamo a miyamiya kuluva ba Yesu i giu vavasaġedi te bai i tubutubuġana mote aiyai ġesau sima giuwe, eete Tana Taunana Natuna pekimo ya kena moito.

✨ **8:34:** Met 10:38 † **8:34:** Niga giuna kolosi kailagetina ba lautaulala. Mba giuna banina ba Yesu taukawaiwatana laukivigebo bi wainuatoġi nopodiġa sa nawana banina Yesu sa kaikawaiwata. Tana mote ima giugiu te taukawaiwatana sa pekina mai tana kolosimo i pekipekina.

✨ **8:35:** Met 10:39 ✨ **9:7:** Met 3:17; Mak 1:11

10 Tedi ena giu a kaiwata bi taudiḡa niga kauwina a wai giugiuwe te pekimo kenamoito banina bai.

11 ✨ Bi Yesu ai talayena gado, “Bai aubaina waigake tauwailovelovena sa giugiu te Elaidiya ya gei tava?”*

12 Yesu i giuna gado, “Mba giu kauwa, Elaidiya kaka ya gei tava bi bai matabuna ya kadidimani. Bi kota bai aubaina gilugilumina wadubonemo i giu te Tana Taunana Natuna kaka sa daboke bi yai nuwatoi gulata. 13 Yà giugiuwemi te Elaidiya kaikana i tava bi lava edi ḡowana lisinemo a noḡonoḡotina a voiye, maibena gilugilumina wadubonemo i giugiu watana mainana.”†

*Yesu aluwa gebogebona gomana noponemo i kwavi vai
(Metiu 17:14-21; Luk 9:37-43a)*

14 Yesu bi ena tauwaikaiwatana faiona oyamo bi a yovo mu-naḡa tauwaikaiwatana ḡesaudi lisidimo. Bi a kita te lava kumna tedi a dubutawidi bi waigake tauwailovelovena waitedi a waikagiu. 15 Sauginemo lava Yesu a kitakita ba a tagugu bi a velau waiyebone aubaina.

16 Tana ena tauwaikaiwatana i waitalayedina gado, “Bai kona waik-giugiuwe?”

17 Lava kumna nopodimo oloto i giuna gado, “Tauwailovelove, natugu e natomena lisimmo, tana aluwa gebogebona i sunegi bi i voiye te mote ima giugiu. 18 Sauginemo aluwa gebogebona gomana i sulusulu-vai ba ya pwalapwalaḡena doḡamo. Bi mwakana ya sana waikikokikodi bi kasapula gayanaḡa sa yovoyovo bi tunina sa badobado. Taunana aubaina te em tauwaikaiwatana e giuwedi te aluwa gebogebona maso a kwavi vai bi geḡa mote a voiye.”

19 Yesu i giuwedina gado, “Ei, temi mote koma wai sumaḡa! Vaitemi te alamiya! Yaḡolo te emi vita yà ava'avali? Gomenina ko natome lisigumo.”

20 Tedi gomana a nawe Yesu lisinemo. Noi taunana aluwa gebogebona Yesu i kitakita ba gomana i katititi te i kuluva doḡamo i talaḡa bi i wai kuikuileva bi kasapulana gayanaḡa a yovoyovo. 21 Yesu gomana tamana i waitalayena gado, “Niga ena sidana i vaina bainewa lofana?”

Bi tana i giuna gado, “Wala ma ḡaubonemo te niganana. 22 Bi laḡan wapawapa aluwa gebogebona gomana kaimo bi gaubemo i pwalage nawe te maso i wai peki. Bamo te tam ḡemoḡemotim, te kwa launuwatoiyemai bi kwa sagumai.”

23 Yesu i giuwena gado, “Bamo te tam ḡemoḡemotim? Aiyai ya waisumaḡana ba Maimaituwa ḡemoḡemotina bai matabuna tana aubaina ya voyedi.”

24 Noi taunana te gomana tamana i kaiḡabalana gado, “Aee, yà waisumaḡa bi egu sumaḡa mote i didiga. Kwa sagugu te egu sumaḡa ya didiga!”

25 Yesu i kita te lava kumna a tavatava taunana aubaina Yesu aluwa gebogebona i giuwena gado, “Tam beyapotapota bi gungum aluwina

✨ 9:11: Met 11:14 * 9:11: Diu edi waisumaḡa te Elaidiya maso i gei tava dobumo, kaka muliḡa Maimaituwa ena vinevine maso i tava (Mal 3:1, 4:5-6 ko kita). Tedi mote a sibe te Elaidiya ya tava dobumo ba yai nuwatoi. † 9:13: Yesu niga ḡome Elaidiya i giuwena ba Diyon taukabulu i giugiuwata (Metiu 11:13-14, 17:10-13 ko kita).

yà kwavikwavim te noi taunana gomana kwa gose kamaḡe, mote kuma saḡa munaḡa gomana noponemo!”

²⁶ Aluwa gebogebona gomana i ka binabinau bi i katititi bi i potiyovo kamaḡe. Bi gomana kitana mai lava pekipekina bi lava wapewapedi ḡome a ḡiuna gado, “Gomana i peki.” ²⁷ Bi Yesu gomana nimanemo i kabi, bi i solu waimoito.

²⁸ Muliḡa Yesu i nawa vanuwa noponemo bi ḡome tedi taudiḡa bi ena tauwaikaiwatana ai talayena gado, “Bai aubaina te tama mote aluwa gebogebona ke kwavi vai?”

²⁹ Bi Yesu i giuwedina gado, “Niga mai aluwina ba pali taunaḡa kaka ya kwavi vai, mote bai ḡesauna.”

Yesu ena peki i giuwata munaḡe
(Metiu 17:22-23; Luk 9:43b-45)

³⁰ Yesu bi ena tauwaikaiwatana mba modomodona a ḡose bi Galili noponaḡa a nawa. Yesu mote i ḡoe te aiyai ḡesau ya sibe te tana ḡome, ³¹ banina tana ena tauwaikaiwatana i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Tana Taunana Natuna kaka sa kaisoluḡe, lava nimedimo sa sako bi sai peki. Bi laḡan wai faioninemo ya kenamoito.” ³² Tana mba mainana ḡiuna i vatovatona ba tedi banina mote a sibe. Bi a naila aubaina te mote ai talaye.

Yesu ena tauwaikaiwatana a waikagiu te aiyai i saḡa gulata
(Metiu 18:1-5; Luk 9:46-48)

³³ Yesu bi ena tauwaikaiwatana Kapeniammo a tava. Bi a valageta vanuwemo bi i waitalayedina gado, “Temi etamo bai konai kagiuwe?”

³⁴ Tedi a miya moimoisili bi mote bai a giuwe banina tedi etamo taudiḡa a waikagiu te aiyai i saḡa gulata.

³⁵ *Tana i miyatulu bi ena tauwaikaiwatana 12 i giuwedi a nato ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Aiyai bi doli i ḡoena ba ya sakoyovoḡe munaḡe bi lava matabudi aubaidi yai taupaula.”

³⁶ Yesu gomana i natome mododimo i wai moito bi i giuwedina gado, ³⁷ * “Aiyai isagumo bi gomana ḡaubona i giuvai maibena niga gomenina ba tagu ya giugiuvaigu. Bi kota aiyai tagu ya giugiuvaiguna ba tana mote tagu tauguḡa ima giugiuvaigu bi taugiukamaḡegu vaitena ya giugiuvai.”

Aiyai mote imai ḡaviyeda ba tana eda tau
(Luk 9:49-50)

³⁸ Diyon Yesu i giuwena gado, “Tauwailovelove, tama oloto ḡemota ke kita isammo aluwa gebogebodi i kwavikwavivaidi. Tana mote tada nopodemo, taunana aubaina kei ḡake te mote ima voiye munaḡe.”

³⁹ Yesu i giuwedina gado, “Mote komai ḡake, lava aiyai isagumo anisove kauwidi ya voivoiyedina ba muliḡa mote isagu ima kagebo-gebo. ⁴⁰ *Lava aiyai bi mote imai ḡaviyeda ba lavana eda tau. ⁴¹ *Yà giugiu kauwemi te lava aiyai gauba i yaai bi i vitemina banina temi tagu taukaiwatagu ba ena maii'a kaka ya vai.”

Laukaḡesolumo gebogebona ya tubutubuḡa
(Metiu 18:6-9; Luk 17:1-2)

42 “Bamo te niga libilibidi mododimo gomana ġaubona ġemota i waisumaġegu bi aiyai i voyie wapa bi gebomo i kuluvana ba i visu te lavana gadonemo ġakima dididiga sa duli bi nisamo sa pwalāge nawe. 43 Bamo te nimam i voyiem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koiġavuki. I visu te nimam ġemota bi kwa saġa yawasanamo. Kaka nimam labu bi kwa nawana iyoyoġamo, ġome kai kalakalatina bamo mote ena ani kalapeki. 45 Bamo te kaġem i voyiem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa koi ġavuki. I visu te kaġem ġemota bi kwa saġa yawasanamo. Kaka kaġem labu sa voyiem te kwa nawana iyoyoġamo. 47 Bamo te matam i voyiem bi gebomo kuna kuluvana ba kwa ġivoi kamaġe. I visu te matam ġemota bi Maimaituwa ena waibadamo kwa saġa. Kaka matam labu sa voyiem te kwa nawana iyoyoġamo. 48 Mba ġome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki. 49 “Taukaiwatagu matabudi kaka pilipili sa banavidi bi pilipilidi mayavaidi mai kai poyana, mba etanemo kaka sa ġailisi. 50 * “Soliti ba mwali visuvisuna bi bamo te dinina i kovina ba bainewa ko voyie bi ya dini munaġa? Temi ko wai kagiuna didiga aubaina, mba temi mai soliti dinimi i kovi. Temi emi yawasana maso maibena kani solisolitina dinina. Temi maso mainana nuwavisumo emi lava waitedi kona miya.”

10

Waigose ena titikuna

1 Yesu mba dobuna i ġose bi i nawa Diudiya bi Diudan gaubina i damaniye noi nevanemo. Bi ġome lava kumna a tava munaġa bi i wai lovelovedi, maibena sauga matabuna i voivoiyena mainana.

2 Palisi ġesaudi Yesu wai laulubuna a ġoe aubaina te a nato lisinemo bi ai talayena gado, “Eda waiġake i waianine ee geġa, te oloto mwanena ya gose?”

3 Bi Yesu waitalamo i giuwedina gado, “Mousis waiġake i vitevitemina bainewa i giu?”

4 *Tedi a giuwena gado, “Mousis ena waiġake i waianina te oloto waiġose pepana ya gilumi mwanena ya vite kaka ya giukamaġe te ya nawa.”

5 Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Banina temi nopomi a ġaiġai taunana aubaimi Mousis mba waiġakena aubaina i gilumi. 6 *Bi ko noġoti, Maimaituwa wala pakanemo dobu i voivoiye sauginemo, tana lava i voyiedi, oloto bi waivini. 7 *Taunana aubaina oloto tamana bi tinana ya gosedi bi mwanena vaitena sa miya ġemota, 8 bi tedi labuidi tubuġa ġemota sa tubuġa. Niganana tedi mote labu bi ġemota. 9 Taunana aubaina Maimaituwa tedi i wai ġemotidina mote lava i mai dabalalidi.”

10 Muliġa a munaġa vanuwemo bi Yesu ena tauwaikaiwatana niġa giuna aubaina ai talaye. 11 *Kamaina bi tana i giuwedina gado,

‡ 9:43: Gilugilumidi wadubodi ġesaudimo lova 44 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ġome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (Gemoġemotina ma lova 48). § 9:45: Gilugilumidi wadubodi ġesaudimo kota mainana lova 46 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Mba ġome mwatamwata lava sa kanikanidi bamo mote edi anipeki bi kaina mote bamo ena ani kalapeki (Gemoġemotina ma lova 48). ☆ 9:50: Met 5:13 ☆ 10:4: Met 5:31 ☆ 10:6: Pak 1:27 ☆ 10:7: Pak 2:24 ☆ 10:11: Met 5:32

“Bamoda oloto waivini i gose bi waivini ġesau i naġina ba mwanena ya vavawaidoġa. ¹² Kota mainana, waivini ena oloto i gose bi oloto ġesau i naġina ba mwanena ya vavawaidoġa.”

Yesu bi libilibi keikeilikidi

¹³ Lava ġesaudi libilibi keikeilikidi a natomedi Yesu lisinemo te tana maso nimana dabedimo i sivudi bi geġa te ena tauwaikaiwatana lava ai ġakedi. ¹⁴ Yesu mainana i kitakita ba ena tauwaikaiwatana lisidimo nuwana i medi bi i giuwedina gado, “Libilibi koi aninedi sa nato lisigumo mote komai ġakedi banina Maimaituwa ena waibada lava lisidimo maibena niga libilibidi. ¹⁵ ✨Yà giugiu kauwemi te aiyai mote Maimaituwa ena waibada i mai anine bi ima vai, maibena libilibi keikeilikidi edi yawasana. Ba tana kaka mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saġa.” ¹⁶ Kamaina bi libilibi i bewedi kalonemo i sivudi bi nimana dabedimo i sivudi bi i laupali, te Maimaituwa ya kavisuvisudi.

Oloto waiguyauna yawasana ilailala aubaina i waitala

(Metiu 19:16-30; Luk 18:18-30)

¹⁷ Bi Yesu i modina i nawanawa etamo ba oloto i velau i tava Yesu matanemo bi tuwapekana doġamo i wai tupagwaliye. Bi i giuwena gado, “Tauwailovelove visuvisum bai yà voiye bi yawasana ilailalana yà vai?”

¹⁸ Bi Yesu oloto i giuwena gado, “Bai aubaina kuna giu te visuvisugu? Aiyai mote i visu, Maimaituwa taunaġa i visu. ¹⁹ ✨Tam waigake kuna sibedi: Mote kumai peki, mote mwanem kuma vawaidoġa, mote kuma danene, lava mote kaiyovumo kumai wavu, mote kuma soinuwwa, tamam bi tinam kwa viviledi.”

²⁰ Bi oloto i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu ġaubogumo te niganana mba waigakedi matabudi e voiye kovidi.”

²¹ Bi Yesu oloto i kita te nuwana i vai bi i giuwena gado, “Mwali ġemota kwa malumaluwabiye. Kwa nawa em waiguyau matabuna kwa kune kamaġedi bi mane waiyamoyamonidi kwa vitedi bi mala ena waiguyau kwa vai. Kaka kwa nato te kwa kaiwatagu.”

²² Niga olotona ba i wai ġonaġona gulata, taunana aubaina Yesu ena giu i vaivaiye ba nuwana i kuluva bi ma nuwaboyana i nawa.

²³ Ġome ena tauwaikaiwatana i kita nawedi bi i giuwedina gado, “I bagibagi kauwa kaka tana waiwaiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saġa.”

²⁴ Tauwaikaiwatana Yesu ena giu a vaivaiye ba a tagugu.* Bi Yesu i giuwedina gado, “Libilibi, i bagibagi kauwa kaka lava waiguyauna Maimaituwa ena waibada noponemo ya sola saġa. ²⁵ I pilipili kauwa kaka ġamoġamo dididiga kamelo, siyau bwadanemo ya sola, mba mainana kota lava waiguyauna mote Maimaituwa ena waibada noponemo ima sola saġa.”

✨ **10:15:** Met 18:3 ✨ **10:19:** Pot 20:12-16 * **10:24:** Diu edi wai sumaġa te waiguyau ba mataila Maimaituwa lava lisinemo i wainuwawisu bi ya kakavisuvisu (Sale 128, Miya 10:22). Taunana aubaina Yesu ena tauwaikaiwatana ena giu a vaivaiye ba a tagugu. Tedi ai noġota bamoda Maimaituwa lava wai ġuyaudi mote imai yawasanidi ba lava ġesaudi kota mote imai yawasanidi.

26 Ğome ena tauwaikaiwatana mba giuna a vaivaiyena ba a tatava gulata bi edi lava waitedi ai talapilina gado, “Bamoda mainana, ba aiyai kaka kena ya yawasana?”

27 Yesu i kitedi bi i giuwedina gado, “Lava lisidimo ba i pilipili kauwa te taudiĝa sai yawasanidi bi Maimaituwa lisinemo bai matabuna ba ĝemoĝemotina ya voiye.”

28 Kamaina bi Pita i giuna gado, “Bi tama bainewa? Tama kaikana bai matabudi ke ĝosedi kamaĝedi bi ke kaiwatam.”

29 Yesu i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi, aiyai ena vanuwa ee tinatinanatuna ee nuvunuvuna ee valevaletina ee tinana bi tamana, ee natunatuna bi ena daibi ya ĝosedi bi tagu ya kaiwatagu bi lava ĝesaudi lisidimo giugu visuvisuna ya giunawena, 30 mba sauginemo tana mai'a dididiga otina Maimaituwa ya vite: Ena vanuwa, valevaletina, nuvunuvuna, tinatinana, natunatuna bi daibi sa wapa. Bi kota lava sa laukivigebogeboye. Bi laĝan muliĝa ya natonatona tana yawasana ilailala ya vai. 31 *Lava wapewapedi mabai niganana sa wailaumatana kaka sai laumuli bi mabai sa wailaumulina ba sai laumatana.”

*Yesu ena peki giuna i wai faioni
(Metiu 20:17-19; Luk 18:31-33)*

32 Tedi etaĝa a nawanawa Yelusalem bi Yesu eta i dolidoliye. Bi ena tauwaikaiwatana a tagugu bi lava ĝesaudi a kaikaiwatedina a naila. Yesu ena tauwaikaiwatana waitedi a moito gebi tabudimo bi lisinemo bai matabudi sa tubuĝana ena tauwaikaiwatana i tainuwatadina gado,† 33 “Ko vaiye, niganana ta nawanawa Yelusalem, bi ĝome taukaisolu kaka Tana Taunana Natuna pilisi edi babada bi waigake tauwailovelovena babadidi nimedimo ya sako. Tedi sa etale bi sai anine te Loum lavedi nimedimo sa sako te tedi sai peki. 34 Tedi sai gadolose, sa gelolo, sa kwapu bi sai peki bi laĝan wai faioninemo tana ya kena moito.”

*Diyemes bi Diyon edi wai baĝa
(Metiu 20:20-28)*

35 Diyebedi natunatuna Diyemes bi Diyon a tava Yesu lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, tama ka ĝoegoena bai kai baĝamna ba ema ĝowana kwa voiye.”

36 Yesu i waitalayedina gado, “Bai mwalina ko ĝoegoena aubaimi ya voiye?”

37 Tedi ena giu ai munena gado, “Kwai aninimai te aiyai kataiyammo ya miya bi aiyai ĝeniyammo ya miya em waibada laĝannemo.”

38 Yesu i giuwedina gado, “Temi mote ko sibe te bai ko waibaĝae. Temi ĝemoĝemotina wainuwatoi leduna ya tegona mainana ko tego? Ee ya buluna mainana ko bulu?”‡

39 Tedi ena giu ai munena gado, “Tama ĝemoĝemotimai.”

Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi ĝolaĝolana ya tegona mainana temi ko tego bi ya pekina mainana ko peki.” Bi Yesu i giuwedina gado, 40 “Kamaina bi tagu mote egu waibada ima kenakena

☆ 10:31: Met 20:16 † 10:32: Tauwaikaiwatana a tava banina lava tana a waidibodibogi. Bi lava ĝesaudi mulinaĝa a nawanawa a naila banina, a nawanawana noke Yelusalemmo bai ya tubuĝa lisinemo. ‡ 10:38: Yesu ledu lau tegoyena bi waibulu i giuwena ba mote ledu ota bi asiwa ota bi ena wainuwatoi bi ena peki i giu wata.

te ya lauvina, te aiyai kataiyagumo bi aiyai ġeniyagumo. Niga gabuna tedi mabai Maimaituwa i vinevinedina aubaidi i kanonogi.”

⁴¹ Tauwaikaiwatana 10 mainana giuna a vaivaiyena, ba tedi Diyemes bi Diyon lisidimo a medi. ⁴² Yesu matabudi i yogedi bi i giuwedina gado, “Kona sibe tedi mabai Eteni sa wai badaedina ba lisidimo sa wai bada teyala. ⁴³ *Temi mote maso mai ko voiyee, aiyai didiga i ġoena ba ya sako yovoġe munaġe bi aubaimi yai taupaula. ⁴⁴ Aiyai bi doli i ġoena ba ya sako yovoġe munaġe bi lava ġesaudi aubaidi yai taupaula yababa. ⁴⁵ Mainana Tana Taunana Natuna i yovona mote lava aubaina si paula bi tana lava aubaidi i paula bi ena yawasana i vite munaġe te lava wapewapedi i wai yawasanidi.”§

*Yesu Batimiyas matana potapotana i wai yawasani
(Luk 18:35-43)*

⁴⁶ Yesu ena taukaiwatana waitedi a tava Deliko malagainemo. Gome ena tauwaikaiwatana bi lava kumna dididiga waitedi Deliko a gosegose ba oloto matapotapotana isana Batimiyas tana eta diyanemo i miya bi i waiwaigigimana, Batimiyas tana Timiyas natuna. ⁴⁷ Sauginemo tana Nasalet Yesuna giuna i vaivaiye ba binau i waitubuna gado, “Yesu Deivida Natuna** kwa lau nuwatoitoiyegu!” ⁴⁸ Lava wapewapedi ġome Batimiyas a kaipasine, “Ku miya moimoisili!” Bi tana yaġolo te kalinana dididiginemo i binabinau gado, “Deivida Natuna kwa lau nuwatoitoiyegu!”

⁴⁹ Kamaina bi Yesu i vamoito bi lava i giuwedina gado, “Ko giuwe ya saġa niga ġome.”

Tedi oloto matapotapotana a giuwena gado, “Ya yogeyogem, ma nuwavisum kwa moito bi kwa nawa lisinemo.”

⁵⁰ Kamaina bi tana ena kwama i ġiġi, i pwalaġe kamaġe, i laupotisaġa bi i nato Yesu lisinemo.

⁵¹ Gome Yesu Batimiyas i waitalayena gado, “Bai kwa ġoegoena aubaim ya voiyee?”

Kamaina bi oloto mata potapotana i giuwena gado, “Tauwailovelove, tagu ya ġoegoena yai kita munaġa.”

⁵² Yesu i giuwena gado “Kwa nawa em sumaġa i wai yawasanim.” Noi taunana te oloto matana i yana bi Yesu i kaiwata te etaġa a nawa.

11

*Yesu Yelusalemmo i sola saġa
(Metiu 21:1-11; Luk 19:28-40; Diyon 12:12-19)*

¹ Yesu bi ena tauwaikaiwatana oya Olip diyanemo malagai Betpage bi Betenimo a tava, Yelusalem a vavawaiġeleġele. Bi Yesu ena tauwaikaiwatana labu i giukamaġedi a doli, ² bi i giuwedina gado, “Ko nawa Yelusalem malagainemo bi sauginemo ġome kona tavana ba donki lauewalina waitamina ko kita, mote aiyai i geluwe, temi ko kuvesi bi ko natome.* ³ Bi aiyai yai talayemina gado, ‘Bai aubaina niga mai ko voivoiyee?’ Ba temi tana ko giuwena gado, ‘Bada ya ġoegoee bi mote lofana te ya munaġe.’”

☆ **10:43:** Met 23:11; Mak 9:35   § **10:45:** Yesu ena wainuwatoi bi ena peki gebogebo lavada eda gabu i vai, mai Aisaiya 53:8 i giugiuna.   ** **10:47:** Giu Deivida Natuna ba mote natu otina bi Deivida ena dammo i tubuġa.   * **11:2:** Yesu tana donki dabanemo i gelu banina tana Maimaituwa ena vinevine (Sakalaiya 9:9).

⁴ Tedi a nawa malagaimo a tava bi eta diyanemo vanuwa mataetinemo donki lauewalina waitamina a kita i moimoito, kamaina bi a kuvesi. ⁵ Gome lava ḡesaudi diyanemo a moimoitona ai talayedina gado, “Bai aubaina mba donkina ko kuvekuvesi?” ⁶ Kamaina bi tedi Yesu bai i giugiuwedina mainana a giuwededi. Gome te ai aninedi bi donki ai doli nawe. ⁷ Tedi donki ai doli nawe Yesu lisenemo bi edi kwama a ḡigikamaḡedi te donki dabanemo a yesidi bi dabedimo Yesu i miya.

⁸ Lava wapewapedi edi kwama etamo a yesidi bi ḡesaudi kai malugulugudi a bwalidi bi a yesi nawedi.† ⁹ Lava dolidolidi bi mulimulidi a binabinauna gado,

“Maimaituwa ta kasaḡesage.

Ka kavisuvisuna ya natonato Bada isanemo.‡

¹⁰ Ka kavisuvisuna BADA isanemo ya natonatona Deivida ena tubulele-
semo

Maimaituwa ta kasaḡesage, noke malamoi!”

¹¹ Yesu Yelusalemmo i tava bi i nawa Maimaituwa ena vanuwemo. Gome bai matabuna i kita kovidi bi kaikana aubiga aubaina te ena tauwaikawaiwatana 12 waitedi a nawa Betenimo.

Yesu kai damaya i pasili

(Metiu 21:18-19)

¹² Laḡani i sako Beteni a gose bi a nawanawa te Yesu kani i peki. ¹³ Kamaina bi i wai kita nawa manemanekemo te kai damaya luguna i kita. Bi i nawa diyanemo te i kita kaukauwe ba votana geḡa, banina mote vota ena bolimani. ¹⁴ Yesu kai damaya i pasilina gado, “Mote aiyai kaka votam ima kani munaḡe!” Mai i giugiu ba ena tauwaikawaiwatana ena giu a vaiye.

Yesu taugimala bi taुकune Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo i kwavidi a potiyovo

(Metiu 21:12-17; Luk 19:45-48; Diyon 2:13-22)

¹⁵ Yesu ena tauwaikawaiwatana waitedi Yelusalemmo a tava bi tana i nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponemo. Gome tedi mabai a wai kunekune bi a gimagimala i kwavivaidi a potiyovo. Bi wali dobu manedi tauvitaledi bi mwanuwa gabubu a wai kunekuneyedina edi bena bi edi animiya i vitaledi.§ ¹⁶ Bi lava i waiḡakedi te waikunekune mwalidi mote sima avala bi Maimaituwa ena vanuwa ganakukuna noponaḡa sima nawa. ¹⁷ *Bi tana lava i wailovelovedi bi i giuwedina gado, “Gilugilumina wadubonemo Maimaituwa i giuna gado,

‘Tagu egu vanuwa sai isana

pali vanuwina lava dobu matabuna aubaidi.’

Bi temi kona voiye te maibena ‘taudanedanene edi gabu.’ ”**

† 11:8: Diyon 12:13 i giugiuna luvanemo lava edi gala bi kai ma lugulugudi a bwalidi etamo a yesidi ba edi ka saḡesage bi edi vivila te ḡalibona a voyai. ‡ 11:9: Giu Ousana Alamek kalinedimo ba Niganana kwai yawasanimai. Muliḡa giuna a vitale te ka saḡesage Sale 118. Mba giuna noḡotinemo tedi Yesu a kasaḡesage te tana guyau. § 11:15: Diu edi noḡotemo manemo lava matana ba koikoitau. Taunana aubaina a tavaitedi bi a wai kunekuneyedi te mane a tanodi bi takis a wai mai’idi. ☆ 11:17: Ais 56:7 ** 11:17: Yesu mba lavedi edi bena i vitaledi banina mba manedimo kaiyovumo a puyopuyo bi lava ḡesaudi edi mane nevedi a tanotanodi.

¹⁸ Pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena niga giuna a vaiye bi eta a tavutavu te bainewa maso Yesu ai peki. Bi geḡa te a naile banina lava kumna ena wailovelove a sovesoveye.

¹⁹ Kamaina bi suwala bulubulumo Yesu ena tauwaikaiwatana waitedi Yelusalem a gose bi a nawa.

Damaya kaina i poki
(Metiu 21:20-22)

²⁰ Malaboiboī ḡesaunemo tedi a munamunaḡa, mba kaina a kita i poki pakanemo te damonemo. ²¹ Ḡome tedi kai a kitakita ba Pita Yesu ena giu i noḡoti bi i giuna gado, “Tauwailovelove kwa kita, damaya kaina kuna pasipasilina i poki.”

²² Yesu edi giu i waimunena gado, “Emi waisumaḡa Maimaituwa lisinemo ko sako. ²³ ✱Giukauwemo yà giugiuwemi, aiyai niga oyana ya giuwena gado, ‘Ku pwalaḡe nawem nisamo’ bi tana noponemo mote ima nuwalaḡalaḡa bi yai sumaḡa te bai i giugiuwena ba aubaina ya tubuḡa. ²⁴ Taunana aubaina yà giugiuwemi te bai palimo ko wai baḡaena ba koi sumaḡa te kona banavi, bi mba temi emiya. ²⁵ Bi laḡannemo ko laulaupalina ba dolina tedi mabai gebogebo lisimimo a voivoiyena, ko noḡoti kamaḡedi, mainana kaka Tamemi malamo emi gebogebo ya noḡoti kamaḡedi.”††

Yesu ena waibada waitalana
(Metiu 21:23-27; Luk 20:1-8)

²⁷ Tedi a tava munaḡa Yelusallemmo bi Yesu, Maimaituwa ena vanuwa didiyaunaḡa i nawanawa. Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi a tava Yesu lisinemo ²⁸ bi ai talayena gado, “Tam waibada bamo kuna vai bi niga kauwidi kwa voivoiyedi? Em waibada aiyai i vitem?”

²⁹ Kamaina bi Yesu edi giu i wai munena gado, “Waitala ḡemota yài talayemi bi giu koi mune kaka yà giuwemi te bamo tagu waibada e vai bi niga kauwidi yà voivoiyedi. ³⁰ Ko giuwegu, aiyai Diyon waibadana i vite bi i laulaukabulu? Maimaituwa i vite ee lava dobumo?”

³¹ Tedi taudiḡa ai talapilina gado, “Bamoda ta giuna gado, Malaḡa, ba tana ya giuna gado, ‘Bai aubaina mote koi sumaḡe.’ ³² Bi bamoda ta giuna gado, ‘Lava lisidiḡa,’ ba sa ḡasiyeda.” Tedi a nailana banina lava matabudi a sibe, te Diyon tana kamaina te taugiuwatana. ³³ Taunana aubaina ena giu ai munena gado, “Tama mote ka sibe.”

Bi Yesu i giuwedina gado, “Tagu kota mote yàma giuwemi te egu waibada bamo e vai bi niga kauwidi yà voivoiyedi.”

12

Taubayau lautaulalana
(Metiu 21:33-46; Luk 20:9-19)

¹ ✱Kamaina bi Yesu lautaulalamo giuwedi i waitubuna gado, “Oloto waen daibina i wadi bi i ganakuku. Bi kota waen aniva pisana i voiye bi ani waikoyaga vadavadana i keli. Kamaina bi taubayau i tanodi te waen

✱ 11:23: Met 17:20 †† 11:25: Gilugilumidi wadubodi ḡesaudio kota mainana lova 26 mote ima kenakena. Niga mainana i giu, Bamoda temi emi lava edi gebogebo mote koma noḡoti kamaḡedi, ba kota Tamemi malamo emi gebogebo mote ima noḡoti kamaḡedi (Metiu 6:15 ko kita). ✱ 12:1: Ais 5:1,2

daibinemo* i waidubudi. Bi tana i nawa dobu ġesaunemo. ² Vililubu laġannemo tana taupaula i giukamaġe waen daibina taulabena lisidimo te waen votedi ġesaudi maso i laitupa. ³ Bi geġa te taubayau taupaula a kaididi, a kwapu bi a giukamaġe kavakavana i munaġa. ⁴ Bi kota taniwaga taupaula ġesau i giukamaġe lisidimo bi tedi kununa a dougolu bi a voiye te i wai tunimayaġa. ⁵ Daibi taniwagina taupaula ġesau i giukamaġe bi tedi tana ai peki. Bi kota wapewapedi mainana a voyiedi, a kwapudi bi ai pekidi.†

⁶ “Niganana ġemota ota ya miyamiya, taniwaga natuotina nuwa-pouna. Muliġa tana natuotina i giukamaġe bi i giuna gado, ‘Tedi male natugu sa vivile.’

⁷ “Bi geġa te taubayau taudiġa ai giugiuna gado, ‘Niga olotona male tamana gagasina matabudi ya tanodi. Ei, ko nato ta lai peki bi gagasa matabuna tada ta vai.’ ⁸ Kamaina bi tedi a kaididi, ai peki bi waen daibina mulitaulinemo a pwalaġe nawe.”

⁹ Yesu ena giu i waikovi bi i wai talayedina gado, “Daibi taniwagina bai ya voiye? Tana kaka ya tava bi taubayau yai pekidi bi waen daibina lava ġesaudi ya vitedi.‡ ¹⁰ *Temi gilugilumina wadubonemo kona iyevi ee geġa? Mba niga mainana i giu, ‘Vanuwa taukelina duġu a dabodabokena,

i nuwavitala te duġu laukaina vanuwa yasina i tubuġa. §

¹¹ Bada, niga kauwina i voiye te kitana lisidimo i visu gulata.’ ”

¹² Ġome Diu babadidi eta a tavutavuġe te maso a pani, banina a sibe te tana lautaulalamo i giugiu watedi bi geġa te tedi lava kumna a nailedi. Kamaina bi a kita kamaġe te i nawa.

Takis ena waitala

(Metiu 22:15-22; Luk 20:20-26)

¹³ Lautaulala mulinemo Palisi ġesaudi bi Alodi ena muli a giukamaġedi Yesu lisinemo te ena giumo maso ai wavu. ¹⁴ Bi tedi a tava lisinemo bi a giuwena gado, “Tauwailovelove, ke sibe te tam ba giukauwa kwa giugiuwe, te lava bai sa giugiuwena mote kuma nainaile. Tam lava isanawenawedi edi giu mote kuma iyeiyevidi bi em wailovelove ba Maimaituwa ena ġowana bi giukauwa lava kwa wailovelovedi. Kwa giuwemai, kamaina te takis kai maii Sisa lisinemo ee geġa?”

¹⁵ Yesu edi kaiyovu i sibe bi i giuwedina gado, “Bai aubaina, ko ġoeġoe te ko taikulugu? Kaikaiyovumi? Mane ko natome bi yà kita.”

¹⁶ Kamaina bi mane a natome bi i giuwedina gado, “Aiyai isana bi kununa aluwina manemo?”

Bi a giuwena gado, “Ġalibona Sisa aluwina bi isana.”

* 12:1: Waen daibina ba gabu ġaubona ġome Diu lavedi waen sa wadiwadi. Bi waen votana a wai isana guleipi. Tedi guleipi dom nopodimo a sivu yovogedi bi a vava buyodi. Bi masidi a ledudi bi kwagimo a ġiniġini yovogedi, mba taunana waen edi ani tego. † 12:5: Islael lavedi Maimaituwa ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi maibena taubayau daibi taniwagina ena taupaula a dabokedi bi a wai pekidi (Delimaiya 7:25-26, Eimos 3:7, Sakalaiya 1:6). ‡ 12:9: Niga ġome Yesu ena giu banina ba tana male Diu babadidi sai peki bi Maimaituwa male tedi ya kovogidi. ✧ 12:10: Sale 118:22,23 § 12:10: Gulik baibol noponemo i giu te ġakima. Banina tedi ġakimemo vanuwa a kelikelidi. Bi ġakima ġemota vanuwa liunemo ya moimoitona ba vanuwa yasina. Niga ġakimina taunana Yesu, Maimaituwa ena vanuwa valivaliuna duġuna (Epeses 2:19-21 bi Aisaiya 28:16).

¹⁷ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Bai Sisa enaya ba Sisa ko vite bi bai Maimaituwa enaya ba Maimaituwa ko vite.” Ġome tana ena giu a soveye.

Pekimo kenamoito waitalana
(Metiu 22:23-33; Luk 20:27-40)

¹⁸ *Sadisi ai sumaġa te lava pekipekidi mote sima kenamoito. Tau-nana waitalana aubaina a tava Yesu lisenemo.** ¹⁹ Bi tedi a giuna gado, “Tauwailovelove, Mousis, Maimaituwa enai ġake aubaimai i gilumina gado, ‘Bamoda oloto tinanatuna mwanena i peki kamaġe bi natunatuna geġa ba kota tinanatuna iwapena ya naġi. Bi yai natuna te tuwaġana pekipekina aubaina.’ ²⁰ Mai maso olooloto 7 bi tautuweġina i naġi te i peki bi natunatuna geġa. ²¹ Wai labuna iwapena i naġi bi kota i peki, natunatuna geġa. Mainana wai faionina vaitena. ²² Mba olotodi wapedi 7 waivinina a naġi bi kauwina ġemotina lisidimo i tubuġa bi a peki kovi mote natunatudi bi waivini muliġa i peki. ²³ Kenamoito sauginemo male aiyai mwanena mba waivinina, oloto wapedi 7 a naġinaġina?”

²⁴ Bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kona ai giugiu, gilugilumina wadubonemo Maimaituwa ena giu kona iyevi bi mote ko sibe, kota ena ġailisi mote ko sibe. ²⁵ Laġannemo pekipekidi sa kenamoitona ba mote sima naġi. Tedi sa miyana mai aneya malamo. ²⁶ *Bi pekimo kenamoito ena giu Mousis i gilugilumina mote ko iyevi? Wala kai tombolonemo, kai vavavanina noponemo Maimaituwa, Mousis i giuwena gado, ‘Tagu Eiblaġam ena Maimaituwa, Aisik ena Maimaituwa bi Deikap ena Maimaituwa.’ ²⁷ Tana mote lava pekipekidi edi Maimaituwa bi lava miyemiyedi edi Maimaituwa.†† Temi ba ko giugiu yabayababa.”

Waiġake laukaina
(Metiu 22:34-40; Luk 10:25-28)

²⁸ Waiġake tauwailovelovena ġome i vaiyedi a waitalapilina gado. Tana i sibe te Yesu i giukauwa, kamaina bi i waitalayena gado, “Waiġake matabudi mododimo bamo taunana waiġake laukaina?”

²⁹ *Yesu ena giu i waimunena gado, “Waiġake laukaina ba niġa, ‘Ko vaiye Israel, Bada eda Maimaituwa taunaġa Bada. ³⁰ Bada em Maimaituwa kwa ġoena, mba nuwapoum tabutabunemo, tubuġim tabutabunemo, em noġota tabutabunemo bi em ġailisi tabutabunemo.’ ³¹ *Waiġake wai labuna ba niga, ‘Lava ġesauna kwa ġoena mai bainewa taumġa kwa ġoġoemna. Bamo mote waiġake ġesau i didiga gulata kaka niga taudidi.”

³² Kamaina bi waiġake tauwailovelovena Yesu i giuwena gado, “Bai kuna giuwena ba i visu. Giukauwa te Bada tana Maimaituwa bi diyanemo mote bamo Maimaituwa ġesau. ³³ Bi lava maso Bada edi Maimaituwa a ġoena, nuwapoudi tabutabunemo, tubuġidi tabutabunemo, edi noġota tabutabunemo bi edi ġailisi tabutabunemo. Bi lava ġesaudi ġoedi, i saġa gulatana kaka sewasewa gabugabu ġosedi Maimaituwa lisenemo.”

☆ 12:18: Giu 23:8 ** 12:18: Diu nopodimo dam ġemota a miyamiyana isedi Sadisi. Niga lavedi edi waisumaġa ba tabuna, tedi mote ai sumaġa te lava ya peki bi ya kena moito. Bi mote ai sumaġa te alualuwa bi aneya mote bamo sima miyamiya. Tedi Mousis ena buka i gilugilumidina taudiġa a iyeiyevidi bi buka ġesaudi geġa. ☆ 12:26: Pot 3:6 †† 12:27: Lava niganana sa miyamiyana bi waiwaisumegidi a pekipekina edi Maimaituwa. ☆ 12:29: Wai 6:4,5 ☆ 12:31: Liv 19:18

³⁴ Yesu i vaiye te niga olotona ena giu i visu. Kamaina bi i giuwena gado, “Maimaituwa ena waibadana gotona te kwa banavi.” Niga mulinemo lava matabudi a naila bi aiyai mote Yesu i waitala munaḡe.

Deivida ena Bada aiyai?

(Metiu 22:41–23:36; Luk 20:41-47)

³⁵ Yesu Maimaituwa ena vanuwemo i wailovelove bi i waitalana gado, “Bainewa te waigake tauwailovelovena sa giugiu te Keliso ba Deivida ena tubulelesemo?” ³⁶ ✧Aluwa Waiyawa noḡota Deivida i vite te i giuna gado,

‘Bada egu Bada i giuwena gado,

“Niga ḡome kataiyagumo kwa miyamiya eete em ḡaviya kaḡem dibunemo yài dubudi.”’

³⁷ Deivida otina i giuna gado, *Bada*. Bi bainewa te Vinevinena maso Deivida ena tubulelesemo?” Lava kumna dididiga Yesu ena giu a vaivaiye ba ai nuwavisu.

Yesu aiyai natuna

³⁸ Yesu i wailovelovedi bi i giuna gado, “Waiḡake tauwailovelovena ko kita kauwedi. Tedi gala lofelofedi sa kotedi bi ani waigemota gabudiḡa sa moimoito nawa te lava maso sai ebonedi vivila vaitena. ³⁹ Tedi sa ḡoḡoena ani miya visuvitudimo sa miya aniwai bolu vanuwidimo bi mata'asimo. ⁴⁰ Tedi iwape sa kaiyovuḡedi, edi ḡonaḡona sa legaudi bi lisidimo sawai bada teyala. Bi kota pali lofelofedi sa voivoiyedi, te maso lava sa sovedi. Niga lavedi muliḡa edi kovoḡa dididigi otina sa vai.”

Iwape ena puyo

(Luk 21:1-4)

⁴¹ Maimaituwa ena vanuwa didiyaunemo, Yesu mane abomina diyanemo i miya bi lava i kitedi abomemo mane a sivusivudi. Lava waiguyaudi wapewapedi mane nananakidi a sivusivudi. ⁴² Bi kota iwape wai nuwatoitoina i tava bi peni labu i sivu, mba penidi labu ba laḡan ḡemota ani gimala luvana. ⁴³ Yesu ena tauwaikawatana i yogedi ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Yà giugiu kauwemi te niga iwapena ena puyo i sakona ba i didiga gulatana kaka lava waiguyaudi. ⁴⁴ Bai aubaina tedi wai guyaudi edi mane nananakidi a kenakena bi keikeilikidi a sivusivudi. Bi niga iwapena waiyamoyamonina kanaya ani gimelina bi geḡa te matabuna i sako kovi.”

13

Yesu i giu te muliḡa lava Maimaituwa ena vanuwa waiyawa sa kagebogebo

(Metiu 24:1-2; Luk 21:5-6)

¹ Ḣome Yesu Maimaituwa ena vanuwa waiyawa i gosegose bi ena tauwaikawatana ḡemota i giuwena gado, “Tauwailovelove, kwa kita niga vanuwidi kitedi a visu gulata bi kota ḡakima nananakidi a lauke-liyedi.”

² Yesu giu i waimunena gado, “Niga vanuwidi nananakidi ko kitekite-dina, mote kaka ḡakima ḡemota ena gabumo ima kena, matabudi kaka sa ḡima wai dabalalidi.”

✧ 12:36: Sale 110:1

Pilipili bi laukivigebo nopo dimo Yesu ena tauwaikawaiwatana sa moitodidina

(Metiu 24:3-14; Luk 21:7-19)

³ Yesu oya Olip dabanemo i miya bi matana Maimaituwa ena vanuwa waiyawa yawaninağa a waikita nawa. Kamaina bi Pita, Diyemes, Diyon bi Endulu taudiğa a tava Yesu lisenemo bi ai talayena gado, ⁴ “Kwa giuwemai te bai lağannemo niga kauwidi sa tubuğa? Bi bai matailina ka kita bi ka sibe te mba kauwidi gotona te sa tubuğa?”

⁵ Bi Yesu i giuwedina gado, “Koi kita kauwa te mote aiyai ima kaiyovugemi. ⁶ Muliğa male lava wapewapedi sa tava bi isagumo sa giuna gado, ‘Tagu taunana Maimaituwa ena vinevine’ bi lava wapewapedi sa’ ai wai etadoliyedi. ⁷ Lağannemo waiğasiğasi daguguna laulisimo bi manekemo noyana ko vaiyena ba koma naila. Niga kauwidi sa gei tubuğa bi mba taunana mote damona. ⁸ Dam bi dam sai ġasiğasi bi ġalibona falona ġalibona vaitena sai ġasiğasi. Bi dobu ġesaudiğa yoyo bi gomala sa tubuğa. Niga kauwidi sa tubuğana maibena waivini bwagabwagana wainatuna yavina mayavaina mainana.

⁹ ☆ “Temi ko kita kauwa, lava male sa panimi bi sa etalemi bi bolu vanuwidimo sa kwapumi. Banina temi tagu taukaiwatagu. Temi babada bi ġalibona matedimo ko moito bi tagu giugu ko giuwedi. ¹⁰ Muliğa kaka lağan damona ya tavana, dolina taukaiwatagu giugu visuviusuna sa lauguguyaena dobu matabudimo.

¹¹ “Bi lağannemo sa panimi bi sa nawemi ko etalena ba mote komai nuwaboya dolidoli te bainewa ko giu. Mba lağannemo bai Maimaituwa ya vitevitemina ko giuwe. Mba mote temi koma giugiu bi Aluwa Waiyawa noğota ya vitemi te ko giu.

¹² “Lava ġesaudi sa kaisolu te tasitasidi kedi ġaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. Bi tamatama natunatudi sa kaisoluğedi. Bi libilibi sa kaisolu te tametamedi kedi ġaviya nimedimo sa sivudi te sai pekidi. ¹³ ☆ Bi lava matabudi sa dabokemi banina temi tagu ko waisumağegu. Bi aiyai i moito didina te damonemo ba ya yawasana.”

Wainuwatoi lağanina dididiga

(Metiu 24:15-28; Luk 21:20-24)

¹⁴ “Mba lağaninemo kauwa gebogebo otina bi wai matawalawalana, ġome mote maso i moito bi geğa te ya moito. (Temi tauiyava niga ġome bai ya giugiuwena banina ko sibe kauwe.) Tedi mabai Diuidiyamo sa miyamiyana sa velau sa nawa oyamo. ¹⁵ Bi tedi mabai vanuwa dabanemo sa miyamiyana mote sima yovo vanuwa noponemo te edi ġonağona bai sima vai. ¹⁶ Bi kota tana aiyai daibimo mote i munağa vanuwemo ena gala vaina aubaina. ¹⁷ Bi mba lağandimo vesavesala bwagebwagedi bi vaivaisu lisidimo ba i gebo gulata! ¹⁸ Taunana aubaina ko laupali gulata te niga kauwidi mote bodubodu lağandimo sima tubuğa! ¹⁹ ☆ Mba lağanidimo ba wainuwatoi dididigina ya tubuğa, mote mai wala pakanemo Maimaituwa dobu i voivoiyena lağannemo te niganana. Bi muliğa mote mainana wainuwatoina ima tubuğa munağa. ²⁰ Bada ena vinevine lavedi kedinawamo aubaina te mba lağandi i bwali wai watiyedi, bamoda geğa, mote maso aiyai i yawasana.

☆ 13:9: Met 10:17-20 ☆ 13:13: Met 10:22 * 13:18: Gulik baibol noponemo mote bodubodu ima kenakena bi gomala (winter). ☆ 13:19: Dan 12:1

21-22 “Mba laḡannemo bamoda aiyai ya giuna gado, ‘Kwa kita Keliso niga,’ ee ‘kwa kita tana nanoi,’ mote kumai sumaḡe. Banina Keliso kaikaiyovudi bi taugiuwatana kaikaiyovudi sa laumaḡata te mataila bi anisove kauwidi sa voyiyedi te bena maso Maimaituwa ena vinevine lavedi male sa’ai waietadoliyedi. ²³ Taunana aubaina koi kita kauwa mwali matabuna kaikana e giu wainonomi.”

Yesu ena nato munaḡa

(Metiu 24:29-31; Luk 21:25-28)

²⁴ “Mba pilipilidi laḡanidi mulidimo suwala yai dudubala bi nawalai mote ima yana. ²⁵ Bi kota kipola galewemo sa kuluva bi mwali sawasawamo ḡaiḡailisidi matabudi sa gusu.

²⁶ ☆ “Mba laḡannemo Tana Taunana Natuna yadamo, ya laumaḡata ḡailisi vaitena bi ma namalina ya nato te lava sa kita. ²⁷ Bi tana ena aneya ya giukamaḡedi te dobu matabuna sa kwaivivile. Bi ena vinevine lavedi dobu isuna bi isuna sai ḡemotidi bi kota mainana malamo.”

Kaikini ya natonato

(Metiu 24:32-35; Luk 21:29-33)

²⁸ “Niganana kaikini yai lovelovemi, laḡannemo kai lagelagedi sa nimagala, sa kini bi lugudi sa gidagidava ba ko sibe te bodubodu laḡanina ya natonato. ²⁹ Bi kota mainana temi niga kauwidi sa tubutubuḡa ba ko sibe te laḡani i watiḡe te tana ya nato munaḡa. ³⁰ Giukauwemo ya giugiuwemi, te niga kintina sa miyamiyana mote sima peki bi niga kauwidi sa tubuḡa. ³¹ Mala bi dobu sa launeḡaneḡa bi giugu mote kaka ima launeḡaneḡa.”

Tada ta vononoḡa Yesu ena nato munaḡa aubaina

(Metiu 24:36-44)

³² ☆ “Bada ena nato munaḡa laḡanina bi saugina mote aiyai i sibe. Mote aneya malamo, mote natuna bi tamana taunaḡa i sibe. ³³ Koi kita kauwa bi koi mayavai banina temi mote ko sibe te bai laḡannemo mba laḡanna ya tava. ³⁴ Mba maibena oloto ena vanuwa i gose bi i nawa dobu ḡesaunemo bi ena taupaula ena vanuwa sa kitakita wata. Bi ḡemoḡemotaḡa edi noya i vitedi bi mataeta taulabena i giuwe te yai kita kauwa. ³⁵ Koi kita kauwa! Bai aubaina, mote ko sibe te bai laḡannemo vanuwa taniwagina ya tava, bamoda aubigamo ee dudubala modonemo ee kamkam ya ḡabaḡaba ee olaolalemo suwala ya lovolovotava. ³⁶ Mote koma kena nuwayavuḡa bamoda yai tagugumi. ³⁷ Bai ya giugiuwemina ba mainana lava ḡesaudi ya giugiuwedi: Koi kita kauwa!”

14

Diu babadidi Yesu kana pota a yesi

(Metiu 26:1-5; Luk 22:1-2; Diyon 11:45-53)

¹ ☆ Laḡani labu muliḡa kaka vawaitauli bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina sa voyiyena. Ba Pilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena kandavonemo eta a tavutavu te bainewa maso Yesu a pani bi ai peki. ² Tedi a giuna gado, “Mote soimo tama voyiye male lava ta kaḡasiḡasidi.”

Waivini masi panepanena Yesu dabanemo i ġini

(Metiu 26:6-13; Diyon 12:1-8)

³ Betenimo Saimon sida kapa i vaivaina ena vanuwemo Yesu i miya i kanikani bi waivini masi panepanena dubina* i vai tavaite. Kamaina bi dubi gadona i kulakoto bi Yesu dabanemo i ġini. Niga gaubina ba ġawaġawa isana Nad masinemo a voije bi maiina ba i didiga gulata. ⁴ Lava ġesaudi ġome a miyamiyana a medi bi taudiġa ai ġiugiuna gado, “Bai aubaina masi panepanena i waiyakali? ⁵ Mba maso a kuneye bi mane dididiga otina a vai te maso lava wainuwatoitoidi a vitedi.” Bi tedi waivini a kaipasine.

⁶ Bi Yesu i ġiuwedina gado, “Ko kita kamaġe! Bai aubaina ko kaka nuwalaġalaġa? Tana kauwa visuvisuna tagu aubaigu i voije. ⁷ Temi lava wai nuwatoitoidi sauga matabuna vaitedi ko miyamiya, bamoda sagudi ko ġoena ba wali saugemo ko sagudi bi tagu mote temi vaitemi tama miya nonoġa. ⁸ Tana i sibe te bai ya voivoije. Masi panepanena tubuġigumo i ġinina ba i ka nonoġina muliġa laudobo aubaina. ⁹ Yà ġiugiu kauwemi, dobu matabunemo lava ġiu visuvisuna sa lauguguyaena ba niga waivinina bai i voivoiyena sa noġoti bi sa ġiuwata.”

Diudas i wai anina te Yesu ya kaisoluġe

(Metiu 26:17-25; Luk 22:7-14,21-23; Diyon 13:21-30)

¹⁰ Diudas Iskaliot, tauwaikawatana 12 nopodimo i nawa pilisi edi babada lisidimo bi i kaisolu te bainewa Yesu sa pani. ¹¹ Tedi bai i ġiugiuwedina, a vaiye bi ai nuwawisu gulata. Kamaina bi a ġiuwapa te mane sa vite. Ġome Diudas gavogavo i tavutavu te bainewa maso Yesu nimedimo i sako.

Vawaitauli soina a kani

¹² Buledi mote muu'a vaitena soina laġanina i tava. Ġome lava sipu natunatudu lau ewalidi a vunudi bi a lau sewasewaedi vawaitauli soinemo. Bi ena tauwaikawatana ai talayena gado, “Bamo ġome kuna ġoġoena vawaitauli kanina ka voije?”

¹³ Kamaina bi Yesu ena tauwaikawatana labu i ġiu wailovelovedi bi i ġiukamaġedina gado, “Ko nawa Yelusalemmo ko tava bi oloto ko kita gauba dubina ya avaavalina ko kaiwata. ¹⁴ Bi bamo vanuwino ya valagetana, mba vanuwina taniwagina ko ġiuwena gado: Tauwailovelove niga mainana i ġiu, ‘Bamo gabunemo tagu bi egu tauwaikawatana vaitedi, vawaitauli kanina ka kani?’ ¹⁵ Bi ġome vanuwina noponemo gabu dididiga kaka nonoġina yai lovemi. Te ġome temi bai matabuna aubaida ko kanonoġi.”

¹⁶ Kamaina bi taukawatana a nawa, malagai dididiginemo a tava bi bai matabuna Yesu bainewa i ġiugiuwedina mainana a banavi. Bi ġome vawaitauli kanina a kanonoġi.

¹⁷ Aubigamo Yesu taukawatana vaitedi a tava. ¹⁸ Laġannemo a miya a kanikani ba Yesu i ġiuna gado, “Yà ġiugiu kauwemi, te ġemota modomimo kaka ya kaisoluyegu, tana aiyai vaitena ka kanikanina.”

¹⁹ Taukawatana nuwedi i gebo bi ġemoġemotaġa ai talayena gado, “Bada ku ġiu, mote tagu, ee?”

* 14:3: Niga gaubina mai'ina i didiga gulata. Inglisimo sawai isana alabasta.

²⁰ Yesu i giuwedina gado, “Temi 12 modomimo ġemota, tana aiyai vaitegu ema buledi abomemo ka wai dakwana. ²¹ Maibena wala a gilugilumina noponemo te Tana Taunana Natuna kaka ya peki. Bi i gebo kauwa te oloto aiyai Tana Taunana Natuna ya kaisoluye! Mba olotona avena te maso i tubuġa.”

²² Ġome a kanikani bi Yesu buledi i vai, Maimaituwa i wai ebone, i vilikivi bi ena tauwaikawaiwatana i vitedi. Bi i giuwedina gado, “Niga ko vai, tagu tubuġigu.”

²³ Kota ledu i vai, tamana i wai ebone bi tedi matabudi ledunemo a lautego. ²⁴ ✨Yesu i giuwedina gado, “Niga ba tagu kwasinigu i nuwaġini lava wapewapedi aubaidi, tagu kwasinigu Maimaituwa ena waiantina ya voiye te ya ġailisi. ²⁵ Ya giugiukauwemi, tagu kaka mote niga waenina yàma tego munaġe eete Maimaituwa ena waibada laġannemo kaka waen valivaliuna yà tego.”

²⁶ Kamaina bi a sale i kovi bi a nawa Olip oyanemo.

Yesu Pita ena valele i ġei giuwe

(Metiu 26:31-35; Luk 22:31-34; Diyon 13:36-38)

²⁷ Yesu tedi i giuwedina gado, “Temi matabumi kaka ko velau ko ġosegu, maibena gilugilumina wadubonemo Maimaituwa niga mainana i giu,

“Tagu kaka tauwaiġamoġamo yai peki
bi sipu kaka sa dabalala.”

Taunana aubaina temi matabumi kaka ko velau ko nawa. ²⁸ ✨Bi laġannemo tagu yà kenamoito, ba yà dolidoli Galilimo.”

²⁹ Tana mainana i giugiu ba Pita ena giu i wai munena gado, “Egu lava ġesaudi male sa velau sa nawa bi tagu ba mote yàma gosem!” ³⁰ Yesu Pita i giuwena gado, “Ya giugiukauwem te mateya dudubalemo, muliġa kaka kamkam malabu ya ġabana, ba tam ma faiona kwa giu te mote ku sibegu.”

³¹ Pita kalinana bagibaginemo i giuna gado, “Tagu male mote mainana yàma giu. Avena te bainewa bi male vaitem ta peki. Tagu male mote yàma valeleem.” Bi ġesaudi giuna ġemotina a vato.

Yesu Getsemenimo i laupali

(Metiu 26:36-46; Luk 22:39-46)

³² Tedi dobu isana Getsemenimo a tava bi Yesu ena tauwaikawaiwatana i giuwedina gado, “Niga ġome ko miyamiya bi tagu yà nawa yà laupali.”

³³ Tana Pita, Diyemes bi Diyon i waidolidi te a nawa. Tana yavi bi nuwaboya nopona i wai wanavu. ³⁴ Bi i giuwedina gado, “Nuwaboya nopogumo i didiga gulata, ġotona te yai pekigu. Niga ġome ko miya bi manogotimi ko wai kita.”

³⁵ Yesu ġotona i taunawa bi i nuwalikwa doġamo i talaġa bi i laupalina, bamoda ġemoġemotina, te niga wainuwatoina mote maso i vai. ³⁶ Kamaina bi i laupalina gado, “Tamagu, Tamagu! Bai matabuna tam lisimmo i tekateka. Niga wainuwatoina leduna lisigumo kwa kaikamaġe. Bi geġa te mote tagu egu ġowana bi tam em ġowana.”

³⁷ Yesu i tava munaġa bi ena tauwaikawaiwatana faiona i kitedi a kena kwavu. Kamaina bi tana Pita i giuwena gado, “Saimon, tam kwa kenakena ee? Maso ġemoġemotina kona tauwai kita laġan ġaubona?†

✨ 14:24: Pot 24:8; Del 31:31-34 ✨ 14:28: Met 28:16 † 14:37: Baibol nopodimo a giuna one hour.

³⁸ Ko kita kauwa bi ko laupali te mote laulubumo koma kuluva. Aluwimi ya gōēgōe bi tubuḡa i gwaḡa.”

³⁹ Kamaina bi kota i munaḡa i laupali bi giuna ḡemotinana i vatovato. ⁴⁰ I nato munaḡa i kitedi a kenakena banina tedi mote ḡemoḡemotina te sai kita. Bi mote a sibe te bai sa giuwe.

⁴¹ Bi ena tava waifaioninemo i giuwedina gado, “Temi yaḡolo ko waiyawasi? Kena avena, ko kita, laḡanina i tava, te Tana Taunana Natuna sa kaisoluye bi gebogebo lavedi nimedimo sa sako. ⁴² Ko moito! Ta nawa, ko kita, oloto taukaisoluḡegu kaikana i tava!”

Yesu a pani

(Metiu 26:47-56; Luk 22:47-53; Diyon 18:3-12)

⁴³ Yesu yaḡolo i giugiu ba ena tauwaikaiwatana 12 nopodimo ḡemota isana Diudas i tava. Lava kumna edi madamada bi kepata a tanodi bi tana vaitena a tava. Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi niga lavedi a giukamaḡedi a tava. ⁴⁴ Diudas lava kumna i giu wainonodi te mataila yai lovedi, “Bamo taunana yài suluvana ba taunana ko pani bi ko kita te mote ima naila ima nawa.”

⁴⁵ Noi taunana a tavatava, te Diudas i nawa ota Yesu lisinemo bi i giuwena gado, “Tauwailovelove!” bi i waisuluve. ⁴⁶ Kamaina bi Yesu a pani bi a labadidi. ⁴⁷ Bi ḡome diyanemo taumoito ḡemota ena kepata i wai guli, te pilisi saḡasaḡa guletina ena taupaula beyana i tadi kamaḡe. ⁴⁸ Kamaina bi Yesu i giuwedina gado, “Temi kepata bi madamada kona avala tava, te tagu ko paniguna maibena tauwaibeyapota ee?

⁴⁹ “Laḡan matabuna tagu Maimaituwa ena vanuwemo e wailovelove bi mote ko panigu. Gilugilumina wadubonemo i giugiuwena niga taunana ya tubutubuḡa.” ⁵⁰ Kamaina bi ḡome ena tauwaikaiwatana a ḡose bi a velau a nawa. ⁵¹ Oloto ewalina ḡemota Yesu i kaikaiwata bi ena kaleko potipotina i kotekotena bena maso a kaididi ⁵² bi geḡa te ena galaḡa a soluḡiḡi kamaḡe bi tana ma kofakofana i velau i nawa.

Yesu Diu edi babada matedimo i etala

(Metiu 26:57-68; Luk 22:54-55,63-71; Diyon 18:13-14,19-24)

⁵³ Kamaina bi Yesu ai dolinawe pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwemo, ḡome pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena bi Diu babadidi ḡesaudi a tava ai ḡemotidi. ⁵⁴ Pita, Yesu i vawatawata te tana didimanina i nawa pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwa mataetinemo. Tana ḡome etala gabuna taulabena vaitedi a miya kai diyanemo a malimalili. ⁵⁵ Pilipilisi edi babada bi bolu babadidi ḡesaudi tedi Yesu ena gebo a tavutavuge te maso ai peki bi mote aiyai bamo lisinemo giukauwa a vai. ⁵⁶ Lava wapewapedi edi waiwavu giudi a tava a giuwedi bi edi giu ba tabudi bi tabudi.

⁵⁷ Lava ḡesaudi a moito bi waiwavu kaikaiyovudimo tana ai wavuna gado, ⁵⁸ “Tama ke vaiye i giuna gado, “Tagu kaka Maimaituwa ena vanuwa lava a kelikelina, yà kagebogebo bi laḡan faiona nopodimo ḡesau yà keli, mote lava nimedimo voivoiyena.” ⁵⁹ Bi yaḡolo te edi giu tabudi bi tabudi.

⁶⁰ Kamaina bi pilisi saḡasaḡa guletina i miya moito i nato bi Yesu i wai talayena gado, “Bai kwa giuwe ee geḡa? Niga lavedi sa wai wavum.”

⁶¹ Bi tana i miya moimoisili, mote bai i giuwe. Bi kota pilisi saḡasaḡa guletina i waitala munaḡe bi i giuna gado, “Tam taunana Vinevinena, Maimaituwa ta kaka saḡesaḡena natuna, ee?”

⁶² ✠ Bi Yesu i giuna gado, “Tagu taunana Vinevinena, Tana Taunana Natuna kaka ko kita tamana ḡaiḡailisina kataiyanemo ya miyamiya bi malamo ma giyouna ya nato.”

⁶³ Ğome pilisi saḡasaḡa guletina ena gala i kulalisi bi i giuna gado, “Tama niganana mote giu ḡesaudi vaiyedi kama ḡoeḡoedi.”

⁶⁴ Bainewa ko noḡonoḡoti, kaikana beyademo te vaiye te i waidiboḡa te Maimaituwa i sako yovoḡe.‡

Tedi matabudi a binauna gado, “Tana i waidiboḡa, kamaina te ya peki.”

⁶⁵ Bi lava ḡesaudi Yesu a gelolo, matana a suma, a kwapu bi a giuna gado, “Tena ku giu, aiyai i kwapum?” Kamaina bi tauyava Yesu a kaididi bi a lau nevanevakau.

Pita Yesu i valeleye

(Metiu 26:69-75; Luk 22:56-62; Diyon 18:15-18,25-27)

⁶⁶ Pita yaḡolo pilisi saḡasaḡa guletina ena vanuwa mataetnemo bi pilisi ena taupaula waivinina ḡemota i tava. ⁶⁷ Ğome Pita i kita i malimalili bi i kitadidi bi i giuwena gado, “Tam taunana Nasalet Yesuna vaitena kona nawanawa ḡemota.”

⁶⁸ Bi geḡa te tana i valele bi i giuna gado, “Tagu mote ya sibe bai kwa giugiuwe.” Kamaina bi Pita i miya moito te ganakuku mataetina yawaninaḡa i nawa. Kamaina bi kamkam i ḡaba.§

⁶⁹ Ğome taupaula waivinina Pita i kita bi giuna ḡemotina diyanemo taumoito i giuwedina gado, “Niga taunana editau ḡemota.” ⁷⁰ Bi Pita kota i valele munaḡa. Kamaina bi a taumiya mala ḡaubona bi diyanemo taumoito Pita a giu munaḡena gado, “Mote kuma valele, kamaina te tam taunana Galili lavam.”

⁷¹ Bi Pita Maimaituwa isanemo i waisaḡinana gado, “Kagusai Tamagu, ya giugiu kauwemi te tagu mba lavana ko giugiuwena mote ya sibe.”

⁷² Noi taunana te kamkam ḡaba i wai labu, mulinemo Pita Yesu ena giu i noḡoti, “Muliḡa kaka kamkam ma labu ya ḡabana, tam kaka ma faiona kwa valeleyegu.” Kamaina bi Pita i laudulu bi i ḡaba nusanusa.

15

Yesu Paelat matanemo i moito

¹ Olaolala kaikana Pilisi edi babada, waiḡake tauwailovelovena, waibabada bi bolu babadidi matabudi ai ḡemotidi bi ai ogatala. Kamaina bi Yesu nimana a pani bi ai doli nawe gabemani isana Paelat nimanemo a sako. ² Paelat Yesu i waitalayena gado, “Tam Diu edi ḡalibona ee?” Bi Yesu ena giu i wai munena gado, “Emaso, kuna giugiuuna mainana.” ³ Pilisi edi babada kauwa wapewapedimo Yesu ai wavu. ⁴ Kamaina bi Paelat Yesu i waitala munaḡena gado, “Ei, tam bai kwa giuwe ee geḡa? Kwa vaiye kauwa wapewapedi gebogebodimo sa wai wavum!” ⁵ Bi Yesu mote bamo bai i giulubuge. Taunana aubaina Paelat i sove.

✠ 14:62: Dan 7:13 ‡ 14:64: Diu lavedi a noḡoti te Yesu ena giu bona Maimaituwa vaitena ḡemoḡemotidi. § 14:68: Niga lovanemo giu kamkam i ḡabana ba buka ḡesaudi wadubodimo mote ima kenakena.

Diu babadidi a ġoe te Yesu maso i peki

⁶ Paelat ena vaivaimo wala vawaitauli soina laġannemo Diu lavedi bamo lavana biliwelokomo a wai aninena taunana ya kaikamaġe. ⁷ Mba ġome oloto isana Balabas ena lava tauwaiġaviya ġesaudi waitedi biliwelokomo a miyamiya. Tedi wala Loum gabemanina ena waibada ai ġaviye bi lava a waipekidi. ⁸ Lava kumna a tava Paelat lisinemo ai ġemotidi bi ai baġa te aubaidi, ena vaivaimo wala i voivoiyena mainana maso i voiye. ⁹⁻¹⁰ Bi Paelat i sibe kauwe te pilipilisi edi babada unula dabanemo Yesu tana nimanemo a sako. Taunana aubaina Paelat edi giu i waimunena gado, “Ko ġoegoena Diu edi ġalibona ya kaikamaġe aubaimi ee?” ¹¹ Pilipilisi edi babada edi giumo lava kumna nuwedi a liuliuwe te Paelat maso ai baġa te Balabas biliwelokomo ya kaikamaġe aubaidi bi mote Yesu.

¹² Bi tana lava i waitala munaġedina gado, “Te bai kona ġoena ya voiye niga lavana ko wai isana Diu edi ġalibona lisinemo?” ¹³ Bi tedi a binauna gado, “Ku tupalatu!” ¹⁴ Bi Paelat i waitalayedina gado, “Bi bai aubaina? Bai gebona i voiye?” Bi kota a binau gulatana gado, “Ku tupalatu!” ¹⁵ Kamaina bi Paelat i ġoegoena lava yai nuwavisudi aubaina, Balabas i kaikamaġe i nawa bi ġaviġaviyidi i giuwedi te Yesu sa kwapu bi sa nawe sa tupalatu.

Tauwaiġaviya Yesu ai namaġe

¹⁶ Ġaviġaviyidi Yesu ai doli nawe Paelat ena vanuwa mataetinemo bi edi lava ġesaudi ġaviġaviyidi a giuwedi a tava te ai ġemotidi. ¹⁷ Bi ġome tedi gala molemolena maibena ġalibona ena gala kulina, Yesu ai kote bi donadona pipipinina a voivoiyena a vai te kununemo ai kote. ¹⁸ Kamaina bi ai gwaigwaiye bi lisinemo a binauna gado, “Ebom, Diu edi ġalibona!” ¹⁹ Tedi diġonemo kununa a kwapu, a kaniso tawatawa bi tuwapekedi ai tupagwaliġedi bi wainamaġemo a laulauduneye maibena ġalibona. ²⁰ Tedi ai namaġe i kovi bi gala molemolena a kaikamaġe bi tana ena gala otina ai kote munaġe, kaka bi ai dolinawe tupalatuna aubaina.

Yesu a tupalatu

²¹ A nawanawa etamo te oloto isana Saimon a banavi, tana daibimo bi i saġasaġa Yelusalem malagai dididiginemo. Saimon tana Aleksanda bi Lupas tamedu tana Sailin lavana. Gome ġaviġaviyidi Saimon a egeli te Yesu ena kolosi i avalu. ²² Tedi Yesu ai doli nawe Golgotamo, niga isana banina ba *Kunukoukou gabuna*. ²³ Ġome tedi waen ma'a vaitena vitavitalena Yesu a vite lubu bi i daboke.* ²⁴ Ġaviġaviyidi Yesu a tupalatu bi ena gala a daliġidi. Bi wainasi beyakuluna a voiye te aiyai bi i vato kauwena ba galedi ya tanodi.

²⁵ Olaolalemo 9 okoloki bi Yesu a tupalatu. ²⁶ Bi kai selipapinemo wai gwaigwai giuna a gilumina gado, “Niga Diu edi ġalibona!” bi kununa kavalinemo a sako. ²⁷⁻²⁸ *Bi kota taudanedanene labu a tupalatudi Yesu vaitena, ġemota kataiyanemo bi ġemota ġeniyanemo.†

²⁹ *†Tedi mabai a velavelau teiyagina ba ai dibogġi, iwedi ai kwadekwadedi bi a giugiuna gado, “Emata! Tam walanamo kuna giu te

* 15:23: Niga waenna maa vaitena vitavitalena ba yavi aniwai ubana. ☆ 15:27-28: Ais 53:12 † 15:27-28: Gilugilumidi wadubodi buka ġesaudimo lova 28 ba mote ima kenakena. Lova 28 ba niga mai i giu, Tana a voiyena maibena waiġake tauwaikatikotona (Aisaiya 53:12). ☆ 15:29: Mak 14:58

Maimaituwa ena vanuwa kwa koisuwasuwa bi laḡan faiona nopodimo kwa keli munaḡe. ³⁰ Niganana ku waiyawasani munaḡem bi kolosi modonaḡa kwa yovo!”

³¹ Kauwina ḡemoḡemotinemo pilipilisi edi babada bi waiḡake tauwailovelovena Yesu ai namaḡe bi tedi taudiḡa a wai gwaigwaiyena gado, “Lava ḡesaudi i wai yawasanidi bi tana mote ḡemoḡemotina te imai yawasani munaḡe! ³² Tana i giu te tana taunana Keliso, Israel edi ḡalibona. Niganana kolosimo ya potiyovo ta kita, kaka bi tai sumaḡe.” Bi kota lava labu Yesu diyanemo a tupatupalatudina vaitedi tana ai dibogi.

Yesu i peki

³³ Suwala 12 okoloki balamo mba dobuna matabuna i waidudubala eete suwala i tinamuli. ³⁴ Suwala 3 okoloki bi Yesu kalinana dididiginemo i guletutuna gado, “*Eloi, Eloi, lama sabatani.*” Niga giuna banina ba, “Egu Maimaituwa, Egu Maimaituwa bai aubaina kuna gosegu?” ³⁵ Bi diyanemo taumoto noi giuna a aivaivaiye ba a giuna gado, “Ko vaiye, tana Elaidiya‡ ya yogyoye.” ³⁶ Lava ḡemota i velau tai i vai te kai isunemo i pani bi waen wailuluna§ i taivai te maso Yesu i waitego. Bi i giuna gado, “Avena ta tau wailaba bi ta wai kita bamoda Elaidiya ya nato bi kolosimo ya sako yovoḡe.”

³⁷ Ḡome Yesu kalinana dididiginemo i lauaiyoi bi yawasina i tauvunu. ³⁸ Bi Maimaituwa ena vanuwemo guduboyo i dawedawena i nuwalisi labu dabanemo te i yovo dibunemo i laukamaḡe. Niga guduboyona ba gabu waiwaiyawina guduna. ³⁹ Ḡome ḡaviḡaviyidi edi bada kolosi pakanemo i moimoitona i kita te bainewa Yesu i peki, kamaina bi i giuna gado, “Giukauwa te niga lavana Maimaituwa natuna!” ⁴⁰ Mba ḡome ba waivini ḡesaudi manemanekemo a waiwaiakitana, nopodimo ba Meli Magdalin, Meli, Diyemes ḡaubona bi Dioses** tinedi bi Salome. ⁴¹ Niga waivinidi wala Galilimo Yesu a kaikaiwata bi a sagusagu. Bi kota waivini ḡesaudi wala Yesu vaitena a natonatona Yelusalemmo ba ḡome vaitedi.

Diyousep Alimatiya olotona Yesu tubuḡina i vai bi tauyewamo i sako

⁴²⁻⁴³ Mba aubiganemo vononoḡa suwelina i kovikovi†† bi muliḡa kaka waiyawasi laḡanna yai tubu.‡‡ Bi Diyousep Alimatiya olotona tana bolu badana ḡemota bi a vivivile, tana Maimaituwa ena waibadana ya natonatona i labelabe. Tana ma laudabatolana i nawa Paelat lisinemo bi i waibaga te Yesu taubeuna ya vai. ⁴⁴ Ḡome Paelat i tatava te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina ḡaviḡaviyidi edi bada i yoge bi i waitalayena gado, “Yesu i peki, ee?” ⁴⁵ Bi ḡaviḡaviyidi edi bada Paelat i giuwe te Yesu kaikana i peki. Taunana aubaina Diyousep i waianine te Yesu taubeuna kolosimo ya vai.

⁴⁶ Diyousep gala potipotidi i gimeli tavaitedi bi Yesu taubeuna i sako yovoḡe te galedimo i suma. Kamaina bi i avali nawe tauyewamo po’oa

‡ 15:35: Alamek kalinedimo Eloi vaiyena maibena Elaidiya. § 15:36: Sale 69:21 noponemo i giuna gado Vinevinena kaka waen ḡolaḡolana sa vite. ** 15:40: Metiu 27:56, Metiu ena bukamo tana Diyousep i gilumi bi mote Dioses. †† 15:42-43: Diu edi waiyawasi Palaide suwala bulubulumo i waitubu te Satade Suwala bulubulumo i kovikovi. ‡‡ 15:42-43: Diu edi waiḡakemo i giu te lava i pekina ba laḡanna ḡemotinemo sa dobo, taunana aubaina Diyousep i waipapalana, muliḡa kaka waiyawasi laḡanna yai tubu.

doudou wainononemo i sako. Ġome ġakima dididiga tabatabana i ġima bi tauyewa mataetina i wai dougudu. ⁴⁷ Meli Magdalin bi Meli Dioses tinana a kita te Yesu taubeuna bamo ġome i sako.

16

¹ Kamaina bi waiyawasi laġanina i kovi mulinemo Meli Magdalin, Diyemes tinana Meli bi Salome bona panepanedi a gimala Yesu tunina a kailolo aubaina.* ² Kamaina bi Sande olaolalemo suwala i lovoloyotava tedi a nawa tauyewamo. ³ Bi etaġa taudiġa a wai ġiugiuna gado, “Aiyai aubaida ġakima ya ġima kamaġe tauyewa mataetinemo?”

⁴ Laġannemo matedi a tautaulaġetidi ba ġakimina dididiga ġimaġima kamaġena a kita. ⁵ Tedi tauyewamo a sola nawa te oloto lauewalina a kita, ena gala potipotina kataiyedimo i miyamiya. Ġome tedi a tatava bi a naila gulata.

⁶ Kamaina bi i ġiuwedina gado, “Koma nainaila! Temi ba Nasalet Yesuna tupatupalatuna ko tavutavuġe. Tana mote niga ġome, kaikana pekimo i kenamoito. Ko kita, niga taubeu gabukavanaġa. ⁷ ✧Bi ko nawa ena tauwaikaiwatana ġesaudi lisidimo bi kota Pita bi niga mainana ko ġiuwedi, “Tana ya dolidoli Galilimo, i ġiugiuwemina mainana, ġome kaka ko kita.”

⁸ Kamaina bi waivinidi ma nuwagusugusudi tauyewa a potiyovo kamaġe bi a velau a nawa. Tedi a naila gulata aubaina te mote bamo aiyai a ġiuwe.

MAK 16:9-20

[Mak ena buka damodamona i gilugilumina ba i ai nawanawa bi mote a banavi. Bi lova 9 te 20 noponemo bai a noġonoġotina luvanemo mainana a gilumi.]

Yesu Meli Magdalin lisinemo i laumaġata

⁹ Kamaina bi Sande olaolalemo Yesu pekimo i kenamoito bi Meli Magdalin lisinemo i gei laumaġata. Niga waivinina wala lisinemo aluwa gebogebodi wapedi 7 i kwavivaidi. ¹⁰ Tana i nawa te Yesu taukaiwatana bai i tubutubuġana i ġiuwedi. Banina Yesu i peki aubaina tedi ma nuwaboyedi a miya bi a ġabaġaba. ¹¹ Bi laġannemo Meli i ġiuwedina gado, “Tagu lisigumo Yesu i laumaġata te e kita.” Tedi waivinina ena ġiu mote ai sumaġe.

Yesu ena tauwaikaiwatana labu lisidimo i laumaġata.

¹² Bi mulinemo taukaiwatana labu malagai a potiyovo kamaġe bi a nawanawa etaġa bi Yesu lisidimo i laumaġata bi kitana i nuwavitala te mote a kita ġone. ¹³ Tedi a tau nawanawa kaka a kitaġone, kamaina bi a munaġa edi lava a ġiuwedi bi edi ġiu mote ai sumaġedi.

Yesu ena tauwaikaiwatana 11 lisidimo i laumaġata

¹⁴ Mulinemo te Yesu ena tauwaikaiwatana 11 a kanikani bi lisidimo i laumaġata. Ena tauwaikaiwatana nopodi ba gudugududi aubaina mote ai sumaġe. Taunana aubaina i ġasiyedi bi i ġiuwedina gado, “Tagu pekimo e kenamoito te lava a kitagu bi a ġiuwemi bi bai aubaina mote koi sumaġedi?” ¹⁵ ✧Kamaina bi i ġiuwedina gado, “Ko nawa dobu

* **16:1:** Diu edi vaivaimo lava bi i pekina ba dolinemo masimo tunina sa kailolo kaka sa dobo. Bi niga waivinidi a goe te niga vaivaina maso a vojye wata. ✧ **16:7:** Met 26:32; Mak 14:28

✧ **16:15:** Giu 1:8

matabudimo bi lava matabudi lisidimo giu visuvisuna ko lauguguyae. ¹⁶ Bi lava aiyai yai sumaḡegu bi gaubemo sa kabuluna ba tana ya yawasana. Bi aiyai mote i wai sumaḡegu ba kamaina te kovoḡa ya vai. ¹⁷ Bi mabai sa wai sumaḡeguna ba anisove kauwidi sa voyiedi. Bi tedi kaka tagu isagumo aluwa gebogebodi lava lisidimo sa kwavivaidi. Bi kota kalina ḡesaudi mote a sibesibedinemo sa gagali. ¹⁸ Tedi mwata wai lauonedi sa legaudina ba mote sima peki. Bi kota gauba waionedi sa tegodina ba mote ima laukubutidi. Bi nimedi lava sidesidedi dabedimo sa sivudina ba sa yawasana.”

Maimaituwa Yesu i lageti saḡe malamo

¹⁹ ✨Bada Yesu giu i wai waikovi mulinemo ba Maimaituwa Yesu i lageti saḡe malamo. Tana kataiyanemo waibada gabunemo i waimiyeni. ²⁰ Kamaina bi ena tauwaikaiwatana a potiyovo a nawa dobu matabudimo bi a lauguguya. Bi Bada i sagudi bi i ka maḡati kauwe te edi lauguguya ba giukauwa. Banina Bada ena ḡailisimo anisove kauwidi a voivoiyedi bi lava a kitekitedi.

Giugiuakamaḡedi edi Kauwa

Yesu i giu te Aluwa Waiyawa ya yovo

¹ Aisii, Tiopilas! Egu buka dolinemo e gilugilumina,* ba Yesu ena noya bi ena wailovelove i wai waitubuna e gilumiwata. ² Bi noya wapewapedi i voivoiyedina eete i saḡe i nawe malamo. Muliga kaka i nawana malamo bi giugiuakamaḡedi i vinevinedina Aluwa Waiyawemo i giu vavasageḡedi. ³ Yesu ena wai nuwatoitoi bi ena peki mulinemo giugiuakamaḡedi lisidimo kauwa wapewapedimo i laumaḡata te tedi sa sibe te tana i kenamoito munaḡa. Laḡan 40 nopodimo laḡan wapawapa i laumaḡata bi Maimaituwa ena waibada lisidimo i giugiuwe.

⁴ Bi laḡan ḡemota tana giugiuakamaḡedi waitedi ai ḡemotidi bi i giuvavasagedina gado, “Mote Yelusalem koma gose bi koi laba te Tamagu Aluwa Waiyawa ya giukamaḡe yovoḡe maibena dolinemo i giugiuwapanana mainana. Tagu niga puyona dolinemo e gei giuwemi. ⁵ Diyon lava gaubemo i ka buludi bi laḡan ḡotona temi Aluwa Waiyawamo ya ka bulumi.”

Maimaituwa Yesu i nawena malamo

⁶ Laḡannemo giugiuakamaḡedi Yesu vaitena ai ḡemoti munaḡedi ba Yesu ai talayena gado, “Bada, tam niga laḡannemo Islael lavedi waibada kwa vite munaḡedi, ee?”

⁷ Bi i giuwedina gado, “Tamagu taunaḡa waibadana lisinemo te mba laḡandi i vinedi bi temi mote emi noya bai te ko sibe. ⁸ ✧Bi laḡanemo Aluwa Waiyawa ya yovona lisimimo laḡannemo, kaka ḡailisi ko vai te giugu visuvivisuna ko giuwata, Yelusalemmo, Diudiya, Sameliya matabuna nopodiḡa bi dobu isuna te isuna.”

⁹ ✧Laḡannemo Yesu ena giu i waikovi mulinemo a kitakita bi Maimaituwa i kailageti saḡe bi giyou i suma te mote a kita munaḡe. ¹⁰ Tedi ai kitawata i saḡa i nawanawa ba ooloto labu edi gala potipotidi, ai maḡemoti te diyedimo a moito kamaḡedi. ¹¹ Bi a giuna gado, “Temi mani Galili bai aubaina niga ḡome kona moito bi galewa ko kitakita? Niga Yesuna niganana lisimimo Maimaituwa i vai nawe galewemo, tana bainewa kona kita bi i saḡa i nawanawana, mainana kota ya yovo munaḡa.”

Diudas epaiyanina a vine

¹² ḡome oya isana Olip, a gose bi a munaḡa Yelusalemmo. Niga oyana Yelusalem diyanemo, manekina mote i lofa.† ¹³ ✧Bi laḡannemo a munaḡa taun ba vanuwa a miyamiyanemo a valageta bi noke a saḡa dabanemo. Bi lava ḡome a miyamiyana ba Pita, Diyon, Diyemes, Endulu, Filip, Tomas, Batolomiu, Metiu, Diyemes tamana ba Alupias. Bi Saimon a wai isana *Selot* bi Diudas tamana ba Diyemes. ¹⁴ Niga lavedi laḡan matabuna ai ḡemotidi bi a laulaupali. Nopodimo ba Yesu tasitasina, tinana Meli bi waivini ḡesaudi waitedi.

* 1:1: Giu dolinemo e gilugilumina ba Luk ena gopol (Luk 1:1-4 ko kita). ✧ 1:8: Met 28:19; Mak 16:15 ✧ 1:9: Mak 16:19 † 1:12: Kilomita ḡemota luvana. ✧ 1:13: Met 10:2-4; Mak 3:16-19

¹⁵ Bi mba laḡannemo tauwaisumaḡa wapedi 120 a wai bolu poudimo Pita i miya moito bi i giuwedina gado, ¹⁶⁻¹⁷ “Egu lava waisumeḡimi, wala nove Aluwa Waiyawa Deivida i waietetoliye te i giuwatana gado, lava ḡemota kaka Yesu ya kaisoluḡe. Bi niganana gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena banina i tubuḡa. Bi dolinemo Yesu lavana i vine te tada vaitena te noyanoya. Niga lavana Diudas, tana Yesu taupanina i wai etadoliyedi te Yesu a kaididi.”

¹⁸ ✧ (Diudas Yesu kaisoluna aubaina mane a vite bi manenemo doḡa i kune. Bi ḡome tana kununaḡa i kuluva bi bwagana i wai katisali bi tinageḡa i dabalala te i peki. ¹⁹ Bi lava matabudi Yelusalem noponemo niga giuna a vaiye. Taunana aubaina niga doḡana kalinedimo ai isana *Akeldama*. Mba banina ba kwasina doḡa i vitale).

²⁰ Pita i giuna gado, “Niga kauwina Deivida ena buka Sale noponemo, i gilugilumina mainana i tubuḡa. Ḡome i giuna gado, ‘Kaka ena vanuwa ya kavakava, bi mote aiyai noponemo ima miya.’ Bi kota, ‘Lava ḡesau ena waibada gabuna ya vai.’

²¹⁻²² ✧ “Taunana aubaina i visu te oloto ḡesau ta vine te BADA Yesu ena kenamoito vaitena ta giu nawe. Niga olotona maso ba Yesu vaitena te nawanawa ḡemota nove Diyon ena waibulu laḡannemo eete Maimaituwa Yesu i kailaḡeti saḡe malamo.”

²³ Kamaina te lava labu a legaudi: Diyousep a wai isana *Basabas* bi isana ḡesauna *Diyastas* bi Mataiyas. ²⁴ Bi ḡome a laupalina gado, “Bada, tam lava matabudi nopodi tausibedi. Kamaina te kwai lovemai te niga lavedi labu bi bamo taunana kuna vine, ²⁵ te giugiukamaḡedi vaitena sa noya. Banina Diudas niga noyana i gose kamaḡe bi i nawa ena gabumo.”

²⁶ Kamaina te ḡakima labu mododimo mba lavedi isedi a gilumidi bi ledu noponemo a sivudi. Bi lava ḡemota i wai matapota bi ledu noponemo i kabi yovo bi Mataiyas isana i kulamatai. Kamaina te Mataiyas giugiukamaḡedi 11 nopodimo i saḡa.

2

Aluwa Waiyawa i yovo

¹ Laḡannemo Pentikost soina laḡanina i tava, tauwaisumaḡa matabudi gabu ḡemota ai ḡemotidi. ² Bi i wai maḡemoti te vuvusa malamo bi i yovona maibena kaibitibiti daguguna bi vanuwa noyona i wai wanavu. ³ Ḡome mwali a kitana maibena kai menamenana ḡemoḡemotaḡa dabediḡa i wai yamone. ⁴ Bi matabudi Aluwa Waiyawa nopodi i wai wanavudi bi kalina ḡesaudi gagaliyedi ai tubu, Aluwa Waiyawa i vitevitedina mainana a gagali.

⁵ Ḡome ba Diu lavedi Maimaituwa taulauduneyena dobu matabuna noponemo a tava Yeluslemmo a miyamiya. ⁶ Bi laḡannemo kalina a vaivaiye ba a tava ai ḡemotidi bi a vaiye te tauwaikawatana kalinedimo a giugiu ba a nuwalaḡalaḡa. ⁷ Bi tedi tauwaikawatana a soveyedi bi a giuna gado, “Niga lavedi ba Galili dobuna lavedi, ⁸ bi bainewa te ta vaivaiyedi ḡemoḡemotaḡa kalinademo sa giugiu? ⁹ Tada matabuda dobu tabudiḡa te tava: Patiya, Midiya, Elam, Mesapotomiya lavedi, Diudiya, Kapadosiya, Pontus, Eisiya, ¹⁰ Piligiya, Pamfilia, Idip bi dobu ḡesaudi Libiya noponemo Sailin diyanemo. Bi ḡesauda ba tautavatava

Loumḡa te tava. ¹¹ (Eteni lavedi bi Diu, niganana Diu lavedi edi laudune ta kaikaiwatedi). Bi tada ḡesauda ba Kulitiḡa bi Alebiyaḡa te tava. Bi ta vaivaiye te ḡemoḡemotaḡa kalinademo Maimaituwa kauwa nananakidi i voivoiyedina sa giugiuwedi.” ¹² Tedi a sove bi nuwedi i laḡalaḡa bi ai giugiuna gado, “Niga kauwina banina bai?”

¹³ Bi lava ḡesaudi ai gadolosedi bi a giuna gado, “Niga lavedi waen a tego gulate te a bu'uwa bi sa giugiu yabayababa.”

Pita ena lauguguya

¹⁴ Gome Pita bi giugiukamaḡedi 11 vaitedi a moito bi Pita kalinana dididiginemo lava i giuwedina gado,

“Temi Diu bi ma baibaimiḡa Yelusalemmo ko miyamiyana, koi beyavaiya kauwa bi bai yà giuwemi! ¹⁵ Niga lavedi mote a tego bu'uwa mai temi ko noḡonoḡotina banina niganana ba 9-na okoloki olaolala.* ¹⁶ Niga ba buka wadubonemo taugiuwatana Diyouwelo bai i giugiuwena niganana ya tubutubuḡa. Diyouwelo niga mainana i giu,

¹⁷ ✧ Gome Maimaituwa i giuna gado:

Laḡan damodimo tagu kaka egu Aluwa
yà ḡini kamaḡe lava matabudi lisidimo.

Bi natunatumi oolotodi bi waiwaivinidi
tedi kaka taugiuwatana sa tubuḡa
bi giugu sa lauguguyae.

Bi emi ooloto valivaliudi
kaka wailove sa kitedi.

Bi emi magumagula lauboni
sa kitedi.

¹⁸ Mba laḡandimo egu taupaula oolotodi
bi waiwaivinidi matabudi lisidimo
egu Aluwa yà ḡini kamaḡe,
te tedi taugiuwatana sa tubuḡa
bi giugu sa lauguguyae.

¹⁹ Bi tagu mataila galewemo yà voiyedi
bi dobumo kwasina bi kaisikei baduwalina.

²⁰ Suwala yai dudubala

bi nawalai ya sabana maibena kwasina
bi muliḡa kaka Bada ena laḡan dididiga ya tava.

²¹ Tedi mabai Bada isanemo sai baḡana ba matabudi sa yawasana.’

²² “Israel lavemi, niga giudi ko vaiyedi: Maimaituwa Nasalet Yesuna, ḡailisi i vite te kauwa nananakidi bi mataila i voivoiyedi, mba Maimaituwa i wai lovemi te temi Yesu ko sibe. ²³ ✧ Bi wala Maimaituwa ena ogatala i voivoiyena luanemo, temi gebogebo lavedi nimedimo kona sako te kolosimo kona tupalatu te i peki. ²⁴ ✧ Bi Maimaituwa Yesu lisinemo peki tuniyavina bi nuwaboya i kaikamaḡe bi i ka kenamoito munage. Banina peki mote ḡemoḡemotina te maso Yesu i kaididi.

²⁵ ✧ Banina Deivida Yesu niga mainana i gei giuwata,

‘Bada Maimaituwa e kita
laḡan matabuna ya waidoligu.

Tana tagu vaitegu aubaina te

* 2:15: Diu tedi musala sa kani kaka waen sa tego. Tedi olaolalemo buledi sa kani bi aubigamo musala sa kani (Potiyovo 16:8). Bainewa maso 9 okoloki olaolalemo a tego bu'uwa. ✧ 2:17: Dyl 2:28-32 ✧ 2:23: Met 27:35; Mak 15:24 ✧ 2:24: Met 28:5,6; Mak 16:6 ✧ 2:25: Sale 16:8-11

egu ḡaviya mote yàma nailedi.

²⁶ Taunana aubaina tagu yài nuwavisu
bi mayasisigu yà sale.

Bi avena te yà peki,
bi yà noḡonoḡoti te tam tubuḡigu
kwa labe kauwe.

²⁷ Bi Maimaituwa, tam
mote pekipekidi edi gabumo kuma gosegu,
bi kota em taupaula waiyawa tubuḡina
mote kuma kita kamaḡe ima bova.

²⁸ Tam yawasana kunai lovegu
te yà miya nonoḡa.

Tam vaitegu

aubaina te nopogu yasisi i wanavu.’

²⁹ “Egu lava, eda magula ḡalibona Deivida ena giu kamaina te yà giu otiḡemi. Deivida i peki te a dobo bi kokowagina niganana niga ḡome ya kenakena. ³⁰ *Tana taugiuwatana aubaina te i sibe te ena dam noponemo kaka Maimaituwa ena waiguyau lava ḡemota ya vite, banina Maimaituwa i giuwapa te mainana ya voiye. ³¹ Deivida laḡan muliḡa bai ya tubuḡana i gei giuwata, te Keliso ya kenamoito munaḡa. Bi tana mote pekipekidi edi gabumo ima gose bi tubuḡina ima bova.

³² “Tama matabumai matamaimo ke kita te Maimaituwa niga Yesuna pekimo i ka kenamoito munaḡa, ³³ bi ena ḡailisimo i kailageti saḡe te kataiyanemo i waimiyeni.† Gome tamana Aluwa Waiyawa i vite, dolinemo i giugiuwapana mainana. Bi niganana Yesu Aluwa Waiyawa tama lisimaimo i ḡini kamaḡe, mba taunana niganana ko kitakita bi ko vaivaie. ³⁴ *Bi Deivida yaḡolo mote i nawa malamo bi tana Yesu niga mainana i gei giuwata,

‘Maimaituwa egu Bada i giuwe:

Kataiyagumo ku miya

³⁵ kamaina eete tagu em ḡaviya yà natomedi
bi kaḡem dibunemo yài dubudi

maibena panibulu kaḡem ani lauyasayasāina.’

³⁶ “Taunana aubaina Isael lavemi e ḡoe te maso matabumi kona sibe kauwe te niga Yesuna kona tupatupalatuna, Maimaituwa i voiye te tana taunana Keliso bi Bada.”

³⁷ Laḡannemo lava Pita ena giu a vaivaie ba, nuwedi i kalati. Bi Pita bi giugiukamaḡedi ḡesaudi a giuwedina gado, “Ema lava bai ka voiye?”

³⁸ Bi Pita i giuwedina gado, “Temi ḡemoḡemotaḡa emi gebogebo ko kuvesidi bi Maimaituwa lisinemo ko nato. Bi Yesu Vinevinena isanemo ko bulu, te mba mataila te Maimaituwa emi gebogebo i noḡotikamaḡedi. Bi puyo Aluwa Waiyawa ko vai. ³⁹ Banina Maimaituwa i giuwapemi te mai ya voiye. Niga puyona ba temi bi natunatumi vaitedi aubaimi. Bi kota lava matabudi manekaḡa mabaibaidiḡa Bada eda Maimaituwa ya yogedina.” ⁴⁰ Bi Pita giu wapewapedi ḡesaudi i tainuwataudi bi i giu vavasagedina gado, “Maimaituwa koi anine te yai yawasanimi bi mote niga kintina lavedi edi yawasana gebogebodi edi kovoḡa vaitedi koma vai.”

✧ 2:30: 2 Sam 7:12,13 † 2:33: Kataiyana yawanina: Vivila bi ḡailisi gabuna. ✧ 2:34: Sale 110:1

⁴¹ Tedi mabai ġome Pita ena giu a vaivaina, taudidi a bulu. Mba lağannemo lava wapana male 3 tausan edi lava waisumegidi nopodimo a sağa.

Tauwaisumağa edi miyamiya

⁴² Bi lağan matabuna giugiukamağedi edi wailovlove a vaivaiyedi, a kanikani ġemota, a tulituliya bi palimo a waiğemotidi.‡

⁴³ Bi matabudi nopodi naila bi vivila i wanavu bi kota giugiukamağedi anisove kauwidi bi mataila wapewapedi a voivoiyedi. ⁴⁴ ✧Bi tauwaisumağa edi ġonağona gabu ġemota ai ġemotidi te matabudi aubaidi. ⁴⁵ Tedi doğa bi ġonağona a kuneyedi bi mane a legaudi bi edi lava bai a malumaluwabina a vitevitedi. ⁴⁶ Bi lağan matabuna a wai ġemotidi pali vanuwinemo a laulaudune bi edi vanuwa nopodiga ma nuwavisudi nuwedi ġemota edi lava vaitedi buledi a kivi bi a kanikani ġemota. § ⁴⁷ Bi tedi Maimaituwa a kasağesağe bi lava matabudi nuwedi a solusoludi. Bi lağan matabuna Bada lava ġesaudi i wai yawasanidi bi i sağesağedi edi lava nopodimo.

3

Pita lava kağena nuwakuduna i wai yawasanidi

¹ Lağan ġemota aubigamo suwala 3 okoloki, Pita bi Diyon a sağa a nawanawana pali vanuwinemo laupali aubaina.* ² Kamaina bi oloto ġemota kağena nuwakududi mai i tubuğaye a avala tavaite. Bi pali vanuwina mataetinemo, sawai isana, “Mataeta mulemulelena.” Ġome aimiyeni. Tana mba ġome lağan matabuna aimiyeni bi i miyamiya bi mabai pali vanuwinemo a sağa a nawanawana lisidimo mane i wai waigigimane. ³ Kamaina bi i kita te Pita bi Diyon ġotona te maso a valageta pali vanuwina noponemo bi tana lisidimo mane i wai gigigimane gado, “Aee, mane ko vitegu.”

⁴ Ġome Pita bi Diyon tana a kitadidi bi Pita oloto i giuwena gado, “Kwa kitamai!” ⁵ Kamaina bi, oloto tedi i kitedi bi i wai noğotana bena kage mane tana sa vite. ⁶ Bi Pita i giuwena gado, “Tagu lisigumo mane geğa. Bi bai lisigumo taunana ya vitem: Nasalet Yesuna Vinevinena isanemo: Kwa moito bi kwa nawa!”

⁷ Kamaina bi Pita oloto nimana kataiyanemo i kabi bi i solu waimoito. Bi mağemota oloto kağe matabiwana bi kağe iwakiduna nuwakududi a didimana. ⁸ Tana kağenemo i moito makai bi nawa i waitubu. Kamaina bi tana vaitena a nawa pali vanuwina ganakukuna noponemo bi ġome tana ganakuku noponağa i nawa bi i wai laulaupoti bi Maimaituwa i kaka sağesağe.

⁹ Bi lava matabudi mba olotona a kita i nawa bi Maimaituwa i kaka sağesağe. ¹⁰ Ġome tedi a kitağone te tana ba tauwaigigimana lağan matabuna pali vanuwina mataetinemo i miyamiya, mba mataetina a wai isana “Mataeta Mulemulelena.” Bi lava matabudi a tagugu bi a sove te bai lisinemo i tubuğa.

‡ 2:42: Buledi kivina: Bada tubuğina bi kwasinina a kani ġemota. ✧ 2:44: Giu 4:32-35

§ 2:46: Buledi kivina: Bada tubuğina a kani bi kwasina a tego ġemota. * 3:1: Pilisi tedi pali vanuwinemo sewasewa ma labu sa gabugabudi, olaolalemo 9 okoloki bi aubigamo 3 okoloki. Mba lağandimo pilisi sewasewa sa vojyedi bi lava sa laupali. Bi pali lağanna ġesau ba suwala bulubulumo.

Pita i lauguguya munaḡa

¹¹ Laḡannemo tauwaigigimana Pita bi Diyon i kaidididi bi a moimoito, ḡome lava matabudi a sove gulata bi a velau lisidimo gabu isana *Solomon ena yoveyovemo* ai ḡemotidi. ¹² Laḡannemo Pita mba mainana i kitekitedi ba i giuwedina gado, “Israeḡ lavemi, bai aubaina ko sovesoveye bi ko kitakitamai te bena kage tama ema ḡailisimo ee ema kauwa visuvisuna niga olotona i voyie te kaḡena i didimana? ¹³ *ḡeḡa Maimaituwa, wala tamatamada Eiblaḡam, Aisik bi Deikap a wai sumaḡena, tana namalina ena taupaula Yesu i vite. Niga Yesuna temi konai anine bi ena ḡaviya nimedimo kona sako te maso ai peki, avena te Paelat i ḡoḡoḡe te maso i giukamaḡe i nawa bi temi kona lauyaviyavi. ¹⁴ *Tana lava visuvisuna bi didimanina bi temi kona giuvavasaga te aubaimi Paelat, lava tauwaipekidi i kaikamaḡe. ¹⁵ Temi yawasana tautavaitena konai peki bi ḡeḡa te Maimaituwa pekimo i wai yawasani. Bi tama niga kauwina matamaimo ke kita.

¹⁶ “Bi niga olotona matabumi ko kitakita bi ko sibesibe, tama ema waisumaḡa Yesu lisinemo aubaina, Yesu isanemo i yawasana. Banina tama Yesu ena ḡailisi kei sumaḡe aubaina te niga olotona i yawasana bi niganana matemimo ko kitakita.

¹⁷ “Bi niganana egu lava, e sibe te temi emi babada vaitedi bu'uwa kona voyie bi Vinevinena konai peki. ¹⁸ Bi Maimaituwa ena giu i kamaḡati banina dolinemo taugiuwatana matabudi lisidimo i ḡei giu te yaḡolo Vinevinena yai nuwatoitoi bi ya peki. ¹⁹ Taunana aubaina nuwemi ko vitedi bi Maimaituwa lisinemo ko nawa te tana emi ḡeboḡebo ya noḡotikamaḡedi bi nuwemi ya laivaliudi. ²⁰ Bi Tauwaiyawasana i vinevinena ya giukamaḡe lisimimo. Niga Tauwaiyawasanina ba Yesu. ²¹ Tana malamo ya miyamiyana, eete laḡan ya tava te Maimaituwa bai matabuna ya laivaliu munaḡedi banina wala niga mainana i giu waiyawa taugiuwatana lisidimo. ²² *Bi kota Mousis mainana i giu, ‘Bada emi Maimaituwa tana kaka modomimo taugiuwatana ḡemota ya kamaḡati maibena tagu. Bi tana bai matabuna ya giugiuwemina, ko vaiye kauwe! ²³ *Bi aiyai mote taugiuwatana ena giu ima vaivaiye ba kamaina te Maimaituwa ena dam lavedi lisidimo ya kwavi vai bi ya kovoḡi.’

²⁴ “Bi taugiuwatana ḡesaudi vaitedi a giu te niga kauwidi yaḡolo sa tubuḡa, maibena niganana laḡandimo sa tubutubuḡa mainana. Mba taugiuwatedi tedi Samuwel bi ḡesaudi mulinemo a tubutubuḡana. ²⁵ *Bi temi mba taugiuwatedi edi libilibi, taunana aubaina Maimaituwa wala emi magula lisidimo giu wainoḡota i sako, mba temi vaitemi aubaimi mai i giu. Bi Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo waianina i voyiena ba niga mainana, ‘Tam em tubulelesemo kaka lava matabudi dobumo kavisuvisu sa vai.’

²⁶ Taunana aubaina Maimaituwa ena taupaula† pekimo i ka kenamoito munaḡe bi i ḡei giukamaḡe lisimimo. Bi mba taupaulina i voyiyemi te ḡemogemotaḡa emi ḡeboḡebo kona kuvesidi bi tana i kavisuvisumi.”

4

Pita bi Diyon bolu babadidi lisidimo a natomedi

* 3:13: Pot 3:15   * 3:14: Met 27:15-23; Mak 15:6-14   * 3:22: Wai 18:15,18   * 3:23: Wai 18:19   * 3:25: Pak 22:18   † 3:26: Natu, Ee Taunoya.

¹ Pita bi Diyon yaḡolo lava lisidimo a giugiu ba Diu pilipilisidi, Sadisi lavedi bi pali vanuwina tauyavena edi bada a nawa Pita bi Diyon lisidimo a tava. ² Tedi nuwedi i medina banina Pita bi Diyon lava a wailovelovedi bi a giugiuwedi te Yesu pekimo i kenamoito munaḡa bi kota lava matabudi pekimo sa kena moito munaḡa. ³ Taunana aubaina a panidi bi kaikana aubiga aubaina te biliwelokomo a sivu nawedi te laḡan i sako. ⁴ Bi lava wapewapedi Pita ena giu a vaivaiyena ai sumaḡa. Bi tauwaisumaḡa olooloto wapedi i saḡa te 5 tausana.

⁵ Bokinamai Diu edi babada bi babada nananakidi bi waiḡake tauwailovelovena Yelusalem noponemo ai ḡemotidi bi ai bolu. ⁶ Lava niga bolunemo ba Anas tana pilipilisi edi bada Kaiyapas, Diyon, Aleksanda, olooloto gesaudi waitedi bi pilisi edi bada ena vanuwa lavedi matabudi. ⁷ Tedi Pita bi Diyon mododimo ai moitodi bi ai talayedina gado, “Bai ḡailisinemo ee aiyai isanemo temi niga kauwina kona voiye?”

⁸ Ḡome Pita nopona Aluwa Waiyawa i wai wanavuna i giuwedina gado, “Tauwaibabada lava aubaidi bi tauwaibabada nananakimi kai beyavaiya. ⁹ Tama niganana ko wai talavitavitalemana, kauwa visuvina lava kaḡe nuwakuduna lisinemo i tubuḡa aubaina. Temi ko wai talavitavitalemai te bainewa bi niga lavana i yawasana. ¹⁰ Kamaina te ka giuwemi te temi bi Israeḡ lavemi matabumi ko vaiye. Nasalet Yesuna Vinevine Kamaḡena temi kona tupatupalatuna, tana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe, tana isanemo niga olotona niganana i yawasana bi matemimo ya moimoito. ¹¹ Tana taunana

‘duḡumoito bi temi vanuwa taukelina
duḡumoitona kona dabodabokena,
niganana i nuwavitala

te vanuwa yasina i tubuḡa.*

¹² Mote aiyai ḡemota niga dobunemo kaka imai yawasanida banina dobu matabuna noponemo mote bamo isa ḡesauna ima kenakena te isanemo yawasana tai baḡaye, geḡa te Yesu taunaḡa isanemo.”

¹³ Laḡannemo bolu babadidi Pita bi Diyon edi laudabatola a kitakita ba, tedi a soveyedi banina a sibe te Pita bi Diyon mote giluma kauwa lavedi, tedi ba lava yababa. Bi a sibe te niga lavedi dolinemo Yesu vaitena a nawanawa. ¹⁴ Bi Diu babadidi a kita te oloto a waiyawasanina diyedimo i moimoito. Taunana aubaina tedi mote ḡemoḡemotina te maso lisidimo bai a giuwe. ¹⁵ Kamaina bi a giuwedi te a potiyovo aniwai bolu vanuwina didiyaunemo a miyamiya bi taudima babadidi taudiḡa ai talapili vivila.

¹⁶ Tedi ai tala munaḡedina gado, “Niga lavedi bainewa tai voiyedi? Yelusalem lavedi matabudi a sibe te niga lavedi matailla dididiga a voiye bi tada mote ḡemoḡemotina te ta valeledi. ¹⁷ Bi ta giu dabokedi te niga kauwina i tubutubuḡana mote ima dabalala lava lisidimo. Niga lavedi ta giu wainainailidi te mba isanemo mote aiyai lisinemo sima gagali munaḡe.” ¹⁸ Ḡome Pita bi Diyon a giuwedi te aniwai bolu vanuwina noponemo a saḡa munaḡa bi a giu wainainailidi te mote niga lavana isanemo sima lauguguya, ee simai lovelove munaḡa.

* 4:11: Sale 118:22 noponemo ba ḡakima i giuwe bi mote duḡutau. Diu lavedi ba ḡakimemo vanuwa a kelikelidi. Vanuwa noponemo ba gabu ḡemota ḡome ba ḡakima dididiga, mba taunana vanuwa yasina. Niga ba Yesu ya giugiu wata, tana taunana Maimaituwa ena dam lavedi (church) yasidi.

¹⁹ Bi edi giu ai munena gado, “Taumiḡa koi talapili munaḡemi te Maimaituwa matanemo bamo taunana i visu? Maimaituwa giuna ka kaiwata, ee temi emi giu ka kaiwata? ²⁰ Tama mote ḡemoḡemotina te bai ke kitakitana bi ke vaivaiyena giuvena kama gose.”

²¹ Kamaina bi bolu babadidi a giu wainainailidi bi a kaikamaḡedi te a nawa banina mote a sibe te bainewa maso a kovogidi. Kota lava matabudi kaikana a kita te bai i tubuḡa bi Maimaituwa isana a kaka saḡesaḡe. ²² Niga olotona kaḡenuwanokuna i yawasanana ba ena kwalabu 40 bi i waimuli.

Tauwaisumaḡa laudabatola aubaina a laupali

²³ Laḡannemo waibabada Pita bi Diyon a giugiukamaḡedi ba tedi a munaḡa edi lava tauwaisumaḡa lisidimo bi bai matabuna pilisi edi babada bi babada ḡesaudi bai a giugiuwedina, mainana a kamaḡatidi. ²⁴ ✨Laḡannemo tauwaisumaḡa mainana a vaivaiye ba matabudi ai ḡemotidi bi kalinedi dididiginemo Maimaituwa lisinemo a laupali, “Bada saḡasaḡa guletim, tam galewa, dobu, nisa bi nopodimo mwali matabuna kuna voyedi. ²⁵ Tama tamamai Deivida em taupaula, wala Aluwa Waiyawemo kuna voye te niga mainana i giu:

‘Bai aubaina Eteni lavedi sa medimedi?
Bai aubaina lavedi kampota sa yesiyesi?’

Mba potana ba waibani geḡana.

²⁶ Dobu edi ḡaligalibona a miya moito

bi waibabada ḡesaudi nananakidi vaitedi ai ḡemotidi te

Bada bi ena Buyobuyona sa wai ḡaviye.’

²⁷ ✨Giukauwa te, Alodi, Pontis Paelat, Israel lavedi bi kota Eteni lavedi niga malagainemo ai ḡemotidi bi em taupaula waiwaiyawina Yesu kuna vinena buyobuyona ai ḡaviye. ²⁸ Bi tedi ai ḡemotidi bi bai matabuna tam em ḡailisimo bi em ogatala kuna wai aninena, luvanemo mainana a voye. ²⁹ Bi Bada, niganana edi giu wainainaili lisimaimo kwa noḡoti bi kwa voyeyamai te tama em taupaula gium laudabatolamo ka giuwe. ³⁰ Nimam kwa tuḡu te kwai yawasana, mataila bi kauwa nananakidi kwa voyedi em taupaula waiwaiyawina Yesu isanemo.”

³¹ Laḡannemo pali i kovikovi ba gabu a waigemotidina i gusu. Bi matabudi Aluwa Waiyawa i waiwanavudi bi tedi Maimaituwa giuna laudabatolamo a giu nawe.

Tauwaisumaḡa edi ḡonaḡona a soiyedi

³² ✨Tauwaisumaḡa matabudi nuwedi bi edi noḡota ḡemota. Bi aiyai mote i giu te taunaḡa ena ḡonaḡona, geḡa te matabudi awai sagu vivila. ³³ Ḗome giugiukamaḡedi ḡailisi vaitena Bada Yesu ena peki bi ena kenamoito a giu nawe. Bi Maimaituwa sagu dididigina matabudi i vitedi bi i kavisuvisudi.† ³⁴ Bi ḡome mote aiyai mododimo bai i maluwabiye. Banina mabai doḡa bi vanuwa lisidimo ba a kuneyedi bi mane ³⁵ giugiukamaḡedi a vitedi. Bi aiyai bai i malumaluwabiyena, mai a vitevite.

³⁶ Maibena Diyousep tana Livai damna noponemo bi Saiplasimo i tubuḡa bi giugiukamaḡedi awai isaisana Banabas. Isa Banabas banina

✨ 4:24: Pot 20:11 ✨ 4:27: Met 27:1,2; Mak 15:1 ✨ 4:32: Giu 2:44,45 † 4:33: Maimaituwa taukaiwatana ya kakavisuvisu gulatedi: Ee mabai taukaiwatana sa vivile kauwedina.

ba *Taulaibagi*. ³⁷Tana doḡa i wai badayena i kuneye bi manena i natome giugiukamaḡedi i vitedi.

5

Ananaiyas bi Safila

¹ Oloto isana Ananaiyas bi mwanena Safila, tedi edi doḡa ḡaubona a kuneye. ² Bi tana mwanena vaitena ai anina te mane isuna a kaididi tedi aubaidi. Bi isuna giugiukamaḡedi a vitedi.

³ Bi Pita Ananaiyas i giuwena gado, “Bai aubaina Seitan kunai anine te nopom i waibadae bi Aluwa Waiyawa lisinemo kuna kaiyovu, tam doḡa kuna kunekuneyena manena isuna kuna kaididi tam aubaim? ⁴ Tam maso doḡa kuna labe gwase, ee doḡa kuna kuneyena mulinemo mane maso kuna kaididi. Bi bai aubaina niga kauwina nopommo kunai nuwanogonoḡotae bi mainana kuna voiye? Tam mote lava lisinemo ku kaiyovu bi geḡa te Maimaituwa lisinemo kuna kaiyovu.”

⁵ Laḡannemo Ananaiyas mai giuna i vaivaiye, tana i kuluva bi i peki. Bi lava matabudi niga kauwina giuna a vaivaiyena a naila gulata. ⁶ Laḡannemo Ananaiyas i pekipeki ba, ḡome ewaewali a tava te a suma bi a avalu nawe te a dobo.

⁷ Tedi a taumiya laḡan ḡotona* te mwanena Safila i tava bi mote i sibe te bai i tubuḡa. ⁸ Ḗome Pita i waitalayena gado, “Ku giuwegu, doḡa kona kunekuneyena manena, niga taunana kamaina, ee?”

Bi Safila i giuna gado, “Emaso, mba taunana kamaina.”

⁹ Bi Pita i giuwena gado, “Bai aubaina temi konai anina bi Bada ena Aluwa konai laulubu? Lava mwanem a dobodobona, tedi mataetamo sawai laba te tam kota vaitem sa avalu nawem.”

¹⁰ Kamaina te Safila i waimaḡemoti te Pita kaḡe pakanemo i kuluva bi i peki. Ḗome ewaewali a saḡa vanuwemo bi a kita te waivini i peki. Kamaina bi a avalu nawe bi mwanena diyanemo a dobo. ¹¹ Bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi bi lava matabudi niga giuna a vaivaiyena ba a naila gulata.

Giugiukamaḡedi lava wapewapedi ai yawasanidi

¹² *Giugiukamaḡedi mataila bi anisove kauwidi wapewapedi a voyedi lava lisidimo. Bi tauwaisumaḡa matabudi Solomon ena yoveyovemo awai ḡemotidi, ¹³ bi lava ḡesaudi mote waisumegidi tedi tauwaisumaḡa vaitedi waigemota a naile geḡa te lava matabudi a viviledi. ¹⁴ Olooloto bi waiwaivini Bada ai sumaḡe bi a solasaḡa tauwaisumaḡa nopodimo te laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevina i dididiga. ¹⁵ Tedi lava sidesidedi a avalu nawedi etamo te benamo bi duya dabedimo ai kenedi. Tedi mai a voiyna banina Pita i natonatona waguluna maso i taikonidi te a yawasanana. ¹⁶ Lava kumna ḡesaudi Yelusalem diyana malagaidi vaitedi ai ḡemotidi bi lava sidesidedi bi kota lava ḡesaudi aluwa gebogebodi a sunesunegidina vaitedi a tavaitedi bi matabudi ai yawasanidi.

Giugiukamaḡedi a laukivigebogebodi

¹⁷ Ḗome pilisi saḡasaḡa guletina bi ena lava Sadisi wai babadidi vaitedi nopodi unula i wanavu. ¹⁸ Bi Giugiukamaḡedi a panidi bi

* 5:7: Inglis baibol noponemo i giu, 3 hours. ☆ 5:12: Giu 3:11

biliwelokomo a sivudi. ¹⁹ Bi dudubalemo Bada ena aneya biliweloko mataetina i kaikamaḡe te i waidolidi a potiyovo bi i giuwedina gado, ²⁰ “Ko nawa Maimaituwa ena vanuwa ganakunemo ko moito bi yawasana valivaliuna matabuna lava ko giuwedi!” ²¹ Laḡan i sako bi giugiukamaḡedi a nawa pali vanuwino, aneya i giugiuwedina mainana bi lava wailovelovedi ai tubu.

Laḡannemo pilisi saḡasaḡa guletina bi ena wai babada ḡesaudi bi Diu babadidi waitedi bolu ai yogae bi a tava bolu vanuwino ai ḡemotidi. Bi tauyava a giukamaḡedi biliwelokomo, te maso giugiukamaḡedi ai dolidi.

²² Laḡannemo tedi biliwelokomo a tavatava ba giugiukamaḡedi mote a kitedi, taunana aubaina a munaḡa bolu babadidi lisidimo bi bai i tubutubuḡana a kamaḡati bi a giuna gado, ²³ “Biliweloko mataetina gudugudu kauwena bi tauyava mataetamo a moimoito bi mataeta ke kaikaikamaḡe ba mote aiyai ḡome ke kita.”

²⁴ Laḡannemo Maimaituwa ena vanuwa tauyavena edi bada bi pilisi edi babada niga giuna a vaivaiye ba, tedi ai nuwanaina bi mote a sibe te bai ya tubuḡa. ²⁵ Ḣome lava ḡemota i tava bi i giuwedina gado, “Olooloto biliwelokomo kona sivusivudina, tedi niganana Maimaituwa ena vanuwemo a moito bi lava sa wailovelovedi.”

²⁶ Ḣome pali vanuwina tauyavena edi bada waitena a nawa bi giugiukamaḡedi a natomedi. Bi mote a egelidi banina lava a nailedi, male sa lauḡakimidi.

Giugiukamaḡedi Bolu babadidi matedimo mote giu a naile

²⁷ Tedi giugiukamaḡedi a natomedi Bolu babadidi lisidimo bi pilisi edi bada i wai talavitavitaledi. ²⁸ *Bi i giuwedina gado, “Tama ke giu vavasagemi te temi mote maso niga olotona isanemo ko wailovelove. Bi geḡa te emi wailovelove kaikana Yelusalem nozona i waiwanavu. Bi temi ko giugiuwemai te niga lavana ena peki wavuna tama ke avali.”

²⁹ Bi Pita giugiukamaḡedi ḡesaudi waitedi giu ai munena gado, “Tama Maimaituwa ka voteyateyae mote lava. ³⁰ Temi Yesu kolosi modonemo konai peki bi tamamada edi Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaḡe. ³¹ *Te kataianemo i waimiyenina Ḣalibona bi Tauwaiyawasana. Te Israel lavedi nopodi ya vitaledi te sa laukuvasa bi edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi. ³² Tama niga kauwidi matamaimo ke kitekitedina ka giugiu nawe, kota mabai Maimaituwa Aluwa Waiyawa i vitevitedina tedi sa vovoteyete.”

Gamaliel ena lava i giuwainoḡotidi

³³ Laḡannemo Diu babadidi niga giuna a vaivaiye ba tedi nuwedi i medi gulata bi a goeḡoena maso ai pekidi. ³⁴ Bi Palisi ḡemota isana Gamaliel, tana waigake tauwailovelovena bi lava matabudi tana a vivivile, tana poudimo i miya moito bi tauyava i giu vavasagedina gado, “Pita bi Diyon ko giuwedi sa potiyovo doḡamo laḡan watigena. ³⁵ Tana i giuna gado, Israel babadimi, ko kita kauwa kaka niga lavedi lisidimo bai ko voiyae. ³⁶ Dolinemo mainana oloto isana Tadiyas i moito saḡa bi i giu te tana bena kage lava dididiga bi lava wapana 400 a kaiwata. Bi laḡannemo tana ḡaviḡaviyidi ai peki bi taukaiwatana a dabalala bi bai matabuna i lautautau. ³⁷ Bi tana mulinemo, kota Galili

olotona isana Diudas ko noḡoti. Mba laḡannemo Loum gabemanina lava a iyeyiveidi bi i moitosaga te lava kumna iai waietadoliyedi. Bi tana vaitena ḡaviḡaviyidi ai peki bi taukaiwatana matabudi ai nawa gemogemota.

³⁸ “Taunana aubaina niganana ya giugiuwemi te niga lavedi lisidimo mote bai koma voiye. Bamoda edi noya lava lisinaḡa i natona ba, noyana ya lautautau. ³⁹ Bi bamoda Maimaituwa lisinaḡa i natona ba mote ḡemoḡemotina niga lavedi koma giu waitautaudi bamoda temi Maimaituwa kowai ḡaviye.” Kamaina bi mba babadidi Gamaliel ena giu ai anine bi a kaiwata.

⁴⁰ Ḡome tauyava giugiukamaḡedi a ka valageti munaḡedi bi madamo a kwapudi bi a giu vavasagedi te maso mote Yesu isanemo a giu munaḡa, kamaina bi a kita kamaḡedi te a nawa. ⁴¹ Ḡome giugiukamaḡedi ma nuwavisudi bolu vanuwina a potiyovo kamaḡe bi a nawa banina Maimaituwa i vinedi te tedi kamaina te sai nuwatoi Yesu isana aubaina. ⁴² Bi laḡan matabuna pali vanuwinemo bi lava edi vanuwa nopodiga giu visuviusuna wailovelovena mote a kaisako bi a laulauguguya te Yesu tana Vinevine Kamaḡena.

6

Taupaula 7 a vinedi

¹ Mba laḡandimo tauwaikaiwatana iyevina i saḡasaḡa. Bi tauwaisumaḡa Gulik kalinana taugiuwena a moito te Diu Ḡibulu taugiuwena a giuvitavitaledi. Banina Gulik iwape mote a kita kauwedi kani soiyenemo.* ² Taunana aubaina tauwaikaiwatana 12 tauwaisumaḡa a yogedi a tava ai ḡemotidi bi a giuwedina gado, “Mote i visu te kani soiyenemo ka soiso kauleya bi Maimaituwa giuna lauguguyaena ka kaisako. ³ Taunana aubaina, ema lava waisumegimi ko kita te olooloto 7 sibe lavedi bi Aluwa i waiwai wanavudina ko vinedi te tama niga noyana ka vitedi te sai badaye. ⁴ Bi tama kamaina te Maimaituwa giuna ka lauguguyae bi pali ka kaididi.”

⁵ Ḡome giugiukamaḡedi edi giu, lava matabudi ai anine. Kamaina bi Stivin, waisumegina bi Aluwa Waiyawa i waiwai wanavuna a vine. Bi ena lava gesaudi ba: Filip, Pokolas, Nikano, Timon, Pamenas bi Nikolas. Nikolas tana ba Eteni, Entiyok olotona bi wala i waila Diu. ⁶ Tauwaisumaḡa niga oloolotodi 7 ai doli natomedi giugiukamaḡedi lisidimo. Bi giugiukamaḡedi nimedi olooloto 7 dabedimo a sivudi te a laupali.

⁷ Kamaina bi ḡome Maimaituwa giuna i tuwa. Bi tauwaikaiwatana iyevina Yelusalem noponemo i wapa kasage. Bi pilisi wapewapedi vaitedi a nato Yesu ena kauwa a wailovelovena ai sumaḡe.

Stivin a pani

⁸ Maimaituwa Stivin i ka visuvisu bi ḡailisi i vite te anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedi lava lisidimo. ⁹ Bi geḡa te Diu lavedi gesaudi Stivin a giu vitavitale, tedi ba bolu vanuwina isana *Waitaupaula yababa i kovi* lavedi. Tedi ba Diu lavedi mabai Sailin, Aleksandiliya, Silisiya bi Eisiya plovinsina lavedi. Tedi Stivin vaitena waikagiu ai tubu. ¹⁰ Bi

* 6:1: Teteka labena (table). Niga banina ba kani soiyena waibadayena ee mane labena waibadayena, Gulik giuna table banina ba banika.

geḡa te Aluwa Waiyawa nuwayuyauya Stivin i vite bi i gagagaliyena mote ḡemoḡemotina te maso a lauyovoḡe. ¹¹ Taunana aubaina tedi kandavonemo olooloto ḡesaudi a gwayedi te kaiyovumo sa giuna gado, “Tama ke vaiye te Stivin Mousis bi Maimaituwa i giu waiyovoyovodi.”

¹² Niga giudimo lava, waibabada bi waiḡake tauwailovelovena a ka medimedidi. Kamaina bi tedi Stivin a pani bi ai doli nawe bolu babadidi lisidimo. ¹³ Ḡome tedi giu kaikaiyovudimo lava ḡesaudi a giuwedi te sa giuna gado, “Niga lavana ke vaiye te tana Maimaituwa ena vanuwa bi ena waiḡake Mousis i vitevitena laḡan matabuna i laulauyovoḡedi.

¹⁴ Tama ke vaiye te i giuna gado, ‘Niga Nasalet Yesuna male pali vanuwina yaka gebogebo bi Diu edi vaivai Mousis i vitevitemaini ya vitaledi.”

¹⁵ Tedi mabai bolu babadidi a miyamiyana Stivin a kitakitadidi bi kitana i nuwavitala maibena aneya.

7

Stivin Diu babadidi matedimo i lauguguya

¹ Pilisi saḡasaḡa guletina Stivin i wai talayena gado, “Niga lavedi bai sa giugiuwena ba giukauwa, ee?”

² *Bi Stivin edi giu i waimunena gado, “Tamamatamagu bi tuwatuwaḡagu bai yà giuwena ko vaiye. Maimaituwa namanamalina wala Mesapotomiyamo Eiblaḡam lisinemo i laumaḡata, muliḡa kaka i nawa Alanmo i miya.

³ “Bi Maimaituwa Eiblaḡam i giuwena gado, ‘Em dobu bi em lava kwa gosedi bi dobu tagu yà lovernemo kwa nawa.’ ⁴ *Kamaina bi ena dobu Mesapotomiya i gose bi i nawa Alanmo i miya. Ḡome tamana i peki mulinemo, Maimaituwa Eiblaḡam i giukamaḡe niga dobunemo niganana ta miyamiyanemo. ⁵ *Mba laḡannemo Maimaituwa mote doḡa ḡaubona niga ḡome i vite. Bi Maimaituwa i giuwapa te laḡan muliḡa tana bi ena tubulelesa ya vitedi. Avena te Eiblaḡam mote i wainatuna bi yaḡolo te Maimaituwa lisinemo i sauga. ⁶ *Maimaituwa i giuwena gado, ‘Em tubulelesa kaka wali dobumo sai taupaula yababa. Bi kwalabu 400 nopodimo mba dobuna lavedi kaka em tubulelesa sa voyiedi te sai nuwatoitoi. ⁷ *Bi mba dobuna lavedi aubaidi sa wai taupaula yababana kaka yà kovoḡidi. Bi muliḡa kaka em tubulelesa mba dobuna sa gose kamaḡe bi sa nato niga dobunemo bi sa lauduneyegu.’ ⁸ *Mba ḡome Maimaituwa kwapibwali ena waianina Eiblaḡam i vite. Bi laḡannemo Aisik i tubuḡa, laḡan 8 mulidimo Eiblaḡam kwapibwali i voyiye Aisik lisinemo. Bi kota Aisik natuna Deikap lisinemo i voyiye. Bi Deikap natunatuna 12 lisidimo kota mainana i voyiye. Niga lavedi edi tubulelesa ba tada.

⁹ *Deikap natunatuna tasidi Diyousep a unule, taunana aubaina tana a kune kamaḡe Idip lavedi lisidimo te yai taupaula yababa. Bi geḡa te Maimaituwa tana vaitena, ¹⁰ *taunana aubaina ena pilipili matabudimo i sagu. Maimaituwa Diyousep nuwayuyauya i vite bi ena yawasanamo Idip ḡalibonana nuwana i laukwasili. Taunana aubaina

☆ 7:2: Pak 12:1 ☆ 7:4: Pak 12:4 ☆ 7:5: Pak 12:7, 13:15, 17:8 ☆ 7:6: Pak 15:13,14

☆ 7:7: Pot 3:12 ☆ 7:8: Pak 17:10-14, 21:2-4, 25:26, 29:31–35:18 ☆ 7:9: Pak 37:28, 39:2,21

☆ 7:10: Pak 41:39-41

ḡalibona, Diyousep waibada i vite te Idip dobuna matabuna bi ena vanuwa nopona i waibadae.

¹¹ ✧ “Kamaina bi Idip bi Keinan dobudi matabudi gomala i ka gebogebodi bi wainuwatoi dididiga i tubuḡa. Bi eda magula mote bamo kani a banavi. ¹² Laḡannemo Deikap i vaiye te Idipmo kani, tana natunatuna eda magumagula i giukamaḡedi. Tedi mote ḡome nawenawedi bi geḡa te a nawa. ¹³ Bi kota edi nawa wailabunemo Diyousep i kamaḡati munaḡe tuwatuwaḡana lisidimo. Ḡome kaka Idip ḡalibonana Diyousep ena vanuwa lavedi i sibedi. ¹⁴ ✧Diyousep tamana Deikap bi ena vanuwa lavedi wapedi 75 edi giu i giukamaḡe te sa nato Idipmo. ¹⁵ ✧Kamaina bi Deikap i nawa Idipmo, ḡome tana bi natunatuna a miyamiyana eete a peki. ¹⁶ Bi tubuḡidi a munaḡedi te Sekemmo tauyewamo a sivudi wala Eiblaḡam manemo i gimegimelina Ḡema natunatuna lisidimo.

¹⁷ ✧ “Laḡan i watiwatige te Maimaituwa Eiblaḡam lisinemo bai i giugiuwapana ya tubuḡa. Bi Idip noponemo eda lava Israel lavedi iyevina i wapa gulata. ¹⁸ Kamaina bi lava ḡesau i waiḡalibona Idipmo. Niga lavana mote Diyousep i sibe. ¹⁹ ✧Bi niga ḡalibonana eda magumagula i laukivi gebogeboyedi bi i egelidi te natunatudi meyemeyedi doḡamo a sivu yovoḡedi te sa peki. ²⁰ ✧Mba laḡannemo Mousis i tubuḡa bi tana gomana mulemulelena Maimaituwa matanemo. Nawalai faiona tinana bi tamana edi vanuwemo a labe. ²¹ ✧Bi laḡannemo mote ḡemoḡemotina te maso a labe, tana a sako yovoḡe. Bi ḡalibona natuna waivinina i vai, te i ḡamo bi i wai natune maibena natu otina. ²² Bi tana Idip edi nuwauyauyamo ai lovelove. Tana ena giumo bi ena kauwemo lava ḡaiḡailisina i tubuḡa.

²³ ✧ “Laḡannemo Mousis ena kwalabu 40 a kovi bi i ḡoe te ena lava Israel ya vakitedi. ²⁴ Bi Mousis i kita te Idip lavana i miya moito te Israel olotona i katikati vunu. Ḡome tana ena tau mulinemo i moito bi biwana i vai te Idip lavana i lai peki. ²⁵ Bi Mousis i wainoḡota te ena lava otidi maso a sibe te Maimaituwa yai etadoliye te tana kaka ena lava yai yawasanidi bi geḡa te tedi mote a sibe. ²⁶ Bokina mainana i kita te ena lava Israel labu a waigasiḡasi. Kamaina bi Mousis i nawa i katautaudi bi i giuwedina gado, ‘Ei, mba em tau bai aubaina ko waikagasiḡasi?’ ²⁷ Ḡome oloto ena tau i laulaugulatena Mousis i bibini bi i giuwena gado, ‘Tam aiyai waibada i vitem bi kwa waibadaemai bi kwa etaetalemai?’ ²⁸ Tam maḡo Idip lavana kuna lai peki, mai niganana tagu kwa lai pekigu, ee?’ ²⁹ Laḡannemo Mousis niga giuna i vaivaiye ba tana i naila i nawa Midian. Ḡome i miyana maibena tautavatava bi natunatuna ololotodi labu.

³⁰ ✧ “Kwalabu 40 a kovi mulidimo kalakalalelemo oya Sainai diyanemo, kai tomboluna, vavavannemo aneya i laumaḡata Mousis lisinemo. ³¹ Laḡannemo nigamai i kitakita ba i tava. Kamaina bi i nawa diyanemo maso i kita kaukauwena mba Bada kalinana i vaiyena gado, ³² ‘Tagu taunana em magumagula Eiblaḡam, Aisik bi Deikap edi Maimaituwa.’ Mousis naila i kagusugusu bi mote i waikita munaḡa. ³³ Kamaina bi Bada, Mousis i giuwena gado, ‘Em kaḡe suma kwa kaikamaḡe. Banina mba gabunemo kwa moimoitona ba doḡa waiyawa.

✧ 7:11: Pak 42:1,2 ✧ 7:14: Pak 45:9,10,17,18 ✧ 7:15: Pak 46:1-7, 49:33 ✧ 7:17: Pot 1:7,8 ✧ 7:19: Pot 1:10,11,22 ✧ 7:20: Pot 2:2 ✧ 7:21: Pot 2:3-10 ✧ 7:23: Pot 2:11-15 ✧ 7:30: Pot 3:1-10

³⁴ Tagu egu lava edi wainuwatoi Idipmo e kita bi kota edi lauaiyoi e vaiye. Bi tagu e yovona ba yài yawasanidi. Taunana aubaina kwa nato bi niganana yà giukamaḡem kwa munaḡa Idipmo.’

³⁵ ✧“Mouisis tana taunana dolinemo Israeḡ lavedi a daboke bi a giuwena gado, ‘Tam aiyai ḡailisi i vitem bi kwa waibadaemai?’ Tana taunana Maimaituwa i giukamaḡe te lava ya kapotiyovodi bi yai etadoliyedi, aneya kai tomboluna vavavaninemo lisinemo i laulau-maḡatana ena sagumo. ³⁶ ✧Israeḡ lavedi Idipmo i kapotiyovodi bi anisove kauwidi bi mataila Idipmo i voyiyedi. Bi kota Nisa Sabasabanemo bi kalakalalelemo kwalabu 40 nopodimo. ³⁷ ✧Mouisis Israeḡ lavedi i giuwedina gado, ‘Maimaituwa kaka taugiuwatana ḡemota nopomimo ya vine bi ya giukamaḡena lisimimo maibena tagu.’ ³⁸ ✧Bi tana taunana kalakalalelemo Israeḡ lavedi, vaiteḡ ai ḡemotidi. Tana ḡome eda magumagula vaiteḡ bi kota Mouisis oya Sainai dabanemo yawasana giuna aneya i giuvite te i waidama lisidemo. ³⁹ Bi ḡeḡa te eda magumagula mote kalinana a voteyateyae. Tedi a daboke bi a ḡoḡoena maso a munaḡa Idir. ⁴⁰ Taunana aubaina Elon a giuwena gado, ‘Ema maimaituwa kwa voyiyedi te sai etadoliyemai. Niga lavana Mouisis Idipmo i ka potiyovoda bi tada mote ta sibe te bai lisinemo i tubuḡa?’ ⁴¹ Kamaina bi tedi koikoitau a voyiyena kitana maibena kau natuna. Bi koikoitau a voivoyena lisinemo a soi, a lausewasewa bi a vivivile. ⁴² Taunana aubaina Maimaituwa i miyatautauliyedi bi i kita kamaḡedi te kipola, suwala bi nawalai galewemo a laulauduneyedi, maibena taugiuwatana edi bukamo a gilugilumina mainana. Gome Maimaituwa i giuna gado,

‘Israeḡ lavemi, wala kwalabu 40 kalakalalelemo
kona miyamiyana ba mote
tagu lisigumo ko laulausewasewa.

⁴³ Bi temi mba maimaituwa Molek ena kape
kona ava’avali waibabali.

Bi kota kipola maimaituwana Lafen aluwina
kona ava’avali waibabali.

Temi mba mwalidi kona voyiyedi
bi kona laulauduneyedi.

Taunana aubaina yà giukamaḡemi
te emi dobuko potiyovo kamaḡe
bi Babilon mulitaulinemo ko nawa.’

⁴⁴ ✧“Kalakalalelemo eda magumagula Maimaituwa mayavaina kapena a ava’avali nawe. Bi a voyiyena ba bainewa Maimaituwa Mouisis i giugiuwena mainana. Bi kota kitana bainewa i wailovena mainana luvanemo i voyie. ⁴⁵ Laḡan muliḡa Diyosuwa eda magumagula i wai etadoliyedi ḡaviya noponemo bi lava mba dobudimo miyemiyedi Maimaituwa i kwavi waipotiyovodi te dobuna a vai, lava niga ḡome a miyamiyana lisidimo. Bi Maimaituwa mayavaina kapena a avali tavaite niga dobunemo Maimaituwa ani laudunena bi ḡome i kenana eete Deivida ena waibada saugina. ⁴⁶ ✧Maimaituwa, Deivida nuwana i vai. Bi Deivida, Maimaituwa i waibaḡa te maso i waiwane bi pali vanuwina i ḡala, Deikap ena tubulelesa edi ani laudune. ⁴⁷ ✧Bi ḡeḡa

te Solomon pali vanuwina i ḡala Maimaituwa aubaina. ⁴⁸ Bi kota Maimaituwa saḡasaḡa guletina mote lava vanuwa a ḡaleḡaledina nopodimo ima miyamiya. Taugiuwatana niga mainana i giu:

⁴⁹ ‘Mala egu ani miya

bi dobu kaḡegu ani waitupamoitona.

Vanuwa bainewa kitana kwa ḡala aubaigu?

Ee bamo egu vanuwa ani waiyawasi?

⁵⁰ Tagu mote mwali matabudi malamo

bi dobumo nimagumo e voyiedi?’ ”

⁵¹ Stivin yaḡolo ena giu ya nawenawe, “Temi nopomi ḡaiḡaidi, beyemi a pota bi kona laukasagaḡaiḡai mote Maimaituwa giuna koma vaivaiye. Maibena emi magumagula. Temi sauga matabuna Aluwa Waiyawa ko laulaukasaḡaiḡaiye. ⁵² Emi magumagula wala taugiuwatana matabudi a laukivigeboḡeyedi bi ai pekidi. Tedi ba lava didimanina ena nato a giugiuwata. Bi laḡannemo i tavana ba temi kona kaisoluḡe bi konai peki. ⁵³ Maimaituwa ena waiḡake aneya i vitedi bi a natome eda magula lisidimo bi temi mote ko kaiwata.”

Stivin ḡakimemo ai peki

⁵⁴ Laḡannemo Diu babadidi Stivin ena giu a vaivaiyedi ba a medi gulata lisinemo bi mwakedi a sanadididi. ⁵⁵ Stivin Aluwa Waiyawa i waiwanavu bi i wai kita saḡa malamo te Maimaituwa namalina bi Yesu, Maimaituwa kataiyanemo i moimoitona i kita. ⁵⁶ Kamaina bi Stivin i giuna gado, “Koi kita, tagu mala nuwa wasana e kita bi Maimaituwa kataiyanemo Tana Taunana Natuna ya moimoito.”

⁵⁷ Niga giudi a vaivaiyedi ba beyedi a sula gududi bi matabudi ai lasa te velau Stivin a dubutawi. ⁵⁸ Tedi a solu nawe malagai mulitaulinemo bi ḡome a lauḡakimi. Bi tauwaiwavu edi gala a lolodi bi oloto ewalina isana Sol* kaḡe pakanemo a sivudi te ya labedi. ⁵⁹ Laḡannemo Stivin a laulauḡakimi ba tana i laupalina gado, “Bada Yesu, aluwigu kwa vai!” ⁶⁰ Kamaina bi tuwapekana i waitupagwalige bi kalinana dididiginemo i binauna gado, “Bada niga lavedi edi gebogebo kwa noḡotikamaḡe.” Stivin niga giuna i vato mulinemo te i peki.

8

Tauwaisumaḡa laukivigeboḡe a banavi

¹⁻² Bi Sol ena waianina Stivin ai peki.

Diu babadidi Stivin a laipeki mulinemo, ooloto tauwaisumaḡa Stivin a ḡabe gulate bi a avali nawe tauyewamo a sako. Mba laḡaninemo kota Yelusalemmo laukivigeboḡe dididiga tauwaisumaḡa lisidimo i tubuḡa. Te tauwaisumaḡa matabudi a dabalala bi a nawa Diudiya bi Sameliya plovinsidi nopodiḡa. Bi giugiukamaḡedi taudiḡa Yelusalemmo a miya ḡwasa. ³ *ḡome Sol lava i lauegelidi te Maimaituwa ena dam laukivigeboḡeyedi ai tubu. Tedi a nawa vanuwa bi vanuwa bi tauwaisumaḡa oolotodi bi waiwaiwinidi a solu yovogedi te bilivelokomo a sivisivu nawedi.

Filip Sameliyamo i lauguguya

* 7:58: Sol muliḡa isana Pol, Yesu ena tauwaikaiwatana laukaina. * 8:3: Giu 22:4,5, 26:9-11

⁴ Tauwaisumaḡa a dabadabalalana a nawa malagai te malagai bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. ⁵ Bi Filip i nawa malagai dididigina Sameliya dobuna noponemo bi Vinevine Kamaḡena giuna visuvisuna i lauguguyae lava lisidimo. ⁶ Laḡannemo lava kumdi Filip ena lauguguya a vaivaiye bi anisove kauwidi a kitekitedi ba tedi matabudi ena giu a vaiye kaukauwe. ⁷ Banina Filip lava nopodimo aluwa gebogebodi i kwavi vaidi bi ma galalidi a potiyovo. Bi kota lava wapewapedi tunipekipekidi bi kaḡe nuwakududi i waiyawasanidi. ⁸ Taunana aubaina lava mba malagaina dididiginemo ai nuwawisu gulata.

Saimon taubwalabwalau

⁹ Sameliyamo oloto isana Saimon walaka bwalabwalauna miyamiyana, Sameliya lavedi matabudi ena bwalau kauwidi i voivoiyedina a sovesove. Bi i seḡaseḡala te lava dididiga. ¹⁰ Bi lava yababa te lava nananakidi mataudi kalinana a vaivaiye kauwe bi a giu te, “Maimaituwa ena ḡailisi dididiga lisinemo.” ¹¹ Tedi Saimon kaiwatana walaka ai tubu bi ena bwalaumo lava i wai soveyedi. ¹² Bi Laḡannemo Filip Maimaituwa ena waibada bi Yesu isana i laulauguguyae ba ololoto bi waiwaivini ai sumaḡa bi i kabuludi. ¹³ Bi Saimon vaitena i waisumaḡa bi i kabulu. Gome Filip ena ani nawamo i kaiwata. Bi Filip anisove kauwidi bi mataila i voivoiyedina Saimon i kitedi bi i sovesoveyedi.

¹⁴ Laḡannemo giugiukamaḡedi Yelusalemmo a vaiye te Sameliya lavedi Maimaituwa giuna ai sumaḡe, tedi Pita bi Diyon a giukamaḡedi lisidimo. ¹⁵⁻¹⁶ Banina tedi yaḡolo mote Aluwa Waiyawa i yovo tauwaisumaḡa valivaliudi lisidimo. Bi tedi ba Bada Yesu isanemo a kabulu otigedi. Laḡannemo Pita bi Diyon a tava lisidimo ba aubaidi a laupali te Aluwa Waiyawa sa vai. ¹⁷ Kamaina bi Pita bi Diyon nimedi tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi bi Aluwa Waiyawa a vai.

¹⁸ Bi laḡannemo Saimon i kita te giugiukamaḡedi nimedi tauwaisumaḡa dabedimo a sivudi te Aluwa Waiyawa a vai. Gome Saimon mane i waiyoyo Pita bi Diyon lisidimo ¹⁹ bi i giuwedina gado, “Niga ḡailisina kota ko vitegu te aiyai dabanemo nimagu yà sakona ba Aluwa Waiyawa ya vai.”

²⁰ Bi geḡa te bi Pita i giuwena gado, “Tam male em mane vaitena ko nawa kai kalakalatinemo. Banina tam kuna noḡoti te Maimaituwa ena puyo bena manemo kwa gimeli ee! ²¹ Tam mote Maimaituwa i waianinem te tama ema noyamo kwa saḡa banina nuwapoum mote i didimana Maimaituwa matanemo. ²² I visu te mba em noḡotidi gebogebodi kwa kuvesidi bi kwa laupali Bada lisinemo te em gebogeboda male ya noḡoti kamaḡedi. ²³ Banina e kitam te kuna unula gulata lisimaimo bi em noḡota gebogebodi sa waibadaem.”

²⁴ Kamaina bi Saimon i giuwena gado, “Aee aubaigu ko laupali Bada lisinemo te bai kuna giugiuwena lisigumo mote mainana ima tubuḡa.”

²⁵ Gome Pita bi Diyon edi waisumaḡa a giuwedi bi Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. Mulinemo tedi a munamunaḡa Yelusalemmo ba Sameliya malagaidiḡa giu visuvisuna a laulauguguyae.

Filip bi Itiopiya badana dididiga

²⁶ Kamaina bi Yelusalemmo Bada ena aneya Filip i giuwena gado, “Kwa vononoḡa bi kwa yovo kwa nawa yalousa yawaninaḡa. Tam

eta Yelusalemmo bi i yovo i nawa Gasa taunana kwa kaiwata.” (Mba etana i pupu aubaina lava mote sima kaikaiwata).²⁷ Ĝome Filip i modina i nawanawa etamo te Itiopiya olotona i banavi bi olotona ba waibadana dididiga, ĝalibona waivinina isana Kandeke ena mane taulabena. Niga olotona i nawa Yelusalemmo laudune aubaina,²⁸ bi ena seliotmo i munamunaĝa ba etamo taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi.²⁹ Kamaina bi Aluwa Waiyawa Filip i giuwena gado, “Kwa nawa noi seliyotina diyanemo kwa moito.”³⁰ Bi ĝome Filip i velau seliot diyanemo bi i vaiye te olotona taugiuwatana Aisaiya ena buka i iyeiyevi. Kamaina bi Filip i waitalayena gado, “Bai kwa iyeiyevina banina kwa sibesibe ee geĝa?”

³¹ Bi olotona ena giu i waimunena gado, “Bainewa ya sibe? Walitau ya giuwailovelovegu kaka ya sibe.” Kamaina bi olotona Filip i giuwe te i valageta ena seliotimo bi diyanemo i miya.

³² *Bi olotona Aisaiya ena bukamo i iyeiyevina ba niga mainana i giu: “Lava tana ai doli nawe

bi sa vununa maibena sipu.

Bi kota maibena sipu lauewalina

laĝannemo kapalina a bwalibwali,

ba tana i miya moimoisili

bi mote bai i giuwe.

³³ Laĝannemo a ka gebogebo gulate,

tana mote aubaina i giu ĝaiĝailisi.

Mote aiyai kaka ena tubulelesa

ina giuwata.

Banina ena yawasana dobumo ba damona.”

³⁴ Ĝome Itiopiya badana Filip i waitalayena gado, “Ae goma, ku giuwegu, taugiuwatana aiyai ya giugiuwe, tana taunaĝa ee, lava ĝesau?”³⁵ Kamaina bi Filip, Aisaiya ena bukamo giugiuna ĝemotinemo giu i waitubu bi Yesu giuna visuvisuna giu wailovelove i wai tubu.

³⁶⁻³⁷ Tedi a nawanawa etaĝa te gaubemo a tava bi Itiopiya badana i giuwena gado, “Ei, gauba nove, tagu kamaina te ya bulu bai ya ka pilipiligu?”*³⁸ Kamaina bi ena seliot tauvelauyena i giuwe te i moito bi tana bi Filip a nawa gaubemo. Ĝome Filip Itiopiya badana i kabulu.

³⁹ Laĝannemo gaubemo a lovolovo tava ba Bada Aluwina i waimaĝemoti te Filip i avalu nawe. Bi Itiopiya olotona mote Filip i kita munaĝe. Bi tana ma yasisina i gelu i nawa banina Maimaituwa i waiyawasani.

⁴⁰ Filip bainewa te Adotasmo i laumaĝata. Tana malagai matabuna nopodiĝa i nawa bi giu visuvisuna i laulauguguya nawena eete Seseliyamo i tava.

9

Sol ena yawasana i vitale

¹ Mba laĝandi nopodimo Sol yaĝolo te nuwana i medi gulata bi i giu te Bada ena tauwaikaiwatana yai pekidi. Taunana aubaina i nawa pilisi saĝasaĝa guletina lisinemo bi² i waibaĝa te pepa ya kulidi Diu edi bolu vanuwidi babadidi aubaidi Damaskas malagainemo.

* 8:32: Ais 53:7,8 * 8:36-37: Kulikulidi wadubodi ĝesaudimo nigamai a giu, Tam bamoda nuwam tabutabunemo kwai sumagana ba ya ka bulum.

Tedi maso mba pepedi a iyevidi bi Sol ai anine te ooloto bi wai-waivini Yawasana Etana taukaiwatana maso i panidi bi i natomedi Yelusalemmo. ³ Kamaina bi Sol i nawa Damaskas malagaina diyanemo i tavatava ba yanayana wai matakanikanina malamo i wai maḡemoti te Sol i yana kwaivivili, ⁴ bi i kuluva doḡamo i talaḡa. Bi kalina galewemo i vaiyena gado, “Sol, Sol bai aubaina kwa laulau kivigeboḡeboyegu?”

⁵ Sol i waitalana gado, “Tam aiyai, Bada ee!”

Bi Yesu i giuna gado, “Tagu Yesu, tagu taunana kwa laulaukivigeboḡeboyegu. ⁶ Yaḡiyaḡina kwa moito makai bi kwa nawa malagai dididiginemo bi ḡome sa giuwem te bai kwa voiye.”

⁷ Ooloto Sol vaitena a nawanawana, ḡome a tau moimoito giu geḡa banina tedi kalina a vaiye bi mote aiyai a kita. ⁸ Ḗome Sol i miya moito bi gado yai kita ba matana i wai dudubala bi mote bai i kita. Kamaina bi nimanemo a kabi bi ai wai doli nawe Damaskas. ⁹ Bi ma matapotapotana i miyana laḡan faiona a kovi, mote bai i kani bi i tego.

¹⁰ Damaskas noponemo tauwaikaiwatana ḡemota isana Ananaiyas i miyamiya. Bi wailove i kita Bada i laumaḡata bi i giuwena gado, “Ananaiyas.”

Bi ena giu i waimunena gado, “Bada, tagu niga.”

¹¹ Ḗome Bada i giuwena gado, “Kwa modina kwa nawa eta sa wai isana, *Eta Didimanina*. Mba ḡome Diudas ena vanuwemo kwa tava bi kwai talana Tasis olotona isana Sol aubaina, tana ḡome niganana ya laulaupali lisigumo. ¹² Bi wailove i kita te oloto isana Ananaiyas ya natonato lisinemo te nimana dabanemo ya sivudi bi yai kita munaḡa.”

¹³ Ḗome Ananaiyas ena giu i waimunena gado, “Bada, lava wape-wapedi mba olotona ena kauwa a giuwegu, te tana taukaiwatam Yelusalemmo i kaka ḡeḡebodi. ¹⁴ Bi pilipilisi edi babada ḡailisi a vite te i nato Damaskasmo te taulauduneyem matabudi ya panidi.”

¹⁵ Bada, Ananaiyas i giuwena gado, “Kwa nawa banina tagu niga olotona e vine te egu noya ya voiye bi isagu ya giuwaimaḡati, Eteni lavedi bi ḡaliḡalibona bi Islael lavedi lisidimo. ¹⁶ Bi tagu yaḡi love te bainewa wainuwatoi dididiga ya banavi tagu isagu aubaina.”

¹⁷ Kamaina bi Ananaiyas i nawa vanuwemo i valageta. Te nimana Sol dabanemo i sako bi i giuwena gado, “Valetigu Sol, etaḡa kuna natonato bi Bada Yesu lisimmo i laulau maḡatana, taunana i giukamaḡegu te tam kwai kita munaḡa bi Aluwa Waiyawa yai wanavum.”

¹⁸ Laḡannemo Ananaiyas nimana Sol dabanemo i sakosako ba maḡemota mwali kitedi maibena iyana vevedi matanemo a kuluva bi matana i layana munaḡa, moito bi Ananaiyas Sol i kabulu. ¹⁹ Kamaina bi Sol kani i kani te ena ḡailisi i vai munaḡe.

Sol Damaskasmo lauguguya i waitubu

Sol Damaskasmo tauwaikaiwatana vaitena a taumiyamiya laḡan visa. ²⁰ Ḗome bolu vanuwidiḡa i nawa bi lauguguya i waitubuna gado, “Yesu tana Maimaituwa Natuna.”

²¹ Ḗome tedi mabai a vaivaiyena ba a tagugu bi ai giugiuna gado, “Niga olotona tana taunana Yelusalem noponemo Yesu tauwaisumaḡena i kaka ḡeḡebodi. Bi niganana i tava niga ḡome bi tauwaisumaḡa ya pani nawedi Yelusalemmo pilipilisi edi babada lisidimo.” ²² Bi geḡa te Sol ena lauguguya i ḡailisi gulata bi i kamaḡati

kauwe te Yesu tana Maimaituwa ena Vinevine. Bi Diu lavedi Damaskasmo miyemiyedi mote ḡemoḡemotina te Sol vaitena sai kagiu.

²³ Laḡan wapawapa a kovi mulidimo Diu lavedi ḡome miyemiyedi ai ḡemotidi bi Sol kana pota a yesi te maso ai peki. ²⁴ Bi geḡa te lava ḡesaudi Sol a tainuwatau. Bi Diu lavedi suwala bi dudubala tedi malagai ganakukuna mataetina a yaveyave te Sol maso i laupotiyovo bi ai peki. ²⁵ Taunana aubaina dudubala ḡemota Sol ena lava kaikaiwatana dou noponemo a suveki bi ganakuku koiyavusinemo ai dawe yovoḡe.

²⁶ Laḡannemo Sol Yelusalemmo i tava bi i ḡoe te maso tauwaikaiwata vaitedi ai ḡemotidi bi tedi matabudi a naile bi mote ai sumaḡe te tana tauwaikaiwatana ḡesauna. ²⁷ Kamaina bi Banabas, Sol i waidoli nawe giugiukamaḡedi lisidimo bi i giuwedi te bainewa Sol i nawanawa Damaskas bi etamo Bada lisinemo i laumaḡata. Bi kota i giuwedi te Sol bainewa Damaskasmo ma laudabatolana Yesu isana i lauguguyae. ²⁸ Ḡome Sol tauwaikaiwatana vaitena a miya bi Yelusalem malagaina noponaḡa ma laudabatolana Bada isana i laulauguguya nawe. ²⁹ Bi kota Diu lavedi Gulik kalinedi taugiuwena vaitedi ai kagiu bi a wai saḡasaḡa. Bi tedi a goeḡoena maso Sol ai peki. ³⁰ Bi laḡannemo tauwaisumaḡa a vaivaiye ba tedi Sol ai doli nawe Seseliya bi a giukamaḡe i nawa Tasis.

³¹ Mba laḡandimo Maimaituwa ena dam lavedi Diudiya, Galili bi Sameliya dobudimo miyemiyedi tedi nuwedi i kena. Bi Aluwa Waiyawa ena ḡailisimo tedi i laibagidi te a ḡailisi. Tedi Maimaituwa a vivivile bi ena dam iyevena i dididiga.

Pita Aniyas i wai yawasani bi Dokas pekimo i ka kena moito

³² Mba laḡandimo Pita i nawa dobu bi dobu bi kota Laida malagaina noponemo tauwaisumaḡa i vakitedi. ³³ Ḡome tana oloto isana Aniyas i banavi bi tana sida tunipekipeki i vai bi i kenana kwalabu 8 a kovi. ³⁴ Bi Pita i giuwena gado, “Aniyas, Yesu Keliso i wai yawasanim, ku moito em kebana kwa noku.” Noi taunana te Aniyas i yawasana te kenamoito. ³⁵ Mba ḡome Laida bi Salon malagaidi lavedi matabudi, mainana a kitakita ba a nuwavitalede bi Bada ai sumaḡe.

³⁶ Bi kota Diyopa malagainemo tauwaisumaḡa waivinina i miyamiyana isana Tabita. (Gulik kalinedimo isa Tabita ba Dokas). Tana laḡan matabuna kauwa visusudi i voivoiyedi bi lava wainuwatoitoidi i sagusagudi. ³⁷ Laḡan ḡemota tana i sida kauwa te i peki. Kamaina bi tubuḡina a koḡa bi a avali saḡe noke bena wailabunemo* a sako. ³⁸ Bi Laida malagaina ba Diyopa diyanemo, taunana aubaina tauwaisumaḡa Diyopamo a vaiye te Pita Laidamo i miyamiya. Kamaina bi ooloto labu a giukamaḡedi te Pita sai baḡana gado, “Aee, ku nato makai lisimaimo.”

³⁹ Kamaina bi Pita niga oolotodi vaitedi a munaḡa Diyopamo. Laḡannemo tedi ḡome a tava ba Pita ai doli saḡe noke bena wailabunemo. Bi iwape matabudi Pita a moito kwaivivili bi a ḡabaḡaba. Tedi kwama bi gala Dokas ma miyanemo i voivoiyedina Pita ai love.

⁴⁰ Ḡome Pita matabudi i giuwedi te a potiyovo vanuwa dibunemo. Bi tana tuwapekana i waitupagwalige bi i laupali. Bi i tauvitale te waivini pekipekina i kita bi i giuwena gado, “Tabita, ku kenamoito.” Tana matana i layana bi laḡannemo Pita i kitakita ba i kenamoito.

* 9:37: Gulik baibol bi nigilisi a giuna upstairs room.

41 Pita nimana i tuḡu bi waivini nimanemo i kabi te i solu waimoito. Ġome tana, iwape bi tauwaisumaḡa i yogedi a saḡa bi i wailovedi te waivini i yawasana munaḡa. 42 Lava matabudi Diyopa noponemo bai i tubutubuḡana giuna a vaiye bi lava wapewapedi Bada Yesu ai sumaḡe. 43 Pita oloto isana Saimon vaitena Diyopamo laḡan wapewapedi a miyamiya. Bi Saimon ena noya ba musala kwapidi i kopedi bi i waikunekuneyedi.

10

Pita bi Koniliyas

1 Seseliya malagainemo oloto isana Koniliyas i miyamiya, tana ba tauwaiḡaviya edi bada, sawai isedina *Itali potumina*. 2 Tana ba lava didimanina bi ena vanuwa lavedi matabudi Maimaituwa a laulauduneye. Tana laḡan matabuna Diu lavedi wainuwatoitoidi i sagusagudi bi kota Maimaituwa lisinemo i laulaupali nonoḡa. 3 Bi laḡan ḡemota suwala 3-ya okoloki mainana* bi Koniliyas wailove i kita, wailovenemo ba Maimaituwa ena aneya i laumaḡata bi i giuwena gado, “Koniliyas.”

4 Koniliyas ma nailina tana i kitadidi bi i giuna gado, “Bada bai kwa ḡoḡoe?”

Bi aneya i giuwena gado, “Em pali bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe bi nuwana kuna laukwasili. Tam em pali maibena sewasewa sa gabugabuna panena.

5 “Taanana aubaina niganana olooloto ḡesaudi kwa giukamaḡedi te sa nawa Diyopa bi ḡome oloto isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. 6 Tana ena tau ḡesau Saimon musala kwapidi taupopedi ena vanuwemo ya miyamiya. Mba vanuwina ba nisa diyanemo.”

7 Laḡannemo aneya giu i wai kovi bi i nawanawa ba Koniliyas ena tau Paula labu bi ena tauwaiḡaviya ḡemota i giuwedi a tava. Bi tauwaiḡaviya tana ba Maimaituwa taulauduneyena. 8 Bi bai matabuna i tubutubuḡana i giuvitedi bi i giukamaḡedi a nawa Diyopa malagainemo.

Pita wailove i kita

9 Bokinamai suwala modomo niga oloolotodi nuwedi tava Diyopamo bi Pita vanuwa dabanemo i saḡa laupali aubaina.† 10 Tana kani i peki bi i ḡoḡoe te maso bai i kani. Bi laḡannemo kani vanuwemo a kaka nonoḡi ba kota wailove i kita. 11 Ġome Pita mala nuwawasana i kita. Bi mwali kitana maibena kadawali dididiga liuna 4 isunemo bi isunemo a kabi bi ai dawo yovoḡe dobumo. 12 Bi geina noponemo ba musala kitedi tabudi bi tabudi a miyamiya. Musala kaḡediḡa nawenawedi, daledaledi bi lovolovodi. 13 Kamaina bi kalina malaḡa i yovona gado, “Pita ku moito bi niga muselidi kwa vunudi bi kwa kanidi.”

14 Bi Pita i giuna gado, “Mm Bada, ḡeḡa ota! Tagu mote bai bamo milamilana ee waiyawa e kani eete niganana.”

15 Bi kalina i giu munaḡana gado, “Mote bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna kuma giuwe te milamilana.”

16 Niga kauwina i tubuḡana ma faiona. Kamaina bi kadawali maḡemota a munaḡe malamo.

* 10:3: Suwala 3:00 mainana bi augunai male i laulaupali (3:1 ko kita). † 10:9: Isael vanuwidi ba dabedi tabetabedi.

¹⁷ Ġome Pita yaḡolo wailove i kitakitana banina i noḡonoḡoti waitete ba Koniliyas olooloto i giugiukamaḡedina Saimon[‡] ena vanuwa a banavi. Tedi vanuwa ganakukuna mataetinemo a vamoito. ¹⁸ Bi vanuwa taniwagina ai talayena gado, “Niga ġome lava isana Saimon Pita ya miyamiya e geḡa?”

¹⁹ Bi Pita yaḡolo wailove i kitakitana i noḡonoḡoti wata ba Aluwa Waiyawa i giuwena gado, “Saimon, olooloto faiona sa tavutavuḡem. ²⁰ Taunana aubaina kwa moito bi kwa potiyovo doḡamo bi mote nawa vaitedi nuwam ima laḡalaḡae. Banina niga lavedi ba tagu e giukamaḡedi.”

²¹ Ġome Pita i potiyovo doḡamo bi olooloto i giuwedina gadoaubaina, “Egu lava, tagu taunana ko tavutavuḡegu. Bai aubaina kona tava?”

²² Kamaina bi olooloto a giuna gado, “Tama tauwaiḡaviya edi bada Koniliyas i giukamaḡemai. Tana ba lava didimanina bi kota Maimaituwa taulaudunena bi Diu lavedi matabudi tana sa vivivile. Bi Bada ena aneya waiyawa i giuwe te tam i ḡoemna kwa nawa ena vanuwemo bi bai kwa giuwe te ya vaiye.” ²³ Kamaina bi Pita olooloto i giuvaidi te vaitedi sa kena.

Pita Koniliyas ena vanuwemo i tava

Bokinamai Pita i vononoḡa bi olooloto faiona vaitedi a modina. Bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi Diyopamo vaitedi a nawa Seseliya. ²⁴ Tedi laḡan i sako kaka Seseliyamo a tava. Koniliyas bi ena dam lavedi bi kota ena lava kauwa i giuwedi te ai ḡemotidi bi Pita a labelabe te ya tava. ²⁵ Laḡannemo Pita i valavalageta vanuwemo ba Koniliyas i nato Pita matanemo bi tuwapekana i waitupagwaliḡe bi i lauduneye. ²⁶ Bi geḡa te Pita, Koniliyas nimanemo i kabi te i solu waimoito bi i giuwena gado, “Ku moito, tagu lava ota mai tam.”

²⁷ Tedi ma waigiugiudi a valageta vanuwemo. Bi ġome lava wapewapedi i kitedi ai ḡemotidi bi a wailaba. ²⁸ Kamaina bi Pita i giuwedina gado, “Temi kona sibe te tama Diu ema waiḡake te Eteni lavedi vaitedi kamai ḡemotimai, ee lisidimo kama nawa. Bi geḡa te Maimaituwa i wailovegu, te mote yaḡmai noḡota gado, ‘Eteni lavedi ba lava milemiledi bi ani kitakamaḡa.’” ²⁹ Taunana aubaina laḡannemo egu giu kuna giukamaḡe ba mote ya giuvitale gado. Bai aubaina egu giu kuna giukamaḡe?”

³⁰ Bi Koniliyas, Pita ena giu i waimunena gado, “Laḡan faiona a kovi, egu vanuwemo suwala 3 okoloki e laulaupali bi aneya ena gala waimatakanikanina i wai maḡemoti te matagumo i moito kamaḡe, ³¹ bi i giuweguna gado, ‘Koniliyas em pali i vaiye bi em waisagu lava wainuwatoitoidi lisidimo Maimaituwa i sibe. ³² Lava ḡesaudi niganana kwa giukamaḡedi sa nawa Diyopamo, te lava isana Saimon sawai isana Pita sa giuwe te ya nato. Tana ba taomana bi Saimon musala kwapidi taukopedi vaitena sa miyamiya bi ena vanuwa ba nisa diyanemo.’” ³³ Taunana aubaina tagu em giu maḡemota e giukamaḡe. Bi i visu te kuna tava. Bi niganana Maimaituwa matanemo matabumai kei ḡemotimai, te Bada bai i giugiuwemna matabudi kwa giuwemai te ka vaiye.”

Pita ena lauguguya

[‡] 10:17: Niga Saimonna ba musala kwapidi taukopedi.

³⁴ Ğome Pita giu i waitubuna gado, “Niganana kaka e sibe kauwe te Maimaituwa lava matabudi ya ḡoḡoedi bi Diu lavedi mote taudiḡa. ³⁵ Dobu matabuna noponemo mabai Maimaituwa sa laulauduneye bi kauwa didimanidi sa voivoiyedina ba ya wai aninedi. ³⁶ Temi kona sibe te Maimaituwa giuna visuvisuna i giukamaḡe Islael lavedi lisidimo, te laḡannemo mabai Yesu Vinevinena Kamaḡena sai sumaḡena ba Maimaituwa nuwauba ya vitedi. Yesu taunana mwali matabuna tauwaibadayena. ³⁷ Bai matabuna Diudiya noponemo i tubutubuḡana[§] temi kona sibe. Yesu giuna visuvisuna Galilimo i tubuḡa, Diyon kabulu i lauguguyae mulinemo.

³⁸ “Mba laḡannemo Maimaituwa, Aluwa Waiyawa bi ḡailisi Nasalet Yesuna i wai wanavu. Bi tana mba dobuna i nawa yaḡosi bi kauwa visuvisudi i voivoiyedi bi lava mabai aluwa gebogebodi a sunesunegidina i waiyawasanidi banina Maimaituwa tana vaitena.

³⁹ “Tana kauwa matabudi Diudiya bi Yelusalem noponedimo i voivoiyedina tama mataotimaimo ke kitedi. Tana kolosimo a tupalatu te i peki. ⁴⁰ Bi geḡa te laḡan waifaioninemo, Maimaituwa pekimo i ka kenamoito bi i voye te tama lisimaimo i kamaḡati. ⁴¹ Bi pekimo kenamoito mulinemo tana mote lava matabudi a kita bi tama Maimaituwa i gei vinemai te ke kita, vaitena ke kani bi ke tego. ⁴² Bi i giu vavasagemai te tama lava lisidimo ka lauguguya bi ka giuwedi te tana taunana Maimaituwa i vine te lava miyemiyedi bi pekipekidi ya etaledi. ⁴³ Taugiuwatana matabudi tana a giuwata, te lava matabudi tana sai sumaḡena ba Yesu isanemo Maimaituwa edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi.”

Eteni lavedi Aluwa Waiyawa a vai

⁴⁴ Pita yaḡolo i giugiu ba Aluwa Waiyawa i yovo lava matabudi ena giu a vaivaiyena lisidimo. ⁴⁵ Diu lavedi waisumegidi ḡesaudi Pita vaitena a natonatona, tedi a tagugu. Banina Maimaituwa puyo Aluwa Waiyawa i giukamaḡe yovoḡe Eteni lavedi lisidimo. ⁴⁶ Bi tedi a vaiyedi te kalina ḡesaudi mote a sibedi bi a gagagaliyedi bi kota Maimaituwa a kaka saḡesage.

Kamaina bi Pita i giuna gado, ⁴⁷ “Tagu e noḡoti te niga lavedi maso gaubemo te ka buludi bi mote aiyai i mai ḡakeda. Banina tedi kaikana Aluwa Waiyawa a vai, mai tada.” ⁴⁸ Ğome Pita i giuwedi te tedi Yesu Keliso Kamaḡena isanemo sa kabuludi. Kamaina bi Pita ai baḡa te vaitena ḡome sa taumiya laḡan visa.

11

Pita ena noya Diu tauwaisumaḡa lisidimo i giu waididimani

¹ Giugiukamaḡedi bi tauwaisumaḡa Diudiyamo a vaiye te Eteni lavedi Maimaituwa giuna a vai. ² Taunana aubaina laḡannemo Pita Yelusalemmo i tavatava ba Diu lavedi tauwaisumaḡa Pita a giuivitavitalena gado, ³ “Tam bai aubaina kuna nawa Eteni lavedi edi vanuwemo bi vaitedi kona kanikani?”

⁴ Taunana aubaina Pita lisinemo baibaḡa a tubutubuḡana matabudi i giu waiipoipo lava lisidimo gado, ⁵ “Laḡan ḡemota tagu Diyopamo e laulaupali bi wailove e kita. Bi mwali kitana maibena kadawali

§ 10:37: Bai i tubuḡa: Ee wasa i nawana.

dididiga liuna 4 malaḡa ai dawo yovoḡe matagumo. ⁶ Bi kadawali nopona e kitakita ba dobumo ḡamoḡamo kitedi tabudi bi tabudi suwana, malamalaḡamidi bi mwanuwa lovolovodi. ⁷ Kamaina bi kalina malamo i giuweguna gado, 'Pita ku moito, kwa vunudi bi kwa kanidi.'

⁸ "Bi tagu e giuwena gado, 'Mm Bada, geḡa ota! Tagu mote bamo musala milemiledi e kanidi, eete niganana.*"

⁹ "Bi kalina malamo i giu munaḡana gado, 'Bai mwalina Maimaituwa i kaka visuvisuna mote kuma giuwe te milamilana.' ¹⁰ Niga kauwina ma faiona i tubuḡa. Kamaina bi bai matabuna a solu saḡe munaḡe malamo.

¹¹ "Noi taunana te ooloto faiona Seseliyaḡa a giugiukamaḡedina a tava, vanuwa e miyamiyanemo. ¹² Bi Aluwa i giuwegu te mote ya nuwalalaḡa bi vaitedi ka nawa. Niga lavedi 6 waisumegidi vaitedi Diyopamo te ke nawa Sisaliyia bi matabumai Koniliyas ena vanuwemo ke valageta. ¹³ Gome Koniliyas i giuwemai te bainewa aneya ena vanuwemo i laumaḡata bi giuwena gado, 'Oooloto ḡesaudi kwa giuka-maḡedi Diyopamo, ḡome lava isana Saimon bi wai isaisa ba Pita sai doli natome. ¹⁴ Tana giu visuvisuna ya natome te tam bi em vanuwa lavedi matabumi ko yawasana.'

¹⁵ "Laḡannemo giu e wai tubu ba Aluwa Waiyawa i yovo lisidimo, maibena dolinemo tada lisidemo i yovoyovona.† ¹⁶ *Kamaina bi ḡome Bada bai i giugiuwena e noḡoti, 'Diyon gauba otamo i waibulu bi temi kaka Aluwa Waiyawemo ko bulu.' ¹⁷ Tada wala Bada Yesu Keliso tei sumaḡe bi Maimaituwa puḡo Aluwa Waiyawa i viteda, niganana ḡemotina kota Eteni lavedi i vitedi. Taunana aubaina tagu mote egu ḡailisi bai te Maimaituwa ena kauwa yaḡi ḡake."

¹⁸ Laḡannemo niga giudi a vaivaiyedi ba Pita a giugiuvitavitalena a kaisako bi Maimaituwa a ka saḡesaḡena gado, "Giukauwa te niganana kaka ke sibe te Maimaituwa Eteni lavedi i waianinedi te sa lau kuvasa bi yawasana kenakena nonoḡina sa vai."

Tauwaisumaḡa Entiyok noponemo

¹⁹ *Laḡannemo laukivigeboḡe i tubuḡa bi Stivin a waipeki ba tauwaisumaḡa ḡesaudi a dabalala. Tedi a nawa Fonisia wapunemo, Saiplas bwanabwananemo bi Entiyok tauninemo. Bi ḡome Diu taudiḡa lisidimo giu visuvisuna a lauguguyae. ²⁰ Bi tauwaisumaḡa ḡesaudi oolotodi Saiplasiḡa bi Sailinga, tedi kota a nawa Entiyokmo bi Eteni lavedi lisidimo Bada Yesu giuna visuvisuna a lauguguyae. ²¹ Tedi Bada ena ḡailisimo lava wapewapedi a vitedi bi Bada ai sumaḡe.

²² Laḡannemo Maimaituwa ena dam Yelusalemmo niga giuna a vaivaiye ba Banabas a giukamaḡe i nawa Entiyok. ²³ Laḡannemo Banabas Entiyokmo i tavatava ba Maimaituwa ena laukivivisuvisu lava lisidimo i kita. Gome tana i wainuwavisu bi i laibagidi te nuwedi tabutabunemo Bada lisenemo sa moito didina. ²⁴ Banabas tana lava visuvisuna bi i waisumegḡi guletina nopona Aluwa Waiyawa i waiwanavu. Taunana aubaina lava wapewapedi a nato te Bada ai sumaḡe.

²⁵ Kamaina bi Banabas bi i nawa Tasis Sol tavuḡena aubaina. ²⁶ Bi laḡannemo i banabanavi ba i waidoli natome Entiyokmo. Bi ḡome tedi

* 11:8: I milamilana mote ḡemoḡemotina mai kani (10:14 ko kita). † 11:15: Giugiukamaḡedi laidalolo 2:1-13 ko iyeve. ✧ 11:16: Giu 1:5 ✧ 11:19: Giu 8:1-4

tauwaikaiwatana vaitedi kwalabu ḡemota a miya bi lava wapewapedi a wailovelovedi. Mba lagannemo Entiyokmo tauwaisumaḡa wai isedi ai tubuna gado, “Maimaituwa ena dam lavedi.”

²⁷ Mba laḡandimo taugiuwatana ḡesaudi Yelusalemḡa a tava Entiyokmo. ²⁸ *Bi ḡemota isana Agabas i miya moito te Aluwa Waiyawa ena sagumo, Loum dobuna matabuna noponemo gomala dididiga ya tubuḡana i gei giuwata. (Niga gomelina ba Kolodiyas ena waibada laḡannemo i tubuḡa).[‡] ²⁹ Taunana aubaina tauwaikaiwatana Entiyokmo ai ogatala te edi banava luvanemo edi puyo a giukamaḡedi tauwaisumaḡa Diudiyamo miyemiyedi aubaidi. ³⁰ Tedi edi puyo Banabas bi Sol nimedimo a sivudi te a nawedi Yeluslemmo tauwaisumaḡa edi babada lisidimo.

12

Ḡalibona Alodi tauwaisumaḡa i laukivigeboḡeyedi

¹ Mba laḡandimo ḡalibona Alodi* Maimaituwa ena dam ḡesaudi i panidi bi i laukivigeboḡeyedi. ² Tana Diyon tuwaḡana Diyemes kwatikwatimo i wai peki. ³ Bi laḡannemo Alodi i kita te Diu lavedi nuwedi i visu kauwa, kauwina i voivoiyena aubaina ba kota i giu te Pita ya pani. Bi Buledi mote muu'a vaitena soina noponemo i pani. ⁴ *Kamaina bi Alodi tauwaiḡaviya i giuwedi te Pita biliwelokomo a sako nawe. Bi tauwaiḡaviya dubudi 4 bi nopodiḡa ba wapedi 4 a sivunawedi te Pita a kita wata. Tana i ogatala te vawaitauli soina mulinemo maso Pita biliwelokomo ika potiyovo lava kumna matedimo te maso i etale. ⁵ Kamaina bi Pita biliwelokomo a labe bi Maimaituwa ena dam ba nopodi tabutabudimo tana aubaina Maimaituwa lisinemo a laulaupali.

Pita biliweloko i potiyovo kamaḡe

⁶ Bokinamai Alodi Pita maso i kapotiyovona etala aubaina ba mba dudubalinemo Pita lava tauwaiḡaviya labu mododimo i kenakena. Bi tana seini labu a lau paniyedi, ḡemota kataianemo bi ḡemota ḡeniyenemo. Bi mba seinidi ḡemotidi isudi ba tauwaiḡaviya nimedimo ai ḡalodi. Bi biliweloko mataetinemo ba tauyava a moimoito. ⁷ Bi i wai maḡemoti te Bada ena aneya i lau moitoe bi Pita ena ani kena gabuna i lai yana. Bi tana Pita giliginemo i laidagu bi i giuwena gado, “Ku kenamoito makai!” Kamaina bi mba seinidi nimanemo a nuwa kamaḡa.

⁸ Ḡome aneya Pita i giuwena gado, “Em gala bi em kaḡesuma kwa kotedi.” Bi Pita mainana i voie bi kota aneya i giu munaḡe, “Niganana em kwama dabanemo kwa kote bi kwa kaiwatagu te ta potiyovo.”

⁹ Kamaina bi Pita aneya i kaiwata bi biliweloko a potiyovo kamaḡe. Bi tana mote i sibe te aneya bai i voivoiye, bi mba kamaina kauwa banina i tubutubuḡa bi tana i wainoḡotana benakage wailove i kitakita. ¹⁰ Tedi tauyava laumatamo bi laumulimo a vawaitaulidi bi a potiyovo malagai etana mataetinemo. Mba mataetina guduna ba ilama bi ḡome a tavatava ba mataetina nuwanemo i nuwa kamaḡe bi aneya Pita vaitena a yovo a taunawanawa bi aneya i wai maḡemoti te i yaufa.

* 11:28: Giu 21:10 ‡ 11:28: Kolodiyas tana Loum i waibadaena kwalabu 41 AD i nawa te 54 AD. * 12:1: Alodi Agilipa 1 ba Alodi dididigina itana. ☆ 12:4: Pot 12:1-27

¹¹ Ğome kaka Pita bai lisiinemo i tubutubuḡana i noḡoti bi i giuna gado, “Niganana e sibe kauwe te giukauwa Bada ena aneya i giukamaḡe te Alodi ena ḡailisimo bi Diu lavedi edi ogatala gebogebodimo tagu i wai yawasanigu.”

¹² Ğome kaka Pita ena noḡota i kena kauwa bi i nawa Meli ena vanuwemo, natuna Diyon isana ḡesauna ba Mak. Bi lava wapewapedi ena vanuwemo ai ḡemotidi bi a laulaupali. ¹³ Kamaina bi Pita gudu taulinemo i laupewapewa bi taupaula waivinina isana Loda, tana mataeta kaikamaḡena aubaina i nawa. ¹⁴ Bi laḡannemo Pita kalinana i vai ḡone ba nuwana i lauvisuvisu bi gudu kaikamaḡena nuwana i yavuḡa bi i velau i munaḡa bi i giuna gado, “Pita mataetamo ya moimoito.”

¹⁵ Bi tedi a giuwena gado, “Tam kuna bu'uwa, ee?” Bi geḡa te tana i giu laukasaḡaiḡai, aubaina tedi a giuna gado, “Augunai Pita meyauna.”†

¹⁶ Bi Pita yaḡolo te i laulaupewapewa. Ğome tedi mataeta a kaikamaḡe bi Pita a kitakita ba a ai sovesove. ¹⁷ Bi Pita nimanemo i wai katitawedi te maso a miya moimoisili. Ğome tana i giuwedi bainewa Bada biliwelokomo bi i ka potiyovona. Bi tana i giuwedina gado, “Niga kauwina Diyemes‡ bi tuwatuwaḡana ḡesaudi vaitedi ko giuwedi!” Kamaina bi tana i potiyovo munaḡa te i nawa dobu ḡesaunemo.

¹⁸ Olaolalemo tauyava ai nuwanaina gulata bi nuwedi i lovo bi a giuna gado, “Pita lisiinemo bai i tubuḡa?” ¹⁹ Alodi i vaiye te Pita biliwelokomo i potiyovo ba giu i sako te sa tavuḡe bi mote a banavi aubaina biliweloko tauyavena i wai talavitavitaledi bi i giuvavasaga te sai pekidi. Ğome Alodi dobu Diudiya i gose bi i nawa Seseliyamo i taumiya.

Alodi ena peki laḡanina

²⁰ Bi Alodi tana Taiya bi Sidon lavedi lisidimo nuwana i medi kauwa. Taunana aubaina edi babada a giukamaḡedi Alodi lisiinemo. Bi tedi Alodi ena vanuwa taulabena isana Blastas a gei waitauwe. Bi a giuwe te tana maso Alodi i kanuwabigabiga. Banina tedi mba ḡalibonana ena dobumo kani a vaivai. ²¹ Ğome Alodi laḡan i vine te maso mba laḡannemo ai ḡemotidi. Kamaina bi laḡanna i sakosakonemo ḡalibona galedi i kotedi bi ena animiya gabunemo i miya bi lava lisidimo i gagali. ²² Ğome ena giu noponemo lava kalinedi dididiginemo a binauna gado, “Niga ba maimaituwa kalinana, mote mai lava!”

²³ Banina tana mote Maimaituwa isana i ka saḡesaḡe. Taunana aubaina Maimaituwa ena aneya Alodi i doulikwa doḡamo i talaḡa bi bwagana mwatamwata a kani te i peki.

²⁴ Bi Maimaituwa giuna i didiga bi i dabalala. ²⁵ Laḡannemo Banabas bi Sol edi noya Yelusalemmo a wai kovi ba tedi Diyon isana ḡesauna Mak, vaitena a munaḡa Entiyok.§

13

Maimaituwa ena dam Banabas bi Sol a vinedi bi a giukamaḡedi

¹ Bi Entiyokmo Maimaituwa ena dammo taugiuwatana bi tauwailovelove a miyamiya. Tedi isedi ba Banabas, Simiyon isana

† 12:15: Ena aneya, augunai gado, Ena aneya tauwailabalaba. ‡ 12:17: Diyemes ba Bada Yesu tasina. § 12:25: Munaḡa Yelusalem. Kulikulidi ḡesaudimo Yelusalem a ḡose bi ḡesaudi ba gado, A nawa Entiyok.

ḡesau Duba, Sol, Lusiyas tana Sailin lavana bi Manen tana ḡalibona Alodi vaitena a didiga ḡemota.* ² Laḡannemo tedi BADA a laulauduneyeye bi a udiudi ba Aluwa Waiyawa i giuwedina gado, “Banabas bi Sol ko vinedi banina tagu e yogedi te egu noya sa voiye.” ³ Ḡome tedi a udi, a laupali bi nimesi Banabas bi Sol dabedimo a sivudi kaka a giukamaḡedi.

Banabas bi Sol Saiplas bwanabwananemo Maimaituwa giuna a lauguguyae

⁴ Sol bi Banabas Aluwa Waiyawa i giukamaḡedi a nawa dobu Selusiya bi ḡome kukakukamo a gelu a nawa Saiplas bwanabwananemo. ⁵ Laḡannemo tedi Salamisimo a tavatava ba Diu lavedi edi bolu vanuwidiḡa Maimaituwa giuna a lauguguyae. Bi ḡome ba tausagudi Diyon Mak vaitena.

⁶ Bi tedi Saiplas bwanabwanana a nawa yaḡosi eete Papos tauninemo a tava. Bi ḡome tedi taugiuwatana kaikaiyovuna Diu olotona a banavi. Tana lava bwalabwalauna isana Bar-Yesu.† ⁷ Bi tana ba gabemani Segiyas Polas ena tau. Segiyas Polas tana lava nuwanuwa uyauyana, Maimaituwa giuna vaiyena i ḡoeḡoe taunana aubaina Sol bi Banabas i giuwedi te ena vanuwemo a saḡa. ⁸ Bi taubwalau Gulik kalinedimo sa wai isana Elimas, tana kota Sol bi Banabas edi giu i laulaupali-ibedi. Banina tana i ḡoeḡoe te Plimiya Segiyas maso mote Sol bi Banabas edi giu i wai sumaḡe. ⁹ Bi Sol isana ḡesauna Pol tana Aluwa Waiyawa nopona i waiwanavu bi taubwalau matana i kitadidi ¹⁰ bi i giuwena gado, “Tam penama natuna, kaiyovu bi gebogebo nopom i waiwanavu. Tam visuvisu matabudi sa natonatona kwa laulaupali-ibedi. Bi BADA giuna didimanidi laḡan matabuna kwa lailaibaledi. ¹¹ Taunana aubaina niganana Bada ya kovoḡim bi matam ya paya te laḡan visa nopodimo suwala mote kuma kita.” Noi taunana te boimatuwa pilina i waikwesi tawa te i waikaibwasoku nawa bi i ḡoeḡoe te aiyai maso nimanemo i kabi bi i waidoli.

¹² Laḡannemo Plimiya Segiyas bai i tubutubuḡana i kitakita ba i tagugu gulata bi BADA giuna a wailovelovena i waisumaḡe.

Pol bi Banabas a nawa Entiyokmo Pisidiya plovinsnemo

¹³ Laḡannemo Pol bi ena tausagu vaitedi dobu Papos a gose bi kukakukaḡa a nawa Pega tauninemo Pamfilia plovinsnemo. Mba ḡome Diyon Mak ena lava i gose kamaḡedi bi i munaḡa Yelusalem. ¹⁴ Ḡome tedi Pegamo bi a nawa Entiyok malagainemo Pisidiya plovinsnemo. Bi waiyawasi laḡannemo tedi a nawa bolu vanuwinemo a miyatulu. ¹⁵ Ḡome bolu vanuwina babadidi, waḡake giudi bi taugiuwatana kalinedi a gilugilumidina a iyevidi. Mulinemo tedi Banabas bi Pol ai baḡedina gado, “Tuwatuwaḡamai bamoda temi lisimimo laibagi giudi lava aubaidi ba kamaina te ko giu.”

¹⁶ Pol i miya moito te nimanemo lava i waikatitawedi a miyamoimoisili bi i giuna gado, “Temi Israel lavemi bi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena koi beyavaiya. ¹⁷ *Israel lavedi edi Maimaituwa wala eda magumagula i vinedi bi i voiyedi te Israel damna i didiga. Bi Idip dobunemo a miyana mai tautavatava. Bi

* 13:1: Sol tana mote Alodi vaitena a didiga ḡemota, tana ba tauwailovelove bi taugiuwatana.

† 13:6: Bar-Yesu banina ba Yesu natuna. * 13:17: Pot 1:7

Maimaituwa ena ḡailisimo eda magumagula Idipmo i kapotiyovodi bi i waidoli nawedi. ¹⁸ ✧Bi kwalabu 40 nopodimo kalakalalemo avena te a kaka manisobala bi kamaina te i labelabe kauwedi. ¹⁹ ✧Tana dobu wapana 7 Keinan noponemo lava i ḡosedī bi doḡedi ena lava Islael i vitedi te sai taniwagaye. ²⁰ ✧Kwalabu wapana 450 nopodimo niga kauwidi matabudi a tubuḡa.

“Mulinemo Maimaituwa Islael lavedi taulaididimana i vitedi bi a miyana eete taugiuwatana Samuwel ena sauga i tava. ²¹ ✧Mba laḡannemo Islael lavedi ḡalibona a ḡoe, taunana aubaina Maimaituwa Sol i vitedi. Sol ba Kis natuna Bendiman damnemo. Tana i wai ḡalibona bi i labedi te kwalabu 40 a kovi. ²² ✧Kamaina bi Maimaituwa Sol i kaikamaḡe mulinemo Deivida i voieye te edi ḡalibona bai i giugiuwena luvanemo. Tana niga mainana i giu, ‘Diyesi natuna Deivida tagu e kita banavi, tana taunana nopogu ena ḡowana. Tana kaka egu ḡowana matabuna ya voiyedi.’

²³ “Deivida ena tubulelesemo Maimaituwa Tauwaiyawasana Yesu i giukamaḡe Islael lavedi lisidimo, mai nove wala i giugiuwapana luvanemo. ²⁴ ✧Bi muliḡa kaka Yesu i tava ena noya i waitubuna ba dolinemo Diyon i ḡei tava te i lauguguya Islael lavedi lisidimo te maso a nuwavitala bi i kabuludi. ²⁵ ✧Laḡannemo Diyon ena noya i wai waikovi ba i giuwedina gado, ‘Temi ko noḡonoḡotigu te tagu aiyai? Temi male tagu ko noḡonoḡotigu te Tauwaiyawasana. Geḡa, tagu mote Tauwaiyawasana. Lava muliḡuḡa ya natonatona tana taunana Tauwaiyawasana. Tagu mote ḡemoḡemotigu te ena kaḡesuma ya kaikamaḡe.’

²⁶ “Temi tuwatuwaḡagu Eiblaḡam natunatuna bi temi Eteni lavemi mabai Maimaituwa taulauduneyena, koi beyavaiya. Maimaituwa tada aubaida yawasana giuna i giukamaḡe lisidimo. ²⁷ Bi Diu lavedi edi babada vaitedi Yelusalemmo miyemiyedi ba mote a sibe te Yesu tauwaiyasana bi a giu te sai peki. Bi laḡannemo a waipeki ba taugiuwatana a gilugilumina, waiyawasi laḡandimo a iyeiyevi nonoḡena banina i tubuḡa. ²⁸ ✧Tedi Yesu lisinemo mote bai ḡebona a banavi bi geḡa te Paelat ai baḡa te Yesu ai peki.

²⁹ ✧“Bi laḡannemo niga kauwidi matabudi taugiuwatana a giugiuwedina, lava a voivoieye kovi Yesu lisinemo ba taubeuna kolosi modonemo a avali yovoḡe bi tauyewamo a sako. ³⁰ Bi kota Maimaituwa pekimo i ka kenamoito. ³¹ ✧Bi tedi mabai tana vaitena a bababalana Galilimo te Yelusalemmo lisidimo laḡan wapewapedi i laumaḡata. Bi matedimo a kitakitana taunana niganana sa giu nawe lava lisidimo.

³² “Bi tama niganana niga giuna visuvisuna ka giugiuwemi: Niga giuna Maimaituwa tamatamada lisidimo wala nove i giuwapaye. ³³ Niganana natunatudi tada lisidimo banina i kamaḡati te Yesu tana pekimo i ka kenamoito. Sale 2 noponemo niga mainana i giu, ‘Tam natugu

bi niganana tagu tamam.’

³⁴ ✧Maimaituwa Yesu pekimo yaka kenamoito bi mote ima bova ba ena giugiu niga mainana,

✧ 13:18: Nam 14:34 ✧ 13:19: Wai 7:1 ✧ 13:20: Taulai 2:16; 1 Sam 3:20 ✧ 13:21: 1 Sam 8:5, 10:21 ✧ 13:22: 1 Sam 13:14, 16:12; Sale 89:20 ✧ 13:24: Mak 1:4 ✧ 13:25: Met 3:11; Mak 1:7 ✧ 13:28: Met 27:22,23; Mak 15:13,14 ✧ 13:29: Met 27:57-61; Mak 15:42-47 ✧ 13:31: Giu 1:3 ✧ 13:34: Ais 55:3

‘Tagu kavisuvisu bi yawasana waiyawa yà vitemi
mai wala Deivida i giugiuwapaeyena luvanemo.’

³⁵ Bi gilugilumina gesaunemo kota mainana i giu,

‘Tam em taupaula Waiyawa
mote kuwai anine te tauyewamo
ima bova.’

³⁶ “Niganana Deivida ta kita, tana ena lağanimo Maimaituwa ena
gowana i voivoiye bi i peki te tauyewamo tamatamada diyedimo
taubeuna a sako bi i bova gwasu. ³⁷ Bi kota niga lavana Maimaituwa
ika kenamoito te mote i bova.

³⁸ “Taunana aubaina, egu lava! Tama niganana lisimimo ka laulau-
guguya te Yesu ko sibe kauwe te tana dabanemo kaka Maimaituwa
emi gebogobo ya noḡotikamaḡedi. ³⁹ Bi Mousis ena waiḡake mote
ḡemogemotina te ima ka didimanimi. Temi Yesu koi sumaḡena ba emi
gebogobo ya noḡotikamaḡe bi yaka didimanimi. ⁴⁰ Bi ko kita kauwa te
bai taugiuwatana a giugiuwena lisimimo mote sima tubuḡa. Tedi niga
mainana a giu,

⁴¹ ‘Koi beyavaiya, temi waidibogimi,
ko kita kauwa.

Temi koi nuwanaina te ko peki.

Banina temi emi lağanmo
tagu niganana bai yà voiyena,
ba mote komai sumaḡa.

Bi bamo te aiyai lisimimo ya giuna,
ba yaḡolo mote komai sumaḡe.’ ”

⁴² Laḡannemo Pol bi Banabas bolu vanuwina a potipotiyovo kamaḡe
ba lava tedi a giuwedi te waiyawasi laḡanina gesaunemo maso a nato
munaḡa bi giudi a laukaukawedi. ⁴³ Tapalolo mulinemo Diu bi
Eteni lavedi maḡai nuwedi a nuwanuwavitalana Pol bi Banabas a
kaiwatedi bi tedi lava a laibagidi te Maimaituwa ena laukivivisuvisu
sai sumaḡedidi bi sa miyae.

⁴⁴ Bi waiyawasi laḡanna gesaunemo ḡotona te maso malagai lavedi
matabudi a tava kovi ai ḡemotidi, Bada giuna vaiyena aubaina. ⁴⁵ Bi
ḡome Diu lavedi a kita te lava kumna giu awai beyavaiye ba tedi
Banabas bi Pol a unuledi bi Pol bai i giugiuwena a giuvitavitale.

⁴⁶ Pol bi Banabas ḡome ma laudabatoledi a giuna gado, “Tama
kamaina te Maimaituwa giuna lisidimo ka giu doliye. Bi anikitana ba
kona daboke bi giuna kenakena nonoḡina mote koma ḡoḡoḡe. Taunana
aubaina tama niganana ka gosemi bi ka nawa Eteni lavedi lisidimo.

⁴⁷ ✧ Baninana Maimaituwa niga mainana i giuwemai,

‘Tagu e vinem te tam

Eteni lavedi edi yanayana.

Bi tam taunana yawasana giuna kwa giu nawena

dobu isuna te isuna.’ ”

⁴⁸ Laḡannemo Eteni lavedi niga giuna a vaivaiye ba nuwedi i visu bi
Bada a kasaḡesaḡe tana giuna aubaina. Bi mabaḡi Maimaituwa i vinedi
bi sa waisumaḡana ba yawasana kenakena nonoḡinemo sa saḡa.

⁴⁹ Bi Bada giuna mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi. ⁵⁰ Bi Diu
lavedi a miya moito te Eteni waivinidi isanawenawedi Maimaituwa
taulauduneyena bi malagai babadidi laukaidi nuwedi a liudi bi a

kauwa medimedidi. Kamaina bi edi dobumo Pol bi Banabas a laukivi gebogeboyedi bi a kwavivaiddi ⁵¹ *Taunana aubaina Pol bi Banabas kağedi gobusidi ġome a lai kulukuludi# bi a gosedi a nawa Ikoniyam malagaina. ⁵² Ğome tauwaikaiwatana Aluwa Waiyawa i waiwanavudi te ai nuwavisu bi a yasisi.

14

Pol bi Banabas Ikoniyam noponemo

¹ Ikoniyam malagainemo Pol ena vaivai luvanemo Banabas vaitena a nawa Diu lavedi edi bolu vanuwinemo. Ğome tedi a lauguguya bi edi lauguguya ba i ġailisi kauwa, te Diu bi Eteni lavedi wapawapa otidi Yesu ai sumağe. ² Ğome Diu lavedi mabai waisumağa a daboka tedi taudidi Eteni lavedi nuwedi a liudi te a medi tauwaisumağa lisidimo. ³ Pol bi Banabas ġome a taumiya bi malaudabatoledi Bada Yesu a giuwata. Bi Bada ġailisi i vitedi te mataila bi anisove kauwidi a voyiyedi. Ğome Bada ena lau kivivisuvisu lisidimo lava a kita.

⁴ Bi mba malagainemo lava a daili munağedi te nevedi Diu vaitedi ai kalinakabiyedi bi nevedi Pol bi Banabas vaitedi ai kalinakabiyedi. ⁵ Taunana aubaina Diu bi Eteni edi babada ai ġemotidi te Pol bi Banabas kedi pota a yesi, te maso a laukivigegebodi bi ġakimemo maso a laipekidi.* ⁶ Bi lağannemo pota a yesiyesina giuna a vaivaiye ba kandavonağa a nawa Lista bi Debi malagaidimo, Likoniyam plovinsina noponemo. Bi mba malagaidi nananakidi bi diyediğa, ⁷ tedi edi noya a laumunağe bi Yesu giuna visuvisuna a lauguguya nawe.

Pol bi Banabas Lista bi Debi dobudimo

⁸ Lista malagaina noponemo oloto kağena nuwanokuna mai i tubuğae bi mote i nawanawa. ⁹ Tana i miya bi Pol ena giu i vaivaiye bi Pol mba olotona i kitadidi te tana ba i waisumağa te ya yawasana. ¹⁰ Ğome Pol kalinana dididiginemo i giuwena gado, “Ku miya moito!” I waimağemoti te oloto i laupoti sağa bi nawa i waitubu. ¹¹ Lağannemo Pol mai i voyiye bi lava a kitakita ba tedi Likoniyam kalinedimo a binauna gado, “Po-oi, niga maimaituwedi labu ba ailalava ota bi niganana a yovo lisidemo!”† ¹² Tedi Banabas ai isana Sus bi Pol ai isana Emes banina tana taugagali. ¹³ Bi maimaituwa Sus ena pilisi ena ani laudunena vanuwina ba malagai eta lovolotavinemo i moimoito, kamaina bi Sus ena pilisi bi lava a goe te kau tamokanidi bi belana dulidulidi edi puyo a natomedi te ġome a lausewasewa Pol bi Banabas lisidimo.

¹⁴ Lağannemo giugiukamağedi Pol bi Banabas mai a vaivaiyedi ba tedi edi gala a lisidi bi a velau a nawa lava kumna nopodimo bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, ¹⁵ * “Olooloto bai aubaina mai ko voivoiye? Tama lava ota, mai temi! Tama giu visuvisuna ke natome te ko vaiye bi nuwemi ko vitedi. Mba maimaituwidi waibanigeğedi ko gose kamağedi bi Maimaituwa miyamiya nonogina lisinemo ko nawa bi ko lauduneye. Banina tana taunana mala, dobu, nisa bi bai matabudi nopodimo i voyiyedi. ¹⁶ Tana wala lava matabudi i kita kamağedi te edi

☆ 13:51: Met 10:14; Mak 6:11 ‡ 13:51: Gobusa a laikukululuvina banina ba yawasana mote sima banavi ba taudiğa edi wavu bi mote Pol bi Banabas. * 14:5: Diu edi waiğake i giu lavana aiyai Maimaituwa i lau kasağaiğaiyena ba ġakimemo sa laipeki (Livai 24:16). † 14:11: Pol bi Banabas Gulik kalininemo a giugiuna banina dobu matabuna niga kalina a sibe. ☆ 14:15: Pot 20:11

ḡowanāḡa a nawanawa. ¹⁷ Bi yaḡolo te ena laukivivisuvisu lisimimo yà kakamaḡati. Tana nabu i vitemi te emi pesi a dugaduga kauwa edi ilimo bi yà wai maulimi te kowai wainuwavisu.” ¹⁸ Giugiukamaḡedi giu a wai waikovi ba lava matabudi a lautautau. Bi lava ḡesaudi yaḡolo a ḡoeḡoe te sa puyodi.

Lista lavedi Pol a lauḡakimi

¹⁹ Ḣome Diu lavedi Entiyok bi Ikoniyaḡa a tavatavana edi giumo lava kumdi a ka manisobaledi. ²⁰ Bi matabudi Pol a lauḡakimi bi a solu nawe malagai a potiyovo kamaḡe. Banina ai noḡota te tana bena i peki.

Kamaina bi tauwaikawaiwatana Pol a moito kwaivivili te i kena moito bi i munaḡa malagaimo. Bi bokinamai tana bi Banabas a nawa Debi malagainemo.

Pol bi Banabas a munaḡa Entiyokmo Sailiya plovinsnemo

²¹ Mba malagainemo tedi giu visuvisuna a lauguguyae bi lava wapawapa a voyedi te a nuwavitata bi Bada a kaiwata. Mulinemo tedi a munaḡa Lista, Ikoniyaḡa bi Entiyok malagaidimo. ²² Ḣome tedi tauwaikawaiwatana a laibagidi te waisumaḡemo sa moito didina bi a giuwedina gado, “Muliḡa kaka tada Maimaituwa ena waibadamo ta sola saḡana bi dolinemo waiwaiḡolana ta gei asiwi.” ²³ Mba malagaidi nopodiḡa a nawanawa bi Maimaituwa ena dam lavedi nopodimo babada a vinedi, kaka bi a laupali, a udi bi Bada nimanemo a sivudi. Banina tana taunana a waisumaḡe. ²⁴ Tedi Pisidiya plovinsnaḡa a nawanawana eete Pamfilia plovinsnemo a tava. ²⁵ Bi Pega malagainemo Bada giuna a lauguguyae, i kovi bi a nawa Ataliya malagainemo. ²⁶ ✧ Kamaina bi ḡome ai kaivitaledi te kukakukaḡa a munaḡa Entiyokmo. Dolinemo tauwaisumaḡa ḡome tedi Pol bi Banabas Bada nimanemo a sivudi. Bi ena laukivivisuvisumo noyana a nawenawena eete a tavaite munaḡe.

²⁷ Tedi ḡome a tava bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi Maimaituwa bai matabuna i voivoiyedina lisidimo bi bainewa waisumaḡa etana i kaikaikamaḡena Eteni lavedi lisidimo taudidi a tai nuwataudi. ²⁸ Pol bi Banabas ḡome tauwaikawaiwatana vaiteidi a miya gulata.

15

Tauwaisumaḡa Yelusalemmo ai bolu

¹ ✧ Pol bi Banabas Entiyokmo a miyamiya bi ooloto ḡesaudi Diudiyāḡa a yovo Entiyokmo bi tauwaisumaḡa a wailovedina gado, “Bamoda temi bi mote kwapibwali matailina ko vai, mai Mousis ena waiḡake luanemo ba mote koma yawasana.” ² Niga giudi dabedimo Pol bi Banabas mba lavedi vaiteidi ai saḡasaḡa. Taunana aubaina tauwaisumaḡa Entiyokmo Pol, Banabas bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a vinedi bi sa ḡoeḡoe te sa giukamaḡedi Yelusalemmo. Bi ḡome tauwaikawaiwatana bi waibabada nananakidi vaiteidi kwapibwalina giugiuna sa laididimani. ³ Bi Maimaituwa ena dam, tedi a giukamaḡedi a nawanawa Fonisia bi Sameliya malagaidiḡa ba Pol bi Banabas tauwaisumaḡa a giuvitedi te Eteni lavedi ba a nuwavitata Maimaituwa lisinemo. Tauwaisumaḡa mai giuna a vaivaie ba ai nuwavisu.

⁴ Bi laḡannemo Yelusalemmo a tavatava ba ḡome Maimaituwa ena dam lavedi, giugiukamaḡedi bi waibabada Pol ena lava vaitedi a giuvaidi. Bi ḡome Pol bi Banabas bai matabuna Maimaituwa lisidimo i voivoiyena taunana Yelusalem lavedi a giuvitedi. ⁵ Bi kota Palisi nopodimo tauwaisumaḡa ḡesaudi a miya moito bi a giuna gado, “Mousis ena waigake luvanemo kamaina te Eteni lavedi kwapibwali sa vai.”*

⁶ Ḗome giugiukamaḡedi bi waibabada ai ḡemotidi ai bolu bi niga pilipilina ai talapiliye.† ⁷ *Ai talapili gulata mulinemo Pita i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, temi kona sibe te dolinemo nopomimo‡ tagu Maimaituwa i vinegu te egu giumo Eteni lavedi giu visuvisuna sai sumaḡe. ⁸ *Maimaituwa nopo matabuna taukitana i wai lovegu te tana Eteni lavedi i waianinedi te Aluwa Waiyawa ya vitedi mai wala tada. ⁹ Tana mote i waiseli te tedi tabudi bi tada tabuda. Tedi ai sumaḡa aubaina Maimaituwa nopodi i koḡedi bi edi gebogebo i noḡotikamaḡedi. ¹⁰ Niganana bai aubaina ko kaka nuwalaḡelaḡedi? Tada ee eda magumagula wala mai niga vitana ava'avalina maso mote luvada te ta miya.§ Temi mai ko giugiuna ba Maimaituwa lisinemo ko waimenabala te ya medi. ¹¹ Mainana koma giugiu. Bada Yesu ena laukivi visuvisu tei sumaḡe te yawasana te vai. Bi kota kauwina ḡemotina mainana Eteni lavedi lisidimo.”

¹² Bolu lavedi matabudi a miya moimoisili bi Pol bi Banabas lisidiḡa Maimaituwa mataila bi anisove kauwidi Eteni lavedi lisidimo i voivoiyena lava a giuwedi bi a wai beyavaiya.

¹³ Laḡannemo edi giu a wai kovi ba Diyemes i miya moito bi i giuna gado, “Valevaletigu, koi beyavaiyegu. ¹⁴ Saimon Pita kaikana i gei giuweda te Maimaituwa Eteni lavedi i vinedi te tana ena lava otidi. ¹⁵ Niga kauwina taugiuwatana a giugiuwena luvanemo ya tubutubuḡa. Mai taugiuwatana ḡemota ba niga mainana i gilumi,

¹⁶ ‘Laḡan muliḡa

tagu ya nato munaga

bi Deivida ena palai

i laulaubulilina ba

ya keli munaga.

Bamo gavogavodi

a nuwanuwa suwasuwana ba

ya laivaliudi.

¹⁷ Tagu mai ya voiy

te Israel miyamiya gwasedi

sai sumaḡegu.

Bi Eteni lavedi mabai e vinevinedina

sai sumaḡegu bi yai badayedi. Niga Bada kalinana,

tana taunana niga kauwidi

ya voivoiyedi.’

¹⁸ Niga kauwidi ya giugiuwedina ba walaka lava a sibedi.

* 15:5: Niga laḡannemo, Diu Yesu tauwaiumaḡena tana tauwaiyawasana bi Diu mabai mote Yesu a waisumaḡe a laualudune ḡemota. Diu waiwaisumeḡidi tedi yaḡolo Diu damna noponemo maibena Palisi bi Sadisi. † 15:6: Niga boluna i tubugana ba AD 49-50. ✧ 15:7: Giu 10:1-43 ‡ 15:7: Kwalabu 10 muliḡa kaka AD 40 (Giugiukamaḡedi 10:11-18). ✨ 15:8: Giu 10:44, 2:4

§ 15:10: Mousis ena waigake noponemo waigake wapana 613. Diu lavedi waigake ḡesaudi nopodimo a voiyedi bi a kitedi maibena Mousis ena waigake. Tedi wali saugemo waigakedi a giuwedi mai vita (Galeisiya 5:1). Yesu ena vita ba tabuna (Metiu 11:28-29).

¹⁹ “*Taunana aubaina niga mainana egu noḡota*: Eteni lavedi mabai Maimaituwa lisinemo a nawa bi sa waisumaḡena, mote tama ka nuwalaḡelaḡedi. ²⁰ *Niganana maso tada pepa te gilumi bi te giuwedi te niga kauwidi mote sima voyiedi: Kani milemiledi koikoitau lisidimo laulau sewasewayedi mote sima kanidi, simai mwanemwanena yabayababa bi musala gadona vilivilisina ee kwasinina mote sima kani.** ²¹ Banina Mousis ena waigake wala te niganana waiyawasi laḡandimo malagai matabudi nopodimo bolu vanuwidiḡa sa iyeviyevi bi sa laulauguguya nonoḡedi.”

Taudima babadidi leta a giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo

²² Ḡome tauwaikawaiwatana, waibabada bi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi a ḡoeḡoe te ooloto ḡesaudi maso sa vinedi te Pol bi Banabas vaitei sa nawa Entiyok. Kamaina bi Diudas isana ḡesau Basabas bi Saelas a vinedi. Tedi ba tauwaisumaḡa taulauletadoliyedi. ²³ Waibabada pepana niga oolotodi nimedimo a sako. Bi pepana noponemo ba niga mainana a gilumi:

Aisii valevaletimai ebomi, temi mabai Eteni ko waisumaḡana.

Tama tuwatuwaḡemi, giugukamaḡedi bi waibabada niga pepana ka gilugilumina tauwaisumaḡa niga dobudimo lisidimo: Entiyok, Sailiya bi Silisiya. ²⁴ Tama ke vaiye te nopomaimo lava ḡesaudi a nato lisimimo bi edi giumo nuwemi a kalaḡelaḡedi bi ai nuwaboyemi. Tama mba lavedi mote kai aninedi. ²⁵ Taunana aubaina matabumai kei anina te ooloto ḡesaudi ke vinedi, te niganana ema lava Pol bi Banabas vaitei ka giugukamaḡedi lisimimo. ²⁶ Pol bi Banabas mote peki a naile bi a vite munaḡedi eda Bada Yesu Vinevinekamaḡena aubaina. ²⁷ Niga Diudas bi Saelas ka giugukamaḡedi te pepamo bai ke gilugilumina taudidi mudu otidimo sa giuwemi.

²⁸ Aluwa Waiyawa bi tama kei anina ḡemota te mote kama kanuwalaḡelaḡemi bi kamaivitemi.

²⁹ Bi niga kauwidi taudidi mote koma voyiedi: Koikoitau lisidimo kani laulau sewasewayena mote koma kani.

Musala gadona vilivilisina ee ma kwasinina mote koma kani.

Mote komai mwanemwanena yabayababa.

Niga waigakedi ko kaiwatedina ba temi kamaina.

Ebom ema lava matabumi.

³⁰ Ḡome ooloto a giukamaḡedi bi a nawa Entiyok. Laḡannemo ḡome a tavatava ba tedi Maimaituwa ena dam lavedi matabudi ai ḡemotidi bi pepa a vitedi. ³¹ Lavedi pepana a iyevi bi laibagi a vai te ai nuwavisu.

³² Diudas bi Saelas ba taugiuwatana bi tauwaisumaḡa a laibagidi te ḡailisi sa vai. ³³ Diudas bi Saelas Entiyokmo a taumiya mulinemo, tauwaisumaḡa kavisuvisu giudimo a kavisuvisudi bi a giuwedi te

☆ 15:20: Liv 18:6-23, 17:10-16   ** 15:20: Niga waigakedi taudidi laubanidi ai bada te mabai Diu vaitei sa waigemota (Livi 17:10–18:30). Bi Eteni lavedi ḡome mote bai te maso a viviledi taunana aubaina a waigemota yababa. Bi lava a sibe kauwedi te Eteni lavedi ba koikoitau taulaudunedi bi waimwanemwanena yabayababa ba edi laudune nevana. Musala aniwakunekunemo gabudimo ba koikoitau lisidimo a lau sewasewayedina. Diu niga muselidi a giugiu te (milemiledi) bi aiyai i kanidina ba ya (kakamilamila) taunana aubaina Diu lavedi Eteni ai ḡakedi te mote vaitei a waigemota. Bi Diu a giugiu te musala gadona vilivilisina (milamilana) banaina kwasina noponemo mote i tosi kamakamaḡe. Tagu Maimaituwa Diu waigakemi te mote kwasina koma tego mba ba ḡamogaḡo ena yawasana. (Pakanemo 9:4-6).

manuwaubedi sa munaḡa taugiukamaḡedi lisidimo.†† 35 Pol bi Banabas Entiyokmo a taumiya. Bi lava ḡesaudi vaitedi Bada giuna lava lisidimo a lauguguyae bi ai lovelovedi.

Pol bi Banabas Diyon Mak dabanemo ai kagiu

36 Tedi a miya laḡan visa a kovi mulinemo Pol ena tau Banabas i giuwena gado, “Goma, dolinemo bamo malagaidiḡa te laulauguguya nawana maiḡa kota ta munaḡa bi valevaletida ta vakitedi. Tedi bainewa edi miyamiya.” 37 Kamaina bi Banabas ena ḡowana ba Diyon isana ḡesauna Mak vaitena maso a nawa. 38 ☆Bi kota Pol i noḡoti te Diyon vaitena sa nawana ba mote i visu. Banina tana dolinemo Pamfliamo i gose kamaḡedi. Bi tedi mote tana vaitena a noya.

39 Niga kauwina dabanemo Pol bi Banabas ai kagiu gulata te a dailidi. ḡome Banabas, Mak i waidoli bi kukakukaḡa a nawa Saiplasimo. 40 Bi kota Pol, Saelas i vine te tauwaisumaḡa tedi aubaidi a gei laupali te Bada ya labe kauwedi edi ani nawamo. 41 Tedi Sailiya bi Silisiya nopodiḡa a nawa bi Maimaituwa ena dam lavedi a lailaibagidi.

16

Pol Timoti i vine te tana bi Saelas ya kaiwatedi

1 Pol Debi bi Lista malagaidimo i tavatava ba ḡome tauwaikawaiwatana isana Timoti i banavi. Tana tinana ba Diu lavana bi tauwaisumaḡa, tamana ba Gulik lavana. 2 Tauwaisumaḡa matabudi Lista bi Ikoniyaḡa dobudimo miyemiyedi a giu te Timoti tana ba lava visuvisuna. 3 Taunana aubaina Pol i ḡoḡoḡe te Timoti yai doli bi sa nawa. Bi Pol kwapibwali i voiye Timoti lisinemo banina mba malagainemo ba Diu lavedi a miyamiya. Tedi kedi nawamo te Pol, Timoti lisinemo kwapibwali i voiye. Banina lava matabudi a sibe te tana tamana ba Gulik lavana. 4 ☆Mulinemo tedi malagai bi malagai a nawaedi bi Yelusalemmo giugiukamaḡedi bi waibabada bamo giudi a wai aninedina taudidi lava a giuvitedi te maso a kaiwatedi. 5 Maimaituwa ena dam lavedi a voyyedi te edi waisumaḡa i ḡailisi. Bi laḡan matabuna tauwaisumaḡa iyevina i dididiga.

Maimaituwa Pol i giukamaḡe i nawa Mesidoniya

6 Aluwa Waiyawa mote i wai aninedi te Pol ena tausagu vaitedi maso Maimaituwa giuna Eisiya plovinsnemo a lauguguyae. Taunana aubaina tedi Piligiya bi Galeisiya plovins nopodiḡa a nawa. 7 Laḡannemo tedi Misiya plovinsina platinemo a tavatava ba tedi a ḡoe te maso a nawa Bitiniya plovinsnemo bi geḡa te Yesu Aluwina mote i wai aninedi te ḡome sa nawa. 8 Taunana aubaina tedi Misiya a vaitauli bi a yovo a nawa ota Tolas malagainemo. 9 Mba dudubalinemo Pol wailove i kita. Tana Mesidoniya olotona i kita matanemo i moito bi i wai baḡana gado, “Aee, kwa damana nato Mesidoniyaḡo bi kwa sagumai!” 10 Pol niga wailovena i kita mulinemo tama* wailove aubaina ke novononoḡa makai bi ke modina Mesidoniya. Banina ke noḡoti te tama

†† 15:33: Kulikulidi wadubodi ḡesaudimo ba lova 34 vaitena. Mba niga mainana i giu, Saelas munaḡa Yelusalemmo i daboka. ☆ 15:38: Giu 13:13 ☆ 16:4: Giu 15:28-29 * 16:10: Niga ḡome giu tama ba Luk ya kaka maḡati munaḡe te ḡome bi noke i saḡa i nawana, tana vaitena. Tana taunana niga bukana i kuli.

Maimaituwa i yogemai te ḡome tana giuna visuvisuna ka lauguguyaye lavedi lisidimo.

Lidiya ena yawasana Bada i vitale

¹¹ Tama Tolas ke gose bi kukakukaḡa ke damanana Samotes. Bi bokinamai ke damanana Nipolis. ¹² Ḡome te kaḡemaḡa ke nawa Filipai, mba Mesidoniya malagaina dididiga bi Loum gabemanina i waibadaye. Bi tama ḡome laḡan visa ke miya. ¹³ Bi waiyawasi laḡannemo tama malagai ke gose bi ke nawa gauba diyanemo ani laupali gabuna maso ke tavuḡe. Kamaina bi ḡome waivini awai ḡemotidina lisidimo ke tava, ke miyatulu bi ke lauguguya. ¹⁴ Mba ḡome waivini ḡemota isana Lidiya tana Maimaituwa taulauduneyena. Tana Taiyatila malagainemo gala laumolemoledi i voivoiyedi. Bi laḡannemo Pol i laulauguguya ba Bada Lidiya nopona i kaikamaḡe bi Pol, Yesu giuna i giugiuwena i vaiye kauwe. ¹⁵ Bi tana bi ena vanuwa lavedi vaitedi ḡome a kabuludi. Mulinemo tana i giuvaimai ena vanuwemo bi i giuna gado, “Egu lava, temi kona noḡoti te tagu Bada tauwaisumaḡena ba ya waibaḡemi te ko nato egu vanuwemo ta miya.” Tana i waibaḡa gulatamai te nuwamai ke vitale te ke nawa ena vanuwemo.

Pol bi Saelas biliwelokomo

¹⁶ Laḡan ḡemota tama ke nawanawa pali gabunemo bi tau-paulayababa guguinina etamo ke banavi. Tana aluwa gebogebona i sunegi bi kauwa bai noke matademo sa tubuḡana i geigei giuwatedi. Mba kauwinemo mane dididiga i voivoiye ena taniwaga aubaidi. ¹⁷ Niga waivinina Pol bi tama i kaiwatamai bi i binabinauna gado, “Niga oloolotodi tedi Maimaituwa saḡasaḡa guletina ena taupaula! Tedi ba yawasana etana sa giugiuwemi!” ¹⁸ Waivinina laḡan wapawapa i tava bi mai i voivoiye, eete Pol i ka tunidaboki. Bi Pol aluwa gebogebona i giuwena gado, “Yesu Keliso isanemo ya giugiu vavasaḡem te waivini kwa potiyovo kamaḡe!” Noi taunana te aluwa gebogebona i potiyovo kamaḡe.

¹⁹ Laḡannemo ena tanitaniwaga a kita te edi mane etana i nuwaḡavuka ba tedi a medi gulata, Pol bi Saelas lisidimo bi a vunudi bi a solu waga nawedi aniwai kunekune gabunemo, waibabada nimedimo a sivudi. ²⁰ Kamaina bi tedi a nawedi taulauetala lisidimo bi a giuwena gado, “Niga Diu oloolotodi eda malagai sa kaka gebogebona. ²¹ Tedi vaivai tabudi a tavaitedi bi sa wailoveloveda, tada mote ḡemoḡemotina te mba vaivaidi ta kaiwatedi. Banina tada ba Loum lavada eda vaivai tabudi.” ²² Lava kumna ḡome ai ḡemotidi bi Pol bi Saelas a mediyedi bi taulauetala lava a egelidi te Pol bi Saelas edi gala a lisi kamaḡedi bi a kwapu yabayababedi. ²³ Bi wai kwapu mulinemo a sivu nawedi biliwelokomo. Waibabada ḡome tauyava edi bada a giuwe te Pol bi Saelas ya kita watedi. ²⁴ Niga giuna luvanemo tauyava Pol bi Saelas biliweloko nopo otinemo i sivu nawedi bi kaḡedi kai tupidimo ai ḡaviti.

²⁵ Dudubala modonemo mainana Pol bi Saelas Maimaituwa lisinemo a laulaupali bi a salesale. Bi edi lava biliwelokomo taumiya a vaivaiye watedi. ²⁶ Kamaina bi i wai maḡemoti te yanigusugusu dididiga i tubuḡa. Bi biliweloko matabuna i waitalitali te mataeta gududi a nuwakamakamaḡa. Bi lava seinimo a panipanidina nuwedimo a nuwakamakamaḡa. ²⁷ Ḡome tauyava i kena tagugu bi i kita te biliweloko mataetidi nuwakamaḡedi. Tana maḡemota ena kepata i

soluvai te maso i wai peki munaḡe. Banina i wai noḡota bena kage biliwelokomo taumiya a velau a nawa. ²⁸ Kamaina bi Pol i binauna gado, “Ei, kumai peki munaḡem! Tama matabumai niga!”

²⁹ Tauyava ḡome ena lava ḡesaudi i binauwedi te kwadam a natome bi magusuna i velau Pol bi Saelas matedimo tuwapekana i wai tupagwalige ³⁰ bi i kapotiyovodi bi i wai talayedina gado, “Egu babada bai ya voiye bi yawasana ya vai?”

³¹ Bi tauyava ena giu ai munena gado, “Bada Yesu kwai sumaḡe bi kwa yawasana, tam bi em vanuwa lavedi matabumi.” ³² Pol bi Saelas Bada giuna tauyava bi ena vanuwa lavedi lisidimo a lauguguyae. ³³ Mba dudubalina kauwina mulinemo tauyava i wai doli nawedi bi bonidi i koḡedi, kaka bi Pol bi Saelas tauyava ena vanuwa lavedi waitedi a kabuludi. ³⁴ Kamaina bi tauyava i giuvaidi ena vanuwemo bi i wai kanidi. ḡome tauyava bi ena vanuwa lavedi waitedi ai nuwavisu gulata banina Maimaituwa ai sumaḡe.

³⁵ Bokinamai olaolalemo taulauetala, tauwaiḡaviya a giukamaḡedi tauyava lisinemo bi a giuwedina gado, “Mba oloolotodi kwa giukamaḡedi bi sa nawa.”

³⁶ Kamaina bi tauyava Pol i giuwena gado, “Taulauetala a giu te tam bi Saelas ya kaikamaḡemi te ko nawa. Taunana aubaina niganana manuwaubemi ko nawa.”

³⁷ Bi Pol tauwaiḡaviya i giuwedina gado, “Geḡa mote mainana, tama Loum lavamai bi tedi mote a etala kauwemai bi lava kumna matedimo a kwapu yabayabemai bi biliwelokomo a sivunawemai. Bi niganana sa giugiu te kandavonemo sa kaikamaḡemai, mote mainana, tedi otidi ko giuwedi te sa nato niga ḡome bi sa kaikamaḡemai.”

³⁸ ḡome tauwaiḡaviya a nawa taulauetala lisidimo bi Pol bai i giugiuwedina a giuvitedi. Laḡannemo a vaiye te Pol bi Saelas tedi Loum lavedi ba a naila. ³⁹ Taulauetala a nawa Pol bi Saelas lisidimo te edi kauwa waigebo aubaina ai ebonedi bi biliwelokomo a kaikamaḡedi bi ai baḡedi te mba malagaina sa gose kamaḡe. ⁴⁰ ḡome Pol bi Saelas a potiyovo bi didimanina a nawa Lidiya ena vanuwemo. Bi ḡome tauwaisumaḡa a banavididi bi a laibagidi, kaka bi malagaina a gose.

17

Pol bi Saelas Tesaloniamo a tava

¹ Tedi Empipolis bi Apoloniya malagaidi nopodiḡa a nawa ota te Tesalonia tauninemo a tava bi ḡome Diu edi bolu vanuwina a kita. ² Kamaina bi Pol ena miyamiya luvanemo i nawa bolu vanuwinemo. Bi tana ḡome i miya bi waiyawasi laḡanidi faiona nopodimo wadubonemo gilugilumina i iyevidi ³ bi giudi banidi i kamaḡati bi i waillovelovedi te Keliso yai nuwatoi bi pekimo ya kenamoito. Pol i giuna gado, “Niga Yesuna ya laulauguguyaena ba tana taunana Keliso.” ⁴ Edi lauguguyamo Diu lavedi ḡesaudi nopodi a kaikamaḡedi te Pol bi Saelas a kaiwatedi. Bi kota mainana Gulik lavedi Maimaituwa taulauduneyena wapewapedi bi kota waivini isanawenawedi waitedi.

⁵ Bi kota Diu lavedi a unula bi ani waikunekune gabunemo tauwaiḡepota ai ḡemotidi bi waimalumu ai tubu. Bi a velau a nawa Deisen ena vanuwemo Pol bi Saelas a tavuḡedi te maso ai doli natomedi lava lisidimo. ⁶ Bi laḡannemo tedi mote a banavididi ba Deisen

bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a solu yovoḡedi te a natomedi tauni babadidi matedimo bi a binabinauna gado, “Pol bi Saelas taudidi dobu isuna bi isuna sa nawaye bi gebogebo sa voivoiye bi niganana lisidemo a tava. ⁷ Gome Deisen i giuvaidi te i nawedi ena vanuwemo bi sa giugiu te ḡalibona ḡesauna ba isana Yesu Tedi ba Sisa ena waigake sawai doukoto.”

⁸ Laḡannemo lava kumna bi tauwaiḡaviya niga giudi a vaivaiyedi ba a medi bi a laimalumalu te waigasiḡasi i tubuḡa. ⁹ Taunana aubaina taun babadidi Deisen bi tauwaisumaḡa ḡesaudi a lauegelidi te sai mai'a lisidimo kaka sa kaikamaḡedi.

Pol bi Saelas Beliyamo

¹⁰ Laḡannemo dobu i wai dudubala ba tauwaisumaḡa Pol bi Saelas a giukamaḡedi Beliya malagainemo. Tedi ḡome a tava bi a nawa Diu edi bolu vanuwino. ¹¹ Bi Beliya taunina lavedi nuwedi kaikaikamaḡedi mote mai Tesalonia lavedi. Banina tedi laḡan matabuna Maimaituwa giuna nuwedi tabutabunemo a vaiye bi nuwedimo a sivusivudi. Bi a kita te Pol gilugilumina wadubonemo bai i giugiuwena ba giukauwa. ¹² Gome Diu lavedi wapewapedi ai sumaḡa. Bi kota Gulik oloolotodi bi waiwaivinidi isa nawenawedi ai sumaḡa.

¹³ Bi laḡannemo Diu lavedi Tesaloniamo a vaiye te Pol Beliyamo Maimaituwa giuna i laulauguguyae ba tedi kota ḡome a nawa. Bi lava kumna nuwedi a liuwidi te a medi gulata Pol bi Saelas lisidimo. ¹⁴ Taunana aubaina tauwaisumaḡa waigapa Pol a giukamaḡe makaiye i nawa gelemo. Saelas bi Timoti ba tedi Beliya tauninemo a miya. ¹⁵ Bi olooloto mabai Pol a wai doli nawena gelemo waitedi a nawa Atens tauninemo. ḡome Pol ena giu a munaḡe Beliya tauninemo te Saelas bi Timoti sa giuwedi te mulinaḡa sa nawa makai.

Pol Atens noponemo

¹⁶ Atens tauninemo Pol ena lava Saelas bi Timoti i labelabedi bi i kita te mba malagaina ba koikoitau i wanavu, taunana aubaina i wainuwaboya kauwa. ¹⁷ Kamaina bi i nawa bolu vanuwino Diu bi Eteni lavedi waitedi ai ogatala. Bi laḡan onena Eteni Maimaituwa taulaudunena bi mabai ani waigemota gabunemo a tavatavana waitedi. ¹⁸ Bi ḡome Epikuliya bi Stoiki dobudi oloolotodi nuwauyeuyedi Pol waitena ai kagiu bi a giuwena gado, “Mba lavana giugiu bu'ubu'uwina bai ya giugiuwe.”

Bi ḡesaudi ai talana gado, “Anivaiyena maibena walidobu maimaituwedi ya giugiuwedi.” Tedi mai a giuna banina Pol ba Yesu ena kenamoito i giugiuwata.

¹⁹ Taunana aubaina Pol ai doli nawe oya Aliopagas dabanemo bi a giuwena gado, “Tama ka ḡoeḡoe te em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena ka sibe. ²⁰ Banina tam em giu ka vaivaiyedina ba tabu otidi. Tama ka ḡoeḡoe mba em wailovelove valivaliuna kwa giugiuwena banina ka sibe.” ²¹ Gome Atens lavedi bi tautavatava edi miyamiyamo laḡan matabuna mai sa miyaboni bi giu valivaliudi sa giuwatedi bi sa vaivaiyedi.

²² Aleopagasma ḡome bolumo babadidi matedimo i miya moito bi i giuwedina gado, “Atens lavemi, tagu e kitemi te maimaituwa tabudi bi tabudi ko laulauduneyedi. ²³ Emi tauniḡa e nawanawa ba emi

ani laudune koikoitaudi e kitedi. Bi olta ġemota modonemo giu niga mainana a gilugilumina e kita: MAIMAITUWA MOTE AIYAI I SIBE AUBAINA. Niga Maimaituwina ko laulauduneyena ba mote ko sibe, taunana niganana yà kamaġati lisimimo. ²⁴ *Maimaituwa dobu matabuna noponemo mwali matabudi tauvoiyedi tana taunana galewa bi dobu yaibadedi. Bi tana mote lava nimedimo laudune vanuwidi, a ġaleġaledinemo ima miyamiya. ²⁵ Bi lava mote ġemoġemotina simai kani bi sima labe tana mote bai ġesauna lisidemo ima ġoġoġe banina tana taunana lava matabudi yawasi, yawasana bi mwali matabudi ya vitevitedi. ²⁶ Pakanemo tana lava ġemota i voiye bi lisinaġa dobu matabuna noponemo lava a wapa. Bi ena ġowanemo edi ani miya bi edi laġan i sivudi. ²⁷ Maimaituwa mai i voiye te lava sai tavutavu gulata kaka tana sa banavi. Bi tana ba diyademo, mote manekina i lofa ġemoġemotaġa lisidemo. ²⁸ Tana dabanemo tada ta yawayawasana, ta nawanawa bi ta miyamiya. Maibena ġesaumi emi sale a gilumidina gado, ‘Tada natunatuna.’

²⁹ “Banina tada Maimaituwa natunatuna, taunana aubaina maso mote ta noġoti te tana koikoitau, mai lava edi sibemo bi anapumo goldimo, siluvamo bi ġakimemo a voivoiyedina mainana. ³⁰ Banina wala lava Maimaituwa mote a sibe tedi bu'uwa ena miyamo a miyamiyana i kita kamaġedi. Bi niganana dobu lava matabudi ya giugiuvavasagaġedi te sa laukvasa. ³¹ Banina tana laġan i sako te lava didimaninemo ya etaledi. Maimaituwa oloto ġemota i vine te mba laġannemo etala yai badaye. Niga olotona taunana Maimaituwa pekimo i ka kenamoito munaġe te lava matabuda ta kita bi ta sibe.”

³² Laġannemo pekimo kena moito giuna a vaivaiye ba Pol ai gwaigwaiye bi ġesaudi a giuna gado, “Niga giuna ġemotina laġan ġesaunemo kwa nato munaġa bi kwa giuwemai te ka vaiye.” ³³ Kamaina bi Pol bolu lavedi i gose kamaġedi bi i nawa. ³⁴ Lava visa lauguguya a vaivaiyena ba Pol a kaiwata bi Yesu ai sumaġe. Mba lavedi ba Aleopagas olotona Diyonsi, waivini isana Damalesi bi lava ġesaudi vaitedi.

18

Pol Kolinti noponemo Yesu i lauguguyae

¹ Niga kauwidi mulidimo Pol Atens i gose kamaġe bi i nawa Kolinti. ² Mba ġome Diu olotona isana Akwila i banavi, tana Pontus plovinsnemo i tubuġa. Bi mwanena Pilisila vaitena maġo ota Italiġa a tava. Banina ġalibona Kolodiyas Diu lavedi matabudi i giuvavasagaġedi te Loum malagaina dididiga* sa gose. Bi Pol i nawa kitedi aubaina. ³ Pol, Pilisila bi Akwila ba edi noya ġemota palai tausiyaudi taunana aubaina vaitena a miya bi a noyanoya ġemota. ⁴ Bi waiyawasi laġandi onedi Pol, Diu bi Eteni lavedi edi pali vanuwina noponemo i wai wailovelovedi te maso nuwedi i vitaledi.

⁵ Laġannemo Saelas bi Timoti Mesidoniyaġa a tavatava ba tana palai voyedi i kaisako bi laġan matabuna Maimaituwa giuna i giugiuwata. Bi Diu lavedi lisidimo i kamaġati kauwe te Yesu kamaina

* 17:24: 1 Gali 8:27; Giu 7:48 * 18:2: Loum ba malagai dididiga bi ena waiguyau ba dididiga otina, Dobu Itali noponemo. Ġalibona Kolodiyas ena waibadana laġannemo AD 49 noponemo waigasiġasi dididiga i tubuġa bi Diu lavedi matabudi a kwavivaidi bi Loum a potiyovo kamaġe. Mba laġannemo Akwila mwanena Pilisila vaitena a nato Kolinti.

Tauwaiyawasana. ⁶ Bi Diu lavedi Pol ena giu a unule bi giu vitavitale, taunana aubaina ena gala gobusidi i lai kuluku bi i giuna gado, “Bamoda yawasana mote koma banavi ba temi emi wavu bi wavumi taumiḡa ko avali munage bi mote tagu. Niganana bi noke i saḡa i nawana ba tagu ya nawana Eteni lisidimo.”

⁷ Kamaina bi Pol pali vanuwina i potiyovo kamaḡe bi i nawa Taitos Diyastas ena vanuwemo, pali vanuwina diyanemo. Bi Taitos ba Maimaituwa taulauduneyena. ⁸ Bi Klispas tana bolu vanuwina tauwaibadayena, tana ena vanuwa lavedi vaitedi Bada Yesu ai sumage. Bi laḡannemo Kolinti lavedi wapewapedi giuna visuvisuna a vaivaiye ba kota Yesu ai sumage bi Pol i kabuludi.

⁹ Dudubala ḡemota Pol wailove i kita, Bada i laumaḡata lisinemo bi i giuwena gado, “Mote kuma naila, tam kamaina te Bada giuna kwa giuwata bi mote kuma miya moimoisili. ¹⁰ Banina tagu tam vaitem bi mote aiyai kaka ima laukivigeboḡeyem. Bi mba malagainemo ba egu lava wapewapedi sa miyamiya.” ¹¹ Kamaina bi kwalabu ḡemota bi nawalai 6 nopodimo Pol ḡome i miya bi Maimaituwa giuna lava i wailovelovedi.

¹² Laḡannemo Galiyo, Akaiya plovinsina i waibadaye ba Diu lavedi ai ḡemotidi bi Pol a pani bi a natome bolu gabunemo lauetala aubaina. ¹³ Tedi Pol ai wavu bi a giuna gado, “Niga olotona taunana lava nuwedi ya liuwidi bi Maimaituwa sa laulauduneye bi Loum ena waiḡake sa waidoukoto.”[†]

¹⁴ ḡome Pol maso giu i waitubuna ba Galiyo Diu lavedi i giuwedina gado, “Bamoda niga lavana bai i voyewapa ee bai gebona dididigina i voye bi ko waiwavuna mba ba kamaina tagu yai beyavaiyemi. ¹⁵ Bi niga waitaledi bi giudi ya giugiuwedina ba temi emi giugiu, isa bi emi waiḡake. Taunana aubaina temi taumiḡa ko viliyaḡosidi. Tagu mote yamai talapilyedi.” ¹⁶ Taunana aubaina tana i kwavivaidi bi etala gabuna a potiyovo kamaḡe. ¹⁷ ḡome Diu lavedi matabudi bolu vanuwina tauwaibadayena isana Sostenes a kaididi bi taulauetala matedimo a kwapu yabayababe. Bi Galiyo mote bai i giuwe.

Pilisila, Akwila bi Apolos

¹⁸ Pol Kolintimo i miya gulata kaka bi valevaletina i waiebonedi bi kukakukaḡa i nawa Saliya, Akwila bi Pilisila vaitedi. Bi muliḡa kaka ya geluna ba Kenkeliya malagainemo dabana a suvi. Banina tana Maimaituwa lisinemo i giugiuwapana[‡] ena palatemo i tava. ¹⁹ Tedi Epeses tauninemo a tava bi ḡome Pilisila bi Akwila i gosedi bi tana i nawa bolu vanuwinemo bi Diu lavedi vaitedi awai talapili. ²⁰ Bi Diu lavedi tana ai baḡa te maso vaitena a taumiyamiya kaka maso i nawa bi geḡa te tana i daboka. ²¹ Bi i modimodina ba i giuwedina gado, “Bamoda Maimaituwa ena ḡowana ba ya tava munaḡa lisimimo.” Kamaina bi Epeses i gose bi kukakukaḡa i nawa Seseliya. ²² Laḡannemo Seseliyamo i tava, ba tana i nawa Yelusalemmo bi Maimaituwa ena

[†] **18:13:** Diu lavedi a giugiuna gado, “Pol Eteni edi waisumaḡa giugiukauwina Loum i wai aninena ima wailoveloveye. Bi tana wailovelove valivaliuna Loum edi waiḡake mote i waianine taunana ya wailoveloveye.” Taunana aubaina a ḡoeḡoe maso Loum edi bada laubanina maso Pol i kovigi (Giugiukamagedi 16:20-21 bi 17:7 ko iyevi). [‡] **18:18:** Diu edi vaivaimo lava bamoda Maimaituwa lisinemo i giuwapana ba dabana ya gose te ya laulagalaga. Bi laḡannemo saugawapa laḡanina i kovina, kaka dabana sa suvi kamaḡe.

dam lavedi i waiebonedi kaka bi i nawa Entiyok tauninemo. ²³ Pol Entiyokmo i taumiya kaka bi dobuna i gose bi i babala malagai te malagai Galeisiya bi Piligiya plovinsidi nopodiḡa bi tauwaikaiwatana matabudi i lailaibagidi.

Apolos Maimaituwa giuna i lauguguyae Epeses lavedi lisidimo

²⁴ Mba laḡandimo Diu olotona isana Apolos, tana dobu Aleksandiliya dobonemo i tubuḡa. Tana ba giugiu komakomanina bi gilugilumina wadubonemo i sibe kauwedi. Bi i nato Epeses tauninemo. ²⁵ Bi Bada Yesu ena Yawasana Etana ai love kauwe. Tana Diyon ena kabulu giugiuna taunana i sibe kauwe. Bi nuwayuyaya vaitena, Yesu i giuwata bi giukauwa i wailovelove lava lisidimo bi Yesu yaḡolo mote i sibe kauwe. ²⁶ Apolos malaudabatolana i nawa bolu vanuwinemo bi lauguguya i waitubu. Bi laḡannemo Pilisila bi Akwila ena giu a vaivaiye ba a giuvai te edi vanuwemo bi Maimaituwa giuna lisinemo a laididimani kauwe.

²⁷ Kamaina bi Apolos Akaiya plovinsina nawana i wainuwa noḡonoḡotae ba valevaletina Epesesmo pepa a gilumi nawena tauwaisumaḡa lisidimo Akaiya plovinsnemo te laḡannemo Apolos ya tavana ba tedi nimedimo. Apolos laḡannemo ḡome i tavatava ba Maimaituwa ena sagumo tauwaisumaḡa i sagu gulatedi edi sumaḡa i ḡailisi. ²⁸ Tana ena giu i ḡailisi gulata te Diu lavedi edi giu i lauyovoḡedi lava kumdi matedimo. Banina tana gilugilumina wadubonemo i kamaḡati kauwe te Yesu tana kamaina Tauwaiyawasana.

19

Pol Epesesmo

¹ Laḡannemo Apolos Kolintimo ba Pol eta oyaḡa ani waivaḡavuka maḡa i nawa te Epeses tauninemo i tava, mba ḡome tauwaikaiwatana ḡesaudi i banavidi. ² Bi i waitalayedina gado, “Laḡannemo konai sumaḡana ba Aluwa Waiyawa kona vai e geḡa?”

Bi tedi a giuna gado, “Geḡa, tama mote bamo Aluwa Waiyawa giuna ka vaiye.”

³ Kamaina bi Pol i waitalayedina gado, “Temi bai kabuluna kona vai?” Bi tedi ena giu ai munena gado, “Diyon ena kabulu.”

⁴ ✧ Pol tedi i giuwedina gado, “Diyon ena kabulu ba laukuvasa aubaina lava i kaka buludi. Tana lava i giuwedi te lava mulinaḡa ya natonatona sai sumaḡe, mba taunana Yesu.” ⁵ Laḡannemo niga giuna a vaivaiye ba Pol Yesu isanemo i kabuludi. ⁶ Kamaina bi Pol nimana lava dabedimo i sivudi bi Aluwa Waiyawa i yovo dabedimo bi kalina ḡesaudimo a gagali bi Bada giuna a lauguguyae. ⁷ Gome ooloto wapedi ba 12.

⁸ Bi nawalai faiona nopodimo Pol i nawa bolu vanuwinemo bi lava lisidimo ma laudabatolana Maimaituwa ena waibada i ka kamaḡati bi i giugiu vavasḡedi te sa nuwavitala. ⁹ Bi tauwaikaiwatana ḡesaudi a laukasḡaiḡai bi mote ai sumaḡa bi lava kumna matedimo Yawasana Etana a giugiu waigeboḡe. Taunana aubaina Pol tedi i gosedi bi tauwaikaiwatana ḡesaudi bi laḡan matabuna Tailanos ena giluma vanuwinemo a waitalapili. ¹⁰ Niga noyana i velauna ba kwalabu labu a kovi. Taunana aubaina Diu lavedi matabudi bi Gulik mabai Eisiya plovinsnemo miyemiyedi matabudi Bada giuna a vaiye.

Lava ginauli bukedidi ai kalaḡosedidi

¹¹ Bi Epeses noponemo Maimaituwa ena ḡailisi Pol i vite te tana mataila nananakidi i voiyedi. ¹² Ḡome lava Pol ena agesi bi ena gala a legaudi bi lava sidesidedi dabledimo a sivudi te a yawasana bi aluwa gebogebodi a potiyovo kamaḡedi.

¹³ Bi Diu lavedi ḡesaudi ba ginauli tauvoiyedi bi a babala nawa malagai te malagai bi aluwa gebogebodi a kwavikwavivaidi. Tedi niga ḡome a wai laulubu te maso lava aluwa gebogebona i sunesunegina maso Yesu isanemo a kwavivai. Tedi a giuna gado, “Yà giugiu vavasaḡem te Yesu, Pol i laulauguguyaena isanemo mba lavana kwa potiyovo kamaḡe.” ¹⁴ Niga kauwina ba Diu edi pilisi saḡasaḡa guletina isana Sikiva natunatuna oloolotodi wapedi 7 niga kauwina a voivoiye. ¹⁵ Bi aluwa gebogebona i giuwedina gado, “Tagu Yesu e sibe bi kota Pol e sibe bi temi mabai?” ¹⁶ Ḡome aluwa gebogebona oloto i sunegi i potivai i kativunu yabayababedi, i laikofekofedi bi ma kwasikwasinidi te a velau ena vanuwa a gose kamaḡe.

¹⁷ Diu bi Gulik* lavedi matabudi Epesesmo miyemiyedi niga kauwina a vaivaiye ba a naila gulata. Bi Bada Yesu isana a vivile kauwe.

¹⁸ Bi lava wapewapedi mabai a wai sumaḡana tedi a nato bi edi kauwa gebogebodi a voivoiyedina lava kumna matedimo a kuvesidi. ¹⁹ Bi kota lava wapewapedi mabai ginauli a voivoiyedina matabudi edi ginauli bukedidi ai ḡemotidi bi lava kumna matedimo ai kalaḡosedidi.† Bi buka ai ḡemotidi bi a iyevidina maso ba silva mane didigina 50 tausan luvana.‡ ²⁰ Kauwidi mainana a tubutubuḡa ba Bada giuna i ḡailisi bi i dabalala.

²¹ Niga kauwidi a tubutubuḡana mulidimo ba Pol Yelusalem nawana i wai nuwa noḡonoḡotae, te maso Mesidoniya plovins bi Akaiya plovins nopodiḡa i nawa. Bi i giuna gado, “Dolinemo tagu yà gei nawa Yelusalem muliḡa kaka yà nawa Loum.” ²² Kamaina bi tausaguna labu, Timoti bi Elastas i gei giukamaḡedi Mesidoniyamo. Bi tana Eisiya plovinsnemo i taumiya.

Epesesmo waigasiḡasi a kelisali

²³ Mba laḡannemo lava ḡesaudi Yawasana Etana aubaina a medi gulata bi waikagiu dididiga ai tubu. ²⁴ Bi oloto isana Damatilis tana ena noya ba siluvemo pulapula i voivoiyedi. Bi kota siluvemo koikoitau waivinina Atemas ena vanuwa aluwidi i voivoiyedi. Niga kauwinemo Damatilis mane dididiga i voivoiye. Bi ena taupaula noya i vite nawedi bi pulapula tabudi bi tabudi a voivoiyedi. ²⁵ Kamaina bi tana ena taupaula bi ena waibabada matabudi i yogedi a tava ai ḡemotidi bi i giuwedina gado, “Egu lava, kona sibe te niga noyanemo mane dididiga ta vaivai. ²⁶ Temi kona kita bi kona vaiye te niga lavana Pol lava wapewapedi niga Epesesmo nuwedi i liuwidi bi tada a goseda bi tana sa kaikaiwata. Niga kauwina mote niga ḡome taunaḡa bi Eisiya plovinsina matabuna. Tana ya giugiu te maimaituwa lava nimedimo a voivoiyedina ba mote maimaituwa giugiukauwidi. ²⁷ Niga giunemo niganana eda mane ani vaina etana i waidougudu. Bi ḡesauna ba niga mainana: Lava kaka Atemas ani lauduneyena vanuwina sa noḡoti

* 19:17: Gulik lavedi taudidi Eteni. † 19:19: Waigake 18:10-14 noponemo Maimaituwa ena lava i giuwedi te mote ginauli sima voiyedi. ‡ 19:19: Gulik kalinedimo ba drachma. Mba taubagibagi laḡan ḡemota ya bagibagina mai'ina.

waiubauba. Atemas tana Eisiya nopodiḡa bi dobu matabuna isana i dididiga bi lava matabudi sa laulauduneye bi niganana Pol ya kaka ḡaubo.”

²⁸ Laḡannemo lava kumdi niga giudi a vaivaiye ba a medi gulata bi a binauna gado, “Weo! Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!” ²⁹ Ḡome taun dididiga matabuna lavedi ai kaḡasiḡasi yabayababa bi Pol ena lava labu Mesidoniya lavedi tana vaitena a natonatona Epesesmo, ḡome lava kumdi Gaiyas bi Alistakas a kaididi bi etaḡa a solu nawedi ani waibolu gabunemo. ³⁰ Bi Pol i ḡoeḡoe te maso i nawa lava kumdi nopodimo bi tauwaikaiwatana mote ai anine. ³¹ Bi kota mba plovinsina babadidi nananakidi Pol ena lava, tana ena giu a giukamaḡe te mote ima nawa ani waibolu gabunemo.

³² Ḡome lava kumdi ai nuwanaina. Taunana aubaina lava ḡesaudi kauwa tabudi a binabinauweri bi kota lava ḡesaudi wali kauwa a binabinauweri. Bi lavedi ḡesaudi mote a sibe te bai aubaina ḡome a tava. ³³ Bi Diu lavedi Aleksanda a biulikwa nawe lava kumdi matedimo bi nimana i kailaḡeti te maso Diu aubaidi i giu. ³⁴ Bi laḡannemo gado sa kita ḡone te tana Diu olotona ba awa labu nopodimo matabudi a binauna gado, “Epeses maimaituwana Atemas saḡasaḡa guletina!”

³⁵ Tauni dididiga badana ḡemota lavedi i giu waitautaudina gado, “Ei, Epeses lavemi, dobu matabuna a sibe te Atemas aluwina ḡakimina sawamo i kulukuluva yovona ani lauduneyena vanuwina ba Epeses lavada ta labelabe. ³⁶ Niga giudi ba giukauwa, mote aiyai ima giu waikaikaiyovuda. Taunana aubaina ko miya moimoisili, mote bai ḡesau koma voiye. ³⁷ Temi niga oloolotodi labu kona saḡe yababedi. Tedi mote eda ani laudune vanuwine a danene ee maimaituwa waivinina Atemas a giu waigeboḡe. ³⁸ Bamoda Damatilis ena tau-paula waitedi edi waiwavu aiyai lisinemo ba taulaididimana babadidi sa miyamiya bi kota etala laḡandi ai dubudi te sa kenakena te ḡome kaka maiia sa sako. ³⁹ Bi bamoda temi kauwa ḡesaudi koma ḡoeḡoedi, mba ba kamaina te bolu dididiginemo lava waitedi bi ko kadidimanidi. ⁴⁰ Bai te niganana i tubuḡana ba ani naila. Bi tada kaka niga pilipilina aubaina sai wavuda. Bi tada mote bamo eda giu ima kenakena te ta giu.” ⁴¹ Niga giudi mulidimo tana lava i giukamaḡedi te a nawa.

20

Pol i nawa Mesidoniya bi Gulik

¹ Bi pilipili a kovi mulidimo, Pol tauwaikaiwatana i giuweri te a tava lisinemo. Bi i laibagidi, i waiebonedi bi i modina i nawa Mesidoniya plovinsnemo. ² Ḡome i tava bi mba dobuna matabuna i nawa yaḡosi bi tauwaikaiwatana i lailaibagi nawedina eete Gulik plovinsnemo i tava. ³ Bi ḡome i miyana nawalai faiona a kovi, i ḡoeḡoe te maso wagaḡa i nawa Sailiya. Bi i vaiye te Diu lavedi mba nawanemo sa ḡoeḡoe te maso sai peki, taunana aubaina nuwana i vitale te i munaḡa Mesidoniya noponaḡa i nawa. ⁴ Bi olooloto ḡesaudi vaitena a nawana, isedi ba Sopata Pailas natuna, ena dobu ba Beliya, Alistakas bi Sekundas tedi Tesalonia lavedi, Gaiyas ba Debi dobuna lavana, Timoti bi Eisiya

§ 19:29: Malagai dididigina edi aniwai bolu gabuna. Bi vanuwa dididiga otina wai dabatola ḡeḡana bi lava kumdi ḡome a nawa a miya bi beyakulu bi kauwa ḡesaudi a kitekitedi.

ooloolotodi labu Titikas bi Tolofimas. ⁵ ✨Niga ooloolotodi wagaġa a ġei doli a nawa Tolasimo a labelabemai. ⁶ Bi buledi tabatabana mote muu'a vaitena soina i kovi, tama kukakukamo ke gelu i Filipai taunina ke ġose. Laġan 5 mulidimo ke tava ema lava lisidimo Tolas tauninemo, ġome vaitedi ke miya te laġan 7 a kovi.

Tolas malagainemo Pol Yutikas i waiyawasani munaġe

⁷ Wiki pakanemo ke tava kei ġemotimai kani ġemota aubaina bi Pol lava lisidimo i laulauguguya. Tana i noġonoġoti te bokinamai ya modina. Taunana aubaina tana i gagagalina eete dudubala modona. ⁸ Bi tama noke vanuwa benana waifaioninemo ke miyamiya, ġome piupiu wapawapa a yanayana. ⁹ Bi bilibili koikoivyavusinemo ba ewali isana Yutikas i miya bi i waibeyavaiye. Bi laġannemo Pol i giugiu wailofalofa ba Yutikas i yadoyadona eete i wainuwayavuġa, kamaina bi i kuluva te bilibili taulinaġa i yovo doġamo i talaġa. Bi a kaikailaġeti ba tana pekipekina. ¹⁰ Bi Pol i potiyovo bi Yutikas i ġomotawi.* Kamaina bi lava i giuwedina gado, "Mote komai nuwaboya, tana yawayawasanina." ¹¹ Ġome Pol i valaġeta munaġa vanuwemo bi buledi i kivi bi a kani bi i gagagalina eete dobu i yana te mba dobuna i ġose. ¹² Bi tauwaisumaġa ai nuwawisu gulata te ewali i yawasana munaġa, kamaina bi ai doli a nawa vanuwemo.

Pol ena waiyebona Epeses edi babada lisidimo

¹³ Ġome ke nawa wagamo ke gelu bi Pol i giuwemai te kaġenaġa yai vaġavuka Asosi tauninemo kaka ya gelu. ¹⁴ Bi Asosi tauninemo i banavimai kaka wagamo kei gelu bi matabumai ke nawa Mitilijen tauninemo. ¹⁵ Laġan i sako tama ke nawa dobu ġesaunemo ke tava Kiyos bwanabwanana diyanemo. Bi laġani wailabuna tama Samos bwanabwanana ke vaitauli bi laġan waifaioninemo tama Militas tauninemo ke tava. ¹⁶ Pol mote i ġoe te Epeses tauninemo ka solasaġa bi ġome ka miya laġan wapawapa Eisiya plovinsnemo taunana aubaina i ogatala te ke nawa ota. Bi Pol i ġoe kauwe te ya nawa makai Yelusalemmo, te Pentikost soinemo maso i tava.

Pol tauwaisumaġa edi babada i waiebonedi Epesesmo bi i modina

¹⁷ Laġannemo Militas tauninemo ke tavatava ba Pol giu i giuka-maġe nawe Epesesmo te Maimaituwa ena dam babadidi maso a nato lisinemo. ¹⁸ Bi laġannemo a tavatava ba i giuwedina gado, "Dolinemo e tavana Eisiya plovinsnemo ba kona sibe bainewa laġan matabuna vaitemi e miyana. ¹⁹ Bi kona sibe te Diu lavedi a ġoġoena maso a vunugu bi e sako yovoġe munaġegu bi pilipili nopodiġa ma matasulugu Bada ena noya e voivoiye. ²⁰ Bi temi kona sibe te laġannemo e laulauguguyana mote bamo giu ġesauna e nuwevi. Bi sagumi aubaina giu matabudi lisimimo e giu kovidi, lava boludi nopodiġa bi vanuwa te vanuwa e nawa bi e wailovelovemi. ²¹ Bi Diu bi Gulik lavedi e giuvavasagēdi te edi gebogebomo sa nuwavitala bi sa nato Maimaituwa lisinemo, Bi eda Bada Yesu Tauwaiyawasana sai sumaġe.

²² "Bi niga giuna ko vaiye, Aluwa Waiyawa i laġetigu te yà nawanawa Yelusalemmo. Bi mote yà sibe te ġome male bai lisigumo yà tubuġa.

✨ 20:5: Giu 16:10 * 20:10: Niga kauwina ġemoġemotina Elaija bi Elaisa a voiyena kaiyababa natuna lisinemo (Galigalibona edi buka dolidolina 17:21, Galibona edi buka wailabuna 4:34-35).

²³ Bi e sibe bamo taunidiḡa yà nawanawana ba Aluwa Waiyawa yà taitainuwataugu, te Yelusalemmo kaka sa laukivi gebogeboyegu bi biliwelokomo sa sakogu. ²⁴ Bi bamoda sai pekiguna ba kamaina, mba mote bai. Bi kauwa laubanina yà noḡonoḡotina ba egu noya, Bada Yesu i viteviteguna taunana yài kovi. Mba noyana ba Maimaituwa ena sagu bi giuna visuviusuna lava lisidimo yà lauguguyae.

²⁵ “Bi niganana e sibe te lava matabumi lisimimo Maimaituwa ena waibada e lauguguyae bi mote kaka koma kita munaḡegu. ²⁶ Taunana aubaina niganana yà giugiuota, te lava matabuna kwasinina nimagumo e yasaḡi. ²⁷ Niganana yà giugiu vavasaḡemi te niga giudi mote komai aninedi emi yawasanamo mba temi emi wavu. ²⁸ Taunana aubaina ko labe munaḡemi bi kota tauwaisumaḡa ḡesaudi matabudi. Bamo taudidi Aluwa Waiyawa nimemimo i waidubudi te ko labedi, maibena tauwailabalaba sipu ya labedi bi ya kitakita watedina mainana. Niga lavedi matabudi Maimaituwa natuna kwasininemo i kune munaḡedi. ²⁹ Bi e sibe te laḡannemo yà ḡosemina ba tauwailovelove kaikaiyovudi sa tava lisimimo bi lava waisumeḡidi sa kagegebodi, maibena daḡasi gwegwena ya saḡa sipu nopodimo bi ya kaka gebogebodina mainana. ³⁰ Bi kota temi nopomimo ba lava ḡesaudi sa moito bi Maimaituwa giuna sa kulavitale bi tauwaikaiwatana sa ai wainawenawemi te ko kaiwatedi. ³¹ Taunana aubaina koi kita kauwa bi ko noḡoti te tagu kwalabu faiona nopodimo dubala bi suwala, ma matasulugu wailovelovemi mote e kaisako.

³² “Niganana yà laukaikamaḡemi Maimaituwa nimanemo, ena sagumo giunemo ya kavisuvisumi bi sakosako liyedi vaitedi yawasana ko vai. ³³ Tagu mote aiyai lisinemo gold, ee silva, ee gala ei kitakoned. ³⁴ Temi kona sibe te tagu nimagumo e noya bi mane e vai te egu lava vaitedi ema ḡowana voyiedi aubaidi. ³⁵ Bi bai matabuna e voivoiyedina ba ei lovemi, te temi maso mainana kona noya gulata te lava wainuwatoitoidi kona sagudi. Bada Yesu ena giu ko noḡoti, i giuna gado, ‘Vitemo ba wainuwavisu i dididiga guletina, kaka ta vaivaina.”

³⁶ Laḡannemo Pol giu waikovi ba matabudi tuwapekedi ai tupagwaligedi bi a laupali. ³⁷ Tedi matabudi Pol nuwedi i poyae bi a yovuvai ai suluve bi ai yebone. ³⁸ Bai i voyiedi bi a ḡabana ba ena giu a noḡoti te mote matana sima kita munaḡe. Kamaina bi ai doli nawe auwai gelunemo.

21

Pol ena nawa Yelusalem tauninemo

¹ Laḡannemo kei yeboyebona mulinemo, wagamo ke gelu bi ke nawa Kos bwanabwananemo ke tava. Bokinamai ke nawa Lodes bwanabwananemo bi ḡome te ke modina te ke nawa Patala malagainemo ke tava. ² Ḗome waga ke banavi i damadamana Fonisia, kamaina bi ke gelu te ke nawa. ³ Te Saiplas bwanabwanana ḡeniyamaimo ke kitakita bi ke vawaitauli te ke nawa Sailiya. Ḗome te ke nawa Taiya tauninemo ke vamoito bi wagamo ḡonaḡona kei yovodi. ⁴ Ḗome tauwaikaiwatana ke banavidi bi laḡan 7 vaitedi ke miya. Tedi Aluwa ena mayavaimo Pol a giuvavasaḡe te mote ima nawa Yelusalemmo. ⁵ Bi ema nawa saugina i tavatava ba ke modina ke nawa. Bi tauwaikaiwatana matabudi mwanemwanedi bi natunatud. Vaitedi, matabumai malagai ke ḡose bi

ke nawa gelemo. Bi matabumai tuwapekamai kei tupagwaligedi bi ke laupali. ⁶ Bi kei ebonedi i kovi bi wagamo ke gelu bi ke nawa bi tedi a munaga malagaimo.

⁷ Bi Taiya tauninemo ke modina kamaina eete Tolemais dobonemo ke tava, gome tauwaisumağa ke yebonedi bi tedi vaitedi ke miyana lağan gemota. ⁸ *Bokina mainana olaolalemo ke modina munağa te Seseliyamo ke tava. Bi gome ba Filip giu visuvisuna taulauguguyena ena vanuwemo ke miya, Filip ba wala tauwaisagu 7 a vinevinedina nopodimo ba tana gemota. ⁹ Tana natunatuna guguginidi 4 lava a sibedi te tedi ba Bada giuna visuvisuna giuwatana puyona a vai.

¹⁰ *Gome ke miya lağan visa a kovi mulidimo taugiuwatana isana Agabas Diudiyaga i yovo. ¹¹ Lisimaimo i nato bi Pol ena dagilolo i vai bi taunağa nimana bi kağena i panipanidi bi i giuna gado, “Aluwa Waiyawa i kamağati te Diu lavedi Yelusalemmo kaka niga dagilolo taniwagina, niga mainana kota sa pani bi Eteni lavedi nimedimo sa sako.”

¹² Sauginemo lava matabumai niga giuna ke vaivaiye ba tama bi lava gesaudi Pol kei bağa vavasage te mote maso i nawa Yelusalemmo. ¹³ Bi Pol edi giu i waimunena gado, “Temu bai aubaina ko gabağaba bi koi wainuwaboyaegu? Tagu e vononoğa te Yelusalemmo sa panigu ee sai pekigu Bada Yesu isana aubaina.”

¹⁴ Bi lağannemo mote luvamai te maso kei gake ba kamaina te ke miya moimoisili bi ke giuna gado, “Kamaina te Bada ena gowana luvanemo mainana ya tubuğa.”

¹⁵ Niga kauwidi mulidimo ema gonağona ke vononoğa ba ke sağa ke nawa Yelusalemmo. ¹⁶ Tauwaikaiwatana gesaudi Seseliyamo vaitedi ke nawa gemota, eete Manason ena vanuwemo a kavalagetimai te gome ke miya. Manason ba Saiplas olotona tana tauwaikaiwatana dolidolina.

Pol Diyemes i vakita

¹⁷ Lağannemo tama Yelusalemmo ke tavatava ba tauwaisumağa ma nuwavisudi ai doli nawemai edi vanuwemo. ¹⁸ Bokinamai Pol bi tama ke nawa Diyemes kitana aubaina. Bi tauwaisumağa edi babada matabudi gome a miyamiya. ¹⁹ Pol i waiebonedi bi bai matabuna ena noyamo Maimaituwa i voivoiyena Eteni lavedi lisidimo taunana i tainuwataudi.

²⁰ Niga giudi a vaivaiyedi ba Maimaituwa a kasağesağe. Bi Pol a giuwena gado, “Valetimai, niganana kwa kita Diu lavedi iyevena wapana tausan ai sumağa. Bi tedi matabudi nuwedi tabutabunemo Mousis ena waigake sa kaikaiwatedi. ²¹ Bi a vaiye te tam Diu lavedi Eteni nopodimo sa miyamiyana kunai lovelovedi te Mousis ena waigake mote sima kaiwatedi te natunatudi lisidimo mote kwapidibwali sima voiye ee Diu edi vaivai mote sima kaiwatedi. ²² Bi niganana tedi sa vaiye te tam kuna tavana. Ba tada bai ta voiye? ²³ Taunana aubaina bai ka giuwemna ba kwa voiye. Niga gome olooloto 4 giuwapa a voiye Maimaituwa lisinemo. ²⁴ *Mba oloolotodi kwa legaudi bi tedi vaitedi ko kavisuvisu munağemi. Bi tam aubaidi kwai mai'a bi tedi dabedi sa galidi. Niga mainana kwa voiye kaka lava sa sibe, te niga giudi matabudi lava sa giugiuwedina lisimmo ba mote giukauwa. Bi tam

taumḡa ba Mosis ena waiḡake luvanemo kwa miyamiya. ²⁵ ✨Bi Eteni lavedi mabai a waisumaḡana, tama edi pepa kaikana ke gilumidi bi ke giukamaḡe tedi, kani koikoitau lisidimo a laulau sewesewedina mote sima kanidi bi kota kwasina ee musala gadodi kikikidi mote sima kanidi bamoda mainana ba kwasina ko gei waitosi kamaḡe, kaka ko kani. Bi mote komai mwanemwanena yabayababa.” *

²⁶ Bokinamai Pol mba oloolotodi i legaudi bi a kuvesi munaḡedi. Ḡome tedi a nawa pali vanuwina noponemo bi Pol pilisi i giuwedina gado, niganana giuwapa laḡanina i tubuḡa. Bi laḡan 7 mulidimo tada ḡemoḡemotaḡa kavisuvisu puyona ta tavaitedi.

Diu ḡesaudi Pol a pani

²⁷⁻²⁹ ✨Laḡan wai 7-na nuwana kovi, Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsnaḡa tavetavedi. Tedi Pol pali vanuwina noponemo a kita bi ḡome lava a kanuwa medimedidi te maso Pol a kaididi. Tedi mainana a giuna banina dolinemo Pol bi Tolofimas a kitedi Yelusalem tauninaḡa a nawanawa. Bi tedi ai noḡoti bena Pol Tolofimas i dolinawe pali vanuwino. Bi kalinedi dididiginemo a giuna gado, “Israel lavemi, ko sagumai! Niga olotona dobu matabuna i nawa bi lava i wailovelovedi te Diu edi waiḡake mote sima kaiwatedi. Bi tana giumo pali vanuwina i kakagebogebo. Bi ḡesaunemo ba Gulik lavedi i saḡedi pali vanuwina ganakukunemo bi gabu waiyawa i kaka milamila.” †

³⁰ Kamaina bi malagai lavedi matabudi a kanuwa medimedidi bi a dabalala tava. Bi ḡome Pol pali vanuwina ganakukuna noponemo a kaididi te a solu yovoḡe ganakuku taulinemo bi geḡa te tauyava maḡemota mataeta a gududi. ³¹ Bi noitaunana maso ai pekina ba giuna i velau makai te Loum edi tauwaiḡaviya, edi bada didigina i vaiye. Yelusalem lavedi pali vanuwina ganakukuna noponemo waiḡasigasi aubaina te a ḡaḡala gulata. ³² Ḡome maḡemota tauwaiḡaviya edi bada, waibabada ḡesaudi bi tauwaiḡaviya i waidolidi te a yovo a nawa lava kumdi lisidimo. Laḡannemo lava babada nananakidi a kitekitedi ba Pol kwapuna a kaisako.

³³ Tauwaiḡaviya edi bada i saḡa Pol i kaididi bi tauwaiḡaviya i egelidi te seini labumo maso a pani. Ḡome tana lava i waitalayedina gado, “Niga lavana aiyai bi bai i voiye?” ³⁴ Ḡome lava ḡesaudi edi giu tabudi bi tabudi taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga mote bamo giukauwa i banavi, aubaina te tauwaiḡaviya i giuwedi te ai dolinawe edi ani miyamo. ³⁵ Laḡannemo Pol kini pakanemo i tavatava ba lava edi medi i dididiga gulata, kamaina te tauwaiḡaviya Pol dabayalodimo a avalo otige. ³⁶ Banina lava kumna a kaiwatedi bi kalinedi dididiginemo a binabinauna gado, “Koi peki! Koi peki!”

Pol lava kumna lisidimo i giu

✨ 21:25: Giu 15:29 * 21:25: Tubuḡa waiḡemoti yabayababena maibena lava ḡesau mwanena vaitena mote komai mwanemwanena (Potiyovo 20:14; Waiḡake 5:18); lava ḡesau vaitena komai mwanemwanena mane e puyo ḡesaudi aubaidi (Livai 19:29; 1 Koli 6:15); kena nadewa vaitena, vanuwa lavana mai oloto natuna waivinina vaitena (Livai 18:6); oloto ena tau oloto vaitena ee waivini ena tau (Livai 18:22; Loum 1:26-27); bi lava ḡamoḡamo vaitena (Livai 18:23). ✨ 21:27-29: Giu 20:4 † 21:27-29: Diu ai noḡota gado, “Eteni ba lava milemiledi.” Diu edi ḡaiḡake luvanemo, Eteni mote sima saḡa etala gabuna ganakuku noponemo bi Diu taudiḡa. Bi aiyai niga waiḡekena i waidoukoto ba sai peki.

³⁷ Ğome ġotona te maso tauwaiġaviya Pol a nawena vanuwemo ba Pol tauwaiġaviya edi bada dididiga i giuwena gado, “Kamaina ee geġa te maso lisimmo bai e giuwe.”

Bi tauwaiġaviya edi bada dididiga ena giu i waimunena gado, “Tam gode Gulik kalinedi kuna sibe? ³⁸ E noġoti te tam bena Idip lavam, tana dolinemo waiġaviya i waitubu bi tauwaiġaviya 4 tausan i waidoli nawedi kalakalalemo.”

³⁹ Bi Pol i giuna gado, “Geġa, tagu ba Diu lavagu egu dobu ba dobu isa nawanawana Tasis, Silisiya plovins noponemo. Bi yà waibaġam te maso kunai aninegu te lava lisidimo bai e giuwe.”

⁴⁰ Kamaina bi tauwaiġaviya edi bada dididiga Pol i wai anine, te kinimo i moito bi nimanemo lava i waikatitawedi te sa miyamoimoisili. Bi Pol Ğibulu kalinedimo lava lisidimo i giu.

22

¹ “Egu lava Diu bi valevaletigu, koi beyavaiya niganana yà koikoigalamegu.” ² Laġannemo a vaiye te Pol Ğibulu kalinedimo i giugiug ba tedi binau a kaisako bi a miya moimoisili ota.

³ ✧Kamaina bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Diu lavagu bi Tasis mala-gainemo e tubuġa, Silisiya plovins noponemo. Bi niga Yelusalemmo dobnemo e didiga, Gamaliel ena waibada laġannemo, ba tamatamada edi waiġake bi edi vaivai i wailovelove kauwegu. Te tagu Maimaituwa e kaiwata kauwe mai temi matabumi niganana. ⁴ ✧Tagu Yesu ena wailovelove taukaiwatana e laukivi gebogeboyedi bi e waipekidi. Olooloto bi waiwaiwini ġesaudi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. ⁵ Bi Pilisi saġasaġa guletina bi babada ġesaudi sa giu te niga ba giukauwa. Tedi pepa a kuli bi a vitegu, te edi lava Damaskasmo aubaidi. Tagu e nawanawa ġome te maso a sagugu bi tauwaisumaġa ġome maso ke kaidididi bi ke saġedi Yelusalemmo te maso a kovoġidi.

⁶ “Bi suwala modo mainana Damaskas diyanemo ke tavatava ba yanayana malamo waimatakanikanina i waimaġemoti te i lai yana yovoġegu. ⁷ Bi e kuluva doġamo e talatalaġa ba kalina malaġa i yovo e vaiye i giuna gado, ‘Sol! Sol! Bai aubaina kwa laulaukivi gebogeboyegu?’ ⁸ Bi ei talayena gado, ‘Tam aiyai, Bada?’

“Bi kalina niga mainana i giu, ‘Tagu taunana Nasalet Yesuna kwa laulaukivi gebogeboyegu.’ ⁹ Bi tausagugu yana a kita bi lava lisigumo i giugiuna kalinana mote a vaiye bi mote a sibe.

¹⁰ “Bi ei talana gado, ‘Bada bai yà voiye?’ Bi i giuna gado, ‘Kwa moito bi kwa nawa Damaskas malagainemo bi lava aiyai egu ġowana bai ya giuwemna ba taunana kwa voiye.’ ¹¹ Kamaina bi tausagugu nimagumo a kabi bi ai doli nawegu Damaskas. Banina yana waimatakanikanina matagu i kani te i waidudubala bi ei kaimatabwasoku.

¹² “Ğome oloto isana Ananaiyas i tava lisigumo tana Mousis ena waiġake i kaikaiwata bi Maimaituwa taulaudune kauwena bi Diu lavedi matabudi ġome miyemiyedi a vivivile kauwe. ¹³ Bi tana diyagumo i moito bi i giuna gado, ‘Valetigu Sol, niganana kwai kita munaga!’ Bi i waimaġemoti te Ananaiyas e kita.

14 “Ḡome i giuna gado, “Tamatomada edi Maimaituwa i vinem te ena ḡowana kwa sibe bi lava didimanina kwa kita bi giu mudunemo ya giugiuwedina kwa vaiye ḡoned. 15 Banina tam kaka tana aubaina kwa noya, lava matabudi lisidimo. Bi bai kuna kitekitedina bi kuna vaivaiyedina ba lava matabudi kwa giuwedi. 16 Bi niganana mote kumai goela, kwa miya moito bi kwa bulu bi Yesu isanemo kwai baḡa te em gebogebo ya koḡa kamaḡedi.’

17 “Laḡannemo e munaḡa tava Yelusalemmo bi pali vanuwino e laulaupali noponemo ba mataotigumo lauboni e kita. 18 Ḡome Bada e kita bi i giuweguna gado, ‘Kwai papalana bi Yelusalem kwa ḡose banina ḡome giugu kwa giuwena mote kaka simai beyavaiyem.’

19 “Bi e giu waimunena gado, ‘Bada, tedi a sibe te tagu wala tauwaisumaḡem bolu vanuwidi nopodiḡa e kwapudi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. 20 *Bi em tauwaimatamata Stivin laḡannemo a waipeki mba tagu ḡome e moimoito bi kauwina i tubutubuḡana ba tagu ei anine. Bi mabai Stivin ai waipekina edi gala tagu e labelabedi.’

21 “Bi ḡome Bada i giuweguna gado, ‘Kwa nawa! Tagu yà giugiu kamaḡemna manekemo Eteni lavedi lisidimo.’”

Pol i giu te tana Loum lavana

22 Lava kumna a waibeyavaiye bi Pol mai giuna i vatovato ba tedi kalinedi didiginemo a binauna gado, “Ko nawe tabunemo bi koi peki kamaḡe mote luvana dobumo ima miya!”

23 Ḡome tedi ma binabinaudi edi gala dabanemo a pwalaḡedi bi ḡobusa sawasawamo a yalaidi. 24 Taunana aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giu vavasḡedi te Pol maso a saḡe vanuwa ganakukuna noponemo. Bi i giuwedi te maso a kwapu bi ai talaye te maso a sibe te bai aubaina lava tana a lasalasawainēḡa. 25 Ḡome tedi Pol nimana a panipani kai modonemo bi kwapuna aubaina ba Pol tauwaiḡaviya edi bada i giuwena gado, “Temi emi waiḡake ya kenakena te Loum lavana mote ena gebo ko banavi bi ko kwapu yababe, ee?”

26 Laḡannemo tauwaiḡaviya edi bada niga giuna i vaivaiye ba i nawa tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi i giuna gado, “Tam bai kwa voiye? Niga Loum lavana.”

27 Ḡome ḡaviya badana i nawa bi Pol i waitalayena gado, “Tam giukauwa te Loum lavam, ee?”

Ḡome Pol i giuna gado, “Emaso bena kuna giu kauwa.”

28 Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Tagu mane dididiga e sako te eila Loum.”

Pol i giuna gado, “Bi tagu bena Loum gomenigu.”

29 Bi tedi mabai maso ai talayena ba mba taunana te a ḡose kamaḡe. Bi tauwaiḡaviya edi bada dididiga i naila gulata te Loum lavana a lausein.

Pol waibabada matedimo i moito

30 Bokina mainana tauwaiḡaviya edi bada dididiga i ḡoēḡoena maso i sibe kauwe, te Diu lavedi bai aubaina Pol ai wavu. Taunana aubaina Pol a laulauseinina i kaikamaḡe bi pilisi edi babada bi Diu lavedi edi babada i egelidi te ai ḡemotidi bolu aubaina. Kamaina bi Pol a lau egeli te i nato matedimo i moito.

23

¹ Pol Diu babadidi i kitadididi bi i giuwedina gado, “Egu lava laḡan matabuna Maimaituwa matanemo e miyana ba egu noḡota sabusabuna didimanina te niganana.” ² Mainana i giugiu ba pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Pol diyanemo mabai a moimoitona i giuwedi te Pol muduna sa talaḡa. ³ *Ḡome Pol, pilisi saḡasaḡa guletina i giuwena gado, “Maimaituwa kaka ya kwapum, tam lava kaikaiyovum! Tam niganana kwa etaetalegu waiḡake luvanemo bi tam kota waiḡake kuna wai doukoto. Lava kuna giuwedi te a kwapukwapugu.”

⁴ Bi mabai ḡome a moimoitona Pol a giuwena gado, “Tam Maimaituwa ena pilisi saḡasaḡa guletina kwa ḡasiḡasiye ee?”

⁵ Pol i giuwedina gado, “Egu valevaletigu, tagu mote e sibe te tana gode pilisi saḡasaḡa guletina. Bi tagu e sibena ba gilugilumina wadubonemo i giuna gado, ‘Mote em lava edi bada kuma giu waigeboḡe.’”

⁶ *Bi Pol i kitedi te waibabada ḡesaudi ba Sadisi bi ḡesaudi ba Palisi lavedi, taunana aubaina bolu babadidi nopodimo bi kalinana dididiginemo i giuna gado, “Egu lava, tagu ba Palisi bi kota tamagu ba tana Palisi. Bi ya waisumaḡa te lava pekipekidi ba sa kena moito munaḡa bi niga waisumeḡina aubaina temi ko etaetalegu.” ⁷ Niga mainana i giugiu ba Palisi bi Sadisi waikagiu ai tubuḡa. Bi edi boluna a suwa te dam labu a tubuḡa. ⁸ *Banina Sadisi sa giugiu te lava mote pekimo ima kenamoito munaḡa bi bamo mote aneya ee alualuwa. Bi Palisi lavedi sa giugiu te niga mwalidi ba giukauwa.

⁹ Ḡome binau i didiga gulata te waiḡake tauwailovelovena Palisi damna noponemo tedi Pol mulinemo a nawa bi a giuna gado, “Tama niga lavana lisinemo mote bai gebogebona ka banavi. Augunai alualuwa ee aneya lisinemo i giu.” ¹⁰ Bi waikagiu i dididiga gulata aubaina tauwaiḡaviya edi bada dididiga nuwana i lovo bamoda Pol sima lisi waiyamoni. Taunana aubaina ena tauwaiḡaviya i egelidi te a yovo bi Pol a solu nawe edi animiyamo.

¹¹ Mba dudubalinemo Bada ena aneya Pol diyanemo i moito bi i giuwena gado, “Mote kuma naila! Bainewa Yelusalemmo kuna giugiuna kota mainana Loum noponemo aubaigu kwa giu.”

Diu lavedi Pol kana pota a yesi te sai peki

¹² Laḡan i sako olaolalemo Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesi bi a giuwapa munaḡedi, te mote bai sima kani e sima tego, eete Pol sai peki. ¹³ Niga giuwapana noponemo olooloto wapedi 40 ai ḡemotidi bi ai ogatala. ¹⁴ Bi a nawa pilisi babadidi bi waibabada nananakidi lisidimo bi a giuna gado, “Tama ke giuwapa te mote kama kani e kama tego eete Pol kaipeki.” ¹⁵ Taunana aubaina niganana temi waibabada vaitemi, tauwaiḡaviya edi bada dididigina koi baḡa te Pol ya yovoḡe lisimimo. Ko kaiyovuḡe te bena a waiwavuna banina ko sibe kauwe. Bi ke vononoḡa te sauginemo ya yovoyovo ba etamo kaipeki.

¹⁶ Bi Pol ḡavuna i vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi, kamaina bi i nawa te baimo i miyamiyanemo bi bai a giugiuwena i tainuwatau.

¹⁷ Ġome Pol tauwaiḡaviya edi bada ḡemota i yoge bi i giuwena gado, “Niga ewalina kwa doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi tana bai ya giuwe.”

¹⁸ Kamaina bi mba ewalina i wai doli nawe tauwaiḡaviya edi bada dididiga lisinemo bi i giuna gado, “Pol biliwelokomo taumiya, i yogegu e nawa bi i wai baḡagu te niga ewalina e saḡe lisimmo banina tana kaka lisimmo bai ya giuwe.”

¹⁹ Tauwaiḡaviya edi bada dididigina ewali nimanemo i kabi bi a nawa tabudimo bi i waitalena gado, “Bai mwalina kuna ḡoena kwa giuwegu?”

²⁰ Bi ewali i giuna gado, “Diu lavedi ai anina te bokina ba sai baḡam te Pol kwa nawe Diu a babadidi edi bolumo bi sa kaiyovu te bena waibabada Pol ena pilipili banina sa sibe kauwe. ²¹ Bi kalinedi mote kuma vaiye banina olooloto wapedi 40 male sa kandavona bi sa labelabe. Tedi kaikana a giuwapa te mote sima kani ee sima tego eete Pol sai peki. Tedi noitaunana a vononoḡa te mai sa voiye bi tam sa labelabe te edi ogatala kwai anine ee ḡeḡa.”

²² Ġaviya edi bada dididiga i giuna gado, “Mote aiyai kuma giuwe te lisigumo kunai benabenama.” Ġome te ewali i giu kamaḡe i nawa.

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisinemo

²³ Bi tauwaiḡaviya edi bada dididigina bi tauwaiḡaviya babada labu i yogedi bi i giuwedina gado, “Tauwaiḡaviya 200 ko tanodi bi ko nawa Seseliya. Bi kota osi tauvelauyedi wapedi 70 bi pawasimo tauwaiḡaviya wapedi 200, ko vononoḡa bi mateya 9:00 dudubalemo ko modina Seseliya. ²⁴ Bi kota osi ḡesaudi ko tanodi Pol aubaina ya gelu bi ya nawa kauwa gabemani edi bada Filiks lisidimo.”

²⁵ Kamaina bi ḡaviya badana dididiga pepa i kulina gado.

²⁶ “Tagu Kolodiyas Lisiyas, tam bada saḡasaḡa guletim, gabemani badana Filiks: yà waiyehone kauwem!

²⁷ Niga olotona Pol ba Diu lavedi a kaididi bi ḡotona maso ai peki bi lava ḡesau i giuwegu te tana ba Loum olotona. Taunana aubaina egu tauwaiḡaviya vaitedi ke nawa te kanakuvu keyeda. ²⁸ Bi e ḡoḡe maso e sibe te bai aubaina ai waiwavu, taunana aubaina Pol e saḡe Diu waibabada matedimo. ²⁹ Bi e banavi te edi kauwa bi edi waiḡake aubaina te ai waiwavu bi mote Loum edi waiḡake i waidoukoto te maso biliwelokomo a sako e ai peki.” ³⁰ Bi giu e vaiye te Diu lavedi ḡesaudi Pol kana pota a yesiyesi te maso ai peki ba waiḡapa e giukamaḡe lisimmo bi tauwaiwawuna e giuwedi te sa giuwem te bai aubaina Pol ai wavu.

³¹ Kamaina bi ḡaviya edi bada dididigina bai tauwaiḡaviya i giugiuwedina mainana a voiye. Mba dudubalinemo Pol ai doli bi a nawa, Entipatlis tauninemo a tava. ³² Laḡan i sako ba kepatemo bi pawasimo tauwaiḡaviya a munaḡa edi animiya Yelusalemmo. Bi osi tauvelauyedi taudiḡa Pol vaitena a nawa. ³³ Bi tedi Seseliyamo a tavatava ba gabemani Filiks, pepa a vite bi Pol tana lisinemo a gose. ³⁴ Ġome gabemani Filiks leta i iyevi kovi bi Pol i waitalaye te tana dobu isana lavana. Bi Pol i giuna gado, “Tagu ba Silisiya plovinsina lavagu.”

³⁵ Kamaina bi i giuna gado, “Tam tauwaiwawum sa tava bi em pilipili yà laididimani.” Kamaina bi tauwaiḡaviya i giuwedi, te Pol sai doli nawe ḡalibona Alodi ena vanuwemo sa sako bi sa labe kauwe.

24

Pol a giukamaḡe Gabemani Filiks lisenemo

¹ Laḡan 5 a kovi mulidimo pilisi saḡasaḡa guletina Ananaiyas, Diu babadidi bi waiḡake taulaididimana isana Titulas vaitena, Yelusalemḡa a yovona Seselijamo. Gome edi waiwavu Pol lisenemo gabemani edi bada Filiks matanemo a kamaḡatidi. ² Sauginemo Pol a giuwe te i saḡa gabemani edi bada lisenemo. Gome Titulas ena kita waigebo Pol lisenemo Filiks i giuwena gado, “Filiks tam dididigim, visuvisum bi em noḡota didimanina, ka wainuwawisu gulata te em waibada dibunemo ke miya te niga palatina. Bi kauwa wapawapa visuvisudi ema dobumo a tubuḡa.* ³ Bi dobu matabuna tama laḡan matabuna niga kauwidi aubaidi tam gabemani Filiks lisimmo kawainuwawisu. ⁴ Tagu mote ya ḡoḡoḡe te ya taipilipilim, taunana aubaina ya waibaḡam te kivim maso i visu bi ema giu watiena kuna beyavaiye.

⁵ “Tama niga lavana ke banavi te tana ba gebogebo tauwaitubuna, tana dobu matabuna nopodimo Diu lavedi ya kanuwa medimedi bi waiḡasiḡasi sa waitubudi. Bi tana kota Nasalet damna edi bada.† ⁶ Bi Pali vanuwina i kaka milemiledi taunana aubaina ke pani.‡ ⁸ Bi kwai talaye kaka kwa banavi te bai ka waiwavuna ba giukauwa.”

⁹ Bi Diu lavedi edi tau Titulas a sagu bi a giuna gado, “Niga giudi matabudi ba giukauwa.”

¹⁰ Kamaina bi gabemani edi bada dididiga nimana i waiyoyo Pol lisenemo te ya giu. Bi Pol i koigalamena gado, “Tagu e sibe te tam kwalabu te kwalabu tam niga dobuna lavedi edi taulaididimana, taunana aubaina tagu nuwagu visuvisunemo matamo ya koigalamegu. ¹¹ Bi lava kwai talayedi kaka sa giu kauwem te e saḡa e nawa Yelusalemmo laudune aubaina ba niganana laḡan 12 a kovi. ¹² Bi tauwaiwavugu mote a kitagu te aiyai vaitena kei kagiu, ee aiyai lavana nopona e kamedimedi pali vanuwinemmo ee malagai noponemo. ¹³ Bi mote ḡemoḡemotina te niganana edi waiwavu lisigumo sa kamaḡati te mba giukauwa. ¹⁴ Bi ya giuwemi te niga ba giukauwa te tamatamada edi Maimaituwa tagu ya laulauduneye bi tagu Yesu eta ya kaikaiwatana ba tedi sa wai isana laudune kaikaiyovuna. Tagu Mousis ena waiḡake bai i waiianinena bi taugiuwatana a gilugilumina taudidi ya kaikaiwatedi. ¹⁵ Bi tagu Maimaituwa ya waisumaḡe mainana tedi bi ya noḡotadidi te lava didimanidi bi gebogebodi pekimo sa kenamoito munaḡa. ¹⁶ Taunana aubaina sauga matabuna ya wailaulubu gulata te egu noḡota bi egu kauwa Maimaituwa bi lava lisidimo maso didimanidi.

* 24:2: Mba fuyanemo Filiks i badana mote i waibada kauwa. Titula i gwayagwaya te Filiks maso i giu te Pol gebo i voyie. Filiks lava pilipili i vitedi bi Pol waitalapilina kwalabu labu mulidimo, Loum guyauna Nalo Filiks gabuna i vai. Bi ḡome waiḡasiḡasi dididiga i tubuḡa, Diu Loum lavedi ai ḡaviyedi bi Loum edi tauwaiḡaviya a miya moito te Yelusalem a kagebogebo.

† 24:5: Nasalet ba lava damna mabai Yesu a kaikaiwatana ya giugiuwatedi baina tana ba Nasalet taun lavana. Laḡannemo niga manana i wai isedina Nasalet damna, Titulas ba tauwaisumaḡa i laulauyovogedi. Diu Yelusalemmo bi Diudiya plovins matabunemo, Galili plovins lavedi kita waiyovoyovodi Nasalet taunana bamo (Diyon 1:46 ko kita). Tana niga mai ya giuguna ba bena Pol ya laulaudunena ba Loum edi waiḡake mote ima waiianine. ‡ 24:6: Lova 7 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 7 mote ima kenakena.

17 ✨“Yelusalem e gosena ba kwalabu visa a kovi. § Bi maḡo ota e tava munaḡa egu lava wai nuwatoitoidi aubaidi puyo e natomedi bi sewasewa Maimaituwa ya vite. 18 Tagu pali vanuwina noponemo laukuvasa sewasewana e voivoiye bi tauwawavugu a banavigu. Tagu mote lava e kaka nuwa medimedidi ee waiḡasiḡasi e waitubudi. 19 Bi ḡome Diu lavedi ḡesaudi Eisiya plovinsina noponemo miyemiyedi a kitagu. Tedi taunana maso niganana a tava bi a giu te bai gebona a kita e voivoiye. 20 Ee mabai ḡome maso niganana a giuwem te gebo bai a banavi, sauginemo Diu waibabada edi bolumo e moito bi a etaetalegu. 21 ✨Bi augunai mwali ḡemota Diu lavedi matedimo e moito bi e laulaugayapouna gado, ‘Lava pekipekidi kaka sa kenamoito munaḡa bi niga taunana aubaina temi niganana ko etaetalegu.’”

22 Bi Filiks yawasana etana i sibe kauwe aubaina tana etala laḡanna i tauliye bi i giuna gado, “Koi laba ḡaviya edi bada dididiga Lisiyas ya tava kaka tagu etalemi yaḡi tubu munaḡe.” 23 Ḗome Filiks tauwaiḡaviya edi bada i giuwe te Pol biliwelokomo ya sako nawe bi i giuwena gado, “Kwa voiyete yaḡi nuwawisu. Bamoda ena lava sa vakitakita ee saguna aubaina sa tavana ba mote kumai ḡakedi.”

Filiks bi Dulusila matedimo Pol i moito

24 Laḡan visa a kovi Filiks bi mwanena Dulusila, tana ba Diu waivina i tava waiḡemota vanuwinemmo. Bi Pol ena giu i giu kamaḡe te i tava. Bi Pol Yesu Keliso waisumaḡena Filiks lisinemo i giu waiipoipo. Bi a wai beyavaiye. 25 Bi Pol i giu nawa te yawasana didimanina, eda ḡowana balebaledi gosedi bi laḡan damona waitalopilina, i giugiu waiipoipo ba Filiks i naila bi giuna gado, “Niganana aubaina ba kamaina, bi kwa nawa! Bi laḡan ḡesaunemo ya vononoḡana, kaka em giu yaḡi giukamaḡe te kwa tava munaḡa.” 26 Bi Filiks sauga matabuna ena giu i giugiukamaḡe te i tava waitena a waiḡiugiu. Banina Pol biliwelokomo i miyamiya taunana aubaina Filiks i ḡoeḡoe, te Pol maso kandavonemo mane i vite bi kandavonemo i kaikamaḡe.

27 Bi lagannemo kwalabu labu a kovi ba Posias Festas i moito saḡa te gabemani edi bada bi Filiks ena gabu i vai. Bi Filiks Diu lavedi edi ḡowana i voiyete te Pol biliwelokomo i ḡose kamaḡe.**

25

Pol i ḡoeḡoe te ḡalibona Sisa matanemo ya moito

1 Gabemani edi bada Festas Seseliyamo i tava bi laḡan faiona mulidimo i saḡa i nawa Yelusalemmo. 2 Bi ḡome pilisi edi babada bi Diu babadidi a nato Festas lisinemo bi edi waiwawu Pol lisinemo a saḡedi. 3 Kamaina bi Festas ai baḡa te maso edi ḡowana i voiyete, te maso Pol i giukamaḡe i saḡa i nawa Yelusalemmo. Banina tedi kaikana kana pota a yesi te kandavonemo etamo sai peki. 4 Bi Festas i giuna gado, “Geḡa Pol Seseliyamo biliwelokomo ya miyamiya bi mavisemo ba yaḡi yovo ya

✨ 24:17: Giu 21:17-28 § 24:17: Kwalabu 5 a kovi mulidimo Pol i tava munaḡa Yelusalem i vakita, laḡan i mote lofa ena nawamo lavedi lisidimo bi wasa visuvisuna i laulau guguyena i tainuwataudi (Giugiukamaḡedi 18:22). ✨ 24:21: Giu 23:6 ** 24:27: Loum edi waiḡake i giu te lava mote sima etale bi biliwelokomo i miya kwalabu labu a kovina ba sa kaikamaḡe. Mba laḡannemo Filiks maso Pol i kaikamaḡe bi geḡa te Diu lavedi a medi gulata lisinemo banina kauwa wapewapedi i voivoiyedina aubaina. Taunana aubaina i ḡoeḡoe te bai maso i voiyete bi Diu lavedi i wainuwavisudi.

nawa. ⁵ Bi emi babada ġesaudi maso waitedi ke nawa nove ġome kaka edi waiwavu maso a saġedi mba olotona lisinemo, bamoda tana bai i voiye waigebo.”

⁶ Gome Festas i miyana male laġan 8 ee 10 mainana bi mulinemo i yovo i nawa Seseliya. Bi laġan i sako ba etala i waitubu bi ena tauwaiġaviya i giuwedi te Pol sa natome lisinemo. ⁷ Bi sauginemo Pol i tavana ba Diu lavedi mabai Yelusalemġa a yovoyovona tana a moito kwaivivili bi a waiwavu gulatena. Bamo mote giukauwa.

⁸ Bi Pol i koigalame gado, “Tagu mote bai gebogebona e voiye. Ġalibona Sisa lisinemo ee Diu edi waigake ei doukoto ee pali vanuwina e ka milamila.”

⁹ Festas i ġoe te Diu edi ġowana ya voiye. Taunana aubaina Pol i waitalayena gado, “Tam Yelusalem nawana kwa ġoeġoe ee geġa, te gome maso niga kauwidi aubaidi yà etalem?”

¹⁰ Bi Pol giu i waimunena gado, “Niga vanuwinemo niganana ya moimoitona taunana ġalibona Sisa ena anietala gabuna. Niga taunana gabunemo kwa etalegu. Tam kuna sibe te tagu mote bai gebogebona e voiye Diu lavedi lisidimo. ¹¹ Bamoda bai gebona e voyena ba kamaina te yà peki, tagu mote peki e daboka. Bi bamoda niga lavedi bai sa waiwavuna mote giukauwa, ba aiyai mote ġemoġemotina te noi lavedi nimedimo ya sakogu te sai pekigu. Bi tagu yà ġoeġoena ġalibona Sisa ya etalegu.”*

¹² Ġome Festas ena lava nuwanuwayeuyedi waitedi ai giugiu te bai ya voiye, kaka bi Festas Pol i giuwena gado, “Tam kuna ġoena ġalibona Sisa ya etalemna, ba kamaina te kwa nawa Loummo ġalibonana Sisa lisinemo.”

Festas Ġalibona Agilipa waitena ai giugiu

¹³ Laġan visa a kovi mulidimo ġalibona Agilipa[†] bi nuvuna Benis a tava Seseliyamo, gabemani valivaliuna Festas waiyebona aubaina. ¹⁴ Bi ġome a taumiya laġan visa a kovi bi Festas, Pol ena kauwa ġalibona Agalipa i giuwe gado, “Laġannemo Filiks i laulaupotiyovo ba oloto ġemota biliwelokomo i ġose kamaġe. ¹⁵ Bi sauginemo e nawanawa Yelusalem ba pilisi edi babada bi Diu babadidi tedi ai wavu bi ai baġagu te maso ei anina bi maso ai peki.

¹⁶ “Bi e giuwedina gado, “Tama Loum ema vaivaimo mote lava kama kovoġi yababe. Te dolina tana tauwawavuna waitedi Taulaetala matanemo sa moito te sa waiwavuna aubaina ya koigalagalame. ¹⁷ Bi sauginemo Diu babadidi waitedi ke tava niga ġome ba tagu mote yà laba. Bi laġan i sako olaolalemo etala gabunemo e miya bi tauwaiġaviya e giuwedi te Pol sa saġe matagumo. ¹⁸ Ġome tauwawavuna a moito bi edi waiwavu lisinemo a giuwedi, tagu e wainoġotana bena olotona bai gebogebona otina i voiye bi sai wavu. ¹⁹ Bi geġa te tedi ba a waikagiu Diu edi laudune aubaina bi lava isana Yesu i peki bi Pol ya giugiu te i kenamoito munaga dabanemo. ²⁰ Bi tagu a kanuwa laġalaġagu te niga kauwidi bainewa yà kadidimanidi. Taunana aubaina Pol e

* 25:11: Loum lavedi matabudi ġalibona Sisa ai baġa te tana taunaġa maso lava i etaetale di te bai a voiye waigebo ee geġa. Bi bamoda Loum lavana gemota bi mai i waibagana ba mote aiyai imai ġake. † 25:13: Niga Agilipana ba Alodi dolidolina natuna tautasina bi nosina ba Diu waivina. Tana Diudiya plovensi noponemo tauna ġemota i waibadaye bi tana ena waibada i kenakena te pilisi saġasaġa guletina yà vine.

giuwe te maso i nawa Yelusalemmo bi ḡome maso i etala. ²¹ Bi Pol i daboka bi i waibaḡa te Seseliyamo ya miya bi ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina e giu te niga ḡome a kaididi eete tagu yà giukamaḡe Sisa lisinemo.”

²² Gome ḡalibona Agilipa, Festas i giuwena gado, “Tagu yà ḡoḡoena niga lavana ena giu yà beyavaiye.”

Bi Festas i giuna gado, “Tam bokina kaka kwai beyavaiye.”

Ḡalibona Agilipa Pol ena giu i waibeyavaiye

(Giugiukamaḡedi 9:3-8, 22:6-11)

²³ Laḡan i sako ḡalibona Agilipa bi Benis edi gala waimatakanikani a kotedi bi tauwaiḡaviya edi babada nananakidi bi malagai babadidi vaitedi matabudi a poleni. Bi a saḡa anietala vanuwina noponemo. Bi Festas tauwaiḡaviya i giuwedi te Pol ai doli saḡe. ²⁴ Bi Festas i giuna gado, “Ḡalibona Agilipa bi babada matabumi niganana vaitemai, niga olotona ko kita matademo ya moimoitona! Diu lavedi matabudi Yelusalemmo bi Seseliyamo ai baḡaḡu te niga lavana sai peki mote ima miya. ²⁵ Bi tagu e banavi te tana mote bai gebogebona i voiye te maso ya peki. Bi Pol i giu te tana ya ḡoḡoena ḡalibona Sisa ya etale. Taunana aubaina te yà ḡoḡoḡe te yà giukamaḡe Loum. ²⁶ Bi tagu mote e sibe kauwe te bai giuna maso e kuli ḡalibona Sisa lisinemo. Taunana aubaina Pol e saḡe temi matabumi lisimimo bi kota tam ḡalibona Agilipa lisimmo. Bi ta ḡeḡi waitalavitavitale te bai tagu yà sibe kaka muliḡa leta yà kuli. ²⁷ Tagu e sibe te panipani lavana mote bai gebona i voiye bi yà giukamaḡe yababe ḡalibona Sisa lisinemo ba mote i visu.”

26

Pol taunaḡa aubaina i giu

¹ Kamaina bi Agilipa Pol i giuwena gado, “Niganana ba kei aninem te taumḡa aubaim kwa giu.”

Kamaina bi Pol nimana i laḡeti te lava i waikatitawedi bi taunaḡa i koi galamena gado, ² “Ḡalibona Agilipa, tagu nuwagu i visu te niganana matammo yà moimoito, Diu a waiwavugu aubaina niganana yà koikoigalamegu. ³ Banina tam Diu edi vaivai bi edi waḡinana kuna sibe kauwe. Taunana aubaina yà waibaḡam te kwai beyavaiyegu.

⁴ “Wala egu dobumo ma ḡaubogu egu yawasana bainewa e miyamiyana Diu lavedi matabudi a sibe bi kota muliḡa Yelusalemmo e miyana. ⁵ ✧Tedi a sibe mba sauginemo Yelusalemmo e miyamiyana ba tagu Palisi edi vaivai e kaikaiwata. Bi Palisi edi waḡake ba i bagibagi kauwa. Bi bamoda Diu lavedi sima ḡoe te sa giu. ⁶ Bi niganana egu sumaḡa bai Maimaituwa i giugiuwapana tamatamada lisidimo aubaina ko etaetalegu. ⁷ Bi niga giuwapana eda dam 12 a noḡonogoti te maso i tubuḡa te a kita. Taunana aubaina ma vivilidi dudubala bi suwala Maimaituwa aubaina a waitaupaula. Ḡalibona, tagu niga giuwapana yà waisumaḡe, taunana aubaina Diu lavedi sa waiwavugu. ⁸ Bai aubaina temi ko wainoḡota, te Maimaituwa mote ḡemoḡemotina te lava pekipekidi ima kakenamoito munaḡedi?

⁹ ✧“Tagu wala mainana e wainoḡota te bai matabuna e voiye te Nasalet Yesuna isana e waḡaviye. ¹⁰ Bi mba kauwina Yelusalemmo

e voiye. Tagu pilipilisi edi babada edi ġailisimo tauwaisumaġa wape-wapedi e panidi bi biliwelokomo e sivusivu nawedi. Bi sauginemo waipekidi aubaina ba tagu taunana e waianina. ¹¹ Tagu laġan wapa-wapapa bolu vanuwidi nopodiġa e nawa bi tauwaisumaġa e kovogidi bi e egelidi te tedi Yesu isana a kaka gebogebo. Tagu nuwagu i medi kauwa lisidimo, taunana aubaina te e nawa dobu ġesaudiġa te maso e banavidi bi e kovogidi.

¹² “Laġan ġemota pilisi edi babada, ġailisi a vitegu, te e nawanawa Damaskas. ¹³ Ġalibona, tagu suwalamodo mainana etamo bi yanayana malaġa waimatakanikanina i yovo. Bi yana e kita i waimatakanikani gulata mote mai suwala. Ġome tagu bi olooloto waitedi ke nawanawana i laiwana kwavivilemai. ¹⁴ Bi matabumai ke kuluva doġamo bi kalina e vaiye, Ġibulu kalinedimo, i giu yovona lisigumo gado, ‘Sol, Sol! Bai aubaina kwai ġavিয়ে mba tam kwa kaka gebogebo munaġem?’

¹⁵ “Bi ei talana gado, ‘Tam aiyai, Bada?’ Bi BADA i giuna gado, ‘Tagu taunana Yesu kwa laulau kivigebogeboyegu. ¹⁶ Bi niganana kwa miya moito! Tagu lisimmo e laumaġatana banina tam e vinem te egu taupaula bi matammo kuna kitakitaguna lava kwa tainuwataudi bi kota kauwa ġesaudi muliġa lisimmo yà kamaġatidi. ¹⁷ Tagu yà giugiukamaġem Diu bi Eteni lavedi lisidimo bi yà labe kauwem. ¹⁸ Kwa nawa bi matedi kwa kayanedi te wai dudubalinemo sa nuwavitale bi sa natona yanayanamo. Bi Seitan ena ġailisimo sa potiyoivo bi sa nato Maimaituwa lisinemo, kaka edi gebogebo yà noġoti kamaġedi. Bi sai sumaġegu bi yai aninedi te egu dam waiwaiyawidi sa tubuġa.’

¹⁹ “Ġalibona Agilipa, wailove malaġa i yovoyovona kamaina te e voteyete. ²⁰ *Bi Damaskasmo lauguguya lava lisidimo ei tubu, tena Diu lavedi lisidimo Yelusalemmo bi Diudiya plovinsina nopona matabuna bi kota Eteni lavedi lisidimo te maso a laukuvasa bi a nuwavitale Maimaituwa lisinemo bi kauwa visuvisudi a voyedi te a kamaġati munaġedi te giukauwa te a laukuvasa. ²¹ Banina niga kauwidi dabedimo, Diu lavedi pali vanuwidi nopodimo a kaididigu bi a ġoeġoena maso ai pekigu. ²² Bi Maimaituwa i sagugu eete niganana, niga ġome e moito bi lava nanakidi bi keikeilikidi lisidimo yà laulauguguya. Bi taugiuwatana bi Mousis bai a giugiuwata te maso i tubuġa, taunana yà giugiuwe. ²³ *Bi Keliso sa voiye te yai nuwatoitoi bi pekimo ya gei kenamoito munaġa bi yana ya natome ena lava Diu bi Eteni lavedi lisidimo.”

²⁴ Bi sauginemo Pol i koikoigalame ba Festas Pol i lasagudana gado, “Pol tam kuna bu'uwa ee! Em anapu dididigina i ka bu'uwim.”

²⁵ Bi Pol i giuwena gado, “O Festas saġasaġa guletim! Tagu mote yà bu'uwa. Bi bai yà giugiuwena ba giukauwa bi waibanina. ²⁶ Ġalibona Agilipa niga kauwidi yà giugiuwedina ba mote kadavonemo a tubuġa. E sibe te niga kauwidi matabudi kuna sibedi, taunana aubaina malaud-abatolagu lisimmo yà giugiu.” ²⁷ Ġome te Pol i waitalana gado, “Ġalibona Agilipa, taugiuwatana bai a gilugilumina kwai sumaġe e geġa, e sibe te kwai sumaġe.”

²⁸ Ġome ġalibona Agilipa, Pol i giuwena gado, “Tam kuna noġoti te noi taunana laġan watigenemo kwa voyegu te yesu yai sumaġe.”

²⁹ Bi Pol i giu waimunena gado, “Bamoda noitaunana ee yaḡolo bi mba mote i pilipili. Bi Maimaituwa lisinemo yà laulaupali te mote taumḡa bi lava matabudi niganana ko waibeyavaiyana kaka koi sumaḡa mai tagu bi mote yàma ḡoḡoe te panipanimo ko miya mai tagu.”

³⁰ Ḡome ḡalibona Festas, gabemani badana Agilipa, Benis bi mabai ḡome a miyamiyana matabudi a miya moito. ³¹ Bi tedi etala gabuna a ḡose bi edi lava vaitedi ai giugiuna gado, “Niga lavana mote bai i voiye waigebo, te maso biliwelokomo ya miya ee ya peki.”

³² Bi Agilipa, Festas i giuwena gado, “Niga olotona maso biliwelokomo a sakoyovoḡe te i nawa. Bi geḡa te kaikana i giu te ḡalibona Sisa ya etale, te bai gebona i voiye. Taunana aubaina tada mote ḡemoḡemotina te ta kaikamaḡe.”

27

Pol nawa Loum i waitubu

¹ Sauginemo a ḡoḡoe te wagaḡa ka nawa Itali ba Pol bi biliwelokomo taumiya ḡesaudi vaitedi bi tauwaiḡaviya edi bada isana Duliya nimanemo a sivudi. Duliya ba ḡalibona Sisa ena tauwaiḡaviya laukaina. ² Kamaina bi Adamitiyam edi waga maso i nawa Eisiya plovinsina noponaḡa, nisadiya malagaidiḡa bi ḡome ke gelu.* Bi ke modina Seseliya ke gose bi ḡome ba Alistakas vaitena bi tana Tesalonia taunina lavana Mesidoniya plovinsina noponemo.

³ Bi laḡan i sako ba Sidon tauninemo ke tava,† bi wagamo ḡonaḡona ḡesaudi ai yovodi. Bi Duliya ba kivina i visu kauwa aubaina Pol i waianine te i nawa ena lava i kitedi bi ena ḡowana bai te maso a sagu. ⁴ Mba dobuna ke ḡose bi ke nawanawa ba yavala i didiḡa gulata, taunana aubaina Saiplas bwanabwanana ḡoyonaḡa ke kwaivivila. ⁵ Kamaina te ke nawa nisa dididiginemo Silisiya plovins bi Famfiliya plovins gele diyediḡa, te ke nawa Maila taunaḡa Lisiya plovinsina noponemo. ⁶ Ḡome Maila tauninemo tauwaiḡaviya edi bada waga i banavi Aleksandiliyaḡa i tava. Bi waganemo kegelu kenawa Itali. ⁷ Laḡan visa nopodimo tama nuwatauḡa ke nawanawana eete Kinidus taunina diyanemo ke tava. Bi yavala i didiḡa gulata matamaḡa i laulausuve. Taunana aubaina Kuliti bwanabwana ḡoyonaḡa te Salon Isukokona ke gose. ⁸ Bi nuwatauḡa diyadiyaḡa bwanabwana ḡoyonaḡa eete Wofu Visuvisuna ḡome ke tava Laseya taunina diyanemo.

⁹ Laḡan wapawapa a kovi mulidimo bi kota udi laḡanina i kovi. Bi nawa i wainuwa nainaila taunana aubaina Pol lava i tainuwataudi, ¹⁰ bi i giuwedina gado, “Egu lava, eda babala male ya pilipili kauwa bi waga ḡonaḡona bi tada eda yawasana male ya gebogebo. Bi tada male kota ta peki.” ¹¹ Bi tauwaiḡaviya edi bada waga tauvelauyena ena giu i waianine te Pol ena giu mote a vaiye. ¹² Bi niga dobunemo mote ḡemoḡemotina te maso waga i moito. Taunana aubaina lava wapawapa a giu te ke nawa otana Finiks wofunemo.‡ Ḡome ka miya te bodubodu

* 27:2: Niga lovana waga ya giugiuwena ba, niganana kaka waga bi wala ba kukakuka.

† 27:3: Seseliya te Sidon tauna manekina lofana ba 120 kilomita bi Sidon taun ba aipouna yawannemo.

‡ 27:12: Finiks taun te Wofu Visuvisuna ba 64 kilomitas, bi suwala ena bulu yawannemo.

lağanina ya kovi. Bi Finiks dobuna Kuliti bwanabwananemo ba waga edi ani moito. Finiks ba suwala ena anibulu yawaninemo.

Kaibitibiti dididiga nisamo

¹³ Kamaina bi yalouşağa yavala nuwatauğa lausuve i waitubu ba ai noğota bena niga yavalina ya sagudi te sa nawa Finiks tauninemo sa tava. Taunana aubaina anika a solu saşe bi waga Kuliti bwanabwanana diyanağa i nawa. ¹⁴ Bi ke nawa mote lofana, te Kuliti bwanabwananemo aibadabadağa kaibitibiti lausuve i waitubu. ¹⁵ Bi yavala dididiga waga i suvedidi te mote luvana waga matana yavala yawaninağa ima nawa. Taunana aubaina bai matabuna ke kaisako bi yavala taunağa waga i avalı nawe. ¹⁶ Bi sauginemo bwanabwana ğaubona isana Kauda ke vavawaimuli, ba i pilipili kauwa te waga ğaubona a solu saşe waga dididiginemo bi a pani te mote labama ima avalı. ¹⁷ Bi kota waga modona a pani waibagıbagı te mote labama ima dousuwasuwa. Bi mba mulinemo a naila bamoda waga bubu dabatuwına isana Setis ima sağai, taunana aubaina tedi anika ai dawe yovoğe nisamo te waga ya taipelapela bi nuwatauğa waga ya poule nawa. ¹⁸ Lağan i sako labama bagıbagına waga modenemo i talatalağa, kamaina bi lava edi ğonağonana ğesaudi ai yovodi nisamo. ¹⁹ Bi lağan waifaioninemo waga ani lauvehwanına ğoneğonedi ai yovodi. ²⁰ Bi lağan i gebogebo gulata te mote kipola ee suwala ke kita lubudi eete lağan visa a kovi. Bi yavala i waikenadidi gulata te yawasana noğotına i kovi.

²¹ Bi lağan wapawapa a kovi lava mote a kani lubu. Taunana aubaina Pol matedimo i moito bi i giuwedına gado, “Kona kita, walanamo taunana e giuwemi te Kuliti mote maso ta goşe bi kalinagu kona vaiye kamağe. Taunana aubaina niganana emi waga i gebogebo bi ğonağona konai yovodi. ²² Bi niganana ya giugiuwemi te mote koma naila bi nuwemi ya lautou. Bi male waga taunağa ya gebogebo bi mote lava ğemota ima peki. ²³ Banına kage dudubalinemo Maimaituwa egu Bada tana taunana ya laulauduneyena ena aneya i tava lisigumo. ²⁴ Bi diyagumo i moito bi i giuweguna gado, ‘Pol, kuma naila. Tam male Sisa matanemo kwa moito bi ya etalem. Taunana aubaina Maimaituwa em pali i vaiye, te tam bi lava wagamo kona gelugeluna kaka yai yawasanimi.’ ²⁵ Taunana aubaina egu lava, nuwemi sa lautou. Maimaituwa ya waisumağe te bai i giugiuwena lisigumo kaka ya tubuğa. ²⁶ Bi yavala kaka ya ava’avalı naweda eete bwanabwana ğesaunemo ya tavaiteda.” ²⁷ Bi Mediteliya nisanemo yavala bi labama a avalı nawemaina eete lağan 14 a kovi. Bi dudubala modenemo waga taunyaena ai noğota bena kaıkana diyadiyamo a tava. ²⁸ Taunana aubaina tedi nisa domdom a luva, bi a banavi te 40 mita, bi a taumiya ğotona te a luva munağe te 30 mita. ²⁹ Bi waga lavedi a naila gulata, bi ai noğotana gado yavala waga ima suvenawe kila dabanemo. Taunana aubaina anika 4 waga mulinemo a pwalաğe yovoğedi. Bi a ğoegoena maso dobu i yana makai. ³⁰ Bi wagamo taubagıbagı waga ğaubona a sako yovoğe, te maso a naila a nawa. Taunana aubaina tedi ai kaikaiyovu te bena maso waga isunemo anika sa pwalաğe yovoğe.

§ 27:28: Mağına lofalofanemo ğakıma sa duli, bi sai pwalաğe nisamo te ya yovo nove nisa dibunemo, bi ena lofa sa luva.

³¹ Ġome Pol tauwaiġaviya edi bada bi tauwaiġaviya i giuwedina gado, “Bamoda waga taunoya mote wagamo sima miya ba temi mote koma yawasana.” ³² Ġome tauwaiġaviya waga ġaubona maġinina a koġavuki bi i kuluva yovo nisamo. ³³ Bi laġan sakosako balanemo Pol lava i giu vavasagēdi te maso bai a kani. Bi i giuwedina gado, “Temi kona wailaba bi kona waikita, mote ko kani te laġan 14 a kovi. ³⁴ Niganana yà giugiu vavasagēmi te ko kani bi ko ġailisi, te mote ġemota kaka ima peki.” ³⁵ Pol niga mainana i giu bi matabudi matedimo buledi i vai te Maimaituwa i waiyebone, i kivi bi kani i waitubu. ³⁶ Ġome lava matabudi nuwedi i kena bi a kani. ³⁷ Bi wagamo lava wapamai ba 276. ³⁸ Bi lava matabudi a kani te a kani nonoġa, bi mulinemo ba witi ai naġasedi nisamo te waga i tekateka.

Waga i nuwa suwasuwa

³⁹ Kamaina bi laġan i yana kamaġe, bi waga lavedi dobu a kita bi mote a kitaġone. Tedi yafo a kita bi ġome gele visuvisuna. Bi ġome a ġoe te waga a ġiu waididimani te maso i nawa diyadiyamo i tava. ⁴⁰ Taunana aubaina waga lavedi anika maġinidi a koġavuġavukidi te nisamo a yovo, bi kulin maġinina a kuvesidi. Bi kuka ġaubona waga matanemo a laġeti te maso yavala waga i avali nawe diyadiyamo maso i tava. ⁴¹ Bi geġa te waga bubu dabatuwina i saġai. Te isuna bubu dabatuwinemo i laukatikava te mote luvana imai dagudagu. Bi kuka kaidi ba labama i waidoukotokotodi.

⁴² Bi tauwaiġaviya ai ogatala te biliwelokomo tauniya maso ai pekidi, male sa yaka nawa diyadiyamo bi sa velau sa nawa. ⁴³ Ġome tauwaiġaviya edi bada mote Pol waipekina i ġoe, taunana aubaina edi ogatalana mote i waianine. Kamaina bi tauwaiġaviya edi bada lava mabai ġemoġemotina te sa yakana ba i giuwedi te a geilaupoti te a yaka nawa diyadiyamo. ⁴⁴ Bi lava ġesaudi mabai mote ġemoġemotina sima yaka ba i giuwedi, te waga i wai doukotokotona kaidi sa tanodi bi dabediġa sa poule nawa diyadiyamo. Bi niga mainana a voiye te lava matabudi a yawasana.

28

Pol Malta bwanabwananemo

¹ Mba ġome ke yaka nawa gelemo ke tavatava ba, ġome kaka a giuwemai te bwanabwana isana ba Malta. ² Mba bwanabwanana lavedi kividi a visu kauwa, te a giuvaimai. Bi nabu i yovoyovo te ke tululu, taunana aubaina lava kai a suve. ³ Bi Pol kai bwainina i vai bi i waiwaigabu ba kai nopodimo mwata salama, kai i poya wailovotavi te Pol nimanemo i kaputa te i dawe. ⁴ Bi bwanabwana lavedi Pol nimanemo mwata a kita i dawedawe ba taudiġa ai giugiuna gado, “Niga olotona ba tauwaipeki. Tana nisamo mote i peki taunana aubaina niganana maimaituwa Dike* kaka yai peki.” ⁵ Bi Pol nimanemo salama i laipaili nawe kaimo bi tana mote mwata i waikelo. ⁶ Ġome lava a wailaba te nimana ya lusa ee yai maġemoti te ya kuluva bi ya peki. Ai laba bi a waikita te Pol lisinemo mote bai i tubuġa. Taunana aubaina nuwedi a vitale bi a giuna gado, “Tana ba maimaituwa.”

* 28:4: Dike ba Malta lavedi edi maimaituwa a waisumaġe te lava bai i kauwe waigebona ba ya kovogġi ee yai peki.

⁷ Bi ke miyamiyana diyamaimo ba daibi dididiga bi bwanabwana badana Pabilas ena vanuwa diyamaimo. Bi kivina i visu gulata te i nawemai ena vanuwemo bi i labe kauwemai te laḡan faiona a kovi. ⁸ Bi Pabilas tamana i sida kauwa te vanuwemo i kenakena. Tana tunipoyapoya bi dibukwasina i vai. Pol i nawa lisinemo bi aubaina i laupali bi nimana dabanemo i sivudi te i waiyawasani. ⁹ Bi niga kauwina mainana i tubutubuḡa ba lava sidesidedi mba bwanabwananemo matabudi a tava Pol lisinemo bi i waiyawasanidi.

Pol Malta bwanabwanana i ḡose bi i nawa Loum

¹⁰ Bi Malta bwanabwananemo ke miya te bodubodu laḡanina i kovi bi nawa aubaina ba lava puyo wapewapedi a vitemai. Bi kota ema kalaḡi wagamo ai geludi. ¹¹ Bi nawalai faiona mulidimo Aleksandiliya lavedi edi wagamo ke gelu bi ke modina. Niga wagana ba ḡome i moito te bodubodu saugina i kovi bi wagana matanemo ba koikoitau labu taditadidi ai moitodi, isedi ba Kasta bi Polak. ¹² Bi ḡome ke modina te Silakus tauninemo ke tava ḡome bi laḡan faiona ke miya. ¹³ Ḗome ke modina munaḡa te Legium tauninemo ke tava. Bi laḡan i sako ba yalouslyaḡa yavala i laulausuve taunana aubaina laḡan i sako munaḡe ba Puteli tauninemo ke tava. ¹⁴ Ḗome ba valevaletimai tauwaisumaḡa ke banavidi bi a giuwemai te vaitedi ke miya te laḡan 7 a kovi. Muliḡa kaka ke nawa Loum. ¹⁵ Sauginemo valevaletimai tauwaisumaḡa Loummo giuḡai a vaiye ba a saḡa a labelabemai malagai isana, Taomana Faiona Vanuwidi. Bi ḡesaudi a tava ani waikunekune gabuna isana Apiyas ḡome kei taubanava. Ḗome tedi Pol i kitekitedi ba nuwana i lautou bi Maimaituwa i waiyebone. ¹⁶ Bi sauginemo tama Loummo ke tava ba Loum babadidi Pol taunaḡa ai anine te vanuwa a vite bi taunaḡa ya miya bi tauwaiḡaviya ḡemota vaitena te ya kita wata.

Pol Loumḡa i lauguguya nawa

¹⁷ Laḡan waifaioninemo Pol Diu babadidi i giuwedi te a tava lisinemo ai ḡemotidi. Bi i giuwedina gado, “Valevaletigu, tagu mote bai e voiye waigebo lava lisidimo ee tamatamada edi vaivai e kagebgebodi. Bi Yelusalemmo a panigu bi Loum lavedi nimedimo a sakogu. ¹⁸ Bi Loum lavedi a banavigu te tagu mote bai gebogebona ya voiye te maso ai pekigu, taunana aubaina a ḡoḡoena maso a kaikamaḡegu. ¹⁹ *Bi Diu lavedi mote a ḡoḡoe te sa kaikamaḡegu, taunana aubaina e giu te ḡalibona Sisa matanemo ya moito bi tana ya etalegu. Bi mote maso egu lava Diu ei wavudi. ²⁰ Bi niga kauwina aubaina te e giuwemi kona tava te ta waigiugiu. Bi tagu Israel lavedi bai kauwina sa waisumaḡedidina, taunana e laulauguguyaena dabanemo seinimo a panigu.”

²¹ Bi tedi ena giu ai munena gado, “Bi em pilipili pepana mote aiyai Diudiyamo i giukamaḡe yovoḡe lisimaimo. Bi kota valevaletimai mabai noke mai a yovoyovona mote bamo a giu waigegebom ka vaiye. ²² Bi ke ḡoḡoeyena tam ena noḡota bai kwa giuwemai, bi ke sibe te lava dobu matabunemo niga damna valivaliuna ba sa giugiu tunidaboke.”

²³ Ḗome ai anina te bamo laḡannemo ba sa tava sai ḡemoti munagedi bi Pol ena giu sai beyavaiye. Mba laḡannemo Diu lavedi wapewapedi a tava Pol ena miyamo ai ḡemotidi. Bi Pol, Maimaituwa ena waibada i giuwaitetena olaolalemo i waitubu eete i nawa i dudubala. Mousis

bi taugiuwatana bai a gilugilumina taunana i giugiuwata bi i ḡoeḡoena maso nuwedi i vitedi bi Yesu ai sumaḡe. ²⁴ Bi lava ena giu a vaiye te ḡesaudi nuwedi a vitedi bi ai sumaḡa bi ḡesaudi mote ai sumaḡa.

²⁵ Taunana aubaina tedi taudiḡa a waikagiu, muliḡa kaka sa nawana ba Pol ena giu lisidimo i waikovina gado, “Aluwa Waiyawa i giukauwa eda magumagula lisidimo bi Taugiuwatana Aisaiya i gilumina gado,

²⁶ ‘Kwa nawa em lava otidi Islael lisidimo
bi kwa giuwedina gado,

“Temi giu ko vaivaiyena
bi mote ko sibe.

Temi Maimaituwa kauwa i voiye di kona kitekitedi,
bi mote ko sibedi te bai ya voivoiye.”

²⁷ ✨ Niga lavedi mote bai sima sibesibe,
banina nopodi a ḡaiḡai.

Tedi waibeyedi bi bai sa vaivaiyena
mote sima sibesibe,

tedi matedi a pota
banina mote a ḡoeḡoe te sai kita.

Bamoda tedi sa ḡoe bi bai yà giugiuwedina sa kaiwatana,
ba tedi male nopodimo sa sibe.

Bi bai yà voivoiyena sa kita
bi kota yà giugiuwena sa vaiyena.

Kaka lisigumo sa nuwavitata
bi yà i yawasanidi.’

²⁸ “Temi Diu lavemi mote giukauwa koma vaivaiye, taunana aubaina yà giugiuwemi te Maimaituwa yawasana giuna i giukamaḡe Eteni lavedi lisidimo te sa vai.”†

³⁰ Gome Pol kwalabu labu i miya vanuwa i waiwaimainemo. Bi lava mabai a tavatavana lisinemo ba matabudi i giu vaidi ena vanuwemo.

³¹ Bi Pol mote aiyai i waigake, nuwana i lautou bi malaudabatolana Maimaituwa ena waibada i lauguguyae bi Bada Yesu Keliso giuna visuisuna i wailovelovedi.

✨ 28:27: Ais 6:9-10 † 28:28: Lova 29 ba gilugilumina wadubodimo visa ota bi Gulik gilugilumina nopodimo niga lovana 29 mote ima kenakena.

Sale

Walaka bamo lava tabudi bi tabudi sale bi pali a gilumidi. Bi Israel lavedi mba saledi bi palidi a legaudi bi edi laudune nopodimo a iyeiyevidi. Mba saledi ba kasaḡesage bi Maimaituwa a waiebonena palidi banina lisidimo visu i voivoiye. Sale ḡesaudi mba Maimaituwa a waibaḡa te edi gebogebo ya noḡotikamaḡedi bi ya moito galamedi pilipili nopodimo. Sale ḡesaudi nopodimo mba ḡaligalibona mabai tedi a labelabe kauwedina aubaidi a laupali bi kota a laulaupali te edi ḡaviya Maimaituwa ya kovogidi. Wali saugemo tedi nopodi ena nuwaboya Maimaituwa lisinemo a waiyovodi.

Niga doḡunemo Yesu ena noya noponemo pali ḡesaudi Sale noponemo i legaudi bi i giugiu. Bi i saḡa i nawa mulinemo, Maimaituwa ena dam edi laudune nopodimo niga palidi a iyeiyevidi.

1

Nuwavisu giugiukauwina

- ¹ Lava mabai mote gebogebo lavedi waitedi simai gemota,
bi edi giu simai tiponaḡedi,
ee Maimaituwa tauwaigwaiḡwaiyena simai titiponaḡedi ba tedi sai
nuwavisu.
- ² Tedi ba dudubala bi suwala BADA ena wailovelove giudi sa legaudi bi
sa noḡonoḡoti watedi,
bi nuwavisu gome sa banabanavi.
- ³ *Tedi edi yawasana ba mai kai gauba diyanemo moimoitona,
sauginemo ena bani laḡanina i tavana, tana ya votavota.
Bi luguluguna mote sima poki,
mainana tedi baibaḡa sa voivoiyedina kaka edi yawasanamo vota
visuvisudi sa tubuḡa.
- ⁴ Bi gebogebo tauvoiyena lisidimo kaka mote mai sima tubuḡa.
Tedi maibena kai pokina luguluguna, laḡannemo yavala i lausuvena
ba sa laubulili kovi.
- ⁵ Bi etala laḡannemo mote ḡemoḡemotina te gebogebo lavedi
Maimaituwa matanemo sima moito.
Bi tedi kaka Maimaituwa ena lava waitedi mote sima miya ḡemota.
- ⁶ Didimana tauvoiyena tedi edi yawasanamo BADA ya labelabe kauwedi
bi ya waitadoliyedi,
bi kota gebogebo etana taukaiwatana tedi sa peki.

23

Deivida niga Salena i gilumi.

BADA tana tauḡamoda

- ¹ BADA tana taunana taulabegu. Tagu mote bai ḡesau yaḡa maluwabiye.
² Tana doḡu gidegidevinemo i sakogu
bi ya waidolinaweguna gauba ubaubana diyanemo te yai yawasi.
- ³ Tana nopogu ya lailaivaliu munage.
Bi eta didimaninaḡa ya waidoli nawegu,

tana isana aubaina.

⁴ Avena te tagu peki gwagwana boimatuwanaḡa, yà nawanawa,
bi gebogebo mote yàma naile.

Banina tam tagu vaitegu, bi em diḡonemo
kwa moimoito galamegu.

⁵ Tam egu ḡaviya matedimo kaguya kuna voiye.

Tam olip masina buyobuyo dabagumo kuna ḡini.

Bi gabu pounemo kunai miyenigu,
egu ledu kunai wanavu te i nuwaḡiniḡini.

⁶ Giukauwa te em kivivisuvisu bi em launuwatoi
mote bai laḡannemo sima gosegu.

Bi tagu kaka BADA em vanuwemo
yà miya nonoḡa.

27

Niga Salena Deivida i gilumi.

¹ “BADA tana egu yanayana bi yawasana pakana,
taunana aubaina aiyai bena yà naile?

Tana pilipilimo ya moimoito galamegu,
taunana aubaina mote yàma naila.

² Sauginemo kagu ḡaviya, gebogebo lavedi sa suluvaigu,
bi sa ḡoeḡoe te maso sai pekigu,
ba tedi taudiḡa sai kalabetibeti munḡedi bi sa kuluva.

³ Bamoda ḡaviya wapewapedi sa dubutawagu,
tagu mote yama naila.

Avena te ḡaviya sa suluvaigu,
bi tagu yaḡolo te BADA yài sumaḡe.

⁴ Tagu mwali ḡemota BADA yai baḡaye te aubaigu ya voiye:

Tagu e ḡoe kauwe te egu yawasana tabutabunemo em vanuwemo
yà miya,

bi yà sibem te tam kuna visu gulata,
bi em vanuwa wai waiyawinanemo yà laupali lisimmo.

⁵ Sauginemo pilipili e banavidina ba gabu visuvisunemo kwa sako
waidavogu,

te em vanuwemo kwa labe kauwegu,
bi kwa sako saḡegu ḡakima lofalofana dabanemo te egu ḡaviya mote
sima suluvaigu.

⁶ Egu ḡaviya kaka sa moito kwaiviviligu,
bi ḡeḡa te kwa sagugu te egu ḡaviya yà lauyovoḡedi.

Bi Maimaituwa em vanuwa noponemo tagu sewasewa yà gabu, tam
BADA lisimmo,
tagu mayasisigu boiḡatu yà bibi bi ya sale BADA lisimmo.

⁷ BADA, laḡannemo yà laupalina ba egu pali kwa vaiye,
kwa launuwatoiyeḡu bi egu pali kwaimune.

⁸ Tam kuna giuweguna gado, ‘Kwa nato lisigumo bi kwai baḡa.’
Taunana aubaina niganana lisimmo yà natonato.

⁹ Tagu em taupaula, mote kuma medi

- bi kuma miya tautauliyegu,
mote kuma kandavonegu!
- Tam kunai yawasanigu,
bi lağan matabuna kwa sagusagugu.
- Taunana aubaina mote kuma gose kamaḡegu!
- ¹⁰ Bamoda tamagu bi tinagu sa dabokegu,
bi tam BADA kwa giuvaigu.
- ¹¹ BADA, egu ḡaviya a wapa,
taunana aubaina kwai lovelovegu te yà kaiwatam,
eta didimaninaḡa kwai doligu.
- ¹² Mba ḡaviidi kaiyovu giudimo sa waiwavugu,
tedi sa ḡoēgoena sa kagebogebugu,
taunana aubaina kuma kita kamaḡedi sima vunugu!
- ¹³ Bi ei sumaḡa te BADA kivim lisigumo i visu,
bi niga dobunemo yà miyamiya
ei sumaḡa te kwa sagugu.
- ¹⁴ Taunana aubaina BADA tai sumaḡe,
te ta ḡailisi bi ta laudabatola,
eda sumaḡa ḡaiḡailisina BADA lisinemo ta sako.”

34

Lağan ḡemota Deivida, Abimelek matanemo i kauwana maibena lava bu'ubu'uwina, taunana aubaina i giukamaḡe i nawa. Bi muliḡa Maimaituwa bainewa Deivida i saguna, taunana saledi i gilumi watedi ena pilipili laḡannemo.

- ¹ Tagu lağan matabuna BADA yà kasaḡesaḡe,
bi em kivivisuvisu yà giuwata nonoḡe.
- ² Tagu BADA taunaḡa isana yà kailagelageti,
bi lava malumaluwabidi kalinagu sa vaiyena ba sai nuwavisu.
- ³ Tada BADA ta kasaḡesaḡe,
tada tai ḡemotida bi BADA isana ta lauduneye.
- ⁴ Tagu BADA lisinemo e laupali bi egu pali i waimune,
bi bai e nainailedina lisidimo i wai yawasanigu.
- ⁵ Tedi mabai a nuwavitaledi BADA lisinemo sagu aubaina,
ba sai nuwavisu gulata bi tana lağan matabuna ya sagusagudi.
- ⁶ Tagu e wainuwatoitoi bi e laupali te BADA egu pali i vaiye,
bi kauwa gebogebodimo i waiyawasanigu.
- ⁷ Tedi mabai BADA sa vivivilena ba ena aneya,
sa kitakita galamedi bi sa labelabe kauwedi.
- ⁸ Taunana aubaina ko nuwavitala BADA lisinemo bi ena laukivivisuvisu ko banavi,
bamoda ko nawana lisinemo sagu aubaina ba koi nuwavisu gulata.
- ⁹ Temi lava waiwaisumegimi BADA ko vivile.
Bi lava mabai BADA sa vivivilena mote bai ḡesau sima maluwabiye.
- ¹⁰ Wali saugemo ba laiyon sa maluwabi bi kani sa peki,

bi geḡa te BADA tauwaisumaḡena tedi mote bai sima maluwabiye.

¹¹ Egu lava ko nato bi egu gagali ko vaiye.

Yai lovelovemi te BADA ko vivile.

¹² Bamoda aiyai miya wailofa kwa ḡoena,
ba yawasana visuvivisuna kwa vai.

¹³ Bi lava mote kuma giu wai gebogebodi
bi mote kumai kaikaiyovu.

¹⁴ Gebogebodi kauwedimo kwa nuwavitata,
bi visu kwa voiye, kwa ḡailisi te lava kwa sagudi bi nuwaubamo
kwa miya.

¹⁵ BADA didimana lavedi ya kitekitedi,
laḡannemo tana lisinemo sa laupalina ba ya sagudi.

¹⁶ Lavedi gebogebodi tauvoiyena ba BADA ya miyatautauliyedi,
bi a pekina ba mote aiyai ima noḡoti munaḡedi.

¹⁷ Laḡannemo BADA ena lava lisinemo sagu sai baḡaena ba ya vaiyedi,
bi edi pilipilimo ya kuvesidi.

¹⁸ Tana lava nuwa kulukuluvudi diyedimo,
bi edi sumaḡa yovoyovodi ba ya sagudi.

¹⁹ Lava didimanina pilipili wapewapedi ya banabanavidi,
bi geḡa te pilipilidi nopodimo BADA ya sagusagu.

²⁰ Tana siliḡena matabudi ya labelabe kauwedi,
te mote sima doukoto.

²¹ Bi gebogebodi lavedi ba edi gebogebodi ya
vunu munaḡedi, tedi mabai lava didimanina sa dabodabokena ba
kovoḡa sa vai.

²² BADA ena taupaula yai yawasanidi.
Lava mabai BADA lisinemo sagu sa waibaḡayena ba ya moito
galamede te mote kovoḡa sima vai.

51

Laḡan ḡemota ḡalibona Deivida, Ulaiya mwanena isana Besiba i
lauwaiviniye, taunana aubaina Maimaituwa taugiuwatana Neitan i giu
matai kauwina dabanemo bi Deivida i laukuvasa bi niga palina i gilumi
Maimaituwa lisinemo.

¹ “Aee, BADA, kwa launuwatoitoiyegu
em ḡoe kenakena nonoḡina luvanemo.

Bi em launuwatoimo
egu gebogebodi milana kwa koḡa kamaḡe.

² Egu gebogebodi kwa koḡa kamaḡedi,
maibena lava gala milemiledi sa koḡekoḡedina.

³ Egu kauwa gebogebodi ya noḡotiwatedi,
bi laḡan matabuna sa taitai noḡonoḡotigu.

⁴ Tagu gebogebodi taumḡa lisimmo e voiye,
egu kauwa matammo i gebo.

Taunana aubaina kuna giuweguna gado, “Tam gebogebodi kuna voiye!”
Mba kuna giukauwa.

Sauginemo kuna kovogiguna, mba kauwa didimanina kuna voiye.

- 5 Tagu gebogebo vaitena tinagu bwaganemo,
bi gebogebo vaitena tinagu i bewagu.
- 6 Bi kuna ġoe te em giukauwa taunana maso nopogu i waiwanavu,
bi kunugu maso em nuwayuauya kunai wanavu.
- 7 Egu gebogebo kwa koġa kamaġedi bi yà sabusabu,
kwa koġagu bi yà yana gulata.
- 8 Kwa giuwegu te egu gebogebo kuna noġotikamaġedi
bi giukauwemo yài nuwavisu.
Tam kuna lauyovoġegu, bi niganana kwa voyiegu te yai nuwa visu
munaġa.
- 9 Egu gebogebo kuma kitekitedi,
bi egu mila matabudi kwa koġa kamaġedi.
- 10 Aee, BADA nuwapou valivaliuna kwa vitegu,
bi Aluwim ġaiġailisina nuwapougumo kwa sako.
- 11 BADA tagu lisimmo yà miyamiyana mote kuma kwavivaigu yàma
nawa,
bi lisigumo em Aluwa Waiyawa mote kuma kaikamaġe.
- 12 Em yawasanamo kwa laivaliugu, maibena dolinemo kuna
waiyawasaguna mainana,
bi kwa voyiegu te nuwagu tabutabunemo yà vivilem.
- 13 Mba mainana kaka gebogebo lavedi em eta yai lovedi,
te sa nuwavitala lisimmo.
- 14 Oo Maimaituwa, tagu e nima kwasina,
kwai yawasanigu bi kwa moito galamegu,
kaka ma yasisigu em kauwa didimanidi yà sale watedi.
- 15 Oo, Bada mudugu kwa taukoni,
te yà kasaġesaġem.
- 16 Tagu ġamoġamo yà lausewasewaye lisimmo bi tam mote em ġowana
mba taudidi.
Tam mote sewasewa mba mainana kitedi kuma ġoeġoedi.
- 17 Tam sewasewa laukaina kwa ġoeġoena,
ba laġannemo tagu yà sako yovoġe munaġegu bi yài waibaġam te
egu gebogebo kwa noġoti kamamaġedi.
Oo, Maimaituwa, laġannemo lisimmo yà laukuvasana mote kuma
miya tautauliyegu.
- 18 Bi Saiyon malagaina kwa kavisuvisu bi ena lava kwa sagudi,
bi Yelusalem ganakukuna kwa laivaliu munaġedi.
- 19 Bi lava nopodi visuvisudimo sa lausewasewa bi tam lisidimo kwai
nuwavisu,
bi sewasewa tabudi bi tabudi lisimmo sa gabudi,
bi kau olta dabanemo sa lausewasewayedi.”

67

- 1 Oo Maimaituwa kwa launuwatoyemai bi kwa kavisuvisumai,
te lisimaimo kwai nuwavisu.
- 2 Te lava matabudi dobumo em ġowana sa sibe,
bi dam matabudi sa sibe te tam luvana kwai yawasanidi.

- ³ Taunana aubaina lava matabudi Maimaituwa sa kasaḡesaḡem,
lava matabudi kaka sa kasaḡesaḡem
- ⁴ Bi lava matabudi dobumo ma yasisidi sa sale,
banina tam dobu taulaididimana,
bi lava matabudi kwa labelabe kauwedi.
- ⁵ Taunana aubaina dobu matabuna Maimaituwa sa kasaḡesaḡem,
lava matabudi BADA sa kasaḡesaḡem.
- ⁶ Mba mainana kaka doḡa yai maula kauwa,
bi ema Maimaituwa mwali visuvisudi ya vitemai.
- ⁷ Giukauwa te Maimaituwa kaka ya kavisuvisumai,
bi lava matabudi dobumo kaka sa lauduneye.

90

Maimaituwa ena taupaula Mousis niga palina i gilumi.

- ¹ Oo Bada, tubulelesa onena, tam taunana ema vanuwa.
- ² Maimaituwa tam wala, niḡanana bi yaḡolo mainana miyamiya
nonogim,
muligā kaka oya
bi dobu matabuna kuna voyedi.
- ³ Tam lava kuna giuwemaina gado, “Ko munaḡa doḡamo!
Bi doḡamo kuna voivoiyemaina kota kamunaḡa.”
- ⁴ Tam matammo, kwalabu 1,000 ba maibena laḡan ḡemota,
bi kota maibena ka sula kena te laḡan ya sakosakona.
- ⁵ Tam lava edi yawasana kwa kaikaikamaḡe makaiyedi,
maibena lauboni wainuwakaukauleyana.
Lava ba maibena belana,
⁶ olaolalemo ya duga kauwa te ya buso,
bi aubigamo ya welai te ya peki.
- ⁷ Mainana tama em medi dididiga ya yovona ba ka launeḡaneḡa,
tama ke naile gulatem.
- ⁸ Tam ema gebogebo matabudi taukitedi,
tama kasivusivu waidavonedi bi geḡa te tam matabudi kwa
kitekitedi.
- ⁹ Tam em medi, tama ema miya dobumo
ya bwalibwali ḡavuki.
Bi ema yawasana kwa kaikaikamaḡe makaiyedi,
maibena lava nuwana peki bi yawasina ya tautau guduna mainana.
- ¹⁰ Bi tama dobumo ka miyana kwalabu 70,
bamoda lava i miya ḡaiḡailisina ba 80 ya vai,
bi nopodimo yavi bi wainuwatoi ka banabanvidi,
bi mote kama miya wailofa te ka pekipeki.
- ¹¹ Bi em medi dididiga mote aiyai mayana i vai,
augunai em medi mayana ka vai, maso ba ke vivile kauwem.
- ¹² Kwai lovemai te bainewa lofana ka miya te noḡota didimanidi
lisimmo ka legaudi,
banina niga dobumo ema miya mote ima lofa.

- 13 Oo BADA kwa nato munaḡa! Tama em taupaula,
kwa launuwatoitoiyemai.
Lisimaimo mote kuma medi gulata.
- 14 Bi em nuwavaina kenakena nonoḡinemo kwai wanavumai kaka
olaolala matabuna,
ka sale bi kainuwawisu nonoḡa.
- 15 Tam bainewa pilipilimo kuna sivumai ke miyamiyana, mainana kota
nuwawisu kwa vitemai.
Bi emai nuwatoi kwa kaikamaḡe bi miya visuvvisuna kwa vitemai.
- 16 Tama em taupaula bi em ḡailisi kwa kamaḡati lisimaimo,
bi ema tubulelesa sa kita te tam ḡaiḡailisi guletim.
- 17 BADA, tam ema Maimaituwa kwa launuwatoitoiyemai,
kwa sagumai te ema noya ya visu.
Bi kwa sagumai te noya ka voiye kauwedi te banidi sa tubuḡa.

95

- 1 Ko nato BADA ta kasaḡesaḡe,
mayasisida taulabeda Maimaituwa lisinemo ta sale.
- 2 Ta nato mayasisida BADA tai ebone,
ta sale bi ta kasaḡesaḡe.
- 3 BADA tana Maimaituwa ḡaiḡailisina,
ḡalibona ḡaiḡailisina mote mai maimaituwa ḡesaudi.
- 4 Tana dobu matabuna ya waibadaye,
doḡa dibuna te dabana bi kota oya lofelofedi matabudi ya waiba-
dayedi.
- 5 Tana nisa i voivoiyena bi kota doḡa i patipatina ya waibadaye.
- 6 Ko nato BADA, matanemo iwada ta taunokudi,
taupatida lisinemo tuwapekada tai tupagwaligedi bi ta lauduneye.
- 7 Tana eda Maimaituwa bi ena lava tada ya labelabe kauweda,
maibena tauḡamo sipu ya labelabedina.
- Niganana ba tana taunana kalinana ta vaiye. Tana ya giugiuna
gado,
- 8 ✧“Nopomi mote koma gududi maibena emi magumagula sauginemo
Melibamo,
Masa kalakalalelenemo a voivoiyena mainana.
- 9 Tedi kaikana bai aubaidi e voivoiyena a kita,
mba sauginemo tedi mote ai sumaḡegu bi yaḡolo te a laulaulubugu.
- 10 Tagu niga lavedi e mediyedina ba kwalabu 40 a kovi,
bi e giuna gado, ‘Niga lavedi a miya tautauliyegu,
bi egu giuvavasaḡa mote sima kaikaiwatedi.’
- 11 Taunana aubaina e medi
bi lisidimo e giuwapana gado,
‘Tagu aubaimi dobu e vononoḡe te maso ḡome konai yawasina
bi niganana mote yaḡamai aninemi te ḡome koma solasaḡa.’”

100

Niga salenemo, Maimaituwa ena lava ai ebone ena laukivivisuvisu aubaina.

- ¹ Lava matabumi dobumo kalinemi,
dididiginemo ko sale BADA lisinemo.
- ² Ko nato manuwavisumi BADA ko lauduneye,
bi mayasisimi ko sale.
- ³ Ko sibe te BADA tana Maimaituwa!
Tana i voyeda te tada tana ena lava bi ya kitakitawatada,
maibena tauḡamo ena sipu ya labelabedina.
- ⁴ Ma wai ebomi ena vanuwa mataetinaḡa ko sola nawa,
bi ganakuku noponemo isana ko kasaḡesaḡe.
- ⁵ Banina BADA i visu,
ena nuwavaina kenakena nonoḡina ena lava lisidimo mote ima
kovikovi.
Tana i giugiuwapana mainana tubulelesa onena ya miyawata.

103

Deivida niga salena i gilumi.

- ¹ Nopogu bi tubuḡigu tabutabunemo
BADA isana waiyawa ya kasaḡesaḡe.
- ² Nopogu tabutabunemo BADA ya kasaḡesaḡe,
bi kauwa visuvisudi i voivoiyedina
matabudi lisigumo ya noḡoti watedi.
- ³ Bi egu gebogebo matabudi ya noḡonoḡoti kamaḡedi,
bi egu sida matabudimo
yai waiyawasanigu.
- ⁴ Tana pekipekidi edi gabumo
ya waiyawasanigu.
Bi ena nuwavaina bagibagina
bi ena launuwatoi ya viteviteguna,
maibena kunubobo dabagumo.
- ⁵ Sauginemo niga dobunemo ya miyamiyana,
tana mwali visuvisudi ya vitevitegu.
Bi tubuḡigu ya lailaivaliuna,
maibena boniya lauewalina bi ḡaiḡailisina.
- ⁶ Lava edi lava sa kitakita waiyovoyovodina,
taudidi BADA ya sagusagudi
banina ena kauwa didimanina.
- ⁷ Maimaituwa ena ogatala Mousis i vite,
te Islael lavedi lisidimo ena ḡailisi ya kamaḡati.
- ⁸ BADA tana laulaunuwatoina bi tauwaisagu,
tana mote medimedi makaina,
bi ena ḡoe kenakena nonoḡina.
- ⁹ Maimaituwa mote laḡan matabuna eda gebogebo dabedimo imai
wavuda,
bi kota ena medi lisidimo mote ima kena nonoḡa.
- ¹⁰ Tada gebogebo nananakidi te voyiedi te maso i kovoḡida,

- bi geḡa te mote ima kovokovoḡida.
 11 Mabai BADA sa laulauduneyena
 ba ena ḡoe lisidimo ya kena nonoḡa.
 Bi ena ḡoe i saḡa gulata te mala i waimuli.
 12 Tana eda gebogebo ya kaikaikamaḡedina,
 manekina lofana maibena aibeu yawaninemo,
 te ena lalasi yawaninemo.
 13 Tamatamada dobumo sa laulaunuwatoyedana,
 mainana kota BADA, mabai sa vivivilena, ya laulaunuwatoyedi.
 14 Tana i sibe te tada mote ḡaiḡailisida,
 banina tana i sibe te gobusemo i voyieda.
 15 Tada eda yawasana maibena ḡawaḡawa ya duga saḡa te ya poki
 munāḡa,
 ee maibena belana busona,
 olaolalemo ya tapale bi aubigamo ya ḡoḡosi.
 16 Bi yavala ya lausuve te ya suve waibeku,
 te mote aiyai ima kita munāḡedi.
 17-18 Bi tubulelesa onedi,
 mabai BADA sa laulauduneye bi ena waianina sa kaikaididina,
 bi ena waḡake sa noḡonoḡotidi bi sa kaikaiwatedina,
 ba ena ḡoe bi ena laukivivisuvisu lisidimo ya kena nonoḡa.
 19 BADA ena ani miya malamo i voiye,
 bi bai matabuna ya waibadayedi.
 20 Temi aneya ḡaiḡailisimi,
 BADA ena giuvavasāḡa ko vai bi ko kaikaiwatedina
 temi BADA ko kasaḡesaḡe.
 21 Aneya malamo miyemiyemi
 bi temi mabai ena ḡowana ko voivoiyena BADA ko kasaḡesaḡe.
 22 Dobumo bai matabuna i voivoiyemina,
 temi BADA ko kasaḡesaḡe.

Bi tagu nopogu tabutabunemo BADA yà kasaḡesaḡe.

110

Deivida niga sale i gilumi.

- ¹ ✠BADA, egu bada i giuna gado:
 “Kataiyagumo waibada gabunemo kwa miya,
 bi em ḡaviya yà lauyovoḡedi
 kaka em waibadana gabulinemo ya sivudi.”
² Yelusalemmo BADA
 em waibadana ya voiye
 bi yai lauliye te em ḡaviya kwai badayedi.
³ Sauginemo waḡaviya aubaina kwa nawana ba em lava sa vite
 munāḡedi em waibada gabulinemo,
 bi ko nawa koi ḡaviya,
 tam gala waiyawa kwa kotedi,
 bi laḡan matabuna em ḡailisi yà laivaliu,

✠ 110:1: Met 22:44; Mak 12:36; Giu 2:34,35

maibena olaolala silovuna.

⁴ “BADA i giuwapa te nuwana mote ima vitale,
‘tam ba kwai pilisi nonoḡa maibena Melkisedek.’

⁵ Oo BADA kataiyammo ḡalibona ya moimoito,

bi sauginemo i medina ba ḡaligalibona matabudi yai pekidi.

⁶ Bi dobu matabudi yà kovogidi bi edi wapu matabudi peki sa wanavu,
bi ḡaligalibona matabudi dobumo ya lauyovoḡedi.

⁷ Ḡalibona wai ḡaviya aubaina ya nawanawa bi gadona i maguna ba ya
vamoito.

Te gauba eta diyanemo ya yovoyovona ya tego,

te ena ḡailisi ya vai munage bi ḡaviya ḡesaudi ya lauyovoḡedi.”

119

⁹ Bainewa lava valivaliuna didimanemo ya miya?

Ba BADA, em giuvavasaḡa ya voteyateyaedi.

¹⁰ Nopogu tabutabunemo e ḡoena em noya yà voiye,

taunana aubaina kwa sagugu te em giuvavasaḡa yà voteyateyaedi.

¹¹ Em giuvavasaḡa nopogumo e sivudi,

te mote lisimmo gebogemo yàma voiye.

¹² BADA yà kakasaḡesaḡem,

em waiḡake kwai lovelovegu.

¹³ Kalinagu dididiginemo em waiḡake,

em lava yà giuwedi.

¹⁴ Bi em giuvavasaḡa e kaiwatedi bi yà wainuvisu gulata,

mote mai aniwaiguyau ḡoneḡonedi.

¹⁵ Em kauwa visuvisudi bi,

em waiḡake yà noḡotiwatedi.

¹⁶ Bi waiḡake yai nuwavisuyedi,

bi em giu mote nuwagu ima yavuḡa.

139

Deivida niga salena i gilumi.

Maimaituwa lava nopoda i sibe kauwe

¹ Oo BADA, tam nopogu kwa kitakita,

bi kuna sibe kauwegu.

² Tam egu miya bi egu miyamoito kwa sibesibedi,

bi kota tam manekemo,

bi geḡa te laḡan matabuna

egu noḡota kwa sibesibedi.

³ Tam laḡan matabuna egu ani nawamo,

bi egu ani waiyawasimo kwa kitakitagu.

Tam mwali matabudi yà voivoiyedina ba kwa sibesibedi.

⁴ BADA, muliḡa kaka yà gagalina,

tam kaikana kuna gei sibe te bai yà gagaliye.

⁵ Tam maibena ganakuku matagumo bi muligumo,

bi em ḡailisimo kwa labelabegu.

⁶ Tam sibem lisigumo ba i visu gulata,

bi mote luvagu te yà sibe kovim.

- 7 Bi em Aluwa mote yàma naile kamaḡe bamo yàma nawa.
 Bamo mote gabu mainana te yà kandavona.
 Bamo yà nawana ba laḡan matabuna tam diyagumo!
- 8 Bamoda yà saḡa yà nawa malamo ba tam ḡome,
 bi kota yà nawa lava pekipekidi edi gabumo ba tam kota ḡome.
- 9 Bamoda yà lovo yà nawa suwala ena ani lovotavamo,
 ee ena ani bulumo yà miyana,
- 10 bi yaḡolo te mba gabunemo nimam yai doligu.
 Bi em ḡailisimo kwa labewatagu.
- 11 Bi bamoda dudubala yà giuwe te yai kwesi tawagu.
 Bi kota yana i yanayana waikwaiviviliguna
 yai dudubala.
- 12 Bi geḡa te dudubalina mote luvana
 te yai kwesi tawagu.
 Dudubala tam lisimmo ya yanana maibena laḡan.
 Bi boimatuwa tam lisimmo,
 maibena yanayana.
- 13 Tam tinagu bwaganemo kuna voiyeḡu,
 bi siliḡeḡu kuna pati kaukauwedi.
- 14 Tagu yà kasaḡesaḡem bi yà vivilem,
 banina e sibe kauwe te tam bwaga
 noponemo kuna voiye kaukauweḡu.
- 15 Tam bwaga noponemo
 siliḡeḡu kuna sivu kaukauwedi.
 Bi bwaga noponemo bainewa lofana e miyana
 tam kuna sibegu.
- 16 Muliḡa kaka dobumo e tubuḡa
 bi tam kaikana kuna kitagu.
 Tagu niga dobumo egu miya lofana kaikana kuna sibe,
 bi em bukamo kuna gilumi,
 muliḡa kaka laḡan ḡemota i waitubu.
- 17 Oo Maimaituwa em noḡota tagu aubaigu ba a visu,
 bi tagu mote luvana te matabudi yà sibedi.
- 18 Tagu mote luvana te yà iyevidi,
 banina i wapa gulata mote mai gimoli nisa diyanemo.
 Bi laḡan matabuna dobumo mote yàma tavuḡem,
 banina tam tagu vaiteḡu.
- 19 Oo Maimaituwa tedi mabai gebogebo sa voivoiyena maso kunai
 pekidi,
 bi kuna kwavivaidi te maso a gose kamaḡeḡu.
- 20 Tedi taudidi sa waidiboḡim,
 bi mote isam sima vivivile.
- 21 Oo BADA mabai sa miyamiya tautauliyemna,
 ba tagu kota yà miya tautauliyedi.
- 22 Tedi mabai mote sima vivivilem,
 tedi ba tagu kaguḡaviya.
- 23 Oo Maimaituwa tam nopogu kwa kita kaukauwe,

bi egu noḡota matabudi kwa kita kaukauwedi.

²⁴ Bamoda gebogebo bai kuna kita banavina ba kwai lovegu,
bi eta kenakena nonoḡinemo kwai dolinawegu.